

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

Olympijské hry v roce 1936 v Garmisch-Partenkirchenu a v Berlíně.

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Nikol Kučerová**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Nikol Kučerová**
Osobní číslo: **P14000632**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Olympijské hry v roce 1936 v Garmisch-Partenkirchenu a v Berlíně.**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce bude zmapovat průběh Zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu a Letních olympijských her v Berlíně v roce 1936. Pozornost bude věnována především politickému aspektu těchto her. Důležitou součástí bude analýza postoje československé veřejnosti (sportovní i laické) k těmto hrám a reflexe průběhu her v Československu. Vedle existující odborné literatury, která bude použita hlavně pro kapitoly věnované přípravě a průběhu obou olympiád, budou využity archivní prameny ze sbírek a fondů Národního muzea, Národního archivu a Archivu Ministerstva zahraničních věcí. Stranou pozornosti nezůstane ani dobový tisk.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Die Olympischen Spiele 1936: in Berlin und Garmisch-Partenkirchen, Band 1: Die Olympischen Winterspiele. Vorschau auf Berlin, Altona-Bahrenfeld 1936.

Die Olympischen Spiele 1936: in Berlin und Garmisch-Partenkirchen, Band 2: Die XI. Olympischen Spiele in Berlin 1936, Altona-Bahrenfeld 1936.

DOVADIL, Josef a kol.: Omypismus, Praha 2004.

HILTON, Christopher: Hitlerova olympiáda: Olympijské hry 1936 v Berlíně, Praha 2008.

KÖSSL, Jiří: Dějiny československého olympijského hnutí. Praha 1977.

RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda: Historie nacistických her roku 1936, Praha 2008.

WALTERS, Guy: Berlínské hry: Olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.**
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 7. 4. 2017

Podpis:

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala v první řadě vedoucímu diplomové práce panu docentu Jaroslavu Pažoutovi, za veškerou ochotu, trpělivost a odborné vedení diplomové práce. Dále pak paní magistře Lucii Swierczekové, především za inspiraci k tématu a pomoc při shromažďování materiálů. Stejnou ochotu rovněž projevili i ostatní pracovníci Archivu tělesné výchovy a sportu Národního muzea a stejně tak zaměstnanci Národního archivu, kterým také patří můj dík. V neposlední řadě bych pak chtěla poděkovat doktoru Vojtěchu Kynclovi za cenné rady a veškerou pomoc při psaní diplomové práce, zejména zpracování materiálů ze zahraničních archivů.

Anotace

Diplomová práce se věnuje problematice olympijských her v roce 1936, které pořádalo Německo v Garmisch-Partenkirchenu a v Berlíně. Více než na výsledky a sportovní klání se zaměřuje na politické pozadí, snahy o bojkot a přeložení především letní olympiády, význam her pro nacistické Německo a důraz klade pochopitelně na reakce Československa. Snaží se přitom zabývat se spíše méně známou problematikou a zasazovat olympijské hry do širšího kontextu politiky třicátých let. Práce si klade mnohé otázky ohledně základních olympijských myšlenek, zneužívání sportu pro politické cíle, osobní zodpovědnosti sportovců a na základě zjištěných faktů na tyto otázky hledá odpovědi.

Klíčová slova

Olympijské hry, Garmisch-Partenkirchen, Berlín, Německo třicátých let, bojkot, olympijská myšlenka, zneužití sportu, Mezinárodní olympijský výbor, Československý výbor olympijský, Výbor na obranu olympijské myšlenky, Výbor pro přeložení olympijských her z Německa, štafetový běh s olympijskou pochodní, Widimský, Gruss, Jarkovský, Lewald, Tschammer und Osten, Diem, von Halt, Hitler, Goebbels, nacionální socialismus, 1936.

Anotation

The diploma thesis deals with the issue of the 1936 Olympic Games organized by Germany in Garmisch-Partenkirchen and Berlin. More than results and sports competitions focuses on the political background, the boycotts effort and the relocation of the Summer Olympics, also to its importance for Nazi Germany, and the positive focus on the reaction of Czechoslovakia. It seeks to address the less well-known issue and to push the Olympic Games into the broader policy context of the 1930s. The work contains many questions about basic Olympic thoughts, abuse of sports for political goals, personal responsibility of athletes and looking for answers to these questions.

Key words

Olympic Games, Garmisch-Partenkirchen, Berlin, Germany 1930s, boycott, Olympic thought, abuse of sport, International Olympic Committee, Czechoslovakian Olympic Committee, International Committee for preserving olympic idea, Committee for transfer the Olympic Games from Germany, Olympic Torch Relay, Widimsky, Gruss, Jarkovsky, Lewald, Tschammer und Osten, Diem, von Halt, Hitler, Goebbels, national socialism, 1936.

Obsah

1. Úvod	10
2. Hodnocení pramenů a literatury	15
3. Vznik moderního olympismu a jeho vývoj	17
4. Příprava olympiády v Berlíně.....	25
4.1. Prolog	25
4.2. Skrytá podstata olympijských her	26
4.3. Bezpečnostní opatření pro ochranu režimu	31
4.4. Zimní generálka v Garmisch-Partenkirchenu	35
4.5. Olympijský stadion – výstavní síň nacistického režimu	45
5. Pokusy o bojkot	49
5.1. Příčiny nesouhlasu.....	49
5.2. USA a Velká Británie – naděje pro zachování olympijské myšlenky	50
5.3. Pokus o bojkot v Československu.....	54
5.4. Reflexe olympiády československým vyslanectvím v Berlíně	65
5.5. Mohly se dějiny ubírat jiným směrem?.....	74
6. Pestrá mozaika letních olympijských her v Berlíně	76
6.1. Studentský tábor	76
6.1.1. Kongres pro tělesné vzdělávání.....	80
6.2. Dorostenecký tábor	105
6.3. Oficiální podoba her	110
6.3.1. Zahajovací sezení Mezinárodního olympijského výboru.....	110
6.3.2. První dějství - Štafetový běh s olympijskou pochodní.....	112
6.3.3. Okázalé představení – zahajovací ceremoniál	115
6.3.4. Sportovní klání.....	118
6.3.5. Velké finále	122
6.4. V hlavní roli sportovci	123
6.4.1. Perzekuce sportovců před hrami	123
6.4.2. Sportovci.....	127
6.5. Umělci jako kompars	131
6.5.1. Československo na umělecké soutěži.....	132
6.5.2. Umělecká soutěž a výstava.....	134

7.	Dozvuky olympijských her – aplaus ve stoje	137
7.1.	Vztah Československého olympijského výboru k olympiádě v Berlíně	137
7.2.	Přijetí olympioniků prezidentem Benešem	142
7.3.	Postoj Jiřího Gutha-Jarkovského k olympijským hrám v roce 1936	143
7.4.	Film Olympia.....	146
7.5.	Využití olympijské vesnice pro školení NSDAP a SS v závěru války	151
8.	Závěr	154
9.	Seznam použitých pramenů a literatury	158
9.1.	Prameny	158
9.1.1.	Archivní materiály.....	158
9.1.2.	Memoárová literatura	159
9.1.3.	Tiskem vydané prameny – dobové kroniky.....	159
9.2.	Použitá literatura	159
9.2.1.	Monografie.....	159
9.2.2.	Periodika.....	160
9.3.	Internet.....	161
9.4.	Film	161
10.	Seznam příloh	162
	Obrazové a dokumentární přílohy	162
	Edice dokumentů.....	163
11.	Přílohy.....	164

Seznam použitých zkratk

AAU	Atletická amatérská unie (USA)
AMZ	Archiv ministerstva zahraničních věcí
AOV	Americký olympijský výbor
BArch	Bundesarchiv Berlin
ČsAAU	Československá amatérská atletická unie
ČVO	Československý výbor olympijský
HÚAV	Historický ústav Akademie věd
IfZ	Institut für Zeitgeschichte
MOV	Mezinárodní olympijský výbor
NA	Národní archiv
NM	Národní muzeum

1. Úvod

Účast na olympijských hrách je snem každého mladého sportovce. Motivací pro děti, které se sportu věnují, vzhlížejí ke svým idolům a chtějí jednou zažít také ten pocit, být jejich součástí. Olympiáda se za více než sto let vypracovala na jedinečný svátek sportu, který sledují miliony lidí po celém světě. Prožívají společně se sportovci jejich výhry i pády, s potěšením sledují vypracovaná atletická těla, zažívají pocit národní hrdosti, pokud na stupních vítězů stojí atlet z jejich rodné země, a konverzací o hrách opouští věčné debaty o aktuálních problémech a politice. Přesně toto, ale i mnoho dalšího, měl zřejmě na mysli zakladatel moderních olympijských her Pierre de Coubertin, který přišel s jejich moderní koncepcí na konci 19. století. Snažil se navázat na ideály antiky. Propojit kult zdravého těla a ducha. Vychovat novou generaci mladých lidí, která nebude řešit konflikty válkami. Olympijské hry neměly být pouze oslavou sportu jako takového, ale především oslavou lidství, spolupráce, fair play a klidu zbraní, kdy se veškeré soupeření mělo odehrávat pouze na poli sportovním. To vše zní naprosto ideálně, ale ze zkušeností víme, že olympijské hry bohužel nenaplňují pouze tyto ideály. V minulosti velice často byly, a troufnu si i z vlastní zkušenosti říci, že stále jsou, zneužívány pro nejrůznější politické hry a zájmy. Otázkou je, jak by se baron de Coubertin tvářil na současnou podobu svého vlastního „dítěte“. Sám se dožil jedněch z nejkontroverznějších her v roce 1936 v Berlíně, ale osud k němu možná byl trochu milostiv, když mu nedal dožít se plného nástupu nacismu v Evropě v podobě druhé světové války, kterému olympiáda v mnohém pomohla. Pierre de Coubertin zemřel 2. září roku 1937, stejně jako další velký obdivovatel a podporovatel sportu, bývalý československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který skonal o dvanáct dní později v Lánech. Nemusel rovněž přihlížet hrůzám nacismu a byl tak v podstatě ušetřen úvah, do jaké míry olympiády v Německu v roce 1936 pomohly konsolidovat režim.

Nicméně již rok 1936 byl dobou, kdy se nad Evropou stahovala válečná mračna. Patrná byla především v nacistickém Německu, které v té době hostilo dvě olympiády, zimní v Garmisch-Partenkirchenu a letní v Berlíně a Kielu. Některé země, včetně Československa, si však byly stále schopny udržovat principy demokracie a olympiádu vnímaly především jako oslavu lidského těla a ducha, ale také rovnosti všech ras, náboženského přesvědčení a elementární úcty ke člověku. O to znepokojivěji pak hleděly na vnitropolitický vývoj

i zahraničně politické výpady Německa. Již od roku 1933, kdy se k moci dostal Adolf Hitler, přibývala jedna hrozivá událost za druhou. Ať již šlo o zřízení prvních koncentračních táborů v březnu 1933, pálení knih náhle zavrhaných autorů (E. M. Remarque, E. Hemingway, bratři Mannové) na náměstích německých měst či vystoupení Německa ze Spojených národů v listopadu 1933. V roce 1934 následovaly vnitropolitické čistky, které se nejvíce mediálně projevíly během června tzv. „Nocí dlouhých nožů“. Po celou dobu také němečtí vědci a lékaři pracovali na „etnickém uvědomění národa“. Snažili se působit na veřejnost a vzdělávat ji ve smyslu rasového uvědomění a šíření strachu z rasového mísení a degenerace. V tomto bodě nešlo pouze o nenávisť vůči židovské komunitě, ale také vůči všem postiženým lidem a tzv. kriminálním živlům. V praxi se to projevovalo například zřizováním rasových úřadů či nucenou sterilizací a vygradovalo to v září 1935 přijetím zákona „na ochranu německé krve a cti“, který byl naprosto v rozporu s olympijskou myšlenkou o rovnosti všech lidí. Napětí se však nadále stupňovalo. Na jaře 1936, tedy již po úspěšných zimních olympijských hrách v Garmisch-Partenkirchenu, které byly jakýmsi předkolem a zkouškou pro hry v Berlíně, Německo porušilo Locarnskou smlouvu a svým vojskem obsadilo demilitarizované Porýní. Mezinárodní vztahy se navíc ještě více přiosřily, když Itálie zaútočila na Habeš s tichou podporou Německa v květnu 1936 a když poté v červenci propukla občanská válka ve Španělsku, kde se nacistické Německo přidalo na stranu generála Francisca Franca. Ani východ Evropy nebyl ušetřen lidského utrpení vyvolaného diktátorským režimem. V době konání berlínské olympiády začala v Moskvě pod taktovkou Josifa Stalina prvními procesy velká vlna politické perzekuce. V následujících třech letech padlo za oběť tzv. „Velkému teroru“ bezmála jeden a půl milionu občanů SSSR.¹

Ne všichni lidé zůstávali vůči těmto zvrátům ve společnosti lhostejní. S obavou o čistotu olympijských her a jejich myšlenku vznikl například Mezinárodní výbor na obranu olympijských zásad, velké hnutí proti účasti na hrách v Berlíně se zformovalo i v USA a ani Československo nezůstalo zcela mimo dění, když zde byl založen Československý výbor na obranu olympijských zásad v čele s Jakubem Obrovským a Oskarem Hekšem. Neptestovalo se však zdaleka jen proti pořádání her nacistickým Německem, ale především proti jeho nelidské politice. Začátkem července 1936, necelé čtyři týdny před zahájením olympiády, se na půdě Společnosti národů přímo v sále při jeho zasedání v Ženevě zastřelil Štefan Lux,

¹ TSCHERBAKOWA, Irina: Zerrissene Erinnerung. Der Umgang mit Stalinismus und Zweitem Weltkrieg im heutigen Russland, Jena 2010; SNEYDER, Timothy: Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem, Praha 2013.

československý emigrant židovského původu, který svým činem chtěl burcovat proti „slepotě“ a „vědomé pasivitě“ této organizace vůči Hitlerově nenávistné rasové ideologii. Nejednalo se však o zkrat psychicky narušeného jedince, ale o cílený a předem promyšlený čin na základě osobních zkušeností s nacismem, strachu o rodinu v Praze a pocitem zoufalství při představě budoucí evropské katastrofy. Lux zanechal dopisy na rozloučenou adresované jeho příteli Arthuru Hellerovi, ve kterých uvedl: *„Nevím, jestli mě v poslední chvíli neopustí odvaha, protože se bojím, docela bídě se bojím smrti. A bojím se o svou ženu a chlapce... Moje žena, se kterou žiji 14 let v nejharmoničtější shodě, je naprosto nepřipravená. (...) Mimořádné nebezpečí dává právo na mimořádná opatření... Chci vroucně věřit, že se stane div a že smrt sotva známého malého spisovatele, neznámého vojáka života, rozšíří trochu jasna a pravdy.“*² Zoufalému činu se však nedostalo řádné publicity, přestože vyvolal paniku mezi účastníky plenárního zasedání a informovaly o něm zahraniční deníky.

Rasová politika nacistického Německa přesahovala jeho hranice, když se pod heslem „hlas krve a národa“ snažila spojit německou národnostní menšinu v ostatních státech. Nejpočetněji přítom bylo německy hovořící obyvatelstvo zastoupeno v československém pohraničí a západních oblastech Polska. V Československu byl zásadním průlomem v jeho parlamentních strukturách po volbách v roce 1935 vstup německé strany Sudetendeutsche Partei pod vedením Konráda Henleina do parlamentu. Ten tak musel akceptovat radikalizující se masy profašistického tábora.

Odtud plynou základní otázky mého výzkumu. Jak se k olympijským hrám v Ga-Pa a Berlíně stavěla v roce 1936 československá veřejnost, od politiků a funkcionářů až po samotné sportovce? Jak se měnil politický a mediální obraz her v souvislosti s vývojem nacistického režimu a mezinárodní politickou situací? Jak je možné, že sportovci, trenéři i funkcionáři přehlíželi porušování základních principů demokracie a lidství kvůli svému koníčku? Proč se naprostá většina z nich ani nepokusila vzepřít režimu, který naprosto porušoval základní etické zásady a vystupoval nenávistně proti odpůrcům, menšinám i třeba postiženým a nemocným lidem?

² GEBERTOVÁ, Alena: 75 ans depuis le sacrifice méconnu de Stefan Lux, in: *Radio Praha* [online], 22. 7. 2011 [vid 23. 6. 2017], dostupné z: <http://www.radio.cz/fr/rubrique/miroir/75-ans-depuis-le-sacrifice-meconnu-de-stefan-lux>.

Problematika mě zajímá nejen kvůli historické atraktivitě daného tématu, ale také ze zcela osobních důvodů. Jako vrcholový sportovec, který zažil jednu, nutno podotknout že ne zcela politicky korektní, olympiádu v Soči v roce 2014, se zamýšlím nad tím, kde je hranice mezi sportem a politikou, pakliže nějaká vůbec existuje nebo kdy existovala. Z vlastních zkušeností a prožitých situací vím, že sportovec je často loutkou a nástrojem pro mocnější. Hlavní roly většinou hraje marketing a peníze, nicméně to je stále věc, se kterou se tak trochu počítá. Bez toho bychom jako sportovci nebyli živi, a proto je nutné čas od času „zkousnout“ i nepříjemné věci. Měli bychom se ale automaticky sklánět, i pokud jde například o základní lidská práva a svobody? Nenapomáháme již svoji účastí na sportovních akcích v zemích, které zcela prokazatelně tyto nadnárodní principy porušují, k legalizaci jejich režimu? Měl by sportovec jako jedinec placený většinou státem, vůbec zasahovat proti oficiálním postojům vlastní země či sportu? Nebo by měl respektovat rozhodnutí sportovních svazů respektive olympijského výboru za všech okolností. Bohužel i v 21. století vidíme řadu příkladů, kdy sport nejen že není na prvním místě před zájmy finančními, ale ani před zájmy politickými. Musím přiznat, že mně se příliš nezamlouvá být nechtěnou figurkou v politice, se kterou nesouhlasím. Jako sportovci, který chce odvádět svou práci, jak nejlépe umí, mi ale často nic jiného nezbývá. A toto je důvod mé osobní motivace k napsání této práce. Chtěla bych se dostat k samotným kořenům zneužívání sportu, jenž se stal od počátku 20. století velmi rychle populárním, ale zároveň využívaným nástrojem politiky a jejích nejrůznějších zájmů. Berlínská olympiáda je toho nejlepším a zároveň prvním výrazným příkladem.

Při zpracovávání tématu mě zajímá především motivace k účasti na hrách pod taktovkou represivního režimu pořádajícího státu. Uvědomuji si, že jedním z možných vysvětlení jednání činovníků olympijského výboru či samotných sportovců by mohly být dokonce sympatie s nacionálně socialistickým zřízením v Německu a jeho směřováním ve třicátých letech. V tomto případě se například v Československu nemuselo jednat jen o sudetské Němce. Rétorika nacistů byla přitažlivá, velice promyšlená a naprosto cílená s ohledem na publikum. Například ve veřejných projevech v roce 1933, kdy bylo plánování rasové politiky v plném proudu, nepadala slova jako rasa, ale místo toho byl používán *Volkskörper* – národně-politické těleso. Jejich rétorika byla zaměřena především na oslavu *Volku*, kterou zpestřovali varováním před rasovým ohrožením, nemluvili však příliš otevřeně o „židovské hrozbě“. Takové výrazy si ponechávali pouze pro radikálně nacistické publikum. Rasovou

politiku demonstrovali na základě vědeckých výzkumů a nejnovějších vědeckých poznatků a snažili se, nutno říci že celkem úspěšně, navodit atmosféru oprávněnosti či dokonce nutnosti eliminace židovského etnika. Je tedy logické, že i zahraniční sportovci a činovníci mohli být do jisté míry těmito myšlenkami ovlivněni. Pokud jde o židovské obyvatelstvo, německá společnost, nebo spíš její část, nebyla zdaleka jediná na světě, která vůči této menšině cítila odpor. Nenávistné antisemitské projevy nebyly v celém světě ničím výjimečným a ani meziválečné období nebylo výjimkou.³ Je však třeba dodat, že v dané době pouze v Německu nabyly útoky vůči obyvatelům židovského původu legální charakter a jen zde byly tyto výpady podporovány státem. Žádný jiný stát, alespoň pokud jde o vyspělé civilizované země, nedopustil tak fatální pohrdání základními lidskými právy. Možných vysvětlení, proč všechny účastnické státy, včetně demokratického Československa, byly ochotny vyslat své výpravy na olympiády do Německa a spolupodílet se tak do jisté míry na legalizaci jeho režimu v očích veřejnosti může být více.

³ Na přelomu let 1945 a 1946 byl založen Ústav pro výzkum veřejného mínění v Československu. V červenci 1946 byl proveden průzkum náboženského cítění obyvatel. „Nechuť k židům“ i přes hrůzy právě prodělané války pociťovalo 13,7 % Čechů a 20,4 % Moravanů a Slezanů, v průměru pak bezmála 16 lidí ze sta vnímalo židy záporně, přestože jich na území ČSR žilo pouze 0,3 % celkového počtu obyvatel. Oproti nechuti vůči katolíkům, protestantům a bezvěrcům to byla dvou- až dvacetinásobně silnější averze. Vůbec největší nechuť projevovali vůči židům živnostníci 20,4 %, mladí lidé do 30 let 20,2 % a obyvatelé velkých měst 21,4 %. Naopak nejmenší nechuť vůči židům projevovali obyvatelé malých měst a vesnic. Viz KYNCL, Vojtěch: Sudetoněmecká karta ve volbách 1946–1947 a kolektivní trauma, in: Parlamentní volby 1946, Historický ústav AV ČR, v tisku. Průzkum v internetové podobě: *Národní úložiště šedé literatury*, Výzkum Náboženství -5/1956 červenec ÚVVM/CVVM [online], [vid 9. 8. 2017], dostupné na: http://invenio.nusl.cz/record/42691/files/nusl-42691_1.pdf .

2. Hodnocení pramenů a literatury

2.1. Archivní dokumenty

Jedním z impulzů pro psaní této práce bylo, že jsem se dozvěděla o materiálech o německých hrách, které se nacházejí v Národním muzeu v Archivu tělesné výchovy a sportu. Je zde přibližně osm kartonů přímo k hrám v Berlíně 1936 a tři k zimní olympiádě v Garmisch-Partenkirchenu. Jedná se o materiály velmi rozličné povahy. Od oficiálních propagačních materiálů, přes úřední dokumenty až po novinové výstřižky. Podle pracovníků tohoto oddělení z nich nikdo ještě komplexně nečerpal. Navíc toto oddělení má ve svých archivech velké množství dalších fondů, ať již osobních, nebo týkajících se jednotlivých sportovních odvětví. Při zpracovávání diplomové práce jsem je nakonec kvůli rozsahu zcela nevyčerpala. Použila jsem především kartony k oběma olympiádám, které byly pro moji práci stěžejní.

Stejně tomu bylo i v případě fondů uložených v Národním archivu. K diplomové práci pro mě byl stěžejní fond Československý výbor olympijský, který je zpracován do roku 1952. K tématu olympijských her v roce 1936 se zde nachází značný počet ručně psaných dokumentů, poznámek, korespondence, oficiálních brožur, prohlášení, zápisů ze schůzí ČVO a podobně. Vedle tohoto fondu jsem také prošla fond Československý všesportovní výbor a Poradní sbor pro tělesnou výchovu. V těchto dvou fondech se však nenacházelo příliš stěžejních dokumentů, ale spíše informace, které by mohly být předmětem dalšího podrobnějšího výzkumu. V rámci archivního výzkumu jsem navštívila i Archiv Ministerstva zahraničních věcí, ve kterém jsem se zaměřila na depeše československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného, z nichž je patrná celková atmosféra i směřování zahraniční diplomacie v dané době. Pro informace z německé strany jsem se vydala i do zahraničních archivů. Kladla jsem si otázky ohledně fungování bezpečnostních složek režimu i jeho zahraničně politického vlivu skrze média a diplomacii. V mnichovském Ústavu pro soudobé dějiny (Institut für Zeitgeschichte) jsem se zaměřila na fond Sportu a Olympijských her, který obsahoval témata nejen přípravy a realizace olympijských her, ale také vnitropolitické persekuce sportovců, zvláště levicově orientovaných sportovních organizací v Německu. Vedle toho jsem prošla dobový tisk, především stranický Volkischer Beobachter, ze kterého

bylo jednoznačně cítit, jak důležité pro Německo olympijské hry byly. Podrobný rozbor této tematiky jsem však kvůli velkému rozsahu do práce nezařadila a počítám s jeho zpracováním v dalším výzkumu. V tamní knihovně jsem navíc využila edici Goebbelsova deníku, která obsahuje i „neoficiální“ názory hlavního propagátora o olympijských hrách. Podobně jsem postupovala i v Bundesarchivu v Berlíně-Lichterfelde. Snažila jsem se vyhledat materiál, který obsahoval hesla k oběma olympiádám. Ten se týkal především bezpečnostní politiky Německa, interních rozkazů a monitorování zahraničí a to překvapivě s přesahem až do roku 1945. Obsáhlé fondy všech archivů jmenovaných institucí jsem nebyla sto vyčerpát bezesbytku, přesto bylo možné vytvořit základní představu o působení myšlenky olympismu pod taktovkou nacistického Německa na československou veřejnost, politiku i sportovce.

2.2. Literatura

Vedle archivních pramenů jsem využila odbornou sekundární literaturu zabývající se buď přímo samotnými olympijskými hrami, nebo obecněji daným obdobím. Vedle obecných encyklopedických děl, která se zabývají všeobecně olympismem, pro mě byly stěžejní práce Antona Rippona, Hitlerova olympiáda a Guye Walterse, Berlínské hry, Olympijský sen ukradený Hitlerem. Tito dva autoři se zabývali především podrobným popisem průběhu her, jednotlivých sportovních klání a výsledků, přičemž upřednostňovali americký pohled na věc. Velice podrobně měli z toho úhlu i snahy o bojkot berlínské olympiády, protože čerpali převážně z amerického dobového tisku. Využila jsem také diplomové práce kolegyně Marešové, *Českoslovenští sportovci na olympijských hrách v Berlíně v roce 1936 a reflexe jejich výsledků v Československu*, která se tématu na této katedře věnovala několik let přede mnou. Jejím zdrojem byly především dobové a sekundární monografie a zaměřovala se podrobněji na průběh a výsledky her. Touto stránkou věci jsem se proto již tak dopodrobna nevěnovala, a snažila jsem se zachytit především celkovou atmosféru a politiku, která byla s hrami v roce 1936 velmi úzce spjata. Jak jsem již více zmínila, materiály k tématu jsem rozhodně zcela nevyčerpala. Dalo by se zaměřit ještě na velké množství dalších okolností a faktů, které se německých olympiád týkaly a chtěla bych se na ně zaměřit ve svém budoucím výzkumu.

3. Vznik moderního olympismu a jeho vývoj

S myšlenkou obnovy olympijských her přišel koncem 19. století Francouz Pierre de Coubertin, který vytvořil ideový základ moderního olympismu. Ve svém literárním díle *Pédagogie sportive* z roku 1922 vysvětlil jeho myšlenky a principy. V roce 1888 Coubertin pomohl založit Union de Sociétés Françaises de Sports Athlétiques (Francouzský atletický svaz) a za čtyři roky na to předložil na slavnostním zasedání návrh na obnovení olympijských her. Později založil Mezinárodní olympijský výbor, vytvořil hlavní zásady olympijské charty a uspořádání OH aj.⁴ Veškeré tyto snahy souvisely s tehdejší poválečnou hospodářskou a společenskou situací ve Francii a celé západní Evropě. Tato oblast procházela bouřlivými změnami a správná výchova nové mladé generace se zdála nejlepším řešením neutěšené situace. Coubertin obdivoval antiku a renesanci, proto se snažil navázat na myšlenky antických olympijských her a položil základ koncepci olympismu, na které byly postaveny novodobé olympijské hry. Těžištěm olympismu se stal ideál kalokagathie, chápaný a rozvinutý Coubertinem jako cílevědomý rozvoj osobnosti sportovce, kultivovaný v harmonii jeho fyzických, duchovních, morálních a společenských sil.⁵

Od počátku olympijského sportu byl prosazován ideál amatérismu. Sportovci nesměli být profesionály v daném oboru, což bylo dáno především proto, aby neskončili jako placení gladiátoři a materiální zájmy o zisk se nestaly hlavním motivem pro sportovce i sport samotný. Ustanovená byla také etická pravidla, tzv. fair-play, podle kterých se měli řídit nejen sportovci, ve snaze o zachování čistoty sportu a jeho jakési rytířskosti. Jakým způsobem se s tímto odkazem pracovalo během celého 20. století a co z něj zbylo dodnes, by bylo jistě zajímavým předmětem podrobnějšího zkoumání.

Olympijské hry navíc neměly být pouze svátkem sportu, ale jejich poslání bylo od začátku chápáno v mnohem širším významu. Měly se stát nástrojem propagace lidské solidarity a prosazování míru ve všech zemích. Od ostatního sportu se olympismus lišil představou jednoty tří oblastí: sportu, výchovy a kultury, které se navzájem ovlivňovaly, prolínaly a vytvářely jednotné dílo, které začalo naplňovat primární smysl olympismu.⁶

⁴ DOVADIL, Josef a kol.: *Olympismus a jak to bylo*, Praha 2004, s. 21.

⁵ Tamtéž, s. 22.

⁶ Tamtéž, s. 27.

První moderní olympijské hry byly slavnostně zahájeny dne 6. dubna 1896 v Aténách. Tehdy se soutěžilo v devíti disciplínách a za účasti tří set sportovců. Za Čechy byl přítomen pouze člen Mezinárodního olympijského výboru Jiří Guth, kterého hry velice nadchly. Po návratu domů začal úzce spolupracovat se Sokolem, tedy hnutím, které už od druhé poloviny 19. století zajišťovalo sportovní aktivity pro muže a později spolupracovalo i se spolky ženskými.

Další hry se měly konat vždy se čtyřletým odstupem v hlavních městech světa. V letech 1900 a 1904 probíhaly hry jako součást světových výstav v Paříži a Saint Louis. Zcela samostatnou událostí byly až Olympijské hry v Londýně v roce 1908, na které navazovaly páté hry ve Stockholmu roku 1912. Zde se poprvé účastnily země ze všech světadílů.

Poté přišla první světová válka a s ní i zrušení další olympiády. První poválečné hry se konaly v roce 1920 v Antverpách a nesměly se jich zúčastnit země, které byly označeny za viníky války, tedy Německo, Rakousko, Bulharsko, Turecko a Maďarsko. Jednalo se o první větší politický zásah v moderních dějinách olympijského sportu.

O čtyři roky později se konaly hned dvě olympiády. První zimní hry v Chamomix a sedmé letní hry v Paříži. V roce 1928 byly opět uspořádány zimní i letní olympijské hry ve Svatém Mořici a v Amsterdamu. Série se nepřerušila ani po dalších čtyřech letech, kdy olympiády hostily Lake Placid a Los Angeles.

Následující dvě olympiády v roce 1936 měly být na území Německa. Panovaly zde sice obavy kvůli antisemitským pogromům, Německo se však zaručilo, že židovští sportovci nebudou nijak diskriminováni a zachovají se standardní olympijská pravidla. Podle dostupné literatury to bylo dodrženo pouze v případě zimních her v Garmisch-Partenkirchenu (i když také zde podléhaly veškeré fotodokumenty přísné cenzuře). Naopak letní hry v Berlíně jsou dodnes považovány za první hry, které byly politikou značně poznamenány a poškozeny. Nacisté předstírali, že mají pouze mírumilovné úmysly, a MOV se nechtěl nechat ovlivňovat politikou a i přes protesty židovských emigrantů byly hry ponechány Německu. Hitlerovské Německo však olympijské hry zneužilo pro propagaci svého nacistického režimu. Nakonec se jednalo o první gigantické hry v jejich novodobé historii. Pořadatelé vybudovali ve své době ohromující komplex sportovišť, nově byl olympijský oheň dopraven z Olympie štafetou, která byla zakončena slavnostním zahájením, a přímé přenosy z jednotlivých sportovních klání byly

poprvé vysílány živě v rádiích prakticky po celém světě. Také zde začala tradice vypouštění holubic míru, navzdory tomu, že hitlerovský režim tvrdě pronásledoval opozici a Židy, porušoval různé mezinárodní úmluvy, a dokonce se připravoval na válku. A konečně poprvé se také objevily výzvy k přeložení her a jejich bojkotu.⁷

Tak jako první světová válka, i ta druhá přerušila olympijskou periodu, tentokrát na více než jedno desetiletí. První poválečné hry hostil švýcarský Svatý Mořic v zimě roku 1948, jednak kvůli tomu, že se v tomto horském středisku hry měly konat již v roce 1940 a také díky neutrálnímu postoji Švýcarska ve válce. Bylo zde navíc vybudované sportovní zázemí z her z roku 1928, a tak stačila pouze částečná rekonstrukce. Skutečným zlomem se staly letní olympijské hry, které byly již podruhé pořádány v Londýně. Stejně jako první v roce 1908 byly i tyto nesmírně důležité pro zachování původních myšlenek zakladatele Coubertina. Také zde se organizátoři mohli spolehnout na již vybudované sportovní zázemí a ukázali celému hrůzami války zdecimovanému světu, že myšlenky olympismu jsou stále živé a potřebné. Her se tehdy, stejně jako po první světové válce, nemohly účastnit země, které válku vyvolaly, tedy Německo a Japonsko.⁸

V roce 1952 se oboje hry konaly ve Skandinávii. Zimní olympiádu hostilo norské Oslo a letní finské Helsinky, kam poprvé přijeli i sportovci ze Sovětského svazu. Od té doby se do olympiád promítaly problémy studené války. V zákulisí boje o medaile nešlo již jen o slávu sportu, ale také o zvýšení státní prestiže. Nejlepší umístění hodnotily jednotlivé delegace jako důkaz vysoké kvality a úspěšnosti daného společenského systému.⁹ Tento pohled však nebyl zcela nový, podobný důraz kladlo na hry i nacistické Německo v roce 1936.

V roce 1956 hostila zimní olympijské hry italská Cortina d'Ampezzo a letní se konaly v australském Melbourne. Zde se poprvé uplatnil bojkot jako forma nátlaku z čistě politických důvodů, který byl později použit ještě několikrát. Čína se rozhodla na hry nevyslat své sportovce z důvodu účasti Thaj-wanu, Egypt a Libanon zase bojkotovaly hry kvůli egyptsko-izraelské válce a obsazení Suezského průplavu Francouzi a Brity. Lichtenštejnsko,

⁷ KOLÁŘ, František: Stručná historie olympismu, In: Dovadil a kol.: Olympismus a jak to bylo, Praha 2004, s. 65.

⁸ Kronika olympijských her 1896–1996 (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996, s. 77.

⁹ Tamtéž, s. 85.

Nizozemsko, Švýcarsko a Španělsko naproti tomu neúčastí vyjadřovaly nesouhlas se sovětskou invazí do Maďarska.¹⁰

V dalších letech následovaly více méně poklidné olympiády, které se potýkaly spíše s přírodou než s politikou. V roce 1960 to byly zimní hry ve Squaw Valley a letní v Římě, poté v roce 1964 zimní v Innsbrucku, kde se pořadatelé potýkali s katastrofálním nedostatkem sněhu, a letní v Tokiu. Z politického hlediska neutrální byly i následující hry v roce 1968 v Grenoblu, ale to samé se bohužel nedá říct o letní olympiádě ve stejném roce v Mexiku. Tyto hry doprovázela velká řada protestů proti obrovským finančním výdajům, které na ně vláda musela poskytnout v kontrastu se sociálními problémy země. Demonstrace byly nakonec krvavě potlačeny. Nemalé ohlasy vzbudila také okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy těsně před olympiádou. Československo z těchto důvodů původně dokonce zvažovalo svoji neúčast. Nakonec však československá výprava do Mexika odjela a podporu jí zde vyjadřovalo mnoho sportovců i diváků. Především Věře Čáslavské, která v gymnastice zvítězila hned ve čtyřech disciplínách nad reprezentantkami ze Sovětského svazu, patřily velké sympatie československé veřejnosti i následovná msta komunistického režimu v době normalizace. Účastnit se také po osmi letech měla Jihoafrická republika, na což ovšem reagovalo 40 afrických států hrozbou bojkotu. Mezinárodní olympijský výbor tak musel sportovce z JAR vyřadit ze startovních listin. Politické protesty zde byly k vidění i na samotných závodistištích. Vyhlásování vítězů běhu na 200 m využili dva afroameričtí sprinteři k demonstraci sympatií s radikálním hnutím „Black power“¹¹. Tomie Smith a John Carlos byli kvůli tomuto incidentu posláni vedením výpravy domů.¹²

V roce 1972 uspořádalo japonské město Sapporo doposud nejnákladnější zimní olympijské hry. Ve stejném roce se také uskutečnily letní hry v Mnichově, které neblaze prosluly kvůli atentátu na izraelské sportovce. Arabští teroristé zde dne 5. září zajali izraelské sportovce jako rukojmí, přičemž dva z nich na místě zastřelili. Teroristé požadovali, aby izraelská vláda propustila dvě stě arabských teroristů, vězněných v Izraeli. Po vypršení

¹⁰ Tamtéž, s. 93.

¹¹ Jedná se o radikální směr v černošském hnutí v USA zformovaný ve druhé polovině 60. let 20. století jako reakce na protičernošský rasismus hlásající společenskou a politickou rovnoprávnost černochů v USA a dokonce myšlenku nadřazenosti černé rasy a požadující separaci amerického černošského obyvatelstva do nezávislého černošského státu na území USA.

¹² Kronika olympijských her 1896–1996 (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996, s. 121; HAVRÁNKOVÁ – HLADÍK – KOLÁŘ – KÖSSL - WAIC: Český Olympismus – 100 let, Praha 1999, s. 92.

ultimáta chtěli odletět i se zbylými rukojmími do Egypta. Olympijskou vesnici opustili ve vrtulnicích a při přesedání na letišti se zvláštní jednotka západoněmecké policie pokusila rukojmí osvobodit. Došlo však k přestřelce a atentátníci nakonec vrtulníky s rukojmími odpálili do vzduchu. Zemřelo tak 11 izraelských sportovců, jeden policista a pět z osmi atentátníků. Celé hry tak byly touto smutnou událostí poznamenány a až do jejich konce všechny vlajky výprav, včetně té olympijské, vlály na pól žerdi. Vedly se spory, zda by se mělo vůbec v hrách pokračovat. Mezinárodní olympijský výbor se nakonec rozhodl je nepřerušit. Některé sportovní výpravy, z Izraele, Norska, Nizozemska a Filipín, se přesto rozhodly hry předčasně opustit a odcestovaly domů.¹³

Ani v roce 1976 se olympiádám nevyhnuly problémy. Ty zimní, pořádané již podruhé rakouským Innsbruckem, byly ještě z politického hlediska korektní. Zato letní v Montrealu se potýkaly s řadou komplikací. Organizace byla zvládnutá perfektně, ale hry ovládly politické spory. Z celkového počtu 116 původně přihlášených zemí se 24, především afrických zemí, rozhodlo své výpravy na hry neodesílat. Požadovaly totiž vyřazení Nového Zélandu, protože jejich ragbyové družstvo nerespektovalo bojkot rasistické Jihoafrické republiky a podniklo turné v této zemi. Mezinárodní olympijský výbor se jejich námitkou příliš nezabýval a ony tak odmítly účast. Vedle toho zde také chyběli sportovci z Rhodesie, která byla vyloučena pro rasistickou politiku, a také z Tchaj-wanu. Tomu byl zamítnut start pod názvem Čínská republika a místo toho mu byl nabídnut start za Tchaj-wan. Sportovci s tím však nesouhlasili a odcestovali domů. Her se tak zúčastnilo přibližně o tisíc sportovců méně než o čtyři roky dříve v Mnichově. Tím byla odstartována série bojkotů letních olympiád.¹⁴

Další zimní olympiáda proběhla podruhé v americkém Lake Placid v roce 1980. Zde se politická situace promítla do zahajovacího ceremoniálu, kde sportovci Sovětského svazu byli přivítáni velice zdrženlivě, a také do některých sportovních klání, především do boje mezi velmocemi USA a SSSR v ledním hokeji, kde nakonec triumfovali Američané.

Výraznější politické problémy se projevily opět až na letních olympijských hrách, tentokrát v Moskvě. Proti pořádání her v Sovětském svazu byly především USA, a to kvůli sovětské intervenci do Afghánistánu. Americký prezident Carter začátkem roku 1980 vystoupil

¹³ Tamtéž, s. 98-99; Kronika olympijských her 1896–1996 (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996, s. 137.

¹⁴ Kronika olympijských her 1896–1996 (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996, s. 143.

s výzvou k bojkotu těchto her. Mezinárodní olympijský výbor byl vyzván, aby zvážil možný bojkot nebo přeložení těchto her. Na výzvu nicméně nereagoval a Národní olympijský výbor USA se v květnu rozhodl, že se jeho sportovci her nezúčastní. Nakonec se k rozhodnutí Spojených států přidalo 29 zemí, jako například Německá spolková republika, Japonsko či Kanada. Navíc dalších 33 na pozvání z Moskvy neodpovědělo vůbec. Někteří sportovci však na hrách alespoň vystoupili pod vlajkou Mezinárodního olympijského výboru jako „nezávislí“. Bojkot však uškodil pouze sportovcům a v původní myšlence nijak neuspěl. Afghánistán zůstal obsazen až do konce osmdesátých let. Řadu mezinárodních problémů to však do budoucna přineslo jak na politickou tak i sportovní scénu¹⁵

Další zimní olympijské hry proběhly poměrně v klidu v Sarajevu v roce 1984, to samé se ovšem bohužel nedá říci o hrách v Los Angeles pořádaných ve stejném roce. I tuto olympiádu postihla vlna bojkotů¹⁶, včetně československé neúčasti.¹⁷

Po politicky bezproblémových zimních hrách v Calgary v zimě 1988 proběhly další, od začátku problematické hry v Soulu 1988. O správnosti přidělení olympiády do Jižní Koreje se totiž mluvilo již během jednání o bojkotu her v Los Angeles.¹⁸ Nakonec se olympijské hry v Soulu skutečně bojkotu nevyhnuly. Nezúčastnili se sportovci z Kuby, Etiopie a Nikaragui, kteří svým činem vyjádřili podporu KLDK.

Během 90. let 20. století a v prvních letech 21. století žádné výraznější politické zájmy olympijské hry neovlivnily. V roce 1992 proběhla zimní olympiáda v Albertville a letní v Barceloně. Poté bylo rozhodnuto, že by se letní a zimní olympiády měly střídát po dvou letech, aby se dvě vrcholné akce nekonaly ve stejný rok. Proto byly příští zimní olympijské hry již v roce 1994 v Lillehammeru. Následovala Atlanta 1996, zimní hry v Naganu 1998 a letní v Sydney 2000. Dále v roce 2002 konala zimní olympiáda v Salt Lake City, letní se v roce 2004 navrátila do své pravlasti v Aténách a další zimní proběhla 2006 v Turínu.

¹⁵ Tamtéž, s. 153; HAVRÁNKOVÁ – HLADÍK – KOLÁŘ – KÖSSL - WAIC: Český Olympismus – 100 let, Praha 1999, s. 107.

¹⁶ Právě těmto bojkotům, především z Československého pohledu, jsem se podobněji věnovala ve své bakalářské práci: Kučerová, Nikol: Československý bojkot Letních olympijských her v Los Angeles a jeho účast na hrách „Družba“ v roce 1984, Liberec 2014, Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

¹⁷ HAVRÁNKOVÁ – HLADÍK – KOLÁŘ – KÖSSL - WAIC: Český Olympismus – 100 let, Praha 1999, s. 111; Kronika olympijských her 1896–1996 (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996, s. 163.

¹⁸ Národní archiv (dále jen NA), fond KSČ – Ústřední výbor 1945–1989, Praha – Sekretariát, zn. fondu: KSČ-ÚV-02/4, sv. S 127/84.

Z politického hlediska sporná byla až olympiáda v roce 2008 v Pekingu. S umístěním her do komunistické Číny byli nespokojeni před jejím zahájením především ochránci lidských práv, kteří poukazovali na jejich nedodržování v Číně. Mluvílo se také o vyhrožování Tchaj-wanu, situaci v Tibetu či o působení Číny v zemích třetího světa. To vše byly problémy, o kterých věděly od začátku obě strany, pořadatelé i zástupci Mezinárodního olympijského výboru. Argumentem, proč olympiádu v Číně uspořádat, bylo, že se tím pomůže jak hospodářskému rozvoji, tak pozitivnímu kroku vpřed v oblasti lidských práv. Je zřejmé, že tato olympiáda se na místě, kde předtím nestálo prakticky žádné fungující sportoviště, a která se stala doslova megalomanskou a doposud nejdražší olympiádou v dějinách, byla uspořádána především z politických důvodů. Někteří jí dokonce chápali jako vstupenku Číny do „klubu moderních velmocí“ a jako výsměch ušlechtilým ideálům olympijského hnutí.¹⁹ Přesto, že se mnozí politici, funkcionáři i sportovci obávali například teroristického útoku²⁰, jiní Čínu prostě jen veřejně kritizovali²¹ či proti ní protestovali²², olympiádu v Pekingu žádná země oficiálně nebojkotovala. Rozbor správnosti politického rozhodnutí, umístit hry právě do Číny, ale i do dalších nesvobodných zemí, by zasloužilo další obsáhlejší výzkum.

Po Pekingu 2008 se konaly ještě dvoje, velice úspěšné avšak již ne tak okázalé, olympijské hry. V roce 2010 hostil zimní olympiádu kanadský Vancouver a o dva roky později se letní olympiáda vrátila po 64 letech do Londýna.

Zatím poslední zimní olympiádou byly hry v ruském Soči v zimě 2014. Již samotné rozhodnutí o přiřazení těchto her bylo, stejně jako v případě Pekingu, velice kontroverzní a už před jejich začátkem probíhaly různé, většinou však neoficiální, diskuze. Sporné byly především otázky porušování lidských práv v Rusku či samotné financování her. Tyto obavy se ukázaly jako naprosto oprávněné. Hry byly zdaleka nejdražšími hrami v historii olympismu, během nich to v samotném dějišti připomínalo spíše vojenské ležení, než svátek sportu a nedlouho po jejich skončení Rusko anektovalo Krym a výrazně se spolupodílelo na rozpoutání válečného konfliktu na Ukrajině.

¹⁹ LOMOVÁ, Olga: Olympijské ideály v Pekingu, in: Literární noviny, roč. 19, č. 32, 4. 8. 2008, s. 1 a 8.

²⁰ KALENSKÁ, Renata: rozhovor s Milanem Jiráskem: Bojím se teroristického útoku v Pekingu, in: Lidové noviny, roč. 21, č. 174, 26. 7. 2008, s. 11.

²¹ SODOMKOVÁ, Magdalena: Peking 2008: Politici v roli chytré horáky, in: MF Dnes-Praha, roč. 19., č. 185, 8. 8. 2008, s. A/3.

²² VEČEŘA, Tomáš: Je v cíli i přes protesty, tamtéž s. A/4.

Doposud úplně poslední olympiáda se konala v Riu de Janeiru v Brazílii. Podle mnohých nebylo ani toto umístění her příliš šťastné. Země se potýkala s velkými problémy ještě před samotným zahájením. Téměř do poslední chvíle nebylo úplně jasné, jestli organizátoři stačí vše včas připravit. Dále vyvstával kontrast obrovských brazilských chudinských čtvrtí a velice vysoké kriminality nejen v těchto částech měst a spořádané, upravené a přátelské atmosféry olympijských vesnic a sportovišť byl obrovský. Navíc místní podnebí nebylo pro mnohé sporty zrovna tím nejvhodnějším a velké diskuze se vedly i ohledně viru Zika, který přenáší tamní hmyz. Někteří sportovci z tohoto důvodu dokonce do Ria ani neodcestovali. Otázkou tedy zůstává, nakolik jsou olympijské hry svátkem sportovním, pořádaným pro samotné sportovce a jejich fanoušky na základě původních myšlenek, a nakolik jde spíše o politické, mocenské a finanční zájmy, kde je sport nanejvýše na druhém místě.

Složitá je také otázka umístování dalších olympiád. Zdá se, že vyspělé demokratické země o organizaci tohoto svátku sportu příliš nestojí. Rozvojové země si s nimi naopak nedovedou dost dobře poradit a nechat totalitní státy je pořádat není už kvůli podstatě jejich režimu vhodné. V tuto chvíli to vypadá tak, že olympijské hnutí prochází značnou krizí a otázkou je, jestli vůbec bude fenomén zimních a letních olympiád pokračovat i v průběhu 21. století. Nadcházející zimní olympijské hry se budou konat v jihokorejském Pchjongčchangu v zimě 2018 a letní olympiádu v roce 2020 by mělo hostit opět japonské Tokio. Doufejme tedy, že zde naváží na poměrně poklidnou olympiádu z léta roku 1964 a nenastane podobná situace jako v roce 1940, kdy se zde olympiáda nakonec nekonala kvůli právě zuřící 2. světové válce.

4. Příprava olympiády v Berlíně

4.1. Prolog

První olympijské hry se v Berlíně měly konat již v roce 1916, přesně dvacet let od konání první moderní olympiády. Kvůli první světové válce, která vypukla o dva roky dříve, a výbojně Německo v ní sehrálo ústřední roli, však nikdy nebyly uspořádány. Po válce se agresori nesměli dalších olympijských her zúčastnit a tak Německo mohlo poslat své sportovce až na hry v roce 1928 do Amsterdamu. Myšlenek na pořádání her se však Německo nevzdalo nikdy. V roce 1930 oznámilo kandidaturu Berlína i dalších tří německých měst – Kolína nad Rýnem, Frankfurtu nad Mohanem a Norimberku. Berlín byl však jasným favoritem. Vedle německých měst se o pořádání olympiády dále ucházely Dublin, Helsinky, Buenos Aires, Budapešť, Řím a Barcelona. Poslední jmenované město bylo nakonec Berlínu největším konkurentem. V dubnu roku 1931 se právě v Barceloně rozhodovalo mezi těmito dvěma městy. Pro Berlín zvedlo ruku nakonec více činovníků Mezinárodního olympijského výboru a tak pořadatelé berlínských her mohli slavit první úspěch.

Nejdůležitějšími postavami pro prosazení olympijských her a jejich uspořádání v Berlíně byli, stejně jako pro rok 1916, Theodor Lewald a Carl Diem. Lewald, předtím také např. podtajemník ministerstva vnitra, byl předsedou Německé sportovní federace a od roku 1919 také Německého olympijského výboru. Od roku 1924 byl pak členem MOV, kde mohl velmi dobře prosazovat německé zájmy. Carl Diem byl bývalým velice úspěšným sportovcem, spoluzakladatelem berlínského sportovního klubu Marcomannia a také první asociace berlínských sportovních klubů. V roce 1912 na hrách ve Stockholmu vedl jako předseda Německého atletického výboru celý olympijský tým. Poté se stal generálním tajemníkem Německého říšského výboru pro tělesnou výchovu (obdoba Československého všesportovního výboru). Po válce byl také zakladatelem první sportovní psychologické laboratoře na světě. Stejně jako Lewald, i Diem se již podílel na organizaci her pro rok 1916.

Tito dva muži po zvolení Berlína jako dalšího pořadatelského města v roce 1932 společně odcestovali do Los Angeles, aby zde pozorovali přípravy a průběh olympijských her. Bylo to však období, kdy celé Německo silně vřelo. Členové MOV z ostatních zemí se obávali, aby

berlínské hry proběhly bez politického vměšování i v případě, že se k moci dostanou nacisté. Osobou, která byla nakonec pověřena, aby podala zprávu o skutečném stavu věcí, byl Karl Ritter von Halt, předseda Německé atletické federace. Halt byl členem NSDAP a na základě svého průzkumu MOV ujistil, že Hitler se do her vměšovat nebude.²³

4.2. Skrytá podstata olympijských her

V listopadu 1932 byl předseda NOV Lewald pověřen vytvořením organizačního výboru her. V něm měli zasedat jak osobnosti německého sportu, tak zástupci města Berlín, kteří měli dohlížet na uspořádání her a také na dodržování olympijských zásad. První zasedání organizačního výboru se konalo 24. ledna 1933. Lewald zde odhadl, že her se zúčastní přibližně čtyři tisíce sportovců a více jak tisícovka funkcionářů a trenérů, což byly počty do té doby nevídané. Komplikace pro organizátory nastala hned několik dní poté. Přesněji 30. ledna, kdy v Německu převzal funkci říšského kancléře Adolf Hitler. Nebylo totiž zcela jasné, jestli Hitler hry podpoří. V roce 1932 měl prohlásit, že olympiáda je vynálezem Židů a svobodných zednářů a že v říši ovládané nacionálními socialisty by ji tedy nebylo možné pořádat. Obava ze zrušení již druhé olympiády v Berlíně byla rozhodně na místě. Navíc pro Lewalda měla tato komplikace i osobní rozměr, ačkoli sám byl protestant, jeho babička z otcovy strany byla židovka a i jeho manželka měla židovské předky.²⁴ Nový ministr lidové osvěty a propagandy Josef Goebbels si nicméně plně uvědomoval možnou výhodu pořádání her, kde by Německo dostalo šanci mezinárodně propagovat svůj režim. Údajně Lewaldovi se nakonec podařilo přesvědčit Hitlera o pozitivní stránce pořádání her. Minimálně o tom informoval zahraniční tisk, když vyvracel tvrzení, že nová říšská vláda se staví proti pořádání olympiády. Prohlásil, že kancléř, ministr zahraničních věcí, ministr vnitra, ministr propagandy i ministr obrany podporují myšlenku her v Berlíně.²⁵

²³ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, Praha 2008, s. 37-42.

²⁴ Nacisté měli požadovat jeho odstoupení z úřadu, ale postavil se za něj předseda MOV Baillet-Latour.

²⁵ WALTERS, Guy: Berlínské hry, Olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 21-40.

O tom, že si Hitler skutečně plně uvědomil potencial her a jejich pořádání vzal za své, se můžeme přesvědčit z dokumentu ze 14. prosince 1933, kterým Hitler dával rozkaz, pravděpodobně určený vládě, k výstavbě nového olympijského stadionu.

„Dnešního dne jsem vydal své konečné povolení k zahájení a k provedení staveb na prostranství sportovišť. Německo tímto získá sportoviště, jež se sotva najde ve světě. Zvláštní radostí mě naplňuje, že provedení plánovaných velkolepých stavebních opatření bude tvořeno mnoha tisíci pracovních dní.

Samy stavby však nedostačují, aby zajistily světové uplatnění našeho národa odpovídající zastoupení německého sportu při mezinárodních soutěžích. Rozhodující je mnohem více sjednocující a k nasazení připravená vůle národa ze všech žup Německa vybrat nejlepší bojovníky a je vyškolit a zocelit, abychom v očekávaných hrách obstáli se ctí. Ne nedůležitým úkolem je trvajícím a intenzivním otázkou tělesného cvičení v celém německém národě jako jeden z nejdůležitějších kulturních majetků v nacionálněsocialistickém státě. Tím vytvoříme trvajícím základ ducha nového Německa v síle jeho lidu. Za úspěšné provedení těchto obou úkolů je mně a příslušnému říšskému ministrovi vnitra přímo a osobně odpovědný říšský vůdce sportu. Žádám všechny organizace, úřady atd. aby mu poskytly veškerou možnou podporu a pomoc.“²⁶

Ačkoli víme, že Hitler ani Goebbels nebyli zrovna milovníky sportu, natož fyzicky zdatnými sportovci, evidentně si uvědomovali jeho podmanivou moc a strhující potenciál. Tento dokument ukazuje na tendenci převýchovy národa ve sportovním duchu, ovšem v pojetí branného sportu. Přesně to ostatně nacisté potřebovali. Silné a disciplinované muže pro armádu. Rovněž slova, která zde říšský kancléř volil, jsou poplatná tomuto smyslu. Vyskytuje se zde mnoho „bojových“ slov ve smyslu válečné rétoriky.²⁷

Velmi úzké sepětí sportu a nacismu je dále patrné z toho, že říšský vůdce sportu měl být odpovědný nejen přímo Hitlerovi, ale rovněž ministru vnitra, kterým byl v té době jeden z nejmocnějších nacistických představitelů, Wilhelm Frick. Jeden z nejstarších Hitlerových stoupenců Hans von Tschammer und Osten se zase z prvního muže německého sportu a prvního nacistického říšského sportovního komisaře stal říšským sportovním vůdcem při

²⁶ Institut für Zeitgeschichte München (dále jen IfZ), Mikrofiche (dále jen Mf) MA 595, s. 536.

²⁷ Fenomén blíže zachycen v: KLEMPERER, Viktor: Lingua Tertii Imperii, Aufbau-Verlag Berlin 1947.

ministerstvu vnitra. Zde se tedy rozhodně nedá hovořit o nezasahování politiky do sportu, respektive do olympijských her. Přitom MOV ve svých ustanoveních z kongresu v roce 1930, který se shodou okolností konal také v Berlíně, schválil pravidla, že organizační výbor jednotlivých her podléhá přímo jemu, nikoli vládě pořádajícího státu.²⁸

Další absurditou Hitlerova projevu je, že na jedné straně požaduje uspořádání nejlepších her historie, které by ukázaly sílu ducha německého národa ve světě, na druhé straně několik týdnů před tím Německo vystoupilo ze Společnosti národů, což v podstatě znamenalo jeho vydělení z mezinárodních bezpečnostních struktur.

Na uvedený příkaz navazuje další z 27. června 1934, ve kterém Hitler vyjadřuje svoji nespokojenost s tehdejšími způsoby příprav. Olympiáda se pro něj evidentně rázem stala jedním z nejdůležitějších úkolů pro další roky:

„Jistý vývoj ohledně tělesných cvičení v různých organizacích státu a hnutí, zvláště ale v HJ mi ukazují, že mnou požadovaná skrze říšského vůdce sportu zavedená jednotnost v tělesných cvičeních v Německu není vykonávána v takové formě, jak si v zájmu celkového vývoje přeji a vyjádřil jsem je 14. 12. 1933. V tomto vyjádření jsem přenesl na říšského vůdce sportu péči a výhradní odpovědnost nad celou oblastí tělesných cvičení. Abych mohl vzdorovat všem mé vůli protichůdným názorům a směrnicím, nařizuji, aby říšský vůdce sportu nejen v zájmu výše vylíčené jednotnosti tělesných cvičení, nýbrž také kvůli plánovanému sportovnímu výcviku mládeže s ohledem na vnitro- a zahraničněpolitické úkoly sportu a se zvláštním ohledem na přípravu Olympiády ze všech určujících organizací státu a strany musí být poslouchán a zapojen. Svévolná rozhodnutí, která se přiči základní tendenci dosud mnou uznané práce říšského vůdce sportu a která se dějí bez jeho spolupráce, musí být ukončena. Říšský vůdce sportu mi do 15. července ohlásí, v jaké formě bude zajištěna spolupráce u všech organizací.“²⁹

Hitler zde jednoznačně tlačí na větší disciplínu a podřízenost sportu nacistickému vedení. Požaduje propojení sportovní výchovy mládeže s politikou. Nejde mu pouze o sportovní výcvik jako takový, ale vyžaduje uvědomění ve smyslu vnitro i zahraničně politickém, přičemž poukazuje na jisté úkoly, které toto spojení musí splnit. Jaké však to mají být úkoly?

²⁸ NA, ČVO, kart. 8, Statutes of the International Olympic Committee, bez stránkování.

²⁹ IfZ, Mf, MA 595, s. 537.

Rozhodně tedy nešlo pouze o sportovní výkony jako takové, pouze skrze ně chtěl dosáhnout konsolidace režimu ve všech směrech. Víme, že v roce 1934 měl poměrně značné problémy s jeho udržením. Zhruba rok poté, co se dostal k moci, to v německé společnosti opět vřelo a zdaleka ne všichni s ním v té době souhlasili. Nadšení z jeho nástupu již opadlo a očekávané výsledky se v příliš velké míře nedostavovaly.³⁰ To naprosto koresponduje i s datem vydání toho rozkazu, tedy 27. červnem 1934. Pouhé tři dny poté totiž byla zahájena rozsáhlá vnitrostranická čistka, namířená proti členům SA, obecně známá pod názvem Noc dlouhých nožů. Členové SA³¹, organizace, která Hitlerovi v mnohém pomohla s nástupem k moci, se s Hitlerem pozvolna názorově rozdělovali, jednali podle vlastního uvážení a hrozilo, že se obrátí proti samotnému Vůdci. Dne 30. června a během několika následujících dní bylo chladnokrevně zavražděno 89 osob, přičemž některé zdroje hovoří, že jich v konečném důsledku zemřelo mnohem více. Hitler se na nějakou dobu stáhl a na veřejnosti se objevil až 13. července, kdy pronesl sáhodlouhý projev v Říšském sněmu. Vzhledem k tomu, že je známo, že Hitler vydával písemné rozkazy zcela výjimečně, je patrné, že bral sport a především olympiádu jako jeden z důležitých bodů vývoje režimu, přičemž tuto problematiku řešil současně s brutální vraždou vlastních oponentů. Doslova tak dával oběma událostem podobnou důležitost.

V reakci na Hitlerův rozhořčený rozkaz uvedl Rudolf Hess 28. července 1934 následující:

„Vůdce svým obnoveným výnosem z 27. června 1934 opět určil, že k udržení jednotnosti v tělesných cvičeních a v zájmu plánovaného sportovního výcviku mládeže spadá vedení ve sportovní oblasti docela celé se souhlasem říšského ministra vnitra nasazenému říšskému vůdci sportu. Sport, jeho velká hodnota je ve vystupňované schopnosti výkonu celého národa, má pro budoucí dobu docela zvláštní význam v ohledu na Olympiádu, ve které budou národy Země měřit své síly v mírovém souboji na německé půdě. K provedení vůdcem vydaného výnosu dávám souhrnně najevo dříve vydaná nařízení:

Sportovní hnutí jednotlivých svazů, které podléhají Říšskému svazu pro tělesná cvičení Říšského vůdce sportu, musí být podpořeno všemi služebnami strany a jejich členěním a to se

³⁰ Více viz: FREI, Norbert: Stát pod taktovkou vůdce, Nacistické panství v letech 1933–1945, Praha 2015, s. 7-38.

³¹ Sturmabteilung – původně paramilitantní, později vojenská organizace spadající pod NSDAP, která do značné míry umožnila Hitlerův nástup k moci, ale v roce 1934 byla její moc oslabena – Noc dlouhých nožů – a převzaly ji do jisté míry jednotky SS. Nicméně SA fungovala až do konce války a podílela se např. na tzv. Křišťálové noci v roce 1938, či na formování oddílů Volkssturm v závěrečné fázi války.

vší vahou. Od příslušníků strany a jejich členění, zvláště ale od Hitlerjugend a stranických soukmenovců očekávám, že pokud k tomu budou mít dostatek času, se budou také sportovně podílet ve spolcích říšského svazu. Zatímco musím na jedné straně očekávat, že sportovní svazy budou brát ohled při určování služebních plánů na předpokládané akce strany a jejich členění, požaduji, aby při včasné ohlášení větších sportovních klání byli držitelé svrchovanosti (vlajkonoši) pro stejnou dobu plánovaná stranická shromáždění přeloženi nebo není-li to ze zvláštních důvodů možné, všichni sportovní účastníci dostali dovolenou. Právo k povolení nového založení sportovního spolku a zásah do jeho vnitřního života a způsob a druh jeho sportovního konání nyní přísluší pouze říšskému vedoucímu sportu. Všechny stranické buňky mu musejí svá přání ohledně výběru vůdců, popř. obsazení předat přes župní vedení na jeho adresu Berlin-Charlottenburg, Hardenbergstrasse 43. Přímé zásahy stejně jako vytvoření sportovních oddělení uvnitř strany a jejich součástí jsou všem stranickým buňkám zakázány. Naproti tomu mají držitelé svrchovanosti ve straně právo dohledu nad světónázorovým školením ve sportovních svazech, která budou provedena určenými delegáty podle směrnic školitelů strany. Sportovní svazy musí být označeny jako „nacionálně-socialistické“. Všechny stranické buňky zavazují, aby při plné odpovědnosti jejich autority podpořily daná nařízení a řád v plnění úkolů v oblasti sportu a práci Říšského vůdce sportu.“³²

Tím bylo prakticky dovršeno převzetí německého sportu jako komplexu pod dohled režimu. Veškeré stranické špičky si v tuto dobu uvědomovaly důležitost sportu a jeho totální podchycení, od těch nejmenších sportovních spolků až po kontrolu pořádání olympiád, jim hrálo do karet především pro ustálení režimu, ale také k výchově mladých, silných a režimu oddaných jedinců. Podchycení sportu bylo součástí převzetí veškerých složek života pod nacistickou kontrolu.

³² IfZ, Mf, MA 595, s. 539.

4.3. Bezpečnostní opatření pro ochranu režimu

K ovládnutí sportu nacionálně socialistickou stranou patřilo i reflektování snah opozice, především nenáviděných komunistů. Dne 9. listopadu 1934 vydal šéf tajné státní policie Heinrich Himmler prohlášení týkající se sportovních hnutí. Upozorňoval v něm na problém komunistických tělovýchovných a sportovních svazů. Ústřední výbor Komunistické strany Německa měl vydat směrnici, jež vyhlášovala výstavbu antifašistických buněk ve sportovních organizacích, samozřejmě pod komunistickým vedením.

„Společně se sjednocenými organizacemi sociálnědemokratických dělníků mají být vybudovány dělnické tělovýchovné a sportovní svazy a nesjednocené spolky ilegálního komunistického hnutí mají být do nich začleněny.“³³

Hlavním účelem mělo být propojení či dokonce převzetí spolků vedených sociálně demokratickými představiteli. Měly tak vzniknout ilegální sportovní kartely pod vedením komunistů, které by byly schopny vzdorovat nacistickému tlaku. *„Komunistickou stranou navržená taktika měla být směřována zvláště tak, aby bylo pro spolupráci získáno co nejvíce sociálnědemokratických sportovců. Říšský vůdce sportu byl o těchto informacích zpraven od jeho župních a okresních pověřenců a spojek.“³⁴* Režim tyto aktivity nejen registroval, ale postupně proti nim i zakročoval, což vyústilo nakonec v zatýkání sportovců.

Bezpečnostní služby s příchodem her zvyšovaly svoji aktivitu. Na jedné straně fungoval řádný policejní štáb, který oficiálně zajišťoval bezpečnost po všech stránkách – od dopravní bezpečnosti po kriminálku. Na druhé straně byla však již zmiňovaná tajná policie, která upírala svoji pozornost především na tři hlavní formy odporu vůči režimu. Vedle činnosti komunistického hnutí to bylo nebezpečí špionáží a rozvědky a také ochranná služba, tedy ochrana vybraných osobností.

„Není pochyby, že komunistická internacionála využije konání olympiády v Německu ke zvýšené štvanicí, zvláště během konání. Útoky komunistického tisku všech zemí proti Německu a nacionálnímu socialismu se stále stupňují. Čím více se blíží olympiáda, tím bezuzdnější a prolhanější jsou jejich hesla. Byly zveřejněny protesty komunistických,

³³ IfZ, Mf,MA 702, s. 645.

³⁴ Tamtéž, s. 646.

marxistických a údajně také dalších sportovních svazů všech zemí, které svými dopisy vyzývají olympijské výbory a vedení olympijských her 1936 k bojkotu. Podle dosavadních zkušeností se budou vnitrozemští komunisté držet svojí očekávané činností v pravidlech konspirace. (...) Také skutečnost, že od převzetí moci nebyly žádné větší veřejné akce narušeny násilnými nebo teroristickými činy nebo jen pokusem o zrušení, ukazuje spáchání teroristických opatření během her jako velice nepravděpodobné. Nedá se vyloučit, že v jednotlivých případech může dojít k pokusům o sabotáže elektrické a telefonní sítě i osvětlení.“³⁵

Dále se nacisté snažili zabránit předpokládanému šíření letáků, vylepování plakátů a znovu utváření rozbité sítě komunistických pracovníků ve spolupráci se zahraničními delegacemi. Nejdůležitější bylo provádět veškerá opatření k zahlazení stop po jakékoli nežádoucí agitaci a propagandě. Dopadení pachatelů bylo až na druhém místě. Mezi takové aktivity patřila i kontrola pošty, především cizinců, která měla zabránit šíření protinacistických myšlenek. Nejznámější v tomto smyslu je aféra s Jessiem Owensem, jehož pošta byla kontrolována v průběhu her a bezpečnostním složkám se podařilo zadržet jeden dopis, který budoucího olympijského vítěze vyzýval k vyjádření nesouhlasu s nacistickým režimem během slavnostního ceremoniálu předávání medailí.³⁶

K dalším bezpečnostním složkám, které se zabývaly olympiádou, patřilo také SS.³⁷ Říšský vůdce SS Heinrich Himmler vydal 28. ledna 1936 před zimní olympiádou v Ga-Pa a poté znovu ještě 23. června stejného roku rozkaz, který měl být před olympiádou přečten všem příslušníkům SS, a ti se jím měli bezpodmínečně řídit. Šlo o nařízení, podle kterého měli příslušníci SS zachovávat klid, nevyvolávat potyčky s cizinci a nevytvářet nenávistný tlak ani vůči Židům.

„(...) Nadávky cizincům a jejich týrání mají ale bez výjimky nepříjemné mezinárodní těžkosti, které se většinou dají napravit jen velmi obtížně, nehledě na to, že zákroky příslušníků SS vážně trpí pověst hnutí a SS a k tomu má zahraniční tisk novou látku pro svou štvanicí a šíří pomluvné články o III. říši. Ku příležitosti olympiády 1936 se dá s jistotou očekávat zvláště silný příliv cizích státních příslušníků, mezi nimi také Židů. Dá se očekávat, že

³⁵ BArch Berlin, fond: RSHA, R 58/93, s. 8-11.

³⁶ 1936: Nacistický olympijský sen, (rež. Mira Thier, Florian Huber, Německo 2016).

³⁷ Schutzstaffel – Ochraný oddíl - ozbrojená organizace NSDAP vytvořená v roce 1925 přívrženci Adolfa Hitlera původně jako jeho osobní stráž. Postupně si podřídila veškerý státní i bezpečnostní aparát nacistického Německa.

mezi cizími státními příslušníky se také budou nacházet provokatéři, kteří se z pověření v zahraničí se nacházejících nacistickému Německu nepřátelských spolků budou snažit narušit mírový průběh olympiády. Taková narušení budou přednostně spočívat v tom, že budou vyhledávat spory s uniformovanými příslušníky NSDAP, aby se za odvolávání na svoji cizí státní příslušnost obraceli na svá diplomatická zastoupení v Německu, když budou jimi vyprovokovanými nacionálními socialisty uráženi nebo zbiti. Je samozřejmé, že nám kromě toho předají nepřátelsky smýšlejícím zahraničním tiskem zveličené a překroucené zprávy o jejich „zážitcích“ v Německu. Takovému chování zahraničních provokatérů můžeme úspěšně vzdorovat jen krajní zdrženlivostí a disciplínou. Zakazují proto všem příslušníkům SS, aby se nechali strhnout vůči jakékoliv osobě na veřejných ulicích, cestách, náměstích, lokálech nebo jiných veřejnosti přístupných místech k urážkám nebo násilnostem, je jedno, jestli se nacházejí v krajním stavu nouze. Cítí-li se jakýkoliv příslušník SS chováním jakékoliv osoby poškozen na své osobní cti nebo na své cti jakožto příslušník SS, popř. národního socialisty, nechť nechá nejbližše dosažitelným policejním úředníkem zjistit personálie a případ nahlásí svému disciplinárnímu nadřízenému. Považuje-li disciplinární představený událost za hodnou trestně-právního postupu proti provokatérovi, ať záležitost dále vede, společně s ohlašujícím příslušníkem SS, trestním oznámením příslušenému státnímu zastupitelství, jestli se jedná o osobní urážku příslušníka SS. Jsou-li naproti tomu chováním provokatéra uráženy vedoucí osobnosti státu nebo hnutí nebo stát a hnutí, včetně jeho členění, pak disciplinární představený udávajícího příslušníka SS musí záležitost ohlásit bezprostředně soudu SS k vyjádření stanoviska. Opis události pak musí být předán dále služební cestou. Stávající rozkaz musí být předán každý měsíc všem příslušníkům SS.“³⁸

Je tedy jasné, že špičkám nacistického režimu velice záleželo na tom, aby si, alespoň prozatím, před světovou veřejností zachovalo Německo tvář právního státu. Ještě se necítil tak silný na zahraniční, ale ani na domácí úrovni, aby si mohl dovolit řešit skandály, které by byly způsobeny případnými represáliemi spáchanými jeho vlastními bezpečnostními složkami. S touto problematikou souvisí například i známé odstraňování protižidovských nápisů po celém Berlíně. Při zimních hrách v Garmisch-Partenkirchenu v tomto ohledu nebyli nacisté tak precizní, což vyvolalo v některých kruzích značné rozrušení.³⁹ V pozdějších letech,

³⁸ IfZ, Mf, MA 288, s. 8784-8786.

³⁹ Viz kapitola Zimní generálka v Garmisch-Partenkirchenu.

kdy si režim již byl jistý sám sebou, jakoukoli urážku, ani od cizího státního příslušníka, netoleroval.

Nicméně nacistické vedení kontrolovalo i veškeré pokusy o ovlivnění zahraničních hostů proti režimu. Oproti tomu do té doby fungující opozice vycházející z řad sociální demokracie se zřejmě snažila představit světu skutečnou situaci v Německu. Dne 25. července 1936 informovala Pruská tajná státní policie svoji pobočku v Berlíně o zprávě, jíž se podařilo získat gestapu v Lehnici:

„Zvláště na základě hotelových seznamů mají být zjištěni zde pobývající cizinci, kterým mají být zaslány protifašistické letáky. Kromě toho mají být zorganizovány vylepovači, kteří budou plnit úlohu polepování vozidel plakáty.“⁴⁰

Všechny významné hotely v Berlíně byly podrobeny velice detailní kontrole. Hosté z hotelů jako byl Central, Eden, Astra, Savo nebo Kaiser tak byli podrobeni zvláštnímu dohledu gestapa. Téměř dvě stě jmen hostů a jejich rodin patřilo k vybraným elitám americké, britské, italské, švédské, dánské, polské či japonské společnosti. Dokument však již nehovoří o výsledku akce, ale dá se předpokládat, že ji gestapo dokázalo zadusit v samém počátku.

Zvýšená aktivita směrem k olympijským hrám byla patrná i v dalším bezpečnostním sboru, kterým byly jednotky SA. Dokazuje to dokument z 15. července 1936, který obsahuje rozkazy vedoucího štábu nejvyššího vedení Herzoga k příslušníkům vlastní organizace. Vedle naprosto samozřejmých příkazů jako je vstup na sportoviště pouze s platnou vstupenkou, odstavení vozů na záchytná parkoviště před Berlínem a kontroly dovolenek, se v nařízení, jak se mají chovat příslušníci SA během olympijských her, objevila i velmi zajímavá omezení:

„Německý lid má potřebu uspořádat olympijské hry s úctou a šlechetností a tím předvést zahraničním návštěvníkům výstavbu Třetí říše. Z tohoto poznání pramení nutná následující nařízení nejvyššího vedení SA, která musí být dodržena všemi do Berlína příchozími členy SA. (...) Návštěva četných cizinců povínuje každého člena SA, jelikož je nositelem hnědé košile a je tudíž reprezentantem Třetí říše, že si musí být vědom, že Německo podle toho také bude hodnoceno, jak jeho reprezentanti vystupují na veřejnosti. (...) Prodej částí služebního obleku

⁴⁰ BArch Berlin, fond RSHA, R 58/7, s. 188.

cizincům pro památku, jak se to stalo při příležitosti zimních her v Garmischi, je výslovně zakázáno. (...) Zvnějšku příchozí příslušníci SA, v případě že mají v úmyslu se po 22. hodině zdržovat ve veřejných lokálech, musí přivést civilní oblečení. (...) Vstup do pro SA zakázaných lokálů, stejně jako barů a podobných restaurací je ve služebním obleku zapovězen. Zvnějšku příchozí se po příjezdu do Berlína musí vyzvednout okamžitě u nejbližší železniční policie seznamy zakázaných lokálů. (...) Aby bylo smysluplně prezentováno spojenectví mezi stranou a státem, je požadováno přísné dodržení povinnosti pozdravu. Toto spočívá mezi příslušníky SA a: SS, NSKK, BL (zřejmě BdM), HJ, Wehrmachtu, RAD, Policie, četnictva, celní službě, Německému leteckému sportovnímu svazu, Říšské protiletecké obraně, Technické nouzové pomoci, lesního správcovství, železniční ochraně, poštovní ochraně, požárníkům, Červenému kříži. Takt a zdvořilost jsou požadovány, takže podle služební hodnosti a postavení, popř. podle věku starší je vždy zdraven jako první. Oboustranné čekání na pozdrav je zapovězeno. Vynechání pozdravu, chybné nebo odbyté zdravení jsou přestupky proti služebnímu rozkazu.“⁴¹

4.4. Zimní generálka v Garmisch-Partenkirchenu

Zimní olympijské hry v Gramisch-Partenkirchenu byly pro nacistické Německo rozvíčkou pro letní hry v Berlíně. Jelikož se jednalo v pořadí o čtvrtou zimní olympiádu, zdaleka nenabývala takových rozměrů, jaké má v dnešní době ani jaké měla již v té době olympiáda letní. Nicméně přípravy němečtí organizátoři nepodcenili. S dostatečným předstihem byl vystavěn nový velký skokanský můstek se stadionem s kapacitou 15 tisíc diváků, nový zimní stadion s ledovou plochou a hledištěm pro 10 tisíc diváků, lyžařský stadion, ale také byla posílena infrastruktura, především dálnice na Mnichov a zvětšeno bylo i místní vlakové nádraží. Jakým způsobem bude vše fungovat, si Němci vyzkoušeli s ročním předstihem na Německých zimních hrách, jež pořádal organizační výbor zimních olympijských her společně s vysokou školou tělesné výchovy v Berlíně v čele s dr. Karlem Diemem a se štábem státních úředníků, vojáků a hnědých košil. Sportovních klání se z československých funkcionářů

⁴¹ IfZ, MF, MA 132, s. 3845. *Nařízení o chování příslušníků SA během olympijských her v Berlíně 1936.*

zúčastnil generální sekretář ČVO dr. Widimský, z jehož zprávy,⁴² kterou podal na schůzi ČVO 4. února 1935, vyplývá, že byl německou organizací přímo nadšen. O přípravě na olympiádu sepsal navíc velice obsáhlý článek, ve kterém rozebíral velmi podrobně všechny aspekty včetně ubytování, samotných sportovišť a prostředí, ve kterém mají být hry konány. Na úvod poznamenal:

„Němci přikládají svým olympijským hrám v roce 1936 význam zcela mimořádný, daleko větší, než jim přikládal kterýkoliv z dosavadních pořadatelů. Jsou jim příležitostí, jak celému světu ukázati přímo na německé půdě, čeho je schopen německý duch, německá organizace, německá technika a německé pohostinství. Olympijské hry v Garmisch Partenkirchen a zejména letní hry v Berlíně jsou složkou rozsáhlého propagačního programu, jak získati izolovanému Německu obdiv, respekt a možno-li sympatie mezinárodního světa. Propagace neomezuje se jen na hry samotné, nýbrž pracuje obratně již s přípravami, do nichž je svět zasvěčován brožurami, olympijskými věstníky, plakáty, nálepkami atd.“⁴³

O tom, že nacistické Německo bralo zimní hry velice vážně, vypovídá fakt, že gestapo pozorně sledovalo a následně analyzovalo reakci zahraničních médií nejen na letní, ale také na zimní olympiádu. V samotném Německu se mu podařilo zadržet řadu novinových článků i letáků, které velmi ostře kritizovaly nacistický režim a dodávaly zcela jiný obraz olympijského úspěchu v GA-PA, než jaká nabízela Goebbelsova propaganda. První stopy sledování se objevují v dochovaných materiálech gestapa z konce července 1934 v souvislosti s oznámením USA, že se budou účastnit olympijských her a současně s nadšenou reakcí americko-německých občanů, kteří uspořádali velkou sbírku pro hromadnou cestu do Německa v létě 1936.⁴⁴ Gestapo zachycovalo i cizojazyčné články a letáky, které kritizovaly nacistickou vládu. Po hrách v Ga-Pa se s nimi doslova roztrhl pytel:

„V zemi hrůzy. Po německých olympijských hrách.“ „Německé olympijské hry jsou 16. únorem ukončeny a nezpůsobí jim tedy žádnou újmu, která byla organizována mezinárodním výborem pro obranu olympijské myšlenky. (...) Poprvé byla zakázána účast židům všech zemí

⁴² NA, fond: Československý výbor olympijský (dále jen ČVO), kart. 2, Protokol VIII. schůze pracovní ČVO, konané 4. února 1935 v Národní kavárně v Praze 1, s. 1.

⁴³ NA, ČVO, kart. 64, Dr. František Widimský: Jak se chystá Garmisch Partenkirchen na zimní olympijské hry 1936, nedatováno (součást materiálu k přípravě ročenky 1933.1936).

⁴⁴ BArch Berlin, fond: Olympische Winterspiele, R 8076/252, Fiche 1. Záznamy z Branuschweigische Landeszeitung z 23. 7. 1934, Deutsche Wochenschau Berlin 21. 7. 1934, Preussische Zeitung 19. 7. 1934.

na olympijských hrách. (...) Olympijský přeborník z roku 1932 James Bausch se vyjádřil: „Jsem proti účasti Američanů na olympijských hrách v Berlíně. Taková účast by byla zapřením našeho přístupu ke sportovnímu.“ Poté názor Oskara Hekše, maratonského mistra Československa: „Jsem proti hrám v Berlíně, protože se sport v Německu nachází pod nadvládou nacionálně-socialistického panství. Berlínské hry podporují, to znamená, povolují zločiny Hitlerovy vlády.“ Dále ještě energičtější názor J. T. Mahoneyho, bývalého soudce nejvyššího soudu Spojených států, který se objevil již 21. října 1935 v *The New York Times*: „Myslím, že účast na hrách pod znakem hákového kříže je tichým souhlasem s tím vším, pro co je hákový kříž symbolem. Německá vláda jasně ukázala, že olympijské hry v Berlíně mají být tím, čím byl v negativním slova smyslu minulé léto kongres trestního práva: prostředek pro nacionálně-socialistickou propagandu.“ Pak hodnocení Maurice Blitze, olympijského sudího v plavání: „Olympiáda! Toto slovo znamená čestný boj, bratrství, úcta k soupeři; ale kdo by se dnes odvážil tvrdit, že olympijské hry v Berlíně si zaslouží takový význam? Jako opak vám nyní ukážeme, co znamená slovo „sport“ pro nacistické sportovce. Následující řádky jsou výtahem ze „Sportovní duch ve III. Říši“ Bruna Malitze,⁴⁵ učitele sportu S. A.: „Nemůžeme nikdy zapomenout, že naše sportovní činnost je postavena na nenávisti. Francouzi, odporní Poláci, negři, židi se budou účastnit sportovních soubojů na německé půdě, plavat v německých bazénech. Pacifisti, katolíci a jim podobní nemají místo v naší německé otčině, jsou horší než cholera a syfilis, horší než hlad, sucho a jedovatý plyn.“⁴⁶

Zvláštní reakci médií si vyžádal nedostatek potravin v době konání olympiády. Tento fakt dokazuje článek s názvem: „*Jak si jistí nacističtí vývozci plní svoje peněženky aneb o sušených rybách s anilinem*“. Hlavním problémem, kterým se zabýval, byly předražené sušené ryby zalité nikoliv v oleji, ale v toxickém anilinu, který této potravíně dodával žlutou až hnědou barvu. Do kontrastu byly dávány okázalé bankety, vybrané pokrmy a provolávání „Heil Hitler“ s prohlubujícím se počtem nezaměstnaných, nedostatkem másla a masa ve velkých německých městech a velkému rozkvětu černého trhu. Podle autora si navíc nacionální socialismus upevňoval svoji moc tím, že pronásledoval marxisty, židy a katolíky. Stížnost je zakončena slovy:

⁴⁵ Bruno Malitz byl sportovním novinářem v době Výmarské republiky a následně velkých nacionálních socialistů, který napsal řadu ideologických brožur orientovaných na sport. Nejznámější z nich se nazývala „*Die Leibesübungen in der nationalsozialistischen Idee*“, byla vydána v roce 1933 a určovala pohled nacistů na sport a olympiádu. Známost byla jeho myšlenka z knihy: *Pro národního socialistu patří politika do sportu*.

⁴⁶ Im Lande des Schreckens. Nach den deutschen Olympischen Spielen, *Peuple Genevois*, Genf, 22. února 1936.

„Obelhávat lidi o kvalitě zboží, není právě čestné konání, ale neodstrašit je od toho, že budou otráveni anilinem, to je zločin a viníci si zaslouží přinejmenším koncentrační tábor, jestli ne sekeru popravčího. Ale nacistická vláda se domnívá, že koná to nejlepší, když postupuje proti nacistickým vývozcům, kteří zpracovávají sušené ryby s anilinem. Svoje koncentrační tábory a sekery popravčích udržuje volné pro chudáky, kteří si kolikrát nemohou dovolit ani tu sušenou rybu, samu bez anilinu, a kteří si dovolí zjistit, a to hlasitě, že nacionální socialismus je pro německý národ černým morem...“⁴⁷

Další ostrý protinacistický článek zahraničního tisku obsahoval následující věty:

„Ve čtvrtek se v Garmisch-Partenkirchen v bavorských Alpách začaly olympijské hry 1936 ,manifestace sportovních ideálů, bez ohledu na rasu a národ'. Tento ideál mezinárodního společenství bez ohledu na národnost, vyznání nebo rasu je vložen do rukou národa, který tímto ideálem už tři roky opovrhuje, pro který rasa a národ znamená vše, v opaku k cílům sportovních klání. (...) během dvou týdnů v bavorských horách a během dvou týdnů v Berlíně se Třetí říše stane falešným úsměvem, bude skrývat svoji nenávisť proti jinak myslícím, hostům bude házet písek do očí a bude spoléhat na sílu své neupřímnosti a zákeřnosti. Nepochybujeme o tom, že tato spekulace, tak jako mnohé další na politické úrovni, se splní. Sportovní vůdci celého světa na sebe nakládají obrovskou vinu, když svoji mládež posílají nacionálnímu socialismu jako hosty a vystavují ji jedovatému bacilu této nemoci. Nebudou jim ukazovat žádné koncentrační tábory, nebudou je zasvěcovat do tajů tyranie a potírání. Lidé budou vystaveni klidu a pořádku a přebytku (...).“⁴⁸

Velice podstatného detailu si všimly curyšské noviny v článku „Hitlerova olympiáda. Vrazi v jejím čestném výboru“: Jeho hlavním účelem bylo upozornit na fakt, že v německém čestném výboru olympiády v Ga-Pa seděl i Heydrich, v té době zástupce šéfa gestapa Himmlera.

„S jeho povoláním je gestapo oficiálně zastoupené v německém olympijském výboru, aby mohlo lépe maskovat zvláštní úkoly gestapa během konání olympijských her.“

V další části článku je detailně popsána vražda Gregora Strassera, ke které došlo na přímý rozkaz a za účasti Heydricha 30. června 1934 v budově gestapa na Prinz Albrecht Strasse.

⁴⁷ Bundesarchiv Berlin (dále jen BArch), fond: Olympische Winterspiele, R 8076-687, F1.

⁴⁸ Zum Beginn der Olympiade, Murgauer Arbeiterzeitung, Arbon, 8. února 1936.

Zprávy do novin dodal jeden ze svědků z budovy tajné policie a v líčení tří střelných ran do Strasserova těla pokračoval výpovědí, kterou asi není třeba zvlášť komentovat:

„Celá cela tonula v krvi. V tomto okamžiku přišel Heydrich osobně dolů do cely a nařídil, aby ještě živého Strassera zvedli a donesli do strážnice. Tam položili umírajícího Strassera na pohovku u zdi. Krev se mu řinula ještě z těla a jeden z esesmanů se zeptal Heydricha, jestli nemá Strasserovo utrpení zkrátit střelou do týlu. Heydrich zařval: ‚Ne, správně je, když ten pes jen vykvrácí. Ted’ má ten darebák, co si zasloužil!’ (...) Takže do německého olympijského výboru byl povolán docela obyčejný vrah. To ukazuje ducha, který dnes vládne německému sportu a kterým berlínští organizátoři razítkují olympijské hry.“⁴⁹

Zahraniční novináři kritizovali také postupy nacistické vlády ohledně svobody tisku a vojenského pojetí her. Švédský sportovní novinář Torsten Tegnér vydal v domácím zpravodajství články na téma omezení novinářského prostoru pro zahraniční žurnalisty a zhodnotil zimní hry takto:

„Dvě věci charakterizují tuto olympiádu: 1. převahu vojska a 2. velká část zahraničního tisku byla ‚vyorganizována‘.“⁵⁰

Propagandistický účinek zimní olympiády a následně i té letní shrnul článek s názvem „Grössenwahnpsychose“, v překladu „Psychóza velikášství“:

„Mimo Německo se se bohužel nedá změřit, jak obrovskou psychózu velikášství tato zimní olympiáda v celém Německu vyvolala. Kdo přes sebe nechával přecházet tyto výrony německého tisku a nebyl právě posedlým nadšeným ctitelem, co se týče nacionálního socialismu, ten musí být tímto druhem přehnaného chválení doslova přesycen.“⁵¹

Z předložených textů, jež zachytilo gestapo, vyvstává obraz olympiády jako politického divadla. Byla jí i ve skutečnosti?

⁴⁹ Der Kämpfer, Zürich, 11. února 1936. V kratší verzi otiskl informace také Thurgauer Arbeiterzeitung, Arbon, 8. února 1936.

⁵⁰ Der Zwerg Torsten Tegnér, 12. Uhr Blatt, Berlin, 18. února 1936.

⁵¹ Grössenwahnpsychose, Volksrecht Zurich, 27. února 1936. Dalším obdobným článkem, krajně kritický k vyznění nacionálního socialismu na olympiádě je „Olympiade? Nein, politische Propaganda“, Berner Tagwacht 25. února 1936, ve kterém je ostrá kritika konference státních představitelů v prosinci 1935, ze které vyplynuly úkoly pro propagandistické ovládnutí za přítomnosti ministra vnitra Fricka, propagandy Goebbelse, předsedy organizačního výboru Ritter von Halta a např. člena výboru Heydricha. Další reportáž nesla název: Chauvinistische Sportreportage, Berner Tagwacht, 23. března 1936.

Zpět k samotnému průběhu her. V zimě 1936 bylo největším nepřítelem počasí. Před začátkem olympiády v Ga-Pa panovalo nezvykle teplé počasí, které ohrožovalo konání některých disciplín. Obavy panovaly nejen mezi organizátory, ale také mezi sportovci, kteří se sjížděli již dva týdny před samotným začátkem her a místní sportoviště využívali k tréninku. Pro ledovou plochu bylo připraveno chlazení, ale především lyžařským disciplínám hrozilo přeložení do vyšších poloh, kde ještě zbýval nějaký sníh. Sportovnímu svátku však nakonec přálo štěstí. Den před zahajovacím ceremoniálem se citelně ochladilo a začal padat sníh. Během samotné slavnosti pak hustě sněžilo a hry tak byly zachráněny.

Z různých zdrojů se dozvídáme, že při příjezdu do Ga-Pa byla většina účastníků velice zaskočena počtem vojáků a vojenské techniky, které se zde pohybovali. Z podkladů⁵² k přednášce ČVO o zimní olympiádě, konající se 20. března, se můžeme dočíst:

„Když přijeli jsme do Garmisch, ocitli jsme se jako ve vojenském táboře. Všemi směry pochodovaly oddíly vojsk, pracovních oddílů, údernických skupin, četnictva, železniční stráže, všech těch různých formací, které veřejně i skrytě tvoří brannou moc Německa.“⁵³

Tato věta je však přeškrtnuta a nahrazena mnohem obecnější a mírnější výpovědí o značném množství pohotovostního vojska a německých pracovních oddílů. Řečník pravděpodobně nehodlal nijak vyzdvihovat vojenskou složku her. Podobné úpravy textu se objevují i v dalších částech. Jiné materiály a monografie pak nebývalý rozsah přítomné armády potvrzují. Československá verze však vše připisuje teplému počasí a snaze organizátorů navážet sníh z vyšších poloh, pro který využívali právě vojenskou techniku. Po začátku her a s tím i po ochlazení se údajně vojska stáhla. To však jiné verze nepotvrzují.

„Uniformy se pak už vyrojily vždy jen o velkých událostech, především při návštěvách Hitlerových. Třikrát objevil se vůdce na tribunách olympijských stadionů. Ale nejen on, celá vláda a špičky hitlerovských organizací. Göring, Goebbels, Hess, Ley, generál Bomberg a jiní dávali svojí přítomností najevo svůj živý zájem o olympijské hry.“⁵⁴

Z toho, co již víme o nacistických špičkách a jejich zájmu o sport, se dá pochybovat, že by přijížděli čistě v zájmu o sportovní výkony. Důležitá byla prezentace moci. Jak již bylo

⁵² Autor textu není uveden, nicméně z obsahu vyplývá, že to musel být někdo z čelních představitelů ČVO, který zastával jeho oficiální stanoviska.

⁵³ NA, ČVO, kart. 48, Přednáška o Ga-Pa v ČVK dne 20. 3. 1936, s. 8.

⁵⁴ Tamtéž, s. 9.

naznačeno, zkoušeli zde, co si mohou dovolit a naplno předvést v létě v Berlíně. Celé město bylo vyzdobené nespočetným množstvím nacistických vlajek s hákovými kříži. MOV požadovalo, aby v zájmu dodržení olympijské charty byly odstraněny všechny protižidovské nápisy. Nesmíme zapomínat, že jsme v době, kdy bylo stále velice silné hnutí, které bojovalo o přeložení olympijských her z Německa, a od zavedení norimberských zákonů uplynulo jen čtvrt roku. Nacistům se to však nepovedlo dokonale. Ještě před zahájením zahlédl při svém příjezdu předseda MOV hrabě Baillet-Latour zapomenuté nápisy s protižidovskou tematikou a velice se rozčílil. Nad vchodem do místního lyžařského klubu měl stát nápis „Židům vstup zakázán“.⁵⁵ Hitler po bouřlivém jednání nakonec nařídil jejich odstranění.⁵⁶ Hákové kříže však z města nezmizely. Naopak, jejich množství daleko přesahovalo množství vlajek s olympijskými kruhy i při samotném zahájení. To se konalo 6. února 1936 na novém zimním stadionu, který pod náporom diváků doslova praskal ve švech. Hitler zde byl vítán jako nejdůležitější postava celého ceremoniálu, což u státníků během jiných olympijských her rozhodně nebylo zvykem. Když dorazil na stadion, osobně ho přivítal předseda MOV hrabě Baillet-Latour a představil mu zbylé členy předsednictva MOV a přední činovníky německého olympijského výboru. V doprovodu těchto mužů zaujal čelní místo v čestné lóži vedle předsedy německého olympijského výboru dr. von Halta a vůdce říšského sportu Tschammer und Ostena. Po státní hymně následoval nástup reprezentantů a funkcionářů ze všech 28 účastnických států. Většina výprav zdravila tradičním olympijským pozdravem, který si však publikum vykládalo jako nacistický pozdrav a nadšeně ho oplácelo. Pravdou je, že rozdíl mezi oběma pozdravy není velký. Při olympijském pozdravu je pravá ruka zdvižena téměř do upažení, kdežto při nacistickém se vytrčí vpřed. Je tedy jasné, že rozlišit to, kdo jakým způsobem zdraví, v davu oblečeném do zimních kabátů a navíc ve sněhové vánici, není zrovna jednoduché. Jisté je, že ne všechny výpravy zdravily jakýmkoli zvednutím pravé paže. Mezi takové patřila i československá reprezentace.

„Čechoslováci zdravili oficiální tribunu otočením hlavy „Vpravo hled“ a na zpáteční cestě „Vlevo hled“. Provedením povelu byl pověřen generální sekretář ČOV pan dr. Widimský.“⁵⁷

⁵⁵ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 81.

⁵⁶ WALTERS, Guy: Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 90.

⁵⁷ NA, ČVO, kart. 48, Přednáška o Ga-Pa v ČVK dne 20. 3. 1936, s. 15.

Způsob zdravení byl zvolen předem ČVO a byl zbytku výpravy nařízen. Od olympijského pozdravu vztyčenou paží bylo upuštěno právě proto, aby bylo zamezeno možným nedorozuměním.⁵⁸

Zahajovací proslov pronesl Karl von Halt, který následně požádal Hitlera, aby prohlásil hry za zahájené. Říšský kancléř tak učinil a jeho slova se linula nejen ampliony po celém stadionu, ale byla vysílána i do německých rozhlasových stanic. Na hlavní stožár byla říšskými námořníky vyzvednuta tradiční olympijská vlajka s pěti propletenými kruhy a zapálen byl i již tradiční olympijský oheň. Zbývalo už pouze pronést olympijskou přísahu za závodníky, což učinil slavný německý lyžař Willy Bogner.

Do té doby největší zimní olympijské hry tak mohly začít. Rekordní byly nejen počtem sportovců, kteří zde poprvé závodili například v alpské kombinaci, ale také počtem diváků. Za 10 dní se zde vystříдалo na 800 tisíc platících diváků. Jen v závěrečný den, kdy byly na programu skoky na lyžích, vyhlásování vítězů a slavnostní zakončení, bylo na lyžařském stadionu v hledišti přítomno na 130 tisíc lidí. Tyto ohromné masy byly do horského městečka dopravovány speciálními vlaky na nádraží, které bylo předtím kvůli olympiádě přestavěno a zvětšeno. Poslední den přijelo 50 a nádraží opustilo 70 vlakových souprav. Po městě fanoušky dopravovaly i speciální autobusy. Vedle sportovních klání se mohli navíc zabavit v dřevěné síni „Kraft durch Freunde“, která byla uprostřed města pro tuto příležitost vystavěna. Měla kapacitu 5 tisíc lidí a podávalo se zde nejen občerstvení, ale uprostřed bylo také pódium, na kterém se po večerech střídali hudebníci, tanečníci či humoristé, převážně v lidových krojích. Měla to být budova věnovaná především nacionálně socialistické organizaci, která se zde tímto prezentovala. Tak je to alespoň uvedeno v přípravném textu k již zmíněné přednášce o zimních hrách. Nicméně poznámka je opět přeškrtnutá, jako by někdo z československých funkcionářů znovu tento fakt nechtěl zdůrazňovat.

Organizace her byla podle dostupných zdrojů ukázková. Vedle nových sportovišť a infrastruktury bylo vybudováno například i zázemí pro rozhlas a novináře. Rozhlasové vysílání proudivo do celého světa. Ze zahraničních žurnalistů bylo akreditováno 318 osob. Měli vyhrazené vlastní pracovní prostory přímo na stadionech a speciální budovu „Pressedienst“, kde měli k dispozici stenografky, psací stroje, poštovní schránky, telefonní

⁵⁸ Tamtéž, kart. 64, materiály k přípravě ročenky 1933–36, IV. Zimní olympijské hry v Garmisch-Partenkirchen 1936, bez stránkování.

aparáty a telegrafy. Speciálně pro tuto příležitost bylo vybudováno 19 dálkových telefonních vedení, z nichž jedno vedlo například až do Stockholmu. Vše bylo pochopitelně pod kontrolou nacionálně socialistických úředníků Goebbelsova ministerstva propagandy. O tom svědčí i skutečnost, že již rok předem požádal organizační výbor her ČVO o doporučení čtyř sportovních „na slovo vzatých redaktorů“ z Československa, kteří měli být poté pozváni říšskou německou vládou jako hosté na již zmiňované hry „Deutsche Wintersport Meisterschaften“, aby jim byla představena všechna nová zařízení v Garmisch-Partenkirchenu a oni o nich mohli referovat doma. Dá se předpokládat, že stejné pozvánky přišly také olympijským výborům ostatních účastnických států. Účelem bylo samozřejmě zajištění co nejpozitivnější propagace her ještě před jejich zahájením. Zajímavé je, že jedním z pozvaných redaktorů, které ČVO zvolil, byl J. Laufer z deníku Prager Presse. Dostalo se mu však odpovědi, že list je již dlouhou dobu v Německu zakázán, a proto redakce nemá zájem, aby se její člen zájezdu účastnil.⁵⁹

Zimních olympijských her se zúčastnilo celkem 775 sportovců, z čehož bylo 76 žen. Československo vyslalo 74 závodníků a z toho 5 žen. Na programu byla klání v celkem pěti olympijských sportech, kterými byly jízda na bobech, krasobruslení, lední hokej, lyžování a rychlobruslení. Ženy startovaly ve třech z celkem 17 disciplín. Sportovní klání navíc doplňovaly ukázkové sporty, kterými byly curling a závod vojenských hlídek. Poslední jmenovaný měl však pro pořadatele možná největší význam. Vyplývá to i z pořadí nástupu, které organizační výbor her sestavil. Ihned za činovníky jednotlivých sportovních svazů nastupovali členové vojenských hlídek, jako první ze sportovců, a teprve za nimi se řadily ostatní tradiční sporty.⁶⁰

Československá výprava se medaile ze čtvrté zimní olympiády sice nedočkala, ale hodnocení jejího vedoucího, dr. Františka Widimského, bylo skrze pozitivní.⁶¹ Nejlepšího výsledku dosáhli čtvrtým místem českoslovenští hokejisté a dále také běžci na lyžích, když ve štafetě na 4x10km obsadili pátou příčku. Stejného umístění dosáhl člen této štafety František Šimůnek v závodu sdruženém. Hokejisté navíc způsobili rozruch nejen svým výborným

⁵⁹ NA, ČVO, kart. 48, dopis redakce Prager Presse pro ČVO ze dne 5. ledna 1935.

⁶⁰ NA, ČVO, kart. 64, Zpráva mezinárodního tajemníka Čsl.V.O Dr. Františka Widimského o zimních olympijských hrách v Garmisch-Partenkirchenu a přípravách na letní hry v Berlíně při valné hromadě Čsl.V.O. 30. března 1936, s. 2.

⁶¹ Tamtéž.

výsledkem, ale také svým údajným nevhodným chováním. V tisku se 19. a 20. února objevily zprávy o tom, že se naši hokejisté měli pohlavkovat na tribunách před zraky všech diváků, že nedodržovali disciplínu a kázeň olympijského družstva, chodili domů v pozdních nočních hodinách a podobně. Další články pak narážely na československou reprezentantku v krasobruslení Věru Hrubou, která měla před začátkem a po skončení své soutěžní jízdy zdravit nacistickým pozdravem. Obě dvě kauzy v ČVO velmi rezonovaly a nakonec bylo prováděno jejich vyšetřování společnou komisí Československého výboru olympijského, Československého všesportovního výboru a Československé ligy kanadského hokeje. V případě Věry Hrubé bylo rozhodnuto, že zdravila běžným olympijským pozdravem stejně jako všichni ostatní krasobruslaři a krasobruslařky. Jistý člen olympijské výpravy, který se později účastnil debaty o účasti či neúčasti Československa na hrách v Berlíně na Slovanském ostrově, k incidentu slečny Hrubé poznamenal, že za to nemůže, protože je to mladá dívka a dělá vše, co jí předsednictvo nakáže. I o zbylých incidentech se vyjadřoval v tom smyslu, že se zakládaly na pravdě a ČVO je vyšetřil příliš vstřícně vůči viníkům.⁶² Zpět ale k hokejistům. Komise se především snažila dopátrat, která redakce přišla s nelichotivými zprávami jako první, a vyslýchala svědky. Poté dospěla k závěru, že tyto incidenty nebyly tak závažné, jak líčil tisk, a co se rvačky týkalo, bylo zjištěno, že několik přítomných sportovců si z účastníků sporu dělalo žerty na veřejnosti, a tak se to postupně rozkřiklo. Pozdní příchody hokejistů domů byly zapříčiněny návraty z nočních zápasů. Pravděpodobným viníkem podobných pomluv byl sám vedoucí výpravy hokejistů Jan Zadák, který byl s některými hráči již před olympiádou v nepřátelském vztahu, a mnohé pomluvy novinářům po návratu potvrdil. Na olympiádě docházelo totiž i k tomu, že hráči nerespektovali jeho rozhodnutí, a měnili formace podle uvážení kapitána. Komise zhodnotila jako chybu učinit vedoucím výpravy někoho, kdo nemá dobré vztahy s mužstvem. Jedná se však ve svém důsledku spíše o úsměvnou kapitolu her z československého pohledu. V té době byla pochopitelně brána velice vážně, ale dnes vypovídá především o tom, že už prvorepublikový tisk fungoval na principu bulváru, chytal se jakýchkoli senzací a nezbývá než konstatovat, že se od té doby nic nezměnilo.

Závěrečný ceremoniál her se konal ve stejném vojenském duchu jako zahajovací. Všudypřítomné vojáky wehrmachtu doplňovali námořní kadeti, kteří vytahovali na stožáry

⁶² Tamtéž, kart. 49, Referát o schůzi výboru na obranu olympijských zásad, konané v malém sále Slovanského ostrova dne 10. března 1936, s. 2.

vlajky jednotlivých vítězných zemí. Předání každé medaile navíc doprovázel výstřel z děla. Němci skončili v pořadí národů na druhém místě za vítěznými Nory. Celému ceremoniálu pochopitelně přihlížel Hitler společně s dalšími nejdůležitějšími muži říše. Poté, co byl zhasnut olympijský oheň, rozzářily noční oblohu ohňostroje. Pro sportovce a další členy výprav ještě byl další večer pořádán večírek v Mnichově, kterého se zúčastnila i československá výprava.⁶³

Němečtí organizátoři mohli být spokojeni, podařilo se jim uspořádat velkolepé zimní olympijské hry, reprezentovat Německo v tom nejlepším světle a získat si tak mnoho příznivců. Co na tom, že v tu dobu v koncentračních táborech již umíralo velké množství politických vězňů? Hitlerův režim uspěl. Dalším krokem mělo být obsazení Porýní. Riskantní podnik, který sice vyvolal jisté zděšení po celém světě, nicméně i to Hitlerovi prošlo. Nic mu tedy nezabránilo uspořádat ještě mnohem velkolepější letní olympiádu, která byla jasnou oslavou nacionálního socialismu.

4.5. Olympijský stadion – výstavní síň nacistického režimu

S pořádáním olympijských her také souvisela výše zmiňovaná otázka výstavby odpovídajícího stadionu. Původně se pro Berlínské hry počítalo s Grunewaldským stadionem, který byl vystaven pro olympiádu v roce 1916. Ta se sice nekonala, nicméně sportoviště bylo využíváno. Když Diem s Lewaldem plánovali olympiádu v roce 1936 a poté kandidaturu úspěšně obhájili, začaly vznikat plány na renovaci a rozšíření stávajícího areálu. Ještě po nástupu Hitlera k moci postupně nacisté přicházeli na to, že by bylo lepší pro jejich účely postavit něco nového, monumentálního a mnohem více reprezentativního. V listopadu 1933 vznikl nový odbor pod ministrem financí, který se měl zabývat výstavbou stadionu nového. Zřízena byla také komise pro budování říšských sportovišť, kterou vedl státní sekretář Pfundtner. V říjnu 1934 byl Hitlerovi předložen program konstrukce. Několik dní nato

⁶³ NA, ČVO, kart. 64, Zpráva mezinárodního tajemníka Čsl.V.O Dr. Františka Widimského o zimních olympijských hrách v Garmisch-Partenkirchenu a přípravách na letní hry v Berlíně při valné hromadě Čsl.V.O. 30. března 1936, s. 2.

navštívil Hitler společně s říšským ministrem vnitra Frickem pozemky určené k výstavbě. Tolik říká oficiální kniha, která vznikla k olympijským hrám.⁶⁴

Nicméně z archivních materiálů je jasné, že výstavbu nového monumentálního stadionu bylo nutné dostatečně obhájit. Dochovala se nám zpráva ze zimy 1935, jejímž autorem je Otto Bolte⁶⁵ a kde jsou předkládány mnohé argumenty, proč je třeba namísto rekonstrukce původního stadionu vystavět sportoviště zcela nové.⁶⁶ Jsou zde především popsány nevyhovující parametry starého stadionu, nicméně argumentace je spíše politického rázu.

„V zájmu kulturně-politického významu tohoto stavebního úkolu a celé události k tomu musí být v zájmu německého lidu přijato energické stanovisko. Neboť duchovní a kulturní význam takové olympiády, jak ukazuje tento plán, nebyl od tehdejší vládnoucí vrstvy pochopen ani vzdáleně, a tak je toto uložení úkolu (přestavba stadionu v Grunewaldu za tímto novým účelem) bezmyšlenkovité, mizerné, německé Říše nedůstojné, pro které není žádné rozumné zdůvodnění. Nacionálně-socialistický národnostní stát nemá žádný důvod, převzít tento listopadový odkaz.“⁶⁷

Je možné, že starý stadion skutečně nevyhovoval parametrům, ale spíše než sportovním, těm propagandistickým. Nicméně jedním z nejdůležitějších argumentů pro nacistický režim byl, že se musí vzdát dědictví předchozí vlády Kurta von Schleichera. Olympijský stadion měl být navíc využíván jako národní kulturní prostor a pro tyto účely byl podle Bolteho špatně vyřešený. Například proto, že byl obehán koňským závodním a také městskou zástavbou, a jeho další rozšiřování by bylo tedy obtížné. Navíc by nebylo možné přistavět velkolepé příchodové trasy, či stadion rozšířit na potřebnou kapacitu míst pro diváky. Dále ve své argumentaci uvádí finanční nákladnost takové přestavby, která by se rovnala nebo možná spíše převyšovala náklady za stavbu novou. Jedním z posledních argumentů pak je, že by sportoviště bylo během prací nevyužitelné k tréninku, což zřejmě bylo naprosto nepřijatelné. Dále se věnuje návrhu nového olympijského stadionu, který byl naprojektován na pozemek západně od Grunewaldského závodního a také městskou zástavbou, a jeho další rozšiřování by bylo tedy obtížné. Navíc by nebylo možné přistavět velkolepé příchodové trasy, či stadion rozšířit na potřebnou kapacitu míst pro diváky. Dále ve své argumentaci uvádí finanční nákladnost takové přestavby, která by se rovnala nebo možná spíše převyšovala náklady za stavbu novou. Jedním z posledních argumentů pak je, že by sportoviště bylo během prací nevyužitelné k tréninku, což zřejmě bylo naprosto nepřijatelné. Dále se věnuje návrhu nového olympijského stadionu, který byl naprojektován na pozemek západně od Grunewaldského závodního

⁶⁴ Organisationskomitee für die XI. Olympiade Berlin 1936 E. V.: The XIth Olympic games Berlin 1936, Official report, Berlin 1937, s. 136-7.

⁶⁵ Otto Bolte, pravděpodobně ministerský úředník, bližší informace o něm neznáme.

⁶⁶ Celý text viz příloha s. 179.

⁶⁷ IfZ, MF, MA 803, s. 681-685. Denkschrift Otto Bolte, Herbst 1933, Das Stadion für die Olympiade 1936 (Plädoyer f. e. Neubau d. Stadions).

poloha, tak terénní podoba pozemků. Důležitějším argumentem však jistě bylo následující: „*Představená stavební úloha je ohromující, požaduje velké myšlenky a živoucí tvořivou sílu k jejímu uskutečnění v této velkolepé krajině. Generace mohou pracovat na další výstavbě tohoto kultického zařízení, ke kterému se budou organicky stále připojovat další nové úkoly. (Např. Památník nacionální práce, pamětní místa atd. Člověk myslí v této souvislosti na zařízení stadionu a svátosti v Olympii).*“⁶⁸

Tyto řádky nezní úplně tak, jako by se mělo jednat o stavbu určenou primárně pro olympijské hry. Jak je zde řečeno, mělo se jednat především o kultovní zařízení, což znamená, že mělo sloužit k oslavě kultu nacismu. U běžného olympijského stadionu by iniciátoři asi jen těžko počítali s budoucím „Památníkem nacionální práce“. Zde je tedy patrné v celé své nahotě, o co šlo režimu především. Nebyly to velké sportovní cíle ani oslava olympismu jako takového se vším, co jeho myšlenky přináší. Bylo to využití této velkolepé mezinárodní akce k propagaci vlastního režimu. Nacisté se chtěli chopit této jedinečné šance, kdy mohli postavit takto rozsáhlé a velkolepé dílo pod záštitou olympijských her, které ve skutečnosti mělo sloužit především režimu, a to nejen v době her samotných. Závěrečná slova tuto interpretaci jen potvrzují: „*Ve dvou letech do Olympiády může být novostavba se všemi ještě zbývajícími vedlejšími zařízeními být dovedena do takového dokončení, že se objeví jako mocná a jednotící manifestace Třetí říše a její kulturní vůle.*“⁶⁹

Stavba stadionu byla nakonec schválena ve verzi „řešení varianta B“, které zahrnovalo demolici starého Národního stadionu. Nový stadion byl naplánován tak, že byl zabudován 10 metrů pod a 13 metrů nad zem, což z něj udělalo z velké dálky viditelnou dominantu. Práci na stadionu započal architekt Werner March, jehož otec Otto projektoval starší stadion pro hry v roce 1916, a nakonec mu asistoval také jeho bratr Walter. Nicméně stavbu dokončoval Albert Speer, Hitlerův dvorní architekt, jež si získal oblibu říšského kancléře díky realizaci stadionu Zeppelinfeld v Norimberku, který zachytil film Leni Riefenstahlové „Triumf vůle“.⁷⁰ Speer se po smrti Fritze Todta v roce 1942 stal ministrem zbrojního průmyslu. Po válce byl jediným z hlavních válečných zločinců, který přiznal odpovědnost za hrůzy války. Věznici ve Spandau opustil v roce 1965 a zemřel v roce 1981 v Londýně.

⁶⁸ IfZ, MF, MA 803, s. 683.

⁶⁹ Tamtéž, s. 685

⁷⁰ I Leni Riefenstahlová se tímto dílem proslavila a získala si Hitlerův obdiv. Proto jí byl následně svěřen i film Olympia, který vznikl před a v průběhu her v Berlíně 1936.

Olympijský stadion byl monumentální stavbou, která měla pojmut až 100 tisíc diváků. O průběhu a pokrocích projektu informoval organizační výbor her prostřednictvím „Zpravodaje olympijských her“ (Olympia Pressedienst), který vycházel od prosince 1933.⁷¹ Velice podrobně se jí věnuje také publikace vydaná organizačním výborem po olympijských hrách. Ze všech těchto zdrojů je více než patrné, jak moc důležitá stavba nového olympijského stadionu byla. Jednalo se vlastně o první monumentální stavbu nacionálního socialismu. Maximalistická, monumentální realizace, která měla už na první pohled návštěvníka ohromit a přesvědčit ho o síle režimu. To se nacistům do značné míry skutečně podařilo.

Válku přežil olympijský stadion téměř nedotčený a poté byl zabrán britskou armádou, která zde byla až do 90. let a využívala prostory stadionu pro různé účely. Berlín se pokoušel kandidovat na další olympijské hry v roce 2004 a pro tyto účely plánoval i modernizaci celého areálu. Nicméně jako kandidát vypadl již v prvním kole. V roce 1998 probíhala v Německu velká debata, co se starým olympijským stadionem. Část veřejnosti byla pro jeho zbourání, protože připomínal dobu Třetí říše. Nakonec však bylo rozhodnuto o jeho renovaci v moderní multifunkční sportoviště. Tyto práce byly dokončeny v roce 2004 a od té doby stadion hostil mnoho významných sportovních událostí jako například finále mistrovství světa ve fotbale v roce 2006 a mistrovství světa v atletice v roce 2009. Vedle sportovních událostí hostí stadion také různé koncerty a kulturní akce. V roce 2018 se zde bude konat mistrovství Evropy v atletice.⁷²

⁷¹ Zajímavé je, že Československo, respektive ČVO si jej podle archivních dokumentů objednal až zpětně, po skončení her. Jeho české překlady od čísla 17., tj. dubna 1935, se nachází v Národním archivu, fond ČVO, kart. 53.

⁷² Webový portál města Berlín [online], [vid. 6. 6. 2017], dostupné na: <http://www.berlin.de/en/attractions-and-sights/3560924-3104052-olympic-stadium.en.html> a webový portál Olympijského stadionu v Berlíně [online], [vid. 6. 6. 2017], dostupné na: <http://olympiastadion.berlin/en/stadion-2/history/>.

5. Pokusy o bojkot

5.1. Příčiny nesouhlasu

Do ledna 1933 probíhaly olympijské přípravy standardním způsobem. Jednotlivé státy a národní olympijské výbory teprve bilancovaly výsledky předešlé olympiády v Los Angeles a pomalu začaly zaměřovat svou pozornost na olympiádu příští. Do ní však zbývaly dlouhé tři roky a před sportovci byla ještě řada jiných soutěží. Organizační výbor berlínských her pracoval na plánech přestavby stadionu a zabýval se všedními záležitostmi. Vše změnil nástup Hitlera do pozice říšského kancléře v lednu 1933. Atmosféra zhoustla a minimálně všechny alespoň trochu demokratické země začaly pociťovat jistou dávku nervozity. A ta postupně stoupala. Hitler na jaře ovládl volby a postupně se odhalovala pravá tvář jeho nacionálně socialistického hnutí. Přesto zůstávala stále řádně zahalena, zřetelné byly jen některé její rysy. Se stoupající nervozitou se začaly postupně objevovat hlasy, které volaly po přeložení olympijských her z Německa do jiné země. S novými a novými represivními činy Hitlerova režimu také přibývalo hlasů proti olympiádě v Berlíně. Postupně se tak začala formovat hnutí, která upozorňovala na rozchod nacistického Německa s olympijskými zásadami.

Jedním z takových byl Mezinárodní výbor na obranu olympijských zásad, který vznikl ve Francii. Ten si dal za úkol svoji myšlenku šířit mezi dalšími národy a do značné míry se mu to také povedlo. Jednou z velice silných buněk odporu proti praktikám v Německé říši se stalo Československo. Také zde vznikl Výbor na obranu olympijských zásad. Poměrně silná vlna odporu se vzedmula i v USA.

Podmínky na nadcházejících berlínských hrách se však řešily i na oficiální mezinárodní úrovni. Nejistota tak nepanovala pouze mezi těmi, kterých se to týkalo nejvíce, tedy lidmi s židovským původem či mezi sportovci, ale jisté obavy byly od nástupu Hitlera i mezi členy MOV. Již v červnu 1933 na výroční schůzi MOV ve Vídni, se jeho předseda hrabě Henri de Baillet-Latour dotázal německých delegátů, jestli mohou zaručit dodržování článků charty, které se týkají organizačního výboru, tedy jeho nezávislosti na vládě daného státu, a pravidel kvalifikace. Dr. Lewald všechny přítomné ujistil, že všechny zásady olympijské charty budou dodrženy a „Židé“ nebudou vyloučeni z německých týmů. Paradoxem je, že i pro samotného

Lewalda byla tato odpověď do jisté míry záchranou. Německá vláda v tomto případě musela učinit ústupky a to, že organizační výbor her bude dodržovat mezinárodní pravidla, tedy i vybírání členů do samotného organizačního výboru, znamenalo, že Lewald s Diemem v něm mohli setrvat. Oba měli totiž židovské předky a nebýt těchto ustanovení a tlaku MOV, jistě se ani jeden z nich ve vedoucích funkcích organizačního výbor příliš dlouho neudržel. Druhý slib, tedy že „Židům“ nebude bráněno se účastnit olympijských her, byl pouhou prázdnou fází. Minimálně pro německé občany židovského původu. Již pět dní před tímto prohlášením byli totiž všichni sportovci židovského původu vyloučeni z mládežnických a dobročinných organizací.⁷³ Další spolky a organizace měly následovat vzápětí. Během několika dalších měsíců tak byli všichni němečtí obyvatelé s židovskými kořeny vyloučení prakticky z celého sportovního světa nejen na závodní, ale také na rekreační úrovni. Nesměli tak například navštěvovat ani veřejné plovárny.

Je až s podivem, že většině členů MOV toto prohlášení stačilo. Československý zástupce prof. Dr. Widimský k tomu na půdě ČVO později měl uvést, že olympijské hry se pravděpodobně v Berlíně konat budou, protože německá vláda vydala prohlášení, že bude respektovat nezávislost německého sportu.⁷⁴

5.2. USA a Velká Británie – naděje pro zachování olympijské myšlenky

Jedním z nejdůležitějších míst odporu proti olympijským hrám byly Spojené státy americké. Výraznou osobností, která vystupovala především proti diskriminaci židů v Německu, byl Avery Brundage, předseda Amatérské atletické unie (dále také AAU) a také Amerického olympijského výboru (dále také AOV). Ten ještě před vídeňským sjezdem tvrdil, že hry by se neměly konat v zemi, kde byla potlačována jedna ze základních olympijských myšlenek o rovnosti ras. Domníval se, že by bylo vhodné, kdyby byla olympiáda přeložena do jednoho z měst, které původně kandidovaly, nebo zcela zrušena jako v roce 1916. Kdyby se v přípravách přeci jen pokračovalo a hry nakonec bojkotoval dostatečný počet zemí, byla by

⁷³ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, s. 48-49.

⁷⁴ NA, ČVO, kart. 2, III. Protokol plenární schůze Čsl. výboru olympijského ze dne 12.6 1933, s. 1.

to podle jeho názoru pro Německo prohra.⁷⁵ Tato myšlenka zdá se mi z dnešního pohledu skutečně klíčová a možná by její realizace měla mnohem větší dopad, než jaký si Bundage představoval.

Celé léto 1933 americké židovské a antifašistické organizace bojovaly za to, aby Spojené státy pomohly přibližně půl milionu německých obyvatel židovského původu, kteří byli ve své rodné zemi diskriminováni. Velkým tématem pak samozřejmě byla i otázka americké účasti na hrách. Reakce USA na olympijské hry navíc byla mnohem důležitější než reakce jakéhokoli jiného státu. Američané tradičně na hry vysílali nejpočetnější výpravy a i v zisku medailí byli jasnými lídry.⁷⁶

V listopadu 1933 se konal pravidelný sjezd Amatérské atletické unie v Pittsburghu. Před ním poslal Baillet-Latour dopis Bundageovi, ve kterém unii žádal, aby apelovala na německou atletickou unii s cílem zajistit sliby, které byly německou stranou dány ve Vídni. V případě, že tak neučiní, měl Americký olympijský výbor (dále také AOV) podle Baillet-Latoura odmítnout účast na hrách.⁷⁷ Hrabě Baillet-Latour tím dával jasně najevo, že potřebuje podporu silného partnera, na jehož bedra, ať již úmyslně či nikoli, položil otázku možného zrušení či přeložení her. Jako předseda MOV by takové otázky měl řešit primárně ve svých řadách a on by měl být tím, který vydává jasná stanoviska a činí zásadní rozhodnutí. Nicméně je patrné, že jeho pozice nebyla zdaleka tak silná, jak by se od muže v jeho postavení dalo očekávat. AAU nakonec skutečně schválila prohlášení, že pokud Německý olympijský výbor nezmění své stanovisko vůči sportovcům židovského původu, žádný americký atlet nebude smět v Berlíně startovat. Jediný, kdo byl ihned proti, byl předseda odboru AAU pro vzpírání Dietrich Wortmann, který zároveň vedl Německo-americký sportovní klub v New Yorku. Poukazoval v této souvislosti, nutno říci, že ne neoprávněně, na diskriminaci černošských sportovců v USA. Reakci to vyvolalo i na německé straně, která okamžitě zareagovala odmítavými telegramy. Ty byly plné lží o tom, jak žádnému z židovských sportovců v Německu není bráněno v tréninku ani závodění. Nicméně svůj úkol splnily. O pár dní později se totiž konala schůze AOV, kde bylo předloženo podobné prohlášení jako na schůzi AAU. V tomto případě již však nebylo přijato tak jednoduše a nakonec bylo zmírněno na pouhý protest.

⁷⁵ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 51.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ WALTERS, Guy: Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 43.

Německá strana měla zhruba půl roku na to, aby učinila nějaká opatření. V květnu 1934 se mělo konat zasedání MOV v Aténách, kde měly být tyto zásadní otázky znovu diskutovány. K protestům se navíc přidali zástupci sportovních unií dalších zemí, jako byla například Velká Británie. Ta byla pro konání her podobně důležitá jako USA. Diskuzí o olympijských hrách se na diplomatické pochopitelně účastnil americký generální konzul v Berlíně George Strausser Messersmith. Nejen, že informoval o podpoře vojenského výcviku a posilování vojenského ducha v Německu, navíc vyslovil obavu, že by Němci mohli povolit pouze několika Židům trénovat a připravovat se na olympijské hry, což by fungovalo jako zástěrka pro jejich skutečné zájmy. V této věci byl americký diplomat prorokem. Příkladem byly šermířka Helene Meyerová, žijící v USA, a atletka Gretel Bergmannová, jejímuž příběhu se věnuji v jiné části.

V Aténách pak německý zástupce Theodor Lewald směrem ke svým kolegům z výkonného výboru MOV argumentoval například tím, že Židé jednoduše nedosahují potřebných výkonů k reprezentaci na olympijských hrách a jejich počty i v minulých výpravách byly velice nízké. Nicméně všechny přítomné ujistil, že všechny přísliby dané ve Vídni v předchozím roce budou dodržovány a neárijcům jsou poskytovány veškeré podmínky k přípravě a účasti na olympiádě. Hrabě Baillet-Latour se s touto odpovědí spokojil a spokojil se s ní i Brundage. Ten však byl zřejmě pod tlakem, jelikož se ucházel o místo v MOV, které mu bylo přislíbeno místopředsedou MOV Sigfridem Edstrømem. Jeho postoje však byly také dosti protižidovské a snahy o bojkot her považoval za sionistické spiknutí. Situaci v Německu nicméně měl Brundage zjistit osobně při plánované návštěvě. Na té se ho ujal Ritter von Halt, se kterým se znali již z olympiády v roce 1912, kde společně soutěžili. Jeho návštěva byla pečlivě naplánována a bylo o něj postaráno s nejvyšší pečlivostí. V kombinaci s jeho touhou stát se členem MOV tedy není s podivem, že se do USA vrátil se zprávou, že v Německu se neděje nic, co by zavadalo důvod k bojkotu her. Dne 26. září tak Americký olympijský výbor schválil přijetí pozvání německého organizačního výboru k účasti na olympijských hrách v roce 1936.

Důležitá však měla být ještě komise AAU v prosinci 1934. Tato organizace totiž musela spolupodepsat kvalifikační formulář každého sportovce. Avery Brundage se zde vzdal funkce předsedy AAU, protože se potřeboval soustředit na funkci předsedy AOV a úsilí dostat se do MOV. Na jeho místo v AAU nastoupil Jeremiah T. Mahoney, původně soudce nejvyššího soudu ve státě New York, ale také bývalý šampión ve skoku do výšky. Jakožto předseda

Newyorského atletického klubu se již v roce 1933 otevřeně vyjadřoval pro bojkot. Vyrostl zde tak hlasitý oponent Brundage. AAU se nakonec rozhodla, že svůj konečný verdikt o případném bojkotu odloží na příští rok.

Podle průzkumů v březnu roku 1935 bylo až 43 % Američanů pro bojkot. Podmínky německých obyvatel s židovským původem se nadále během roku 1935 zhoršovaly. Vrcholem bylo vyhlášení tzv. norimberských zákonů v září 1935. Na fakt, že by lidé v USA neměli věřit ničemu, co Němci o záležitostech ohledně olympiády prohlašovali, upozorňoval stále George Messersmith, který se mezi tím v roce 1934 stal vyslancem USA v Rakousku. Neustále tak odrazoval ministerstvo zahraničí od účasti na hrách v Berlíně.

Během roku 1935 se Baillet-Latour snažil přesvědčit americké členy MOV o důležitosti účasti na hrách. Jediný Ernest Lee Jahncke se mu nepodrobil a společně s Mahonem vytvořil silnou opozici proti Brundageovi. Baillet-Latour se ještě v říjnu rozhodl navštívit Německo. Zde byl Hitlerem ujišťován, že „Židé“ dostali rovnou šanci. Hitler navíc souhlasil, že během her budou odstraněny z ulic veškeré protižidovské nápisy. To považoval Baillet-Latour za ohromné vítězství. Rozhodující hlasování AAU proběhlo v prosinci 1935 v New Yorku. Volební systém byl velice složitý, nicméně oba tábory, pro i proti olympijským hrám v Berlíně, byly velmi vyrovnané. Nakonec však poměrem 58,25:55,75 zvítězila skupina, která podporovala účast na olympiádě. Mahoney rezignoval na pozici předsedy AAU a jeho místo nezaujal nikdo jiný než Avery Brundage. Povedlo se mu tak to, co po něm požadovali Baillet-Latour s Edstrømem, a jeho cesta do řad MOV byla volná. Baillet-Latour mu k úspěchu srdečně blahopřál s tím, že zachránil princip her a sportovního ducha nad politickými cíli nepřátel. Americký sportovní svět tak nejen, že uvěřil nacistům o čistotě jejich myšlenky, ale také si německou stranu usmířil. Byla to nápadně podobná cesta politické diplomacie i v pozdějších letech.

Podobným způsobem navíc dopadlo hlasování výboru Britské olympijské asociace začátkem prosince 1935. Její člen a olympijský vítěz z Paříže Harold Abrahams, který původně souhlasil s dopisem Hitlerovi od yorkského arcibiskupa Williama Templa, jenž požadoval jisté ústupky vůči politice proti židům, se nakonec vyslovil pro účast na olympiádě s tím, že odpovědnost by měla být na MOV, nikoli na Britech. Abrahams, který byl sám židovského původu, věřil, že účast na hrách může Německo znovu spojit se společenstvím

národů a že pokud by byly hry bojkotovány, Německo by se naopak mohlo stát ještě nepřátelštějším.⁷⁸ Z dnešního pohledu by se rozhodnutí klíčových zemí mohlo nazvat politikou před-appeasementu.

5.3. Pokus o bojkot v Československu

Stejně jako v jiných částech západního světa i v Československu postupně sílily hlasy na přeložení či bojkot olympijských her. Výrazným signálem bylo především obsazení demilitarizovaného území v Porýní německou armádou v březnu 1936. Jednalo se o porušení mezinárodních Locarnských dohod a zároveň o první šanci zastavit nárůst Hitlerovy moci na mezinárodní úrovni. Této příležitosti západní státy však nevyužily a Hitler nabyl potřebného sebevědomí.⁷⁹ Nicméně společnost nezůstávala chladná. Podle archivních materiálů oficiálních institucí, jakými byl například Československý výbor olympijský, se může zdát, že se toho příliš nedělo. Z protokolů pořízených na jednotlivých schůzích ČVO se dozvídáme, že ten různé tlaky reflektoval, nicméně je nijak příliš nekomentoval a už vůbec se jimi nezabýval více, než bylo nutné. Dne 19. března 1934 mezinárodní tajemník Dr. František Widimský na schůzi ČVO uvedl mimo jiné:

„Politické události v Německu, napjatá situace mezinárodní, vzdor Němců vůči celému světu vypjatý antagonismus rasový, to špatně harmonovalo s náladou a tendencemi míru, jež propagují hry olympijské. Bylo zapotřebí určitých zákroků se strany MOV., aby se mu od německé vlády Hitlerovi dostalo naprosto bezpečných záruk, že mírové poslání olympijských her nebude dotčeno ani v ohledu národnostním ani rasovým. Jestliže se německé vládě podařilo uklidnit MOC, zůstaly přes to některé národní olympijské výbory skeptickými a vyžádaly si ujištění speciální, zejména Spojené státy. Myslím, že není třeba míti v tomto směru nějakých obav, protože Německu záleží především na tom, aby si prostřednictvím bezvadných olympijských her získalo sympatie, kterých od větové války tak těžce postrádá.

⁷⁸ WALTERS, Guy: Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 41-84. A také RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 49-65.

⁷⁹ KVAČEK Robert: Diplomaté a ti druzí, Praha 1988.

*Proto naopak od té chvíle, kdy perspektiva berlínských her nabyla konkrétních forem, jsme svědky toho, že německá vláda činí vše, aby prostřednictvím organizačního výboru dala berlínským hrám formát co možná grandiosní, aby překonala všechno, co v tomto oboru bylo kdy vykonáno. Letní hry se budou konati v Günewaldu, na témže místě, kde byly proponovány hry 1916.*⁸⁰

Z dokumentu je jasné, že ČVO věřil, nebo možná chtěl uvěřit, slibům německého organizačního výboru, které dal na zasedání MOV v květnu 1933. Navíc v dalším dokumentu v září 1934 Dr. Widimský hrdě uvádí, že ČVO byl jedním z prvních národních výborů, který se na hry v Berlíně 1936 přihlásil.⁸¹ To bylo vesměs vše, co se ohledně bojkotu v materiálech ze schůzí a valných hromad ČVO nachází. V březnu 1935 přišel Dr. Widimský opět se zprávou shrnující předchozí rok a také představil plány pro nadcházející období. Ani náznakem zde nejsou zmíněny jakékoli problémy na mezinárodní scéně či otázky bojkotu. Widimský se plně s nadšením věnuje přípravám na olympijské hry v Berlíně a především hovoří o štafetovém běhu, který měl být veden i přes Československo. Přitom to je období, kdy se například v Americe či Velké Británii jednalo o možném bojkotu a podle jiných dokumentů víme, že ani v Československu nepanoval úplný klid a rozhodně ne všichni z řad širší veřejnosti zde s účastí na hrách souhlasili. Až v listopadu 1935 se objevuje krátká zmínka v zápisu ze schůze ČVO o akci několika činitelů, kteří požadují přeložení her z Německa.

*„Usneseno, že ČVO pokládá účast při příštích hrách za splnění daného slova i vzhledem k tomu, že o pořádání her rozhoduje CIO, ke kterému má ČVO plnou důvěru, že hry budou provedeny podle pravidel pro ně platných.“*⁸²

Československý výbor olympijský se tedy nehodlal v této věci jakkoli angažovat. V prosinci pro něho záležitost byla uzavřena a v zápise se objevuje:

*„Ve spojitosti s činností výboru pro přeložení olympijských her z Německa navštívil hrabě Baillet-Latour 6. listopadu Berlín, čímž akce tato jest oficiálně vyřízena. Olympionik Hekš jest podle sdělení pana Ing. Fikla členem ČAAUnie.“*⁸³

⁸⁰ NA, ČVO, kart. 2, Zpráva mezinárodního tajemníka Dr. Františka Widimského na valné schůzi ČVO. konané dne 19. března 1934 v Národní kavárně.

⁸¹ Tamtéž, Protokol III. schůze pracovní Čsl. Výboru Olympijského, konané dne 17. září 1934.

⁸² Tamtéž, Protokol XIII. schůze pracovní Čsl. Výboru Olympijského, konané dne 7. listopadu 1935.

Právě Oskar Hekš byl společně s Jakubem Obrovským jednou z předních osobností, která požadovala přeložení her do některé z demokratických zemí. Oskar Hekš, narozen 10. dubna 1908, byl nejúspěšnějším československým olympijským maratoncem. (Od té doby ho dokázal překonat pouze Emil Zátopek.) Účastnil se olympijských her v Los Angeles v roce 1932, kde skončil na vynikajícím osmém místě. Byl židovského původu, od roku 1930 závodil za Židovský SK Hagibor (hebrejský výraz pro hrdinu) a mezi léty 1936 - 1938 závodil za pražskou Spartu. O jeho osobním životě, například rodině a povolání, není příliš mnoho známo. Víme však, že byl za války vybrán jako jeden z 342 zdatných, podle Norimberských zákonů označených židovských mladíků, kteří byli přiřazeni do tzv. komanda výstavby (Aufbaukommando) ghetta Terezín. Jejich úkolem byla přestavba a příprava objektů pro nově zřízené židovské ghetto, kam byly od 30. listopadu 1941 přiváženy nové hromadné transporty. V Terezíně přežíval Hekš až do září 1943, kdy byl převezen do Osvětimi. Jeho život zde vyhasl v plynové komoře v noci z 8. na 9. března 1944. Hekšovi bylo pouhých 35 let.

Jakub Obrovský se narodil v roce 1882, byl českým sochařem, malířem, grafikem a spisovatelem. Vystudoval umělecko-průmyslovou školu v Praze a poté Akademii výtvarných umění, kde později vyučoval a od poloviny 30. let byl jejím rektorem. Spolupodílel se na organizování různých spolků, jako například Jednota umělců výtvarných, Umělecké besedě či Mánesu. Jako výtvarný umělec se účastnil olympijských her v Los Angeles v roce 1932, kde za svoji sochu oštěpaře Odyssea obdržel bronzovou medaili. Původně měl v plánu se účastnit také her v Berlíně, ale kvůli politické situaci od svého záměru ustoupil a naopak se zapojil do boje pro jejich přeložení z Německa. Jakub Obrovský zemřel ve věku 66 let v březnu roku 1949.

Díky „Výboru na přeložení olympijských her z Německa“, který v Československu zastupoval, máme zprávy o tom, jak moc byla československá společnost spravena o mezinárodní politické situaci v kontrastu olympijských her. Ze zpráv i korespondence ČVO by se totiž mohlo zdát, že se jednalo o záležitost zcela marginální, nemístnou, představovanou pouze hrstkou „nadšenců“. Ovšem když vezmeme v úvahu všechny události, které se od roku 1933 do roku 1936 v Německu a v souvislosti s ním udály, je jasné, že muselo existovat poměrně hodně lidí, kteří si uvědomovali spojení represivního německého

⁸³ Tamtéž, Protokol XVI. schůze plenární Čsl. Výboru Olympijského, konané dne 2. prosince 1935 v Národní kavárně.

režimu a olympijských her, a nemohli s tím souhlasit. Nabízelo by se ještě vysvětlení, že o mnohých událostech nebyla veřejnost spravena. To však není pravděpodobné. Právě díky dokumentům, které „Výbor na přeložení olympijských her z Německa“ a také „Výbor na obranu olympijských zásad“ shromažďovaly, z nichž některé obsahovaly korespondenci s jinými úřady, víme, že povědomí o skutečné situaci v československé společnosti poměrně rezonovalo.

„Výbor na přeložení olympijských her z Německa“ se snažil shromažďovat informace, které dokazovaly, že hry v Berlíně neodpovídají olympijské myšlence, a také se snažil apelovat na různé organizace, osobnosti veřejného života i širokou veřejnost, aby ho v jeho snahách podpořili. Vydal například dokument s názvem *„Pamětní spis pro olympijský výbor v Československu o faktech, která mluví pro přeložení olympijských her z Německa.“* Zde se snaží shrnout všechny argumenty, proč by bylo důležité hry přesunout do jiné země. Nejde však o sbírku ublížených výkřiků a líbivých agitačních hesel jako spíš o poměrně dobře a výstižně popsané jednotlivé oblasti či události, ve kterých Německo dává jasně najevo, že není demokratickou zemí, která by měla hostit olympijské hry. Nejprve se věnuje samotné myšlence olympijských her, aby následně mohl ukázat, v čem všem představa nacistům neodpovídá jejich původnímu účelu.

„Olympia jest svatým místem. Kdo se opováží vkročiti na ně ozbrojenou mocí, bude pranýřován jako rouhač – tak zněl jeden ze železných zákonů Olympie. Býti vždy prvním a býti zářným příkladem ostatním, zněl další zákon. Vyžadovalo se nejen tělesných, ale především duševních schopností. (...) Moderní olympijská myšlenka převzala nejšlechetnější zásady starých Řeků. Žádá na olympijských bojovnicích oproštění se od ziskovosti, žádá zastavení veškerého nepřátelství, ze kterého jest vyhoštěna náboženská a rasová nenávisť. (...) Mohou býti uspořádány olympijské hry v zemi, jejíž vláda vyhnala své nejvýznačnější umělce, v zemi, jejíž vláda zakázala tvořiti jednomu ze svých nejslavnějších malířů, jež po léta vězni známé spisovatele, jako Ossieckého, Renna aj., kteří bojovali za mír. Je možno pořádati olympijské hry v zemi, v níž jsou veřejně, a souhlasu vlády spalovány na hranicích knihy největších spisovatelů, (...) v zemi, jejíž koncentrační tábory, trestnice a věznice jsou přeplněny? (...) Mají se konati v zemi, v níž byl sport degradován na vojáckování, sta sportovců byla ztýrána,

poněvadž se nechtěla podrobit novým pánům, a mnozí z nich byli dokonce povražděni, a desetitisícům bylo znemožněno vykonávání sportu.“⁸⁴

Již v úvodu byly vyjmenovány v podstatě všechny oblasti, ve kterých se nacistický režim zpronevřoval nejen olympijské myšlence. Pro nás je důležité vidět, že všechny tyto aspekty a události, jakým bylo například pálení knih v roce 1933 či existence koncentračních táborů, byly v Československu, a tím rozhodně také světovou, společností reflektovány. Nedá se tedy hovořit o tom, že nikdo nemohl v roce 1936 předpokládat, jak krutý bude nacistický režim. On krutý již byl. A vědělo se to. S o to větším podivem se nám mohou jevit dokumenty z ČVO a jiných sportovních organizací, které někdy působí, jako by vznikly v úplně jiné době či na jiném místě.

Prvním z témat, kterým se výbor věnuje, je propojení olympismu a vojenství. Na to, že olympiáda má být mírovou záležitostí, se již před hrami v Berlíně organizační výbor netajil zapojením armády do příprav, ale i samotného průběhu her.

„Účastníci budou hosty branné moci ve zvláštní, armádou německé říše vybudované olympijské vesnici. – Ta se píše v provolání k XI. Olympijským hrám 1936, vydané organizačním výborem těchto her. Říšský kancléř a vůdce Adolf Hitler, nejvyšší protektor olympiády dostaví se k zahajovacím slavnostem v doprovodu vojenské eskorty na stadion v Grunewaldu! Toto militaristické divadlo neodpovídá sice helénským ideálům, za to však přesně odpovídá představám nacionálního socialismu o sportovním duchu. Německé turnérstvo se hrdě chlubí tím, že je základnou říšské obrany. Požadavkem vůdce německých handbalistů, vůdce SA Herrmanna jest: Buď sportovce vojákem, nacionálním socialistou. Sport v Třetí říši má vyrůst z krve a půdy, to znamená, že má přivést rasový výkvět k bojovým výkonům. Názor, že sport je soukromou záležitostí musí býti potlačen. Rasa a vlast stojí na předním místě.“⁸⁵

Poslední citát měl pocházet z časopisu „Deutscher Sport“, který byl vydáván ministerstvem sportu. Myslím, že hovoří za vše. Je s podivem, že po takových výrocih ještě někdo nacistům ochotně věřil, že olympiáda je především mírovou oslavou sportu.

⁸⁴ NA, ČVO, kart. 49, Pamětní spis pro olympijský výbor v Československu o faktech, která mluví pro přeložení olympijských her z Německa, s. 3.

⁸⁵ Tamtéž.

Další témata, kterým se Pamětní spis věnoval, byly rozpuštění katolických a evangelických sportovních svazů v Německu či lež o rovnoprávnosti židovských sportovců. Těm se věnuje podrobněji, poukazuje na konkrétní případy diskriminace při soutěžích a vyjmenovává některé sportovce židovského původu, kteří byli ve svém oboru opravdovými mistry. Chtěl tím dokázat, že slova některých nacistických orgánů o tom, že židovští sportovci nemohli být nominováni na olympiádu jen proto, že nedosahují potřebné výkonnosti, nebyla pravdivá. Mnohým z nich však byla zakázána činnost, z nichž někteří zvolili raději odchod do zahraničí. Takovými byli například boxer Erich Seeling, který odešel do Francie, nejlepší světová šermířka Helena Mayerová, žijící v USA nebo Gretel Bergmannová, již se podrobněji věnuji v jiné části této práce. Vedle rozpuštění všech židovských sportovních klubů a spolků došlo v Německu také ke zničení dělnických sportovních spolků, jako byl dělnický tělocvičný sportovní svaz, který byl třetím největším v zemi a soustřeďoval více než 10 tisíc spolků. Byl mu zkonfiskován majetek včetně hřišť a jiných sportovišť, sportovního náčiní nebo třeba továrna na kola v Offenbachu. Stejně jako dělnický tělocvičný a sportovní svaz dopadlo také bojovné souručenství pro rudou sportovní jednotu, pod kterým bylo sjednoceno na 4 tisíce spolků. Zemští vedoucí Bavorska a Porýní byli navíc zabiti, říšský vedoucí Ernst Grube byl zatčen a uvězněn s další asi tisícovkou dělnických sportovců, kteří všichni skončili v koncentračním táboře.

Vedle sportovců a sportovních organizací se v dokumentu autoři věnují také umělecké soutěži, která byla nedílnou součástí her. Upozorňují na to, že umělci se do soutěže mohou přihlásit pouze přes národní olympijské výbory, je proto téměř jisté, že v Německu bude umožněno účastnit se pouze pečlivě vybraným, kteří musí být v první řadě představiteli směru a ideálů nacionálního socialismu. Jako důkaz uvádí citaci z časopisu „Deutsche Turnzeitung“:

„Autoři zaslaných spisů musí býti Němci, a spisy musí býti psány v německé verzi.“⁸⁶

Je tedy nasnadě, že neáriji, kteří nebyli považováni za Němce, budou ze soutěže vyloučení, stejně tak jako jiní zástupci menšin žijící v Německu.

„Téměř ve všech zemích světa byly utvořeny nebo se připravují utvořiti výbory za přeložení olympiády. Ve všech zemích množí se rychle hlasy proti konání olympijských her v Německu.“

⁸⁶ Tamtéž, s. 6.

Jeden z nejenergičtějších bojovníků pro přeložení her jest president atletické Unie soudce Jeremia De Mahoney.(...) Dokonce i černoši, kteří jsou v Americe nuceni k jistým omezením, protestují proti německému rasovému šílenství. (...) Atletická unie státu New Jersey, Americká federace práce, obě dělnické sportovní internacionály, světový svaz Makabi, švédské knihtiskařské odbory, československý katolický Orel, švýcarské katolické sportovní svazy, Mezinárodní svaz šachistů, usnesly se nezúčastniti se olympijských her v Berlíně.“⁸⁷

Seznam dále doplňují konkrétní jména některých sportovců, ale také třeba dánských umělců, protestujících španělských či amerických intelektuálů a politiků. Tlak byl značný a německá strana byla donucena reagovat. Rozhodli se, že do svého týmu demonstrativně získají několik sportovců židovského původu. Říšský sportovní vůdce napsal dopis šermířce Heleně Mayerové do Ameriky, ve kterém ji žádal, aby reprezentovala na hrách své rodné Německo, a skutečně se mu jí nakonec podařilo získat. Stejným způsobem získali Němci na svoji stranu Gretel Bergmannovou, která však nakonec startovat nemohla. Otázkou však zůstává, do jaké míry se jednalo o žádosti a do jaké míry bylo sportovkyním vyhrožováno, například perzekucí jejich rodin. O tom, jaký měli nacisté názor na židovské sportovce, svědčí krátký úryvek z knihy Bruna Malice, *Leibesübung in der nationalsozialistischen Idee*, který autoři Pamětního listu připojili:

„Nespatřujeme žádnou pozitivní cenu v tom, abychom dovolili svinským židům a černošům cestovati naší zemí a konkurovati v atletice s našimi nejlepšími borci. Židovští sportovní vůdcové a jejich talmudem⁸⁸ znešvaření přátelé pacifisté, katolíci, přívrženci Panevropy apod. nemají v německé zemi místa. (...) Jsou horší než cholera a syfilis, mnohem horší než hladomor, sucho a otravné plyny. (...) Přejeme si tudíž pro Německo olympijských her? Ano! Musíme je míti! Považujeme je z mezinárodních důvodů za účelné. Nemůže býti lepší propagandy pro Německo.“⁸⁹

⁸⁷ NA, ČVO, kart. 49, Pamětní spis pro olympijský výbor v Československu o faktech, která mluví pro přeložení olympijských her z Německa, s. 6.

⁸⁸ Talmud je soupis rabínských diskusí týkajících se židovského zákona, etiky, které židovská tradice považuje za směrodatné. Vedle Tanachu je jedním ze základních autoritativních textů židovské víry. – zdroj: Wikipedia

⁸⁹ NA, ČVO, kart. 49, Pamětní spis pro olympijský výbor v Československu o faktech, která mluví pro přeložení olympijských her z Německa, s. 3.

Nutno podotknout, že kniha vyšla v nacionálně socialistickém nakladatelství Eher, a byla proto schválena a doporučována oficiálními úřady. Myslím, že zde není nutné cokoli dodávat. Citace uvádí nacistický názor na věc v té „nejčistší“ a nejpříimnější podobě.

V Československu bylo pro přeložení olympijských her poměrně velké množství různých sportovních svazů a spolků, ve kterých byly dohromady organizovány statisíce lidí. Mimo jiné Orel, Makabi, Dělnická tělovýchovná jednota a dále také některé místní sportovní kluby. Sokol či Československá fotbalová asociace sice nebyly jednotní, ale byla zde silná základna sportovců, kteří berlínské hry odmítali. K nim se přidali například také Liga pro lidská práva, někteří politici, umělci, jednotliví sportovci a sportovní funkcionáři. Z dalších dokumentů se dozvídáme, že z politických uskupení podpořili Výbor na přeložení olympijských her například němečtí sociální demokraté, jmenovitě poslanci Franz Kögler, Irene Kirpak, Rudolf Zischka, Huho Heeger a Franz Katz. Ze známých českých spisovatelů to byl například Karel Konrád, Vítězslav Nezval či Vladislav Vančura. Oskar Hekš, který byl za Výbor podepsán, uzavírá mnohokrát citovaný dokument slovy:

„Berlín není místem pro olympijské hry, všechny pokrokové síly země musí se připojit k světovým protestům. Stále hlasitěji musí zníti volání: Přeložte olympiádu z Berlína!“⁹⁰

Na Československý olympijský výbor přišla ještě celá řada dalších protestujících dopisů a podobných dokumentů. Prof. Widimskému na ČVO přišla v dubnu 1934 žádost od Amerického židovského kongresu, aby při nacházejícím jednání MOV v květnu pověřil československé delegáty zařadit do jejich vystoupení žádost MOV, aby řádně prošetřil, jestli německá vláda dostala svým slibům ze 7. června předchozího roku, a sice že Židé v zásadě nebudou vylučováni z účasti na olympiádě. Je zde upozorňováno na fakt, že německá vláda nikdy nezrušila vlastní nařízení z 26. dubna 1933, ve které zakazuje osobám židovského původu členství ve sportovních organizacích. Po této informaci následuje chronologicky seřazený výčet represálií, které za jediný rok podnikl nacionálně socialistický režim proti židovskému obyvatelstvu v Německu. Výčet je to skutečně dlouhý a nijak nenaznačuje, že by nacisté vůbec hodlali svému slibu, který dali MOV v květnu 1933 dostát. Na závěr autoři Spethen S. Wise jako čestný prezident a Bernard S. Deutsch coby prezident Amerického židovského kongresu uvádí, že Hitlerova vláda nejen že tlak nezmírnila, ale naopak za rok její

⁹⁰ Tamtéž, s. 7.

vlády se represálie rozšířily i na katolické, protestantské, liberální i jiné obyvatelstvo zaujímající odmítavý postoj k nacismu.

Nedatovaný je dokument od Anti-německé olympijské ligy z Pittsburghu, který v podstatě shrnuje fakta již tolikrát vyřčená. Nic nepožaduje, pouze se zásadně staví proti pořádání her v Berlíně a ostře se dožaduje jejich přesunutí.

„Nacistický režim je špinavou stránkou ve světové historii, národ se zbláznil. Olympijský ideál fair play může být zachován neporušen a neohrožen pouze přeložením her v roce 1936 do země, která je politicky stabilní a jejíž lidé jsou stále rozumní, kde demagogie ještě chybí! Přehlaste olympiádu 1936!“⁹¹

Opomenout rozhodně nelze brožura „Fair play“, kterou vydal v dubnu 1936 Výbor na obranu olympijské myšlenky v Paříži, již po zkušenosti se zimními olympijskými hrami v Garmisch-Partenkirchenu. Na celé řadě faktů zde dokazuje, k jakému teroru a rasové nenávisti v Německu dochází nejen v běžném, ale především ve sportovním životě. Politický režim Německa potřebuje pouze zneužít olympijské hry a vyvolat zdání své férovosti. Dokument se ostře staví proti konání her v Berlíně a stejně jako československý Výbor na přeložení olympijských her z Německa, i v tomto dokumentu to podkládá podporou přívrženců z řad kultury a vědy a jejich činech na různých místech i v jiných státech.

Výbor na obranu olympijské myšlenky svolal na 6. a 7. června 1936 zvláštní konferenci do Paříže, kde se mělo debatovat o nejlepší cestě k zamezení her a ochraně hlavních principů olympiády. Za Československo výbor vystupovali krom jiných i prof. Kamenický, prof. Obrovský, prezident středočeské fotbalové župy Fanta a sekretář Československého fair play komitees Hršel.

„Vnější obraz zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu nemůže mást, že nebyly vedeny duchem, který požaduje olympijské zásady. Hry nebyly využity pro podporu a rozvinutí myšlenek pokročilého sportu, nýbrž více k propagaci politického systému, který stojí v protikladu k demokratickým a svobodným názorům, jak jsou zastávány většinou v olympijském hnutí organizovaných sportovců. Prapory s hákovými kříži, znak rasové nenávisti, vlají nad akcí, která má sloužit rovnosti národů a ras. Při olympijských hrách

⁹¹NA, ČVO, kart. 49, Anti-german Olympic League, Recall the 1936 Olympics, bez stránkování.

*v Berlíně se to má opakovat v ještě větším rozsahu, co již bylo během zimních her v Garmisch-Partenkirchenu pod nacionálně-socialistickou organizací.*⁹²

Československá odnož Výboru na obranu olympijských zásad vydala asi třicetistránkovou brožurku, ve které jsou shrnuty důvody odmítavého postoje různých sportovních představitelů či organizací k olympiádě v Berlíně. Kromě všeho výše již zmíněného, je zde velice zajímavě zachycen postoj československých Sokolů, který rozhodně nebyl jednotný. Z jiných pramenů totiž víme, že se někteří sportovci z řad sokolstva her účastnili, nicméně z tohoto dokumentu je více než patrné, že velká část, možná dokonce i většina, členů sokola v republice byla proti účasti na hrách v Berlíně. Z přepsané části projevu jistého pana Foňka na shromáždění na Slovanském ostrově se můžeme dozvědět:

„Lituji, že sokolstvo celou svou vahou se nepostavilo za vaše snahy a že naopak se olympijských her v Berlíně chce zúčastnit. Věřím, že nemluvím pouze za sebe, ale za tisíce a tisíce bratrů, kteří snad nedospěli tak daleko, aby svůj protest jasně formulovali, kteří však přece cítí, že zájezd do Berlína je v hlubokém rozporu se sokolstvím a zásadami Tyršovými, s nimiž srostli a jež mají v srdcích.“⁹³

Ze zpráv a korespondence mezi Československou obcí sokolskou a Československým výborem olympijským⁹⁴ je jasné, že čelní představitelé Sokolstva s účastí na olympijských hrách počítali a že sportovci se na ně připravovali. V citovaném dokumentu se nachází rovněž přetištěný článek z Věštníku sokolské župy Budečské, který je naopak zásadně proti účasti na hrách. Československý olympijský výbor navíc na sokolskou obec tlačil, aby poslala své svěřence na hromadná ukázková cvičení, která se měla v rámci olympiády v Berlíně konat. Z jiných zemí se jich mělo účastnit Dánsko, Švédsko a Německo. ČVO velice záleželo na tom, aby mezi tyto státy přibylo i Československo. Nicméně Sokolové poměrně dlouhou dobu na výzvy neodpovídali a spíše to vypadalo, že své rozhodnutí odkládají. Nakonec až na jaře 1936 přišli s definitivním rozhodnutím se těchto cvičení neúčastnit. Můžeme se tedy pouze dohadovat, jestli to bylo z důvodů ideových či finančních, jak bylo uvedeno v oficiální zprávě. K tomu ovšem nesejí předchozí informace od ČOV ohledně financování, protože velkou část nákladů by měli sokolové pokrytou.

⁹² NA, ČVO, kart. 49, Fair Play, s. 1.

⁹³ Národní Muzeum (dále jen NM), Archiv tělesné výchovy a sportu (dále jen ATVS), fond: Olympijské hry (dále jen OH), kart. Berlín 3, Olympiáda v Berlíně?, Výbor na obranu olympijských zásad, Praha, nedatováno.

⁹⁴ Např. NA, ČVO, kart. 50, různá korespondence.

Vedle tisku a rozesílání různých dokumentů proti olympijským hrám a zneužívání jejich myšlenky, se na toto téma konalo také mnoho veřejných debat a schůzí po celém území Československa. Mezi ně patřila přednáška a diskuze „o Olympiádě, jejich zásadách a jejím významu pro obranu míru“ 19. května 1936 v Praze Nuslích, na kterou pozval předsednictvo Olympijského výboru Mírové souručenství mládeže, které sdružovalo 35 různých mládežnických organizací. Jednou z nevýznamnějších patrně byla schůze Výboru na obranu olympijských zásad, která se konala o dva měsíce dříve, 10. března 1936 na Slovanském ostrově. Ze schůze se dochoval referát z pera jednoho z představitelů předsednictva ČVO. Z pisatelova stylu je jasné, že mu téma nebylo vůbec příjemné a spíše upozorňuje na to, že řečníky bylo třeba napomínat. Shazuje formu a tím trochu překrývá obsah jednotlivých sdělení. Nicméně i zde je podán důkaz o rozpolcenosti sokolské obce v názoru na olympiádu v Německu.

„Froněk, člen župního náčelnictva čsl. obce sokolské. Jeho přítomnost působí jisté překvapení mezi všemi účastníky schůze. Mluví velmi ostře proti dnešnímu Německu, je velice často napomínán. Jeho řeč je přijímána s ohromným nadšením a výkřiky souhlasu. Hlavní kádr sokolského členstva, cvičící muži a ženy, ti kteří mají jeti do Berlína, jsou prý ve svém nitru proti vyslání Sokolstva na hry. Jsme prý věrni heslům a zásadám Tyrše a Fügnera, a/ hlavně – ni zisk, ni slávu - / nepotřebujeme nyní jezdit do Berlína dělati parádu nacistickému režimu. Jsme pro mír a musíme vyhledávat ty státy, které pro mír pracují.“⁹⁵

Je s podivem, že kromě několika velice kusých a pouze informativních zmínek v zápisech ze schůzí Československého Výboru olympijského, je toto jediný dokument, ve kterém se ČVO možným bojkotem zabývá. V jednom ze zápisů chůze, kde zmiňuje dopis, ve kterém proti účasti na olympiádě protestují jičíňští intelektuálové, členové sokolských, dělnických, sportovních a tělovýchovných organizací a jiné spolky v Jičíně, doslova říká, že jejich dopis je brán na vědomí a odkládán ad acta.⁹⁶ Trochu smutné je konstatování, že podle dostupných materiálů Československý výbor olympijský v podstatě nijak na výzvy k bojkotu nereagoval a ani se jimi příliš nezabýval.

⁹⁵ NA, ČVO, kart. 49, Referát o schůzi výboru na obranu olympijských zásad, konané v malém sále Slovanského ostrova, dne 10. března 1936.

⁹⁶ Tamtéž, kart. 2, Protokol XXVI. schůze Čsl. Výboru Olympijského, konané dne 23. března 1936 v Národní Kavárně v Praze 1.

5.4. Reflexe olympiády československým vyslanectvím v Berlíně

Možné vysvětlení, proč byl ČVO tak liknavý vůči projevům antipatií směrem k Německu a olympijským hrám v Berlíně, však můžeme nalézt ve zprávách ministerstva zahraničí, konkrétně v komunikaci československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného s ministerstvem zahraničí v Praze. Mastný podával do Prahy pravidelné zprávy o všech různých oblastech a z nich je patrné, že olympijské hry byly v roce 1936 velkým tématem, nejen pokud šlo o sport. Můžeme se například dozvědět, že nacisté se pokusili v červnu 1936 zaútočit na vysokého komisaře Společnosti národů Seána Lestera kvůli postoji této organizace k neutralitě Gdaňské oblasti. Nacisté o tuto strategickou oblast velmi usilovali,⁹⁷ ale v posledních volbách zde utrpěli velkou porážku. Mediální kampaň v této oblasti byla však na počátku července poněkud zbrzděna. Vojtěch Mastný 20. července napsal do Prahy:

„Úmysl nacionálně-socialistické strany v přítomné fási nechtěl prý zajíti příliš daleko (mj. i se zřetelem na Olympiádu).“⁹⁸

Je tedy patrné, že Německo s ohledem na olympijské hry bedlivě zvažovalo některé zahraničně politické kroky. Vztah k Československu byl v tu dobu poměrně komplikovaný. Na jedné straně zde byla Německo-rakouská dohoda o vzájemných politických, hospodářských a vojenských poměrech, navíc podpořena Itálií, Maďarskem a Polskem, která Československo stavěla do značné izolace. Na straně druhé se připravoval pakt o neútočení mezi Československem a Německem. Přestože německá diplomacie odmítala, že by tuto zprávu rozšířila, ministerský ředitel Dieckhoff z německého ministerstva zahraničí běžně argumentoval, že Adolf Hitler dal tuto nabídku ve svém projevu 7. března 1936 při příležitosti vojenského obsazení demilitarizovaného pásma v Porýní. Jenže právě dohoda mezi Německem a Rakouskem situaci proměnila. Mastný popsal i názor ministra propagandy Goebbelse, který získal z důvěryhodného zdroje, a pokračoval ve svém hodnocení:

⁹⁷ Oblast Gdaňsku a především jeho strategicky důležitý přístav se snažilo Německo ovládnout nejen v době první světové války, ale především v dobách polské republiky. Nebylo náhodou, že záminkou k rozpoutání útoku na Polsko nacistickým Německem 1. září 1939 byly vyvolané konflikty v této oblasti a u vysílače v Hlivicích. Shodou okolností byl iniciátorem tohoto útoku důstojník SS Alfréd Naujocks, který společně se šéfem gestapa Heinrichem Müllerem a šéfem RSHA Reinhardem Heydrichem připravil provokace nejen v Polsku, ale byl vrahem ing. Rudolfa Formise, jenž našel azyl v Československu a byl zde jmenovaným 23. ledna 1935 brutálně zavražděn jakožto významný protinacistický emigrant.

⁹⁸ Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále jen AMZ), Depeše z 10. července 1936, s. 1-2. (20170620_113637).

„Bude-li míti Československo porozumění pro nezbytnost dohody, může k ní dojít tak, jako došlo k dorozumění s Rakouskem, nebude-li však tohoto porozumění a bude-li Československo pokračovati v útisku Němců a ve své bolševické politice – pak dovede Německo najíti prostředky, aby Československo donutilo. (...) úpravou poměru svého k Rakousku získává nyní Německo tím volnější ruku hlavně vůči Československu a že po mém soudu bude moci nyní tím ostřeji jíti proti nám, že však právě nyní nastává stejně možnost poměry zhoršiti jako je i zlepšiti. Nezbytno jest, aby s naší strany nedělo se nyní nic zbytečně dráždivého proti Německu a to tím spíše, že za hranicemi vůbec teorie o útisku Němců v Československu nabyla povážlivé půdy a že stále větší pozornost budí též poměr náš k Rusku a přílišné zdůrazňování přátelství našeho s ním.“⁹⁹

Právě zde mohou být kořeny neochoty ČVO řešit bojkot německých her či se dokonce o něj aktivně zasazovat. V diplomatických kruzích byl tlak Německa možná vnímán ještě intenzivněji a nikdo si nechtěl nacisty příliš zneprátnit, což se jim velmi hodilo.

Že byla olympiáda využívána k politickým jednáním i zákulisním bojům, se na Československém příkladu můžeme dozvědět ze zpráv velvyslance Mastného z 22. srpna 1936. Zde se dočítáme, že současně s Konradem Henleinem byl v Berlíně během olympiády přítomen i jeho zahraniční agent, jakýsi architekt Rutha, který se zde snažil navázat kontakty se zahraničními novináři. Dne 17. srpna se měl sejít s několika americkými a britskými zástupci tamních významných deníků. Mastný podotýká, že vzhledem ke skutečnosti, že Henlein byl v Berlíně Hitlerovým hostem, zájem zdejších dopisovatelů byl značný. Záměrem Ruthy bylo podat jim informace o poměrech Němců v Československu. Z toho vyplývá, že již v roce 1936 byly připravované argumenty pro odtržení českého pohraničí.

„Rutha pokusil se vyličiti bídu v průmyslových krajích severních a západních Čech a tvrdil, že československá vláda má úmysl přestěhovati Němce z pohraničního území do vnitra země, na Slovensko atd. Dopisovatelé polemisovali s ním, takže se vyvinula živá diskuse. Rutha hájil se tím, že není nacionálním socialistou a že osobně již jako katolík nesouhlasí s leckterým opatřením říšskoněmeckého režimu a že by v případě války Čechy se staly „Flandry“ – hlavně proto prý žádá SdP dohodu s Německem a odpoutání se Československa od bolševického Ruska, od kterého jedině hrozí nebezpečí. Požadavky sudetoněmecké strany neformuloval

⁹⁹ AMZ, 11/6 Politické zprávy Německo-Berlín 1936, depeše z 22. července 1936, s. 2-3.

Rutha tak otevřeně a přesně jako v Londýně, mluvil však o „lepším Švýcarsku“, které prý Češi slibovali v době vzniku Československa. SdP je loyální stranou, nepřijde-li se jí však československou vládou vstříc, pak se teprve zradikalizuje.“¹⁰⁰

Nicméně Rutha snad neměl příliš úspěch, protože prý všichni západní novináři znali Československo a sympatizovali s jeho demokratickým zřízením. Nemohl se údajně omezit na jednostranné informace, protože všichni redaktoři mu pokládali otázky, na které nebyl připraven. Navíc měl poté přiznat, že ani Henlein neodjížděl z Berlína příliš spokojen. S Hitlerem mluvil pouze krátce na jeho večírku a více se s ním nesešel. Měl se ovšem sejit se zástupcem Hitlera, Rudolfem Hessem, a také s šéfem zahraniční organizace NSDAP Bohlem. S obsahem těchto rozhovorů však Mastný nebyl obeznámen. Před odjezdem z Berlína Henlein prý řekl, že při berlínském chvatu se nedá s nikým důkladněji jednat.

Dne 31. října 1936 poslal do Prahy Mastný čtvrtletní zprávu za období červenec, srpen a září, která se věnovala otázkám vnitro i zahraničněpolitickým. Ústřední část svého rozboru věnoval dvěma tématům: olympiádě a norimberskému sjezdu.

„Středem vnitropolitického zájmu Německa byly ve třetím čtvrtletí 1936 Olympijské hry v Berlíně a sjezd nacionálně-socialistické strany v Norimberce. Po remilitarisování rýnského pásma Olympiáda stala se vítanou příležitostí ukázati světu sílu a organisaci Německa za dnešního režimu. Olympiáda měla se státi důkazem, že stále opakovaná ujišťování Hitlerova o mírumilovných snahách Německa nejsou prázdnými slovy, nýbrž že Německo bere za svoji olympijskou myšlenku věčného míru a zápolení jen přátelského a sportovního. Na to poukázal říšský kancléř Hitler hned ve svém projevu, jímž zahájil 1. srpna olympijské hry a v němž zdůraznil, že Německo ochotně a s radostí podvolilo se úkolu uspořádati olympijské hry ve formě odpovídající velké myšlence a tradicím olympijských her a že doufá přispěti tím k posílení ideálu, jenž podkladem tohoto zápolení a jenž spojuje národy. Zástupce Hitlerův Rudolf Hess nazval olympijské hry ukazovatelem cesty pravého míru. Předseda organizačního výboru dr. Lewald pak při zahájení her vyslovil přání, aby srdečnost a kamarádství při zápasech staly se zářivým příkladem pro ideál mírového soužití všech národů, znovu a znovu říšským kancléřem zdůrazňovaný. V tomto smyslu nesly se i přípisky při různých příležitostech, jakož i komentáře tisku. Projevů vysloveně politických po dobu Olympiády nebylo. Na druhé

¹⁰⁰ AMZ, 11/6 Politické zprávy Německo-Berlín 1936, depeše z 22. srpna 1936, s. 1-3. Záznam učinil Charge d'affaires.

straně Olympiáda měla být příležitostí ukázat zahraničním návštěvníkům dosavadní úspěchy a pokroky výstavby státu. V tomto ohledu však lze mluvit spíše o zklamání, protože návštěva cizinců především z volné ciziny zůstala daleko za očekáváním.

(...) Absolutně největším vítězem, kterému se dostalo nejvíce zlatých medailí, bylo Německo. Německý tisk v tom vidí úspěch dnešních výchovných metod mládeže, při nichž při výchově ducha se nezapomíná na výchovu tělesnou. Rovněž tak zpopularisování sportu, který za dnešního režimu je snadno přístupný všem vrstvám občanstva, je prý při tomto vítězství důležitým faktorem. Hlavní zásluhu na německém vítězství má však nesporně vlastní prostředí, značné náklady, jež byly věnovány na přípravu borců, největší počet německých borců a silné obsazení všech disciplin. Nermalou úlohu při tom hrálo i chování obecnstva, které často až bezohledně podporovalo potleskem své borce a pískotem přímo terorizovalo soudce.¹⁰¹

Na několika řádcích Mastný vystihl podstatu celých her pro nacistické Německo. Důležité je zjištění, že německý režim jim přikládal podobný význam, jaký pro něj měl norimberský sjezd, tedy největší každoroční „svátek“ nacionálního socialismu.¹⁰² Paradoxem je, že nejsilnějším podnětem pro snahy o mezinárodní bojkot berlínské olympiády, bylo vojenské obsazení Porýní. Ale pro Hitlera to byla právě olympiáda, která mu měla po tomto hrubém porušení mezinárodní úmluv zajistit jakousi nápravu mezinárodní reputace.

„(...) úspěchy Československa, které mezi 51 účastníky bylo na místě dvanáctém je považovati za velmi dobré. Politicky větší význam má úspěch, jehož dosáhli českoslovenští letci při leteckých závodech, konaných v Berlíně v rámci Olympiády, třeba nepatřily k olympijským disciplínám. V hvězdicovém letu dostali českoslovenští letci na československých strojích první a druhou cenu, v akrobacii druhou, třetí a osmou. Letecká zdatnost Čechoslováků byla plně uznána. Režie Olympiády byla v každém ohledu německy

¹⁰¹ AMZ, 11/6 Politické zprávy Německo-Berlín 1936, depeše z 31. října 1936, s. 1-2.

¹⁰² Nacisté vytvořili vlastní systém festivit. Jedním z nejdůležitějších svátků se měl stát právě každoroční norimberský sjezd, který vždy dostal nějaké označení, jež mělo vyjádřit okolnosti, za kterých se konal. První sjezd v roce 1933 dostal název „vítězství“, poté následoval sjezd „práce“, „svobody“ a sjezdu v roce 1936 se dostalo označení „Stranický den cti“ – konal se poprvé po obnovení úplné suverenity nad celým německým územím, tedy včetně Porýní, což bylo prezentováno jako otázka německé národní cti. Dalšími svátky, kterými nacisté hodlali v podstatě přebýt slavnosti církevní a postupně tak ustanovit svoji ideologii jako náboženství, byly zimní a letní slunovrat 21. prosince a 21. června, dále den narození Adolfa Hitlera 20. dubna. 1. květen jako svátek německého lidu, který chtěli „ukrout“ komunistům, dále následovaly například slavnosti dožínek v říjnu, nebo vzdání pocty obětem nacistického puče 9. listopadu.

*důkladná a vzorná. Došlo pouze k jedinému vážnějšímu incidentu, kdy v kopané Peruánci neuznali rozhodnutí mezinárodního soudcovského sboru a Berlín opustili.*¹⁰³

Mastného zmínku o československých letcích zde uvádím především proto, že to dost možná byli právě oni, kdo o několik let později bojovali v letadlech britských RAF proti nacistickému letectvu a dosahovali věhlasných úspěchů. Letectví mělo tedy v Československu vybudovanou silnou tradici. Stejně tak zpráva o Peruáncích, opustivších berlínské hry, není zrovna věcí notoricky známou a uvádím jí zde spíše pro zajímavost.

Dále píše velvyslanec o sjezdu nacionálně socialistické strany v Norimberku konaném ve dnech 8. až 14. září. Po sjezdu v roce 1935, v jehož rámci byl svolán i říšský sněm a odhlasovány tzv. norimberské zákony, očekával, že i následující sjezd v roce 1936 bude důležitý pro projednávání nejaktuálnějších otázek týkajících se převážně zahraniční politiky. Sjezdová jednání se však nikde přímo nedotýkala témat, na něž svět čekal odpověď, tedy především locarnských jednání. Probíralo se zde spíše postavení Německa ve světě. Nejdůležitější byla Hitlerova zahajovací řeč, která určovala tendence sjezdu a také obsahovala pracovní program státu a strany na další čtyři roky. Hitler v ní vytyčil čtyřletý plán, v pořadí již druhý, kde nejdůležitější měla být soběstačnost ve všech surovinách. Německo se chtělo stát plně nezávislé na dovozu, což hodlalo zajistit svoji pílí a chemií. Přesto se však nevzdávalo svých koloniálních požadavků, což ho však dostávala do sporů s Velkou Británií, kterým se však hodlalo prozatím vyhnout. Mastný tak usuzoval, že tato část proklamace byla mířená spíše do vnitrozemí. Československý velvyslanec dále zdůrazňoval poměrně špatnou ekonomickou situaci nacistického Německa.:

„Lidu se stále vykládá o úspěších režimu a při tom je chronický nedostatek potravin. Takovéto vnitřní obtíže režim dosud vždy mistrně zakryl nějakým silným gestem, ať to bylo Sársko, obnovení branné povinnosti anebo remilitarisace Porýní, jež vždy vyvolalo souhlas a nadšení nejen u straníků, ale i lidí, kteří stáli stranou. Ale takovéto vnitropolitické prostředky byly již plně vyčerpány, tj. ustanovení mírových smluv, pokud se týkala vnitrozemí, byla již všechna, až na otázku vodních cest, zvrácena a nezbývalo než použití prostředků zahraničně-politických přes risiko, že to vyvolá v cizině, v daném případě ve Velké Británii, nevoli. Stejnému účelu sloužily z valné části i neobyčejně ostré útoky Hitlerovy a většiny

¹⁰³ AMZ, Depeše z 31. října 1936, s. 1-3. 20170620_114654.

ostatních řečníků proti bolševismu a proti sovětské vládě samé. V německé širší veřejnosti víra v bolševické nebezpečí ochabla, a proto tím spíše se zdá, že jeho zdůrazňování má pouze krýti vnitřní nedostatky a event. nepopulární opatření, která se chystají“¹⁰⁴

Sjezd byl podle Mastného opět především velikou manifestací strany, která ukázala svoji početní sílu, přičemž zdůrazňovala, že do Norimberku přijela pouze pětina uniformovaných příslušníků strany. Srazy jejich členů se konaly ve sportovním stadionu, Luitpoldově aréně či na Zeppelinově louce a účastnilo se jich až 300 tisíc osob. Hitler osobně promlouval nejen na všech srazích, ale vyjadřoval se také k mnohým bodům kongresového jednání. Jednotící linkou všech Hitlerových projevů bylo poukazování na bolševické nebezpečí a vybízení k boji proti němu. Poslední den byl jako každoročně vyhrazen pro ukázky německé brannosti. Účast říšské armády demonstrovala těsné spojení strany a armády, na což ostatně Hitler ve svém projevu k vojsku poukazoval.

Dalším bodem Mastného zprávy byla povinná dvouletá vojenská služba, kterou Hitler nově zavedl výnosem z 24. srpna. Jednalo se o vyústění nebývalého rozkvětu výstavby velkého množství kasáren, který nastal po zavedení branné povinnosti v březnu 1935. Podle Mastného se dalo očekávat, že armáda bude početně navyšována. Stav mužstva byl tedy zdvojnásoben asi na 1 200 000 mužů. Hitlerova rafinovanost se však ukázala především v datu, kdy výnos vydal. Učinil tak totiž v den, kdy podepsal dekret o nevměšování se do věcí španělských a podle Mastného tak doufal, že po dopoledním mírovém gestu bude večerní dekret o zesílení armády v zahraničí lépe přijat. Německý tisk to považoval především za obranný prostředek vůči Sovětskému svazu, přičemž zdůrazňoval, že mír může být nejlépe zaručen pouze budováním silné armády.

Velvyslanec Mastný dále registruje zvýšenou pozornost, jakou začala nacionálně socialistická strana věnovat výchově mládeže. Byla si vědoma, že její budoucnost tkví právě v mládeži a od začátku její výchově ve stranickém smyslu věnovala největší péči.

„Straně hlavně záleželo na tom, aby mládež již od nejútlejšího věku dostala se z vlivu nejen těch organizací, jejichž poměr nebyl zcela kladným k NSDAP, jako např. z vlivu katolických organizací v Porýní, ale i z vlivu rodičů, kteří z různých důvodů zůstali stranou nacionálně-socialistického hnutí. (...) Tato příprava děje se většinou výchovou tělesnou a sportovní na

¹⁰⁴ AMZ, 11/6 Politické zprávy Německo-Berlín 1936, depeše z 31. října 1936, s. 4.

*úkor výchovy duševní. Ba tělesná, pochodová a noční cvičení byla někdy přepínána do té míry, že ohrožovala i zdraví samo. Proto říšský vůdce mládeže vydal směrnice pro službu mládeže.*¹⁰⁵

Účelem takové výchovy bylo samozřejmě především pro přípravu nových vůdcových vojáků. Tento fakt naprosto koresponduje s tábory, které organizační výbor her připravil pro mládež a studenty. Skrze tělesné cvičení bylo třeba získat zdatné a ideologicky uvědomělé jedince. Navíc podle nacistů mělo předešlé školní vyučování zastaralé učební metody, které neodpovídaly potřebám nacionálního socialismu.

Na přelomu září a října 1936 se pod patronátem ministra propagandy Goebbelse konal v Berlíně XI. Mezinárodní kongres autorů a komponistů, kterého se zúčastnilo 17 států včetně Československa. Goebbelse, toho času pobývajícím v Řecku, zastupoval státní tajemník Funk. Ten ve svém úvodním projevu zdůrazňoval, že v právním životě národa se zrcadlí jeho kulturní stav a nejvyšším výrazem kultury je umění, proto je třeba zajistit umělcům ochranu jejich tvorby. Zákon z roku 1933, tedy dávno před olympijskými hrami a jejich uměleckou soutěží, dal umělecké tvorbě novou organizační, právní a státně-politickou základnu.

*„Tato úprava tvoří jednotu mezi osvětou lidu a propagandou na straně jedné a vedením kultury na straně druhé. To znamená konec názorům liberalismu, dle něhož umění stávalo se sobě samo účelem a umělec největším individualistou. To vedlo v Německu k znetvoření umění a otrávení uměleckého vkusu. Konečně pak umění bylo lidu odcizeno. Dnes prý však umělec v Německu zase žije v lidu a s lidem. Umělec má vyplnit své vysoké poslání jako státně-politický úkol. Tragický osud takového Mozarta, který lidem nepoznán musil skončit v bídě svůj život, nemůže prý se v Německu dnes opakovat. Tyto vývody státního tajemníka Funka, který i před mezinárodním forem dokazoval výhody usměrnění v umění, silně kontrastují s kritisovaným niveau německého umění za dnešního stavu, kdy snad skutečně by takový Mozart nemohl skončit svůj život nepoznán lidem, ale kdy je otázkou, zda by vůbec mohl umělecky žít.*¹⁰⁶

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 11.

Matného shrnutí, aniž by se věnoval čistě estetickým záležitostem, naprosto vystihuje podstatu věci. To, že umělci byli tlačeni do nějakého jednotného stylu poplatnému novému režimu, byla jedna věc, mnohem podstatnější však bylo, že jim často bylo znemožňováno vůbec se jakkoli umělecky vyjadřovat. Přesně to byly důvody, proč mnoho československých umělců, v čele s prof. Obrovským, se odmítlo účastnit olympijských uměleckých soutěží a zároveň volalo po přeložení celé olympiády.

Na konci části, kde se věnuje vnitřní německé politice, shrnuje Mastný celkovou situaci. Zdůrazňuje, že jakékoli projevy veřejného mínění jsou v Německu znemožněny, stejně tak tisk je podrobován ostré kontrole a nejspolehlivějším ukazatelem skutečné situace jsou veřejné projevy, jimiž strana sama reaguje na události, o kterých by se veřejnost jinak jen těžko dozvěděla. Všimnul si, že oproti dřívějšímu zakrývání pravé skutečnosti hospodářskými úspěchy byly v poslední době problémy, které provází zásobovací situaci, přiznávány. Režim tak změnil taktiku.

„Přiznávají se obtíže, poukazuje se na nedostatek, lid se napomíná k vytrvalosti a hrozí se těm, kdo by se nepodřídili hospodářským opatřením. Vina za tuto situaci se ovšem nepřiznává, nýbrž svádí na cizinu.“¹⁰⁷

Mastný upozornil, že tato taktika se projevila na již výše zmiňovaném sjezdu v Norimberku, kdy samotný Hitler při zahajovací řeči nekomentoval poměry příliš růžově a přiznal vnitřní nedostatky, především potravin, načež se ihned postavil proti požadavkům na zvýšení mezd.

„Koncem září zaujal stanovisko k těmto otázkám jakožto zodpovědný činitel ministr výživy Darré, který doznal, že situace Německa není snadná a že jenom při svědomité spolupráci každého jednotlivce bude moci německý národ ovládnouti své životní úkoly. Vypočítal, že vlastní produkcí Německo kryje jenom asi 80-85 % životních potřeb, při některých poživatinách, např. tucích dokonce jenom 50-55 %. Zvyšování dovoz potravin na úkor surovin znamenalo by prý vyvolati bídu nezaměstnanosti. Na ochranu proti nezaměstnanosti každý Němec jistě raději bude přechodně jísti méně tuků, méně masa i méně vajec“¹⁰⁸

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁸ Tamtéž.

Když porovnával potravinou situaci s předchozím rokem, konstatoval, že nedostatek se projevil dříve a ve větší míře. Dalo se tedy očekávat, že se situace ještě zhorší během zimy. Nicméně dodal, že vláda má po ruce dostatečné množství mocenských prostředků, aby zabránila jakýmkoli otevřeným projevům nespokojenosti. Navíc situace byla prý i vítána jako vhodná příležitost k vyzkoušení „branného“ hospodářství, které by za válečné situace nastalo i v případě nadbytku potravin. Diplomatické kruhy tedy naprosto jasně reflektovaly, že země, která hostila olympijské hry, se zcela jednoznačně připravuje na válku. Velkou smůlou je, že se nerozhodly tomu zabránit právě v době, kdy velice ekonomicky strádala.

V části, kde se Mastný ve své zprávě věnuje zahraniční politice Německa, vyzdvihuje za třetí čtvrtletí roku 1936 šest nejdůležitějších zahraničních úspěchů, kterých Německo v tomto období dosáhlo. Na prvním místě byl propagační a značně i politický úspěch olympijských her, dále to je Německo-rakouská dohoda z 11. července, německo-italské sblížení, naopak vzdalování se Belgie od politiky Francie, vývoj bojů ve Španělsku a rovněž pro Německo příznivě se vyvíjející locarnská jednání a zasedání Společnosti národů. Mastný vzápětí zdůraznil, že tím vším bylo dodáno Hitlerově politice velké opory. Dále pak komentoval politiku země vůči jiným státům, přičemž zdůraznil, že do olympijských her zachovalo Německo v zahraniční politice poměrný klid. Pouze propaganda proti SSSR nikdy zcela neutichla. Naopak zesílila ve chvíli, kdy Sovětský svaz snížil odvodní věk do armády z 21 na 19 let. Německo potřebovalo argumenty pro odůvodnění zavedení dvouleté vojenské služby. Dále se vyjadřoval k poměrům vůči Francii, Belgii, Španělsku, Holandsku, Itálii či Maďarsku. Dvě poslední jmenované země byly Německu asi nejbliže, čehož byla olympiáda jasným důkazem. Mezi nejvíce vítané hosty během her byly počítány italský korunní princ Umberto, se kterým si podle vlastního deníku velice rozuměl ministr propagandy Goebbels nebo admirál Horthy a další významné politické a vojenské osobnosti z Maďarska, kterých na olympiádu přijelo nejvíce ze všech zemí.

Československa se týkala především německá snaha vnést nejistotu mezi malodohodové státy a dokázat světu, že Malá dohoda je nefunkční a rozkládající se organizací. Při olympiádě se to projevovalo hlavně tak, že se přední německé osobnosti velmi pozorně věnovali hostům z Rumunska, zvláště pak předsedovi rumunské národně-křesťanské strany prof. Gogaovi a vedoucímu činiteli rumunské Železné gardy prof. Naje Jonescovi. Na poměr Německa k Československu měla značný vliv Německo-rakouská dohoda především proto, že

se zjednodušila pozice Německa v Podunají. Podle Mastného bylo třeba v různých otázkách hospodářských či politických, které se mohly týkat Československa, počítat s velkou vahou německo-rakousko-italské spolupráce. V tomto období navíc vyvíjely jak kruhy sudetoněmecké, tak i říšskoněmecké agitační kampaň, která se především v anglických kruzích neminula účinkem. Využity k tomu byly jak berlínská olympiáda, tak Henleinovy cesty do Londýna a Berlína. Německo důsledně zdůrazňovalo boj proti bolševismu a zároveň obviňovalo Československo, že podporuje sovětský postup do střední Evropy. Československo-německé vztahy tak značně ochladly. Vrchol obviňování Československa přinesl sjezd NSDAP v Norimberce, kde říšský ministr propagandy Goebbels zopakoval obvinění, která již předtím byla opakovaně z nejpovolanějších míst vyvrácena. O československém stanovisku se však svět z německých pramenů nedozvídal.¹⁰⁹

5.5. Mohly se dějiny ubírat jiným směrem?

Na příkladu československé diplomacie si lze představit i uvažování ostatních zemí. Nikdo si vlastně nechtěl Německo znesvářit. Proto nebyly vyslyšeny silné hlasy, které se zasazovaly o přeložení či o celkový bojkot her. Již v roce 1936 tedy byla započata politika jakéhosi „před-appeasementu“. Bylo to však skutečně nutné? Německo na tom v té době nebylo ekonomicky příliš dobře, ani politická situace nebyla úplně stabilní a olympiádu použilo právě k jejímu ukotvení. Co by se tedy stalo v případě, že se MOV rozhodlo olympiádu přeložit, nebo kdyby se některé země, v čele například s USA či Francií, rozhodly hry bojkotovat? Mohlo by to Hitlera ohrozit v jeho cestě směrem k novému válečnému tažení o tři roky později? Vzhledem k tomu, co všechno hry pro nacistický režim představovaly, se domnívám, že by jejich neúspěch zároveň mohl dokonce znamenat krach Hitlerovy vlády jako takové. Zhroutila by se tím totiž nacisty prosazovaná kulturní i rasová nadřazenost německého národa. Kdyby mu ostatní státy daly jasně najevo, že nehodlají podporovat jeho nenávistný režim, a i uvnitř samotného Německa by to vedlo ke značným bouřím. Všeobecné upozornění na veškeré zlo a útisk, který již v té době režim prováděl, by o to více vyšel na

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 13-24.

povrch a širší vrstvy obyvatel by ho začaly brát o něco vážněji, když by viděly, že i v mezinárodním měřítku se o těchto věcech mluví. Hitlerův režim by to navíc neustál ani ekonomicky. Z výše uvedených depeší velvyslance Mastného se dozvídáme, že se koncem srpna režim potýkal s velkými zásobovacími problémy. V Německu v podstatě téměř zavládl hlad.¹¹⁰ Režim měl však za sebou světově úspěšnou akci, na které se předvedl podle svého vlastního mínění v tom nejlepším světle. Dokázal cizincům, ale především vlastním obyvatelům, že zásady nadřazenosti árijské rasy fungují a že dokáží být prakticky ve všech disciplínách nejlepší na světě. Mohl si tedy dovolit vlastním obyvatelům přiznat kritickou situaci, avšak vinu za ni položit na bedra zahraničí. Navíc přišel s novým čtyřletým plánem, jak situaci napravit, a dal tak obyvatelům naději, že bude lépe. A proč by to nemohli dokázat, když přeci jsou schopni dokázat téměř vše, protože jsou nadřazenou rasou?! S úspěšnou olympiádou v živé paměti byly pro režim takové argumenty mnohem snadnější. Avšak při představě, že by olympiáda skončila fiaskem v podobě bojkotu většiny demokratických zemí či skončila dříve, než začala kvůli jejímu přeložení do jiné země, by se Německo v této situaci nemělo o co opírat. Naopak, byl by to všemi státy pokořený režim, který nejen že nezvládnul uspořádat olympijské hry podle jejich pravidel a zásad, ale ani nedokáže nasytit vlastní obyvatelstvo. Takový režim by musel dříve či později padnout. Dá se tedy říci, že olympijské hry v roce 1936 byly po obsazení Porýní již druhou promarněnou šancí západu na porážku nacistického režimu ještě dříve, než začala samotná válka. Tím, že MOV ustoupilo od jakýchkoli snah olympiádu překládat a žádná země se nerozhodla ji bojkotovat, byl Hitlerův režim naopak posílen. Hitler tak slavil již druhé vítězství, to mu však bohužel zdaleka nestačilo.

¹¹⁰ Záznam o zvěstech o snížení dodávek obilnin pro výrobu chleba přímo zachytil 4. července 1936 šéf gestapa Heinrich Müller. Zpráva obsahuje informaci o nedostatku mouky pro pečení chleba, která se přeměnila v Porýní a Westfálsku ve vyvěšování cedulí do výloh pekařství, že určité typy chleba nebudou dodávány právě pro nedostatek mouky. Obilí mělo být na trh dodáno ze státních zásob. Müller ukončil svoji zprávu slovy: „*Požaduji proto energické zakročení proti vyvolávačům zvěstí a stejně tak o okamžitou dálnopisnou zprávu o požadovaném.*“ Viz BArch Berlin, fond RSHA R 58/268, s. 17.

6. Pestrá mozaika letních olympijských her v Berlíně

6.1. Studentský tábor

V brzkém létě roku 1935 se Německý olympijský výbor, jenž byl pověřen organizací letní olympiády v Berlíně, rozhodl, že uspořádá Kongres studentů tělesné výchovy, který by byl úzce spjat s hrami samotnými. Pro nacistické Německo to byla skvělá příležitost, jak pod hlavičkou vzdělávání, míru a přátelství dostat mezi mladé lidi, navíc budoucí učitele, hlavní myšlenky své politiky. Použilo sport jako vhodný nástroj k výchově masy, která by byla fyzicky zdatná, ale zároveň disciplinovaná, poslušná a silně národně orientovaná. Kongres měl být dalším stupněm k legitimizaci vyřazení méně zdatných jedinců ze společnosti. Německý olympijský výbor vše konzultoval s Národním odborem školství ohledně organizace a financování tohoto projektu. Po společné dohodě poslal Německý olympijský výbor o plánovaném kongresu oznámení všem zemím, které se hodlaly účastnit her.

V první oficiální zprávě pro jednotlivé olympijské výbory se píše, že olympijské hry jsou díky shromáždění nejlepších sportovců a také sportovních funkcionářů z celého světa vhodnou příležitostí ke studiu tělesného vzdělávání. Vyslány měly být mužské týmy studentů sportu v počtu třiceti na výpravu, kteří se od překročení hranic měli stát váženými hosty organizačního výboru her. Jejich ubytování a stravování bylo naplánováno jednoduchým vojenským způsobem ve stanech. Den příjezdu byl stanoven na 23. července, přičemž program měl začít o den později, a odjet měli všichni den po ukončení samotných her, tedy 17. srpna. Po celou dobu se studenti měli věnovat společné práci a zároveň navštěvování jednotlivých sportovních utkání. Pod pojmem společná práce rozuměl organizační výbor sport, který by nakonec měl vyústit v závěrečnou přehlídku, a také výukové lekce a diskuze. Veškerá komunikace měla probíhat v němčině, ale byly slíbeny i lekce v angličtině a francouzštině. Studenti měli navíc několikrát navštívit i samotný Berlín a jeho okolí. Organizátoři kongresu dávali již v tomto úvodním zvacím dokumentu najevo, že v zájmu úspěchu společné práce očekávají naprostou disciplínu všech skupin. Zároveň žádali jednotlivé národní olympijské výbory, aby svoji případnou účast oznámily nejpozději do

31. května 1936. Teprve po přijetí všech přihlášek zašlou vypracovaný program všem zemím, které projeví zájem.¹¹¹

Jednou z pozvaných zemí bylo i Československo. V dopise Československého výboru olympijského adresovaného ministerstvu školství a národní osvěty se můžeme mimo jiné dočíst:

„Kongres sleduje ten účel, aby mládež studující tělesnou výchovu z jednotlivých států se navzájem poznala, vyměnila si svoje názory, předvedla ukázky charakteristických národních cvičení a navázala přátelské styky.“¹¹²

Záměr zněl velice ušlechtilé. Olympijský výbor v citovaném dopise žádal Ministerstvo školství a národní osvěty, aby dalo souhlas k uskutečnění výjezdu, stanovilo podmínky pro výběr účastníků, obeznámilo vysoké školy a také jmenovalo vedoucího výpravy. Do této funkce rovnou navrhoval prof. Karla Hala, toho času činného na Ministerstvu školství a národní osvěty. Nakonec žádalo o finanční podporu, která by alespoň částečně kryla náklady studentů. Žádosti ČVO bylo v prvních třech bodech vyhověno a do čela výpravy byl skutečně jmenován prof. Hala, který současně přednášel na Karlově univerzitě v Praze.

V této době probíhaly na československé politické scéně i v široké veřejnosti živé diskuze o případné neúčasti Československa na olympiádě, ale bylo zřejmé, že Československý výbor olympijský se v této věci nehodlal jakkoli angažovat. Ve zmiňovaném dopise proto uvádí k organizaci výpravy:

„(...) v případě, že by při změně mezinárodní politické situace vzhledem k posledním událostem v Německu ministerstvo zahraničí rozhodlo o neúčasti Československa na Olympijských hrách v Berlíně, odpadla by samozřejmě i tato studentská výprava.“¹¹³

V Československu existovaly tři vysoké školy, které umožňovaly posluchačům navštěvovat tělovýchovné kurzy. Z poměrně úzkého kruhu posluchačů měli být vybráni zástupci k cestě na studentský kongres. Vedle již zmíněné Karlovy univerzity byli potenciální účastníci zájezdu hledáni mezi studenty tělocvičného kurzu při Masarykově univerzitě v Brně a také mezi

¹¹¹ STALEY, S.C.: Sport students congress in Berlin, [online], [vid. 25. 5. 2017] dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23267240.1936.10627237?needAccess=true>

¹¹² NA, ČVO, kart. 50, Dopis Československého výboru olympijského adresovaný Ministerstvu školství a Národní osvěty, nedatováno.

¹¹³ Tamtéž.

posluchači německého vzdělávacího tělocvičného kurzu v Praze. Mezi německými studenty byl o zájezd veliký zájem a těšil se z jejich strany značné podpory. Naproti tomu přesvědčit české studenty, aby se tábora zúčastnili, činilo Halovi značné obtíže.

„(...) s výjimkou německých studentů, kteří od samého počátku byli horlivými propagátory zájezdu do Berlína a už od dubna se připravovali, nebylo s počátku mezi českými studenty (vlivem komunistické a soc. dem agitace v jejich spolku) porozumění pro výpravu (při valné hromadě v květnu se docela až kvůli tomu pohádali, že nepojedou Hitlerovi do Německa dělat stafáž) a dalo mi to hodně práce a přemlouvání, než jsem jim vysvětlil, že jde o věc, kterou už třebaš v životě neuvidíš a že olympijské hry nebudou do daleké budoucnosti nikdy tak blízko jako tentokrát. Bylo mi to někdy dost nepříjemné, když jsem jako docent na tělocvičném kursu měl je – svoje žáky – k tomu přemlouvat, aby nevznikl u nich dojem, že snad je přemlouvám jen proto, aby se výprava za každou cenu uskutečnila a abych jako vedoucí její se do Berlína dostal.“¹¹⁴

Ve stejném dokumentu mluví především o finančních obtížích spojených s pořádáním zájezdu vysokoškoláků do Berlína. Hala slíbil studentům částečnou úhradu nákladů, která mu byla naopak původně přislíbena olympijským výborem, nicméně se jí nedočkal. Žádal tedy generálního sekretáře prof. Widimského o urychlené prošetření této situace a její nápravu.

„Celá naše výprava, jak jsem ve schůzi slyšel, závisí buď od problematické podpory ministerstva neb od jakési veřejné sbírky, k níž by dal impuls O.V. Na první nelze vůbec spoléhat a druhé se mi zdá budoucích profesorů nedůstojné.“¹¹⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že Ministerstvo školství a národní osvěty se v otázce olympiády zřejmě nechtělo nijak angažovat.

Hala byl velkým stoupencem her v Berlíně a přesto, že byl vysokoškolským pedagogem, politické události v tehdejším Německu ho evidentně nechávaly zcela chladným. Archivní materiály neobsahují ani náznak obav z nacistických represí nebo vyhrocující se mezinárodní situace v souvislosti se španělskou občanskou válkou nebo válkou v Habeši. Jeho postoj se nezměnil v průběhu her ani po nich, což dokazuje další korespondence. Po příjezdu poslal do

¹¹⁴ NA, ČVO, kart. 50, Dopis K. Haly adresovaný prof. F. Widimskému ze dne 30. 6. 1936.

¹¹⁵ Tamtéž.

Prahy na Československý olympijský výbor pohlednici, na které zaplnil každé volné místo chválou na adresu pořadatelů her i celkovou atmosféru.

„(...) večer nám tu hraje vojenská kapela – zkrátka organisace jedinečná, o které se nám ani nezdá. Chlapcům se tu velice líbí.“¹¹⁶

Jen o měsíc později přitom vyhlásila nacistická vláda svůj čtyřletý plán přípravy Německa na válku.

Po skončení her napsal Hala děkovný dopis předsedovi Československého výboru olympijského Grussovi:

„(...) Nemusím Vám snad ani říkat, co celá ta naše cesta do Berlína pro mne jako tělocvikáře jakož i pro ty studenty znamenala. Za ty tři týdny viděli jsme tam tolik věcí, že zde bychom je neviděli ani za tři roky. Zejména po stránce organizační bylo tam tolik námětů a dobrých vzorů, z nichž mnoho lze aplikovat i u nás. ...“¹¹⁷

Halu olympiáda natolik zaujala, že svoje nadšené postřehy po olympijských hrách sděloval také na přednáškách o nich. Jejich podrobné znění sice neznáme, ale podle jeho reakcí příliš kritiky nebo politických souvislostí v přednáškách očekávat nelze.

Zpět ale k organizaci celé výpravy. Po jistých obtížích bylo vybráno celkem 28 studentů tělesné výchovy, 10 z tělocvičného kurzu v Praze, 9 ze stejného kurzu v Brně a 9 z německého tělocvičného kurzu v Praze. Uchazeči museli splnit poměrně náročné a všestranné fyzické testy a také závody, aby si organizátoři byli jisti, že do Berlína odjedou jen ti nejzdatnější. Výpravu samozřejmě doplňoval její vedoucí prof. Karel Hala a také zástupce vedoucího, kterým byl Dr. František Vojta, lektor tělesné výchovy při Masarykově univerzitě v Brně. V oficiálních zprávách se tyto dvě funkce označují jako Vůdce výpravy a Zástupce vůdce výpravy. Převzatá německá terminologie je velice výmluvná.

I přes finanční problémy, se kterými se organizace studentské výpravy potýkala, se podařilo vše včas zajistit. Ještě před samotným odjezdem do Berlína se studenti od 13. do 16. července povinně zúčastnili výcvikového tábora v Nymburce, kde se měli poznat, secvičit nástup, pochody i národní písně. Z Nymburka pokračovali přes Prahu rovnou do Berlína, kde

¹¹⁶ NA, ČVO, kart. 50, Pohlednice K. Haly adresovaná ČVO ze dne 23. 6. 1936.

¹¹⁷ Tamtéž, Dopis K. Haly pro A. Grusse ze dne 22. 8. 1936.

se jim dostalo velkolepého uvítání. Podle zpráv jejich vedoucího vše proběhlo podle plánu bez větších problémů.

6.1.1. Kongres pro tělesné vzdělávání

V prvním týdnu studentského tábora, tedy ještě celý týden před samotným zahájením olympijských her, byl vedle jiných aktivit uspořádán tzv. Kongres pro tělesné vzdělávání (Kongress für Körperliche Erziehung), na kterém se vystřídalo poměrně značné množství řečníků, zabývajících se různými aspekty otázky tělesné výchovy. Většina z těchto přednášek poté vyšla i v tištěné podobě jako propagační materiál i stručný nástin politicko-výchovného směřování sportu, kterým se Německo chtělo ubírat. Při pozornějším začtení se do jednotlivých textů čtenáře se základním historickým povědomím až mrazí. V tu chvíli si totiž uvědomí, jakým způsobem nacisté chtěli zneužít mladých studentů k propagování vlastních nenávislných myšlenek a to na zdánlivě vědeckém základu, který byl navíc podáván velice líbivou a často dobře srozumitelnou formou, obvykle schovávajícím se za myšlenkami zlepšení obecného zdraví či dokonce humanismu. Přesně tři roky po skončení olympiády zahájili nacisté program T4¹¹⁸, na který později navázalo propracované průmyslové vraždění celých národů. V roce 1936 však teze o „šlechtění“ lidí v zájmu lepších sportovních výkonů byly zcela novátorské a našlo se dost těch, kteří je se zájmem poslouchali a dost možná s nimi souhlasili. Nesmíme však zapomenout, že člověk nikdy předem neví, co přijde, a pokud chce, dokáže před ledasčím přivřít oči, protože si nedovede představit, do jakých rozměrů by se to mohlo dostat. Musíme tedy mít pro posluchače konference i určitou dávku pochopení, že nebyli pobouřeni, ale naopak spíše nadšeni tématy a novými „vědeckými“ poznatky.

Využití pro nacismus však nebyli pouze studenti, ale zneužita byla celá olympiáda. V mnohém šlo o snahu potvrdit některé věci, které se probíraly na konferenci, v praxi. Ukázat nadřazenost rasy, krásu dokonalého těla, které je spojeno s bystrou, politicky uvědomělou myslí. Dokonalý člověk, který však příliš nevybočuje z řady a je podvolen jedinému dokonalému vůdci. Navíc nešlo ani tak o sportovce jako takové, jako spíše o výchovu silných jedinců pro vojenskou kariéru. Přesto že olympijských her se účastnily

¹¹⁸ T4 byl program plánovaného vraždění tělesně a mentálně postižených lidí na podkladech nauky o rasové hygieně. Mezi lety 1939–1945 v jeho rámci bylo podle odhadů usmrceno 200-250 tisíc lidí.

ženy, mezi studenty ani dorostenci nebyla dívka ani jediná. Šlo o to ukázat, jak by se měl chovat a jak by měl vypadat správný jedinec. Nakolik by měl být uvědomělý, silný a odolný, ale na druhou stranu ochotný poslouchat. Vedoucí kongresu potřebovali, aby právě budoucí učitelé tělocviku, tedy budoucí vychovatelé nastupujících generací, se s jejich myšlenkami ztotožnili, přenesli je nejen do svých národních olympijských výprav, které měly teprve dorazit, ale především je začali uplatňovat ve svých rodných zemích při výchově mládeže. Vezmeme-li v úvahu, že zde bylo zastoupeno více jak 50 zemí světa, které se účastnily olympijských her a většina i studentského tábora, přičemž každá z nich vyslala na 30 po mentální i fyzické stránce nejlepších studentů, byl potenciál kongresu obrovský. Kdo může na mladé lidi nastupující generace působit lépe a být jí lepším vzorem než zdatný vyučující, který má zkušenosti z olympijských her - akce, o které mnoho dětí sní? Pro nacisty a jejich režim jako takový to byl jeden z velice důležitých kroků jeho konsolidace. Šlo o dobrý způsob, nejlépe a „nejpřirozeněji“, zdánlivě pod záštitou míru a blaha pro všechny národy, přesvědčit širokou veřejnost o správnosti, oprávněnosti či dokonce dokonalosti jejich myšlenek. Přitom stupňování tlaku na kolektivní podvědomí bylo prováděno stále stejným způsobem. Pozvolnými kroky přidávat, požadovat víc a víc. Stejně tomu bylo třeba i v případě židovské otázky, kde pomocí postupných opatření bylo nakonec docíleno úplného vyřazení osob označených za židy z veřejného života a během války to bylo dovedeno dokonce k úplné fyzické likvidaci těchto lidí. Kongres o tělesné výchově a poté i celá berlínská olympiáda byly také jedním, a troufám si tvrdit, že velice důležitým, článkem ve snaze prosadit nacistickou rasovou očistu Evropy. Ostatně i zimní olympiáda byla jakýmsi předstupněm, kde si nacisté poprvé vyzkoušeli, co všechno si mohou dovolit.

Samotný kongres začal den po příjezdu studentů do Berlína, tedy 24. 7. 1936. Po oficiálním zahájení a přivítání říšským ministrem Rustem ho svým projevem na téma „*Cíl a práce kongresu*“ otevřel vrchní vládní rada prof. Dr. Jaeck, který byl zároveň vedoucím managementu kongresu. Opakující se teze o dokonalosti lidského těla ve spojení s uvědomělou duší „nového člověka“ odrážely floskule nacistické propagandy. Jeho projev se mi bohužel nepodařilo nalézt.

Druhý den kongresu 25. 7. 1936 po dopoledním sportovním programu byla na pořadí lekce sekretáře Říšského ministerstva vědy, školství a národní osvěty a zároveň prezidenta celého kongresu prof. Dr. Krümmela nesoucí název „*Stupně vývoje tělesného vzdělávání*“.

Přednáška byla ve své první polovině úvahou nad rozvojem lidského ducha a těla. S ohledem na situaci, za které proběhla, by na tom samotném nebylo nic neobvyklého a naopak byla zcela v souladu se zaměřením publika. V polovině přednášky však rozvinul teorii nového pojetí tělovýchovy, kterou rozdělil dle renesančního lékaře Girolama Mercuriale (30. září 1530 – 8. listopadu 1606) a autora práce De arte gymnastica na čtyři základní druhy a to podle jejich cíle, na gymnastiku vojenskou, lékařskou, uměleckou a výchovnou. (Pojem gymnastika dnes můžeme spíše chápat jako cvičení.) Vojenská gymnastika měla za úkol vychovat všestranně vycvičeného muže, který bude v rámci skupiny vychován směrem k praktickému využití v poli. Lékařská gymnastika nebyla pro pěstování sportu využitelná a autor ji odmítl s tím, že je v rozporu s vrcholovými výkony. Umělecká gymnastika byla na hranici ke gymnastice lékařské, avšak s tím rozdílem, že jejím cílem byla krása těla bez návaznosti na společnost. Jako vrchol a vzor nového pojetí tělesné výchovy hodnotil Krümmel čtvrtý typ, který definoval následovně:

„Je budoucností tělesných vychovatelů. Čtvrtý stupeň dosáhne tělesná výchova poté, když vstoupí do sféry politiky. Už Aristoteles definoval člověka jako bytost, která žije ve společenství. Tím je podpořeno také naše přesvědčení, že veškerá politika je v základu spojena s bytím člověka. V tomto bodě se nejnítterněji setkává státní vedení a tělesná výchova. (...) Je to poznání, že člověk je cenný nikoliv sám pro sebe, nýbrž jen jako platný člen národního souručenství. (...) Zeptáme-li se dnes všech padlých velké války bez rozdílu jejich národnosti, s jakým přáním položili své životy, potom by nám jistě bez rozdílu odpověděli, že toužili po ničem horoucněji než po cti svého národa a světovém míru. Nestavíme tyto dva velké statky s úmyslem jako nutnost olympijských her, nýbrž důvěřujeme s naší plnou nadějí světové mládeži, že bude následkem, jako se květy stromu stanou ovocem. (...) Věřím, že také každý jednotlivý člověk ve svém vývoji dosáhne tohoto čtvrtého a poslední stupně, na kterém jeho tělesné cvičení získá nejhlubší smysl státu a lidu a tím ze soukromého a jemu vlastního potěšení přenechaná příležitost stane se konáním nejvyššího politického charakteru.“¹¹⁹

Sport nacisté evidentně chápali pouze jako politický nástroj a možnost, jak vychovávat danému politickému kurzu oddané jedince. V ničem jiném příliš smysl nespatořovali. Přednáška byla zakončena provoláním společného úsilí světové mládeže po naplnění výchovných ideálů.

¹¹⁹ Přednáška prof. dr. Carla Krümmera s názvem Die Entwicklung der körperlichen Erziehung.

Poté následovala ještě jedna přednáška, tentokrát amerického profesora Dr. Steinhouse. Jak již jméno napovídá, Steinhausovi předci byli německého původu, konkrétně jeho otec se narodil v Hamburku. Tuto skutečnost neopomněl ihned po úvodním velice rozsáhlém poděkování organizátorům kongresu velmi důrazně zmínit. Jeho referát byl značně obsáhlý a je z něho cítit veliká sounáležitost s Německem, včetně jeho tehdejší politiky. Chválil Německo za to, že kladlo vždy velký důraz na tělesné vzdělávání, zatím co v Americe se podle něj v posledních dvou desetiletích spíše dbalo na vzdělání skrze tělo, ale zanedbávala se samotná tělesná výchova, i když situace se údajně zlepšovala a do budoucna slibovala kladení většího důrazu na výchovu ve smyslu rozvoje těla.¹²⁰ Je jasné, že Steinhaus přisuzoval tělesné výchově mnohem větší rozměr a zahrnoval do ní více aspektů než jen trénink člověka po fyzické stránce. Každému jednotlivci přiznával jeho individualitu, a proto také prosazoval myšlenku, že je nutné s každým člověkem individuálně pracovat. Na tom, jak je sportovec zdatný, nese podle něho svůj podíl bezpochyby jeho předchozí trénink, tedy objektivně zachytitelný předpoklad, ale zanedbatelný díl nesou také tělesný typ a zdraví člověka. V některých oblastech proto nešlo hovořit přímo o vědě, protože existují různé okolnosti, které utváří výsledné rozdíly mezi sportovci, ale jejich použití nebylo tehdejší vědě známé.¹²¹ Zde měl na mysli fyzické předpoklady, které vědec nedokáže ovlivnit, ale zároveň nezná ani míru jejich dopadu na výsledný výkon.

„Je to pouze omezení v naší schopnosti porozumět a změřit mnohočetné varianty, které zde hrají a spolupodílejí se u každé osobnosti v rozdílných kombinacích, a které zpomalují vývoj ve vědeckém pokroku v této oblasti. Jednou ale ten nepřehledný chaotický les mentálních a duševních aspektů lidské přirozenosti bude jako stromy pěstované podle definovaných vzorců – musíme se koukat a definovat nové vzorce faktů, pokud chceme v této oblasti působit opravdu vědecky. Až přijde tento den, budeme schopni hovořit o subjektu 'Tělesná výchova jako věda'.“¹²²

V podstatě považoval tělesnou výchovu za jednu z metod eugeniky, vědy, která si klade za cíl vytvořit geneticky dokonalého člověka. Například v USA se na jejích základech od počátku 20. století začalo se sterilizací vězňů coby nositelů špatných genetických předpokladů, ale

¹²⁰ Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Arthur H. Steinhaus: The Science of Educating the Body, brožura vydána pořadatelem her, s. 27.

¹²¹ Tamtéž, s. 29.

¹²² Tamtéž, s. 30.

také třeba mentálně postižených osob. Jistý vrchol v této vědě představoval německý nacionální socialismus, který mentálně postižené nejen sterilizoval, ale později je také plánovaně vraždil. Na stejném základě byla postavena rovněž celá jeho rasová politika. Profesor Steinhaus v podstatě rozdělil výkon na dvě strany mince, které mají vést k dosažení nejlepších výsledků u sportovců. Jednou z nich je cvičení a diety, které jsou empiricky zjištělné, a lze na jejich základě předpokládat, co se s tělem stane. Druhou jsou dědičné fyzické předpoklady, které jedinec těžko ovlivní. Oběma složkám přikládal stejný význam. Na základě těchto úvah se ve svém referátu počal zabývat tělesnými předpoklady k jednotlivým sportům, například srovnával průměrnou výšku atletů při předchozích olympijských hrách v Los Angeles. Fyzické dispozice ovšem spojoval také s rasou, z dnešního pohledu spíše s etnickým původem jedinců. Například severané jsou podle jeho tvrzení velcí atd. Jednotlivým národům pak přiřadil sporty, ve kterých vynikají, a tím pádem jim určil jakousi „národní konstrukci“. Ani v nejmenším zde však nebral v úvahu například národní tradice a oblíbenost určitých sportů, což souvisí s jejich podporou, rozvojem a tedy i úspěchem v daných zemích. Tělesné rozdíly jednotlivých národů či ras přirovnával ke zvířatům. Ve stejnou chvíli však uznával, že v živočišné říši u jednotlivých druhů není tak velkých rozdílů mezi tělesnou stavbou a váhou jako u lidí.

„Uvádí mě to k pochybnostem, jestli bychom se neměli snažit podporovat individuální dědičné vybavení přidáním nebo odebráním těch endokrinních složek, které by mohly redukovat čas o sekundu nebo přidat v rekordu metr do dálky. Toto by byl „Körpererziehung“ s biologickou odvetou, požadující v některých případech několik generací aplikace...“¹²³

Na základě těchto opravdu krajně znepokojujících úvah dále hovořil o změnách, které naopak v těle mohou nastat po několikaměsíční či několikaleté tělesné výchově a tréninku. Zvažoval tak v podstatě všechny různé možnosti, které by mohly vést k zlepšení fyzické kondice a tedy i ke zlepšení výkonů. Vědecký přístup v mnoha ohledech a velké znalosti fyziologie a biomechaniky mu však upírat nelze. Dopodrobna například vylíčil procesy, které se v těle dějí od předstartovní fáze – tep, nutkání jít na toaletu, různé chemické procesy atp. – přes vystartování až po doběhnutí samotného závodu. Neuvěřitelně podrobně, až únavně

¹²³ Tamtéž, s. 32.

popisoval veškeré procesy, které se v těle každého atleta dějí – například spotřebu litrů kyslíku, vylučování kyseliny mléčné ve svalech atd.

„Tělo se během závodu musí vyrovnávat s různými krizemi a přecházet je. Už jsme viděli nějaké změny, které byly způsobeny tréninkem. Nechte mne v rychlosti přezkoumat různé cesty, díky kterým může být tělo více v kondici pro řešení mimořádných událostí. Popravdě účel veškerého vzdělání, včetně toho tělesného, je pro efektivnější přípravu jedince na životní krize. Charakteristické, ačkoliv vzdálené od podílu tělesné výchovy k tomuto cíli, je zlepšování tělesné vybavenosti v dovednostech, síle, dynamickém vyjádření rychlosti a ve vytrvalosti.“¹²⁴

Svůj výzkum tedy nakonec posunul mimo hranice sportu. Vrátil se tak k vytvoření dokonalého člověka pro život jako takový a krize, které může přinášet. Nabízí se zde otázka, do jaké míry myslel například na vojenství a válku.

Vylepšování jednotlivých aspektů tělesné vybavenosti následně rozebíral zvláště, přičemž nejprve se věnoval dovednosti jednotlivce, která se nejlépe rozvíjí opakovaným cvičením.

„Fráze jako ‘cvičení vede k dokonalosti’ bezpochyby existuje ve všech jazycích. V posledních letech psychologové objevili, že získání dovedností pokračuje řádným způsobem a může být vyjádřeno vzdělávací křivkou, která připomíná matematické vyjádření. Také vyzdvihli cestu k více efektivnímu rozestupu mezi tréninkem a odpočinkem, mezi rozumnými zkouškami celku nebo částí, takže dobrý učitel může, dodržováním těchto zákonitostí, zrychlit získávání dovedností a změnit některé cvičení. V atletice pozorujeme zapojení zpomalených záběrů ve filmu pro analýzu expertů i komentátorů.“¹²⁵

Apeloval zde na budoucí učitele tělocviku a zároveň jim připomínal jejich velký význam pro výchovu silných jedinců. Také popisoval konkrétní metody, jakými se lze zlepšit. Dovednosti závisí především na správně trénovaných svalech. Důležitý je však také jejich odpočinek a relaxace. Většinu dovedností se dá naučit, ale velká část z nich je zděděný talent či přejaté vzorce chování po předcích.

Po rozboru dovednosti následuje velice obsáhlá část lekce, kterou věnoval síle a rychlosti. Na příkladu vzpěračů hovořil obecně o rozvoji síly svalů. Opět je zde zdůrazněna velká role

¹²⁴ Tamtéž, s. 35.

¹²⁵ Tamtéž.

cvičení, díky kterému svaly objemově nabývají a stávají se silnějšími. Ve všem se snažil navíc opírat o vědecké poznatky a výzkumy.

„Toto bylo poprvé řečeno v brilantní histologické studii Morpurga ze Seiny v roce 1897. Ukázalo se, že svaly na nohou, které byly téměř dvojnásobné díky cvičení, nemají více svalových buněk než jejich menší kolegové z netrénované nohy. (...) A nyní mě nechte mluvit, jak může atlet zvýšit svoji rychlost? Odpověď je, že musí zvýšit svoji sílu. Každé svalové vlákno se může smrštit průměrně na polovinu jeho délky v klidu a tím pádem zvednutím nákladu provádět práci.“¹²⁶

Velice podrobně a odborně se věnoval jednotlivým způsobům, jak dosáhnout silných a tedy i rychlých svalů. Nicméně sám uznával, že síla a rychlost není to samé a zdvojnásobením síly člověk nedosáhne i zdvojnásobení rychlosti.

„Rychlost je víc než síla. Je to skutečná síla provázena dovedností. Skokan, který překoná tyč ve výšce šesti stop, je ve vzduchu méně než sekundu. Pouze ta nejdokonalejší koordinace mu umožní provést mnoho nejjemnějších nastavení, každé na správném místě přesně v pravý okamžik v přesném pořadí k provedení tohoto pozoruhodného výkonu v tak krátkém čase. Tím pádem dovednost, síla a rychlost jsou neodlučitelně spjaty v téměř všech úkonech a všechny jsou subjektem k vzdělávání v předvídatelném způsobu.“¹²⁷

Je vidět, že kromě obsahu je velice zajímavá jeho mimořádná fascinace pohybem a dokonalým tělem. Způsob, jakým mluvil o jednotlivých sportech a výkonech, se podobá způsobu popisu něčeho posvátného, téměř božského. Podobně podrobně se profesor Steinhaus dále věnoval i další dovednosti, kterou je vytrvalost. Navázal opět popisem různých zákonitostí fungování organismu, důležitosti kyslíku pro svaly i v souvislosti se správným dechem. Jeho referát je skutečně vyčerpávající a nabízí se otázka, jestli studenti vůbec ještě vnímali jeho nekonečný odborný výklad. Nicméně použitá rétorika neztrácí na naléhavosti a neuvěřitelném zápalu pro věc. Neustále spojoval velice odborný výklad s apelem na výchovu a přesahem mimo sport.

Nejdůležitější část však měla teprve přijít. Poté, co bezpochyby unavil publikum velice dlouhým výkladem, přišel se shrnutím a „logickým“ vyústěním celého svého poselství.

¹²⁶ Tamtéž, s. 37.

¹²⁷ Tamtéž, s. 39.

„Dovolte mi shrnout všechno, co jsem se pokusil říci prezentováním některých fantastických ilustrací. Stanovme si úkol rozvinout superatletiku pro velké olympijské hry v roce 2036. Konkrétně nechme to jako úkol vyprodukovat překážkáře na 400 m. Známe jeho typ. Musí být vysoký, rychlý a silný s dlouhýma nohama. Kvůli vzdálenosti musí toto všechno zkombinovat rovněž s vysokým stupněm vytrvalosti. Jaké vědecky testovatelné měření můžeme použít k vytvoření vítěze? Naštěstí žijeme ve století, ve kterém vyrábíme našeho muže; ale není to příliš dlouho. Začneme hledáním mužského a ženského atleta, jehož rodokmen je bohatý na atlety, především běžce toho typu, který požadujeme. Dáme je dohromady a spřátelíme jejich nejvíce atletické syny a dcery s dětmi ostatních jejich druhů a pod přísným dohledem vždy upřednostníme ty, jejichž tělesný typ připomíná náš cíl. Všichni chlapci narození z toho kmene v letech od 2010 do 2016 budou ty nejvíce zkoumaní a dvacet nejvíce slibných z hlediska vitality, bude vybráno. Protože musí být extra vysocí a dlouhonozí, budeme podávat průměrné dávky růstového faktoru přední části hypofýzy, vedle dodávání extra velkých dávek všech v té době dostupných vitaminů. K jistotě, že nohy budou extra dlouhé, měli bychom objevit také nějakou cestu k potlačení faktorů pohlavní stimulace hypofýzy, takže dospívající mohou být opožděni, dokud nebude dosaženo dostatečné délky jejich nohou. Od útlého chlapeckého věku je budeme podněcovat k čelení plným tribunám a hrozbě závodů i ke ztrátě nemístných obav. Budou trénováni v dlouhých bězích pro vyvinutí hypertrofického srdce s pomalým tlukotem a ve sprintech k vyvolání hypertrofie svalů nohou. Běh s mírnou přidanou vahou připevněnou k jejich nohám uspíší toto budování síly nohou. Samozřejmě zde bude nekonečné cvičení se v koordinaci pro 400 m překážek. Jejich kondice bude posuzována podle zpomalených záběrů na filmu jejich vlastního představení a také porovnáváním se světovou špičkou. Představte si ty zkoušky, ve kterých se těchto 20 mladých mužů konečně shromáždí v červnu roku 2036. Čtyři rozběhy a finále s pěti vstupy. Vítěz tohoto závodu bude opravdový produkt vědy tělesného vzdělávání. Jeho úspěch či neúspěch nám ve skutečnosti řekne, jestli tělesná výchova je či není vědou.“¹²⁸

Jeho přednáška tedy došla do bodu aplikace pozitivní eugeniky tím nejbrutálnějším způsobem, jaký si člověk dovede představit. Člověk, sportovec, ba dokonce několik generací sportovců, zde měli být zbaveni jakékoli vůle, citů, osobní svobody či volby. Měli se z nich v podstatě stát laboratorní myši, které pracují jen v zájmu výzkumu, jenž má vést

¹²⁸ Tamtéž, s. 42.

k dokonalému prototypu člověka. Jde však o to, jakým způsobem by to bylo společnosti prospěšné? Pokud by se ukázalo, že to funguje, nepozbýval by pak sport svého základního smyslu? A zůstalo by pouze u vývoje člověka jako stroje určeného pro dané sportovním odvětví? Odvážuji se tvrdit, že nikoli. Navíc se domnívám, že ani v tomto případě nešlo příliš o sportovce, ve smyslu atleta, který pouze vytváří jeden rekord za druhým. Vše směřuje ke genetické úpravě ideálního jedince. Právo na život mají pouze ti jedinci, kteří odpovídají předem daným předpisům. Naprosto to koresponduje s nacistickou snahou o vytvoření nadřazené árijské rasy, která postupně ovládne svět. Vyřazování jinakosti a vyžadování poslušnosti je pro nacisty naprosto typické a v plné míře se to rozvine o několik let později. Tomu odpovídají i Steinhausova další slova:

„Možná jsem se příliš mnoho zaměřil na vzdělávání těla pro atletické závody. Měl bych říci více o výchově těla pro životní boje a vítězství každodenní existence. Pro moji mysl požadavky těch dvou nejsou přímo rozlišné. V Los Angeles před čtyřmi lety Dr. Diem zdůraznil potřebu dovedností, nebo šikovnosti jak to nazval, k zajištění schopnosti občanů zvládat jejich tělo efektivně pro předcházení nehod v moderní době. Amerika byla strašně otřesena špatnou fyzickou ukázkou mužů v dramatu světové války. Otřes nás vrhnul do tělesně vzdělávacího programu, o jakém se nám předtím ani nesnilo. Minulý květen se objevily reporty tělesně vzdělávací komise jmenované Britskou zdravotnickou asociací ke studiu Britských potřeb. Tato komise říká „ne méně než 40 procent populace mezi věkem 14 a 40 potřebuje, ale nemá dostatečný, pokud vůbec nějaký, fyzický odpočinek či trénink. Výsledky jsou příliš evidentní na vadných postavách velkých skupin obyvatelstva.“

Pak také následují skvělé konkrétní návrhy pro zlepšení situace. Navíc říká, že vytrvalost, díky které vítězí v rozhodující části běhu, je velmi příbuzná té, která umožní chirurgovi operovat několik hodin v kuse, udržuje v bdělém stavu vědce za nocí plných dřiny či matku bdící nad svými nemocnými dětmi. Tělesné kvality, které formují úspěšné sportovce, jsou stejné jako ty, jenž tvoří základ pro šťastné a úspěšné lidi. Svůj referát Steinhaus ukončil slovy Hitlera, kterého velmi obdivoval:

„Ve Stuttgartu v roce 1933 velký Vůdce německého lidu pronesl moje závěrečná slova, která jsem neadekvátně přeložil jako následující:

Ve třetí Říši jsou rozpoznávány nejen vědomosti, ale také síla; a naším největším ideálem je člověk budoucnosti, jehož zářící duch se nachází v nádherném těle, aby mohl opět nalézt cestu idealisticky bohatší nad peníze a majetek.“^{129 130}

K tomu asi již není třeba cokoli dodávat. Jen je důležité znovu si uvědomit, ke komu profesor Steinhaus mluvil. Poslouchaly ho desítky studentů tělesné výchovy z více jak 50 zemí světa. Právě jim se snažil podsunout oprávněnost, či dokonce nutnost vytvářet nového člověka. Člověka fyzicky zdatného, silného, odolného, ale také naprosto poslušného režimu a poddajného „vyšším principům“.

Další den studentského tábora, možná kvůli předchozím dvěma velice náročným přednáškám, ale především jistě proto, že byla neděle, měli budoucí učitelé v tomto ohledu volno a s účastníky konference pouze absolvovali společný výlet k Havelskému jezeru. V pondělí ale účastníky vedle pravidelné fyzické aktivity neminula další lekce. Tentokrát přednášel sám říšský vedoucí sportu Hans von Tschammer und Osten na téma „*Organizace německého sportu*“. Jeho politické názory byly pro propojení ideálu sportu pod nadvládou nacionálního socialismu určující. Vymezil se vůči výchovným cílům předchozího německého liberalismu a tvrdil, že na rozdíl od něj nacionální socialismus staví na vrchol typ člověka, který reprezentuje duševně i tělesně postoj svého národa.

„Tento typ musí být zdravý a pěkný – pěkný ne ve smyslu idealistických požadavků, nýbrž ve smyslu, že přivádí sílu svého národa a své rasy v ukončení k představení. Důležitější ale ještě je pro nacionální socialismus výchova charakteru.“¹³¹

Právě sem dosazuje tělesnou výchovu, která musí být udržovací silou a také silou k vytvoření základů výchovy charakteru. Charakter je nakonec mnohem důležitější než tělesná zdatnost. Pochopitelně hovořil o charakteru, zcela podle gusta národních socialistů. Ti podle Ostena měli víru ve výchovnou sílu tělesné výchovy především proto, že ji nevnímali jako druhotný vynález ducha, ale jako původní vyjádření síly zdravého a silného národa. Výchovu charakteru proto má garantovat fyzická síla. Tím se Osten dostal až k pravé podstatě svého projevu, tedy militarismu:

¹²⁹ Tamtéž, s. 43.

¹³⁰ Turnfest-Rede, Stuttgart 1933 - Hitler

¹³¹ NA, ATVS, OH, kart. Berlín 7, XI Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, von Tschammer und Osten: Die Organisation der deutschen Leibesübungen, s. 6.

„Nejvyšší nasazení nachází výchova těla jako základ branné výchovy. Je starou moudrostí, že sportovně cvičený národ je silnější a nasazení schopnější než necvičený. Tento poznatek není pro nacionální socialismus jen prázdným pojmem, nýbrž vynalezl zvláštní tělesné cvičení pro Wehrmacht. Jedná se víceméně o to, že tělesná výchova státu vstupuje ve službách Wehrmachtu pod vojenský zákon. Voják a sportovec nebudou v Německu v budoucnosti už více oddělení. Německý muž bude syntézou sportovce a vojáka. Národní síla spočívající v tělesných cvičeních se zde zůstane brannou silou (...). V tomto pojetí podstaty a nasazení tělesných cvičení jsem za jedno s pojetím Vůdce všech Němců. Adolf Hitler to ponejprv vyjádřil ve své knize „Můj boj“ a později v různých projevech a výnosech po státnickém způsobu. Co Hitler jako státník, tzn. coby kancléř Německé říše, od tělesné výchovy požaduje a očekává, to je naše vodítko pro všechno naše konání a jednání. Nikoliv z důvodů státní nutnosti samotné – myslím na snahy národní a rasové hygieny – nýbrž ze všeobecných národnostních a státních potřeb bylo přeneseno v nacionálně-socialistickém státě přenesena samozřejmá funkce. V prosinci 1933 vydal Vůdce poprvé výnos, ve kterém s konečnou platností dává rozkaz ke stavbě říšského sportoviště, požadujíc, aby celý německý národ byl zapojen do tělesných cvičení, aby říšské sportoviště bylo vybaveno za účelem olympijských her, ale nad to aby se stalo vzorem sportovišť, která bude zřizovat Třetí říše.“¹³²

Dále rozdělil von Osten tělesná cvičení do tří oblastí, které je měly postupně využívat. Na prvním místě to byla oblast zvyků a mravů, kterou rozvíjela organizace „Kraft durch Freude“. Na druhém místě výchovy měla být škola a strana a nakonec na třetím místě branné výchovy měla stát armáda. Tímto způsobem se nacionální socialisté snažili zbavit liberalismu, který stále převládal nejen v oblasti sportu, ale v celé polistopadové¹³³ německé společnosti, a nastolit svým cílům oddanou sjednocenou sportovní organizaci Říšský výbor pro tělesná cvičení. Osten dále představil základní směřování výchovy v nacionálně socialistickém Německu v „dobrovolných“ mládežnických organizacích od Deutsche Jungvolk, přes Hitlerjugend až po SS, které všechny měly objasnit každému Němci národní ideu nacionálního socialismu.

„Tato spolupráce v oblasti tělesných cvičení v Německu je důkazem proto, že princip totality nezůstal jen řečnictvím, nýbrž byl přetvořen v čin. Kde se má v Německu jít kupředu,

¹³² Tamtéž, s. 12.

¹³³ V německé literatuře se polistopadovým označuje Německo po roce 1918.

*musejí rada a čin, učení a život stát při sobě, musejí se navzájem omezovat mrav národa a státem a stranou vedená výchova, popř. branná výchova. Nacionální socialismus se vrátil zpět od komplikovanosti k jednoduchosti, dosadil na místo světa zdání svět bytí.*¹³⁴

Po Ostenovi vystoupil maďarský vrchní zdravotní rada Dr. Szukovathy a jeho příspěvek nesl název „*Role sportu v tělesné výchově mládeže*“. V úvodu rozlišuje typy člověka podle doby, ve které žil. Například fyzicky a mentálně vyspělí Římané, renesanční člověk s ideály řecké kultury, člověk osvíceného věku v 18. století, člověk 19. století a moderní typ 20. století. Na základě toho dokazoval, že moderní typ potřebuje něco jiného a že je třeba zkoumat současné cíle a ideály tělesného vzdělávání. Opět přišel s dvojí koncepcí tělesného vzdělávání a tělesného cvičení. Druhé pracuje pouze s fyzickou stránkou, kdežto první s jednotlivcem jako celkem. Rozdíl spatřuje také v moderním školství, které by se na rozdíl od zastaralých jednostranných institucí měly věnovat celkovému vzdělávání.

*„Myšlenka tělesného vzdělávání vznikla z poptávky po zdroji pevných morálních hodnot. Správně vyzrálé vzdělání má tři oddělené cíle: fyzický, mentální a morální. Fyzické vzdělání cílí na regulovaný vývoj zdravých žáků. Může být rozděleno na gymnastiku, hry, tanec, a různé druhy atletiky. Nejlepší systém gymnastiky byl vyvinut ve Švédsku; jedna nevýhoda možná spočívá v tom faktu, že není adaptovaná na přirozenost dětí. Základ německého systému gymnastiky je cvičení na náradí.*¹³⁵

Dále se věnoval různým typům cvičení, přičemž kladl důraz na to, že sport není důležitý pouze z hlediska fyzické aktivity, ale také z pohledu morální výchovy. Sport je podle něj tolik významný, protože pomáhá vyrovnat přirozenou rovnováhu mezi fyzickými a mentálními výsledky. Týmové hry pak slouží nejen k tělesnému zlepšení, ale také k rozvoji charakteru a vůle. Hovořil také o různých typech sportů, a kdy z hlediska věku je vhodné s nimi začít.

*„Jeden také musí být opatrný, když je žák ve věku dospívání. Z úvah pak také nesmí být vynecháno mentální zdraví a fyzická odolnost. Kromě potřeby hygienických znalostí vyžaduje také atletická administrativa hodně taktu ve věci vzdělávání.*¹³⁶

¹³⁴ Tamtéž, s. 23.

¹³⁵ Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Dr. V. Szukovathy: The Role of Sport in the Physical Education of Youth, brožura vydána pořadatelem her, s. 29.

¹³⁶ Tamtéž, s. 30.

Jeho rétorika se postupně velice silně zaměřila směrem k instruktorům či učitelům sportu, které přesvědčuje o významu celkové a ne pouze jednostranné výchově dětí. Díky atletice se dá vychovávat společnost nejen po fyzické, ale také psychické stránce.

„Pokud prostřednictvím sportu přineseme do naší země čest, posílíme také přátelské vztahy a skrze vzájemné známosti další porozumění a harmonii mezi národy. Jsem přesvědčený, že pokud všude po světě vychováme generaci bohatší na zkušenosti s atletikou, a že pokud tato generace, posílena pomocným efektem sportu, převezme vedení v budoucnosti, potom bude tento unavený svět zdravější, filantropický, mírový a šťastný. Proto, atletiční instruktoři sestaveni zde ze všech zemí světa, nechte nás být v naší práci vědomými, svědomitými, neúnavnými a nadšenými průkopníky této lepší doby.“¹³⁷

Projev se v naléhavosti na učitele a instruktory stupňuje. Po krásných líbivých slovech o důležitosti sportu nejen pro tělo jako fyzický obal, ale také pro jeho ducha, žádá posluchače, aby je nechali být jejich vzory. Ale koho tím měl skutečně na mysli? Jednotlivé řečníky konference, její pořadatele, organizátory her, Němce či nacisty? Hovoří způsobem *„podívejte se, jak se to má správně dělat a poté to doma pouze zopakujte, pro lepší budoucnost nás všech!“* Ačkoli veškeré argumenty měly svoji logiku, to jakým způsobem se později nacisté chovali, jim z dnešního úhlu pohledu dává zcela jiný význam. A to neplatilo pouze v případě Szukovarthého, ale u všech ostatních řečníků, jejichž projevy se nám dochovaly.

V úterý 28. července pokračovala konference nejprve názornou ukázkou cvičení pro děti a následoval projev generálního tajemníka organizačního výboru Olympijských her v Berlíně Dr. Karla Diema na téma *„Základní principy tělesného vzdělání“*. Hlavní účel svého vystoupení spatřoval ve výměně různých pohledů a hledání společných principů v tělovýchovném vzdělávání, jeho předpokladů a schopností mezi různými národy a kulturami. Jako prvním se věnoval samotným cílům vzdělávání v moderním světě, které označil jako západní. Sport se má vyvíjet jako součást vzdělání a sociálního života schopných, aktivních a odpovědných jedinců, kteří jsou šťastni v tom, co dělají.

„Tělesné vzdělávání musí trénovat vůli, ale musí také dovolit kráse se vyjádřit. Musí neustále člověka ztvrdovat a zároveň nechávat hrát jeho touhy. Musí ho to udržet v harmonii,

¹³⁷ Tamtéž, s. 31.

nesmí být jinak vyjádřeno než v souladu se sebou samým a jeho prostředím. V tomto vzdělávacím cíli jsou dvě stanoviska, dualita; rovnováha je produkována stavem napětí mezi vzájemnými silami. Fyzické cvičení musí být oboje, povinnost a právo, práce a odpočinek od práce, výdrž a potěšení, ve stejný čas vážné a veselé. Předpokládá, že každý člověk má jedinečnou mysl i tělo ve své individualitě a unikátnosti, v jeho osobě právě také jako v jeho závazcích k ostatním, členům rodiny, národa a k lidskosti.“¹³⁸

Zjednodušeně řešeno, viděl v tělesné výchově potenciál, jak vychovat člověka ve všech směrech, nejen po fyzické stránce. Takový jedinec bude navíc i cítit pocit naplnění, že dělá něco, co ho baví. Způsob, jakým to vše ale sděloval, byl až teatrální. Dále se vyjádřil ve smyslu, že jediní, kdo měli moderní systém tělesné výchovy, který je postaven i na vzdělávacích principech, byli švédští gymnasté, na jejichž příkladu požadoval řešit základní průvodní principy tělocviku. Na to navazoval popisem směru, jímž se ubírá německé vzdělávání v oblasti tělovýchovy. Je velice patrné, že důraz, který byl na tělovýchovu kladen, byl obrovský. Důležité pro ně bylo především takové cvičení, které se zaměřovalo na celé tělo. Tělovýchova by podle nich měla mít navíc vyšší princip a důvod než jen samotný sport. Již nešlo pouze o pohyb, byla posunuta na vyšší úroveň. Vždy by měla být prováděna za nějakým konkrétním účelem, cílem.

V další části nazvané „*Základní princip fyzického sebe sama*“ se nejprve věnoval různým vzdělávacím směrům a školám. Tzv. *Organschule*, jejíž hlavní myšlenkou bylo posílení končetin skrze pohyb celého těla a byla založena především na přirozeném běhu. Skrze něj se procvičuje celé tělo včetně orgánů, jejichž posílení je prvním cílem fyzického vývoje. Dále se věnoval tzv. *Rumpfschule*, která bojovala především proti jednomu zlu doby, což je zakřivení těla vsedě. Byla postavena na základech vývoje svalového rámce a také pohyblivosti páteře a odvozena ze dvou teorií: Knudsena a Klappa (pozdější řečník) a poučení z gymnastického tance. Zde hovořil o tom, jakým způsobem by se mělo cvičit k dosažení silnějšího trupu a tedy dokonalého postavení těla. Navíc se zabýval přirozeností či nepřirozeností určitých pohybů a jejich zábavné složky pro děti. Třetím směrem byla tzv. *Hautschule*. Ta se zaměřovala na cvičení pod otevřeným nebem a bez oblečení. Šlo o opalování při aktivním pohybu, koupání a plavání, otužování i horké lázně. Neméně

¹³⁸ Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Dr. Karl Diem: Fundamental principles of physical education, brožura vydána pořadatelem her, s. 29 -30.

důležitou složkou byl také pocit splynutí s přírodou. Další v pořadí byla Škola pohybu, kde mělo být dosaženo výsledků skrze odpovídající svalový trénink. Čtyři dříve jmenované formy, které bylo nutné aplikovat, nemohly však existovat bez bedlivého dohledu instruktorů, kteří „(...) musí vše pozorně sledovat a dávat žákům dostatečné instrukce pro oprávnění rozpoznávání vlastních slabín.“¹³⁹ Nadto každý fyzický trénink ve vysokém napětí vyžaduje odpovídající relaxaci, proto považoval za velice důležité protahování a gymnastiku. Atleti by měli řádně relaxovat a variovat trénink. Navíc znovu zdůrazňoval, že je třeba myslet funkčně a že veškerá síla učitelů je v tom najít jistotu pro žáky a správně trénink aplikovat.¹⁴⁰ Zásadní bylo podle Diema také propojení fyzického tréninku s rytmem – je to snadnější a zábavnější. Zde se odvolával například i na čínské tradice. Nejlepším tréninkem pak mělo být na místo formálního pohybu nechat volné pole působnosti pohybu přirozenému.

Dr. Diem ve svém projevu opakoval mnohokrát stejné myšlenky na dalších různých příkladech, čímž se bezpochyby snažil zaujmout a především přesvědčit publikum o svých názorech. Nejdůležitější pro něj byl všestranný jedinec, který se nespécializoval pouze na jednu disciplínu a navíc trénoval dohromady s ostatními. Nešlo mu tedy v žádném případě o individualitu. Tu naopak potlačoval. Sport měl především dosáhnout tělesné rovnováhy u všech jedinců, což v závěru shrnul takto:

„Tělesné vzdělávání se vyvíjí skrze výměnu myšlenek univerzálního jednotného typu. Jeho cílem je aktivní doplněná lidská bytost se silou vůle, disciplínou a rytířstvím. Tělesná výchova se musí zaměřovat na fyzický vývoj. Prvním cílem fyzického vývoje je síla orgánů, a poté následuje síla svalů a umění pohybu. Formální cvičení je limitováno ve prospěch přirozených pohybů. Preference jsou dávány cvičení a hrám pod otevřeným nebem. Atletické závody jsou počítány, v případě dospělého, zdravého a vysoce trénovaného těla, za nepostradatelné pro dosažení podnětné úrovně, ale námaha nesmí být příliš často opakována. Systém fyzického tréninku musí být adaptován, skrze úsilí a relaxaci, k různým úkolům, vše v souladu s rytmem organismu. Dále, pokud jde o výši konkrétního druhu práce, systém musí být vzat do úvah fyzických a duchovních faktorů věku a pohlaví. Tělesné cvičení musí být seriózní, radostné

¹³⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 37.

*a bohaté na zkušenosti, musí vést k hromadnému cvičení a, udržováno duchem idealismu, nesmí selhat v podpoře národnostního ducha a národních zvyklostí.*¹⁴¹

Téměř se vším, co Diem ve svém projevu zmiňuje, nelze přímo nesouhlasit. Naopak. Fakta jsou podávána velice jasně a mají svoji logiku, opodstatnění a v podstatě jsou aktuální i dnes. Nicméně v kontextu doby a nacistického myšlení lze číst mezi řádky, o co mu jde především. Je to zdravý silný jedinec, který však příliš nevybočuje z řady a je součástí větší komunity. Navíc je veden a kontrolován vyššími autoritami, které rozhodují, co je správné. Naprosto to odpovídá nacistické představě o dokonalém árijském typu člověka. Tělesně i duševně zdravý, se správným postavením těla, zdravou kůží, se smyslem pro disciplínu a fungování v kolektivu. Podstatná jsou i poslední citovaná slova o národním duchu a zvyklostech. Všechny tyto vlastnosti jsou stejně tak důležité pro dobře vycvičenou a fungující armádu. Z vyjadřování je pak jasné, že kdokoli jiný, který neodpovídá výše zmíněnému, je určitým způsobem „vadný“ jedinec, pro kterého společnost nemá pochopení ani místo.

Následující den byla v rámci kongresu na programu nejprve návštěva chlapeckých a dívčích berlínských školy, kde žáci předváděli ukázky gymnastiky. Poté přišla na řadu další přednáška, tentokrát z úst komandanta Thulina ze Švédska, který hovořil na téma „*Principy švédské gymnastiky*“ a používal při tom i názorné ukázky. Jeho řeč však není v tištěné podobě zachycena. Stejně tak není zachycena řeč ani jeho kolegy inspektora Knudsena z Dánska, který měl po něm příspěvek s názvem „*Páteř*“.

Ve čtvrtek přišly na řadu ukázky cvičení jednotlivých národních skupin. V případě Československa šlo o secvičené sestavy z přípravného soustředění v Nymburce. Poté následovala přednáška dalšího zahraničního hosta, tentokrát z Finska, Dr. Kalle Rikaly, který hovořil o „*Saunování a jeho významu pro trénink pro Finy*“. Tento příspěvek nebyl z našeho hlediska příliš zajímavý. Pouze shrnul tradici a účinky tohoto prastarého rituálu. Rikala říkal, že sauna je dobrá pro houževnatost a vytrvalost a pomáhá tak finským sportovcům. Více než o koupání šlo však o to, aby byl člověk fit. Její použití je totiž mnohem starší než moderní sport. Je součástí finské kultury, kterou tamní lidé provozují po mnoho staletí. Saunu má ve Finsku každé, i sebemenší obydlí a odpradávná sloužila i různým jiným důležitým úkolům. Rikala popisoval typické sauny a různé postupy saunování. Dále hovořil o jejich zdravotních

¹⁴¹ Tamtéž, s. 48.

účincích. Sportovci si všimli jejího příznivého vlivu na svoji kondici vlastním pozorováním. Obšrný monolog zakončil tím, že sauna je pro Finy neodmyslitelnou součástí života, už kvůli jejich klimatu, ale nebyl si zdaleka jist, jestli by stejný účinek měla i na obyvatele a sportovce z teplých zemí.¹⁴²

Na Rikalův projev navázala velice krátká přednáška profesora Ericha Jaensch o „*Antropologii mládeže*“. Hovořil v ní však na prvním místě o olympijské myšlence.

„Naše kultura byla díky olympijské myšlence obohacena novou vitalitou ve světě skrz na skrz. Olympiáda nejsou jen hry samotné, ale je to také festival mládí. Tato obnova je cílem německého vzdělávání, které usiluje o znovunalezení nejlepších kvalit mládí a snaží se ji učinit užitečnou pro kulturu jako celek. To bylo v posledních stoletích zanedbáváno. Celý svět měl falešné ponětí vzhledem k vývoji člověka. (...) Přírodní vědy, především psychologie, dokazují, že mládí má mnoho skvělých kvalit, které jsou dospělými potlačovány. Díky vzdělání s určitými nároky mohou být tyto kvality zachovány i pro lidi staršího věku. To je tím největším cílem našeho moderního vzdělávání. Pokoušíme se vzkřísit život s duchem a dechem mládí. Už Aristoteles nám připomíná, že převážně mládí je zrozeno pro přátelství. Mezi starší lidi se vměšují komerční i jiné záměry. Je to právě duch kamarádství, kterým usilujeme vzdělávat naši mladou generaci, duch sportu a rytířství, který je charakteristický pro zdravé mládí. Po dosažení tohoto cíle budou schopni sloužit svojí zemi a vážít si také ostatních národů na základě kamarádství a fair play. Tedy skrze vychovávání a konzervování mladého ducha si přejeme nacházet řešení pro problémy, které vyšší věk nemůže zvládnout.“¹⁴³

Jaensch zde kladl na první místo zdravé mládí, od kterého by se mělo vše odvíjet. Bezpochyby měl na mysli příklad mladých sportovců, kteří představují v jistém slova smyslu nejlepší výběr společnosti. Olympiáda byla přehlídkou krásných mladých a zdravých lidí, kteří, pokud opravdu soupeří v duchu fair play, jsou čestní a přátelští vůči sobě. Svým způsobem měl pravdu. Mládí je bezstarostné a není zatíženo mnohými všedními problémy dospělého života. Jeho cíl a ideály, po kterých volal, zní krásně a velice ušlechtilé. Ale po tom všem, co víme o nacismu, je jasné, kam míří.

¹⁴² Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Dr. Kalle Rikala – The Sauna as a Means of Training for the Fins, brožura vydána pořadatelem her, s. 1.

¹⁴³ Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Professor Erich Jaensch – Anthropologie of Youth, brožura vydána pořadatelem her, s. 5.

Poslední den kongresu dopoledne, před závěrečným večerním setkáním, se konaly ještě dvě lekce. Na první z nich přednášel profesor Nash z USA na téma „*Filosofie sportu*“, kde hovořil především o sportu jako přirozené součásti lidského života již od počátku - od primitivních národů. Sport podle něj existuje tak dlouho jako dějiny samy a lidskou přirozeností je být soutěživý. U lovců bylo přežití to, co je pohánělo k velkým fyzickým výkonům. Ale stejně tak soutěžení mezi jednotlivci ve skupině, kde si vzájemně dokazovali, kdo je silnější, mělo své opodstatnění. Tyto vzorce navíc přebíraly děti, a tak vznikala soutěživost i mezi nimi. Soutěživost je tak člověku podle Nashe velice přirozená. Tímto způsobem mluvil o vývoji člověka a sportu až do své současnosti. Pravidla sportu podle něj vznikla až v posledním století. Do té doby převládala především hrubá síla. Poměrování sil a zdravou soutěživost považoval za velice důležité složky života. Hovořil například i o tom, že se u dítěte dá snadno zničit jeho přirozená touha soutěžit. Je třeba mít možnost uspět – poměřovat se s adekvátními soupeři, ale zároveň by se měl dát pozor, aby nebylo úspěchů dosaženo příliš rychle a snadno, protože i to by mohlo narušit motivaci. Nejdůležitější je však poslední část jeho přednášky, kde mluvil o potřebě správného vůdce. Někoho, kdo povede nového člověka:

„(...) nezbytný a jediný žádoucí výsledek tohoto bojovného pohonu je válka. Bylo řečeno, že zde budou vyvinuty iniciativy a že kvality statečnosti a odvahy budou odměněny. Historie nevypichuje v tomto směru a, pečlivě čtena, učí nás novým lekcím. (...) Je zde boj proti chudobě, netoleranci, negramotnosti - je zde boj proti nemocem a dílům přírody, které ničí život – v tom je vždy připomínána snaha vyšplhat nejvyšší horské vrcholy, dobýt nebe a hloubky, rozbít atom, vypěstovat silnější zrno a krásnější růže – v tom je vždy připomínána dramatizace boje na golfových hřištích, boj na kriketových, baseballových, nebo fotbalových či hokejových hřištích, tenisových, házenkářských či basketbalových kurtech. Co svět opravdu potřebuje, je vůdce, který dovede upozornit na velké výzvy vycházejících generací, umí vést tyto masy mladých lidí k bodu, kde jsou v dosahu úspěchu; a poté, jako vůdce, strhne a jako součást světové komunity bude ten, který nabídne sociální souhlas těm, kteří v boji nejlépe slouží skupině. A ve vzdáleném El Doradu tato skupina musí být tým, který se skládá z celého lidstva a ideou musí být dobrá týmová práce v pojetí světového občanství.“¹⁴⁴

¹⁴⁴ Historický ústav Akademie věd, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Professor Dr. Jay B. Nash – Phylosophy of sport, brožura vydána pořadatelem her, s. 22.

Nash mluvil o mladých lidech a k mladým lidem nastupující generace. K lidem, kteří by měli pomáhat utvářet budoucí generaci sportovců a to jak vrcholových, tak rekreačních. K lidem, kteří by v budoucnu měli šířit poselství sportu v nejlepším a nejčistějším slova smyslu. Poselství míru, spolupráce, solidarity, fair play a přátelství. To vše sice také zmínil, přesto je z jeho slov spíše cítit vojenský dril, válka, soupeření na život a na smrt. Ovládnutí světa pomocí nové, mladé a velice dobře vycvičené generace lidí fyzicky zdatných. Legitimizoval boj v jeho nejsyrovější podobě. Mluvil sice o individuálním přístupu k jedinci, ale dost možná pouze proto, aby v nich byla podpořena přirozená touha soupeřit, bojovat a vítězit. Každý by tak měl mít pocit, že on může být ten nejlepší. Šlo ale v podstatě pouze o motivaci, protože na druhou stranu později jasně říkal, že netouží po tom mít jedince, kteří převyšují ostatní. Je z toho cítit pouze potřeba vychovat masu tělesně zdatných lidí, kteří se nebojí soutěžit, mají pocit, že budou nejlepší, ale bude jich mnoho a nikdo nakonec nebude příliš vyčnívat. Bylo třeba mít jen jednoho vůdce a ti ostatní ho musí poslouchat. Vojenská disciplína na úrovni sportu. Vůdce měl být ten nejlepší a jediný, který měl mít právo převyšovat průměr. Nicméně průměr musel být zdravý a silný. Nešlo tedy o sport, ale o to mít silnou armádu – o fyzickou zdatnost, kterou lze sportem docílit.

Posledním řečníkem konference byl vychovatel z Carnegijské školy fyzického tréninku v Anglii E. Major a jeho tématem bylo „Širší hledisko tělesného vzdělání“, kde tvrdil, že ve většině národů v poslední době sílila poptávka po fyzickém cvičení jako součásti vzdělání a vývoje jedince. Nastupovala tak nová éra v tělesném vzdělávání.

„Historie tělesného vzdělání je tvořena rekordy a úspěchy, kterými se bude třeba inspirovat. Nic nemá větší efekt na výchově dětí, než když je učí skvělí muži, kteří věnovali svůj život těmto otázkám. Není možné být ohromen tím, že většina teorií, které jsou nyní používány, již byla vymyšlena. Pokud budeme moudří, měli bychom vybrat takový materiál, který bude nejlépe sedět na naše různé národní charakteristiky a podmínky.“¹⁴⁵

Zde asi není třeba obsáhlejšího komentáře. Major se pak dále věnoval konkrétním pohledům do minulosti. Navazoval především na staré Řeky, pro které bylo tělesné vzdělání velice důležité. Jen v samotných Aténách fungovalo sedm gymnázií, na kterých byla

¹⁴⁵ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 7, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, E.Major – The wider aspect of Physical Education, s. 11.

pěstována nejlepší tělesná výchova, jež vyrostla a vzkvétala jako součást národního života. Velký důraz Major přitom kladl právě na pojem národní.

„Pro Řeky byl ideál vyvinutého muže symbolizován trojúhelníkem, základ reprezentoval tělo a dvě strany mysl a duši. Řecké vzdělávání proto bylo rozvážnou kombinací tělesného vzdělávání, literatury a umění. Stejná pozornost byla věnována tréninku těla a mysli.“¹⁴⁶

Odvolával se mimo jiné na Platóna, který byl upozornit na důležitost vzdělávání těla a mysli, když napsal: *„Jedno nelze cvičit bez druhého, namísto obé by měly být poháněno stejně jako pár koňů klopýtajících na hřídeli.“* Tento řecký filosof považoval tělesné vzdělávání za důležitou složku pro dosažení morální dokonalosti. Podle Majora je důležitá pro zdravý rozvoj každého národa a neměla by být vyhrazena pouze školním dětem, ale lidem všech věkových kategorií. Apeluje na znovuoobjevení techniky, která byla podle jeho názoru staletími ztracena. Nejdůležitější idea vzdělání byla podle něj především ve vzdělání celého člověka, jak jeho těla, tak i mysli.¹⁴⁷ Dále vyjadřoval potřebu vzdělávání nejen ducha, ale i těla, přičemž se stále odvolával na starověké Řeky. Také mluvil o neustále rychle se proměňujícím světě, na který je třeba reagovat i v oblasti tělesné výchovy. Cílem by nemělo být pouze zdraví, výhry v soutěžích jednotlivců či týmů, silné svaly a litry potu, ale každý člověk, administrativní pracovník nebo učitel, který se zajímá o tělesnou výchovu, by se měl naučit vnímat sílu vzdělání, která by měla být tou jedinou na cestě studia základního lidského vývoje a měla by přispět k budování „celých mužů a žen“. Žádný fyzický trénink není důležitý, pokud nepřispívá v mentální a morální výchově.¹⁴⁸

Prostřednictvím nejrůznějších dalších přirovnání dále hovořil více méně o tom samém, přičemž největší důraz, stejně jako předtím, kladl na výchovu jako takovou. Naprosto to koresponduje se snahou nacionálního socialismu převychovávat a vytvořit nového člověka, přičemž to vše se snažil šířit na poli mezinárodním. Major mluvil o tom, že komplexní trénink musí budovat a vyvíjet morální charakter. Tělo je podle něj médium pro mysl a trénink pouze tělesné schránky je stejně škodlivý jako čistě mentální vzdělávání. Ostře tak vystupoval proti jednostrannosti.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 14.

„Tělesné vzdělávání by mělo být základem každému opravdovému vzdělání. Tělesná výchova skutečně přispívá k intelektuálnímu růstu dětí, jak řekl John Locke: "Nic není v myslích, co nejdříve nebylo v smyslech."¹⁴⁹

Dále jmenuje skutečné cíle v tělesném vzdělávání, mezi které patří kultivace zdraví. Zdraví jako takové by mělo být chápáno v pozitivním slova smyslu, ne jak tomu bylo v minulosti pouze ve významu absence choroby. Přehlížena by však neměla být ani zábavná složka fyzické aktivity, protože zábava a z ní pramenící spokojenost jsou právě těmi pravými indikátory pozitivního zdraví. Doprovodný pocit štěstí vyúsťuje v nejpozitivnější fyziologické reakce. Dalším cílem by měl být podle jeho názoru rozvoj síly dobře trénovaných těl, která mechanicky správně fungují a jsou schopna nést svoji vlastní zátěž. To vše v harmonii s dobře fungujícími orgány a nervově-svalovou kontrolou. V neposlední řadě mělo být cílem vybudování a udržení ideálů zdravého života dohromady s moudrým využíváním volného času a s láskou ke cvičení jako takovou.

„Tyto otázky volného času nám nabízí přímou výzvu. Téměř jsme dosáhli času předpokládaného velkým filosofem, když Aristoteles řekl: „Vždy zde budou otroci, dokud jejich vlastní tkalcovské stavy budou souhlasit a stroje bez potíží nabízet muže.“¹⁵⁰

Ve skutečnosti Aristoteles pokládal otroky za nedílnou součást společnosti - kdyby tkalcovský člunek sám tkal, nebyli by třeba otroci. Pokud se odvolával na Aristotela, souhlasil v podstatě s otroctvím? Aristoteles však rozlišoval mezi otroky přirozenými a zotročenými násilně.

„Ke splnění cílů, které jsem zmínil, je nezbytné, aby systém tělesného vzdělávání byl komplexní a obsažný, nejen gymnastikou, ale také dobře organizovanými hrami, plaváním, tancem, kampováním, pochody a atletikou, společně se zdravým schématem zdravého vzdělávání - ne pouze teoretická hygiena - ale systematické návody v zákonech zdraví. (...) Je příjemné vidět, že tolika zeměmi je vážně zvažován tento důležitý problém spolupráce mysli a těla, a se musí tělesné vzdělávání nevyhnutelně změnit a nesmí být nikdy zahrnut do čtyř

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 15.

¹⁵⁰ Tamtéž.

*stěn tuhého systému a otrockých pravidel, je zde mnoho, co se od sebe můžeme naučit k našemu vzájemnému prospěchu.*¹⁵¹

Ačkoli byl jeho projev poměrně obsáhlý, opakoval zde stále několik hlavních bodů. Major se odvolával na antiku a antické ideály, což je v souvislosti s olympiádou celkem pochopitelný moment. Velký důraz však kladl také na národní linku a zásadní pro něj byla především provázanost mezi tělesnou zdatností a vzděláním, touhou vytvářet „celého člověka“. Tento moment byl jistě nacistickým Německem vzhledem k propagaci ideálu árijce coby silného a vzdělaného člověka naprosto kladně přijímán, přestože ho zdůrazňovala britská ústa. Pokud jde o návaznost na řeckou kulturu, bylo by to vlastně v pořádku. Olympijská myšlenka původně byla o provázanosti síly těla a umění, nacionálně socialistická propaganda, které tento kongres bezpochyby velice dobře posloužil, šla však dále. Cokoli jiného než ideál takového člověka totiž nebylo akceptováno. Navíc je zde nakousnuta otázka otroctví, přičemž řečník se odvolává na Aristotela. O tom jakým právem a zdali je správně interpretován, by však šlo polemizovat. Znovu se zde nabízí srovnání s autoritativním režimem Německa třicátých let, kde novodobé otroctví zažívalo renesanci.

V materiálech ke konferenci, konající se v rámci tábora studentů tělovýchovy, se nacházejí ještě dva projevy, které se však neobjevují na oficiálním programu konference. O tom, zda existovaly pouze na papíře, nebo byly proneseny v rámci jiné přednášky či názorných ukázek cvičení, se můžeme pouze dohadovat. Nicméně je zde uvádím, protože jejich předmět je velice zajímavý.

Prvním řečníkem a oficiálně uváděným předřečníkem majora Neumanna-Neuroda byl docent Dr. Hans Storck. Jeho tématem byl „*Význam svalů pro normální vývoj kostry.*“ V úvodu hovořil o defektech lidského těla, které vznikají kvůli častému sezení či stání a postihují dospělou populaci všech civilizovaných zemí. Mělo by se jim zabránit již u dětí na základě preventivních měření. Normální vývoj zdravého dospělého jedince je založen na správném fungování kostí, vazů a svalů. Pokud jedna z těchto složek vypadne, nebo nefunguje správně, dochází pod váhou vlastního těla k různým deformacím, které jsou podle Storca znaky neefektivity profesního života. Na to konto informoval ty, kteří to případně ještě nevěděli, že v Německu existuje zákon „pro kontrolu mrzáků“, jehož hlavní myšlenkou

¹⁵¹ Tamtéž, s. 16.

údajně měla být prevence a léčení tělesných deformací, které je financované z veřejných prostředků.

„Jedná se o užitečnou instituci pro zlepšení veřejného zdraví, která poskytuje zdravotní rady ortopedických specialistů, zaměřených hlavně na péči o děti. Největší roli zde hraje křivice. Křivice jako nemoc - díky vědeckým výsledkům založených na efektu ultra fialových paprsků - bude pravděpodobně vyléčena.“¹⁵²

Sice mluvil o zdravém vývoji dětí a zaštitoval se vědeckými metodami, kterými se snaží němečtí lékaři přijít na systém, jenž by pomohl předcházet vývojovým vadám, ale zároveň se odvolával na zákony, které v té době v Německu postupně nabývaly právní platnosti. Pod rouškou zlepšování veřejného zdraví obhajoval nové právní normy, které byly zaměřeny proti postiženým lidem a snažily se například legalizovat eutanázii. Jejich vyvrcholením bylo zřízení specializovaných zařízení od září 1939, kde byli takoví lidé systematicky sprovozováni ze světa. Člověka mrazí už jen při čtení těchto řádek a v souvislosti s olympiádou. Storck na to dále navázal úvahou, zda ve všech případech mohou být, i přes veškerou snahu lékařů, u postižených jedinců znovu získány normální podmínky tělesného vývoje. Naznačil tak, že někteří jedinci jsou jednoduše nevyléčitelní a pro společnost nepotřební. To byl však pouze začátek. Postupně se stali nejen nepotřební, byli dokonce na obtíž a byli systematicky likvidováni. Jeho řeč nicméně pokračovala rozborem cvičení, které mělo vést k napravení některých tělesných deformací. Přednášel o dalších případech, na základě kterých ukazoval jakým způsobem a do jaké míry má svalové cvičení rozhodující vliv na vývoji kostí. Nejdůležitější je podle něj pohyb, bez kterého ochabují svaly, a navíc tlak způsobuje deformaci kloubů a kostí. Jako předřečník majora Neumanna-Neuroda poté chválil jeho práci, která přinesla statistiky těchto poruch u dětí a miminek. Již před dlouhou dobou měli navíc rozpoznat, že vytváření fyziologického tlaku na kosti zlepšuje vývoj kostry. Výsledky to mělo přinášet především u dětí, které ležely v jedné poloze, mají málo pohybu a navíc nezvládnou cvičení pro dospělé. Neumannova metoda přišla s navozením alespoň statické svalové aktivity.

¹⁵² NM, ATVS, OH, kart. Berlín 7, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Dr. Hans Storck - Introduction to the Lecture of Major Neumann-Neurode. The Importance of the Muscles for a Normal Development of the Skeleton, s. 14.

Dále Stork navázal informacemi o klinice Horsta Wessela¹⁵³, kde se nacházela instituce pro léčbu křivice ve velkém. Byl to velice rozsáhlý a svoji velikostí unikátní projekt nejen v Německu, ale i v celé Evropě. Jednalo se o denní kliniku pro rachitické děti, které sem docházely ze svých domovů a byly léčeny světlem, vzduchem, umělým sluncem, jídlem bohatým na vitamíny a léky. Bylo zde kombinováno Neumannovo gymnastické cvičení pro děti s péčí, preventivním měřením a korekcí postižení. Toto léčení bylo podle Storka velice úspěšné.¹⁵⁴ Myšlenka to jistě mohla být ušlechtilá, nicméně známé příklady, třeba z kliniky doktora Grosse z Vídně, ukazují, že praxe již tak ušlechtilá nebyla. Podívejme se však ještě na přednášku samotného majora Neumanna Neuroda „*Gymnastické cvičení pro děti*“.

Podle vlastních slov na konferenci předložil pouhý přehled důvodů, myšlenek a možností cvičení pro děti. Lidé se spinálním postižením, kteří jsou „omezení ve svém životním údělu“, se nachází po celém světě. Dle Neuroda tito jedinci dokazují, že nikdo do té doby nebyl schopen provádět řádná preventivní opatření, přestože odborníci na ortopedických konferencích souhlasili, že jedinou cestou jak čelit spinálnímu zakřivení je preventivní měření u dětí, protože v pokročilém stádiu se již nedá léčit. Existovaly země, které měly zákon, že všechny narozené děti s malformací musí být vzaty na preventivní měření a pak s daným věkovým odstupem musí být pravidelně kontrolovány a pokud je to nutné, musí se s nimi pracovat. Neumann si však stěžoval na fakt, že přesto se mnoho lidí stává postiženými a není to zákonem limitované. Podle nějakých statistik se údajně z postižených již tak narodí pouze 3 % dětí, u zbylých 97 % se zakřivení páteře vyvine postupně. Různé druhy postižení se rozvíjejí díky infekcím, špatnému růstu apod. Zčásti to zapříčiňují i nehody, kterým však nelze nijak předcházet. Největší část postižení křivicí je zapříčiněna dětskou obrnou. U zdravých dětí se pak často vyvine díky jednostrannému zatěžování svalů. V první fázi se to řeší často fixací, která neumožňuje pohyb a již tak slabé tkáně ještě více zeslábnu, takže jedinec je v podstatě odsouzen k doživotnímu postižení. Podle Neumanna díky jeho nové metodě nastal revoluční zvrat v řešení těchto otázek a většině spinálních zakřivení bude možno

¹⁵³ V roce 1933 se přejmenovala nemocnice v Berlíně – Friedrichshainu na Horst Wessel Krankenhaus – podle fanatického příslušníka NSDAP a SA, který byl v roce 1930 postřelen a následky zranění zemřel právě v této nemocnici. Po smrti byl režimem glorifikován, stal se ikonou a jeho píseň, známá pod názvem Horst Wessel Lied, se stala nacistickou hymnou.

¹⁵⁴ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 7, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Dr. Hans Storck - Introduction to the Lecture of Major Neumann-Neurode. The Importance of the Muscles for a Normal Development of the Skeleton, s. 15.

předcházet. Pokud mělo být u jakéhokoli dítěte upozorováno, že používá jednostranné zádové svaly, je nutné ho cvičením donutit, aby je používalo symetricky tím, že budou obě strany posíleny stejně. Podmínky pro takové cvičení jsou kvůli měkkým kostem vhodné pouze v prvním roce života dítěte. Pokud se problém vyřeší včas, nehrozí nebezpečí jeho návratu. Pokud je však problém řešen až poté, nelze dosáhnout takových výsledků.

„Tím pádem cvičení znamená formování krásného těla a zabezpečení proti všem škodlivým vlivům.“¹⁵⁵

Cvičení však bylo možné aplikovat jako terapie v mnoha případech, například u asthenózy, která je způsobena špatnou kvalitou buněčných tkání, kdy získané vady nezvládají ustát tlaky prostředí. Neumann tvrdil, že v takových případech tělo reaguje velmi rychle, často dříve, než po druhém léčení a nejpozději po čtyřech týdnech terapie. Hypertonus je tímto způsobem vyléčen velice rychle, ale v případě spazmu to nelze tak dobře odhadnout. Je na lékaři tyto dvě diagnózy přesně určit. Cvičení lze dále použít pro zotavení z pneumonie či po bronchitických obtížích, kdy pomáhá s dýcháním a rozšířením hrudního koše. Léčeny mohou být i děti s nervovou poruchou, kdy cvičení zvyšuje jejich odolnost a stimuluje nervozitu. Po akutních nemocích by se se cvičením nemělo otálet a nemůže být v žádném případě škodlivé. Pouze v případě zánětů, vysokých teplot, tuberkulózy, akutního kostního a kloubního onemocnění nesmí být léčba aplikována. Cvičení je pak bezvýsledné v případě idiocie.

„Jeden by mohl říci, že efekt cvičení je úměrné inteligenci dítěte. Jinými slovy, cvičením se dá určit inteligence dítěte. Je vidět, že možnosti cvičení jsou velice široké.“¹⁵⁶

Pokud bychom předchozí věty brali čistě z vědeckého pohledu, v mnohém odpovídají poznatkům moderní vědy. Na podobném principu v Německu vyvinul svoji světoznámou metodu léčení reflexní lokomoce pomocí různých poloh a tlaku Čech Prof. MUDr. Vojta v 70. letech a tato metoda dosahuje obrovských úspěchů dodnes, nejen u malých dětí. Na Prof. Vojtu poté navázal náš současný nejlepší fyzioterapeut Prof. Kolář. Zde je tedy vidět, že poznatky, které měli němečtí lékaři ve 30. letech, byly možná až překvapivě dobré. Nicméně

¹⁵⁵ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 7, XI. Olympische Spiele Berlin 1938, Kongress für Körperliche Erziehung, Major Neumann-Neurode – Gymnastic Exercises for Infants, with Introduction of Dr. Hans Stork - The Importance of the Muscles for a Normal Development of the Skeleton, s. 17.

¹⁵⁶ Tamtéž.

o jejich použití můžeme znovu velmi silně pochybovat. I v případě, že by jejich úmysly byly z počátku opravdu čisté, režim nacionálního socialismu je dotáhl skutečně do krajnosti. Program eutanázie a T4 je toho nejjasnějším důkazem.¹⁵⁷

6.2. Dorostenecký tábor

Vedle tábora pro studenty tělesné výchovy se organizátoři her rozhodli uspořádat také kemp pro dorostence. Z každé země mělo být do Berlína posláno 30 chlapců ve věku od 15 do 18 let. Jejich výběr nechali organizátoři čistě na jednotlivých zemích, ale samozřejmostí bylo, že se bude jednat o mladé nadějně sportovce.

„Výběr dorostenců, kteří by mohli reprezentovati čsl. mládež v cizině, musí se díti opatrně a co nejpečlivěji a nestranně. Poněvadž opatření dovolené bude tou největší překážkou, budou to v první řadě studenti, s kterými bude možno počítati. I otázka znalosti cizích jazyků rozhodne jistě pro ně. Neméně důležitá je i otázka charakteru a ukázněnosti jednotlivců. A tu zase jen škola může podati nejspolehlivější posudek. Proto Sekce v upřímné a nezištné snaze a u vědomí veliké zodpovědnosti nabízí své činovníky k provedení výběru a přípravě mladých reprezentantů a žádá, aby tento úkol byl jí svěřen. Předem dovoluje si upozorniti na několik otázek, které bude Vsesportovnímu výboru zásadně rozhodnouti:

Zastoupení příslušníků j. národnosti v uvedené delegaci

Početné zastoupení jednotlivých zemí

Určité požadavky pro tělesnou zdatnost, vzhled, charakter.

Umožnění vzájemného poznání, event. Náviku před odjezdem.

Výběr, příprava a vedení

Finanční úhrada: úbor, jízdně a p.

Ve všech výše nadhozených otázkách je Sekce ochotna podati podrobnější návrhy a doufá, že se jí k tomu dostane příležitosti a že nezištná spolupráce nebude odmítnuta.“¹⁵⁸

¹⁵⁷ Skvěle tuto problematiku rozebírá například kniha Vyvolení z roku 2016. Jedná se sice o románové zpracování, ale zakládá se na historicky ověřených skutečnostech.

Z dalších dokumentů se dozvídáme, že v otázce výběru neměl Všesportovní výbor zcela jasno ještě v březnu 1936. Jednotlivé svazy přicházely s vlastními návrhy a argumenty, jakým způsobem by měli být dorostenci voleni. Například Československá atletická amatérská unie tvrdila, že největší roli by měla hrát otázka sportovní zdatnosti a společně s ní určité zásluhy, nikoli však stránka jazyková.

„Je tu totiž určité nebezpečí, kdyby nebylo na náš názor bráno zřetele, že by se do družstva nedostali právě kvalitní dorostenci venkovských okrsků a klubů, kteří by si vyslání zasloužili spíše než někdo jiný.“¹⁵⁹

Rozhodování o účasti konkrétních dorostenců nakonec měly jednotlivé sportovní svazy. Již koncem dubna 1936 o účasti svých sportovců zcela vážně uvažoval například Svaz lyžařů. Vezmeme-li v úvahu, že to bylo již po skončení zimních olympijských her v Ga-Pa, je vidět, že tyto hry musely lyžaře nadchnout natolik, že stáli o účast prostřednictvím svého dorostu i na hrách letních. Jejich žádosti nakonec bylo vyhověno a přesto, že nedělali sport, který se na hrách objevoval, byli na ně vysláni dva lyžařští reprezentanti. Byli jimi Oldřich Jarolímek a Vladimír Tomášek, od kterých se zachovaly pozdější zprávy o průběhu celého tábora.

„Ze zpráv je patrné, že vyslání dorostenců do Berlína byl čin velice záslužný, pro sport a stát - propagační. Cenné poznatky získané na olympijských hrách oba dorostenci uplatní, i mezi mládeží rozšíří a prohloubí zájem o sport a olympijskou myšlenku....“¹⁶⁰

Již tento krátký výňatek naprosto vystihuje celou podstatu dorosteneckého kempu. Podle mého názoru šlo především o propagaci. Nikoli však v tak pozitivním slova smyslu, jak to zde autor pravděpodobně mínil. Šlo o propagaci a legitimizaci nacionálně socialistického Německa, které potřebovalo zapůsobit ohromujícím dojmem na lidi všech generací. A to se mu podle všeho povedlo.

Zpět ale k mládeži. Termín, kdy měli být dorostenci, stejně tak jako vysokoškoláci vybráni, byl organizačním výborem olympijských stanoven na začátek června.

¹⁵⁸ NA, ČVO, kart. 50, Dopis Sekce pro tělesnou výchovu při Ústř. Sp. Čs. Prof. Adresovaný Všesportovnímu výboru v Praze, 7. 12. 1935.

¹⁵⁹ NA, ČVO, kart. 50, Dopis Československé atletické amatérské unie adresovaný Československému olympijskému výboru, 5. 3. 1936.

¹⁶⁰ Tamtéž, Dopis Svazu lyžařů Republiky Československé adresovaný Československému výboru olympijskému, 3. 10. 1936.

Ještě 28. května rozesílá Československý výbor olympijský oběžník, ve kterém se píše, že účast dorostenců je omezena na svazy, které se účastní samotné olympiády a otázka vyslání německých dětí je ponechána čistě na těchto svazích. Svazů bylo celkem 10, přičemž největší zastoupení měla mít lehká atletika v počtu 5 chlapců. Nezbytnou podmínkou zůstala tělesná zdatnost. Vedoucím výpravy byl pak pověřen Prof. E. Simon z reálného gymnázia v Praze Libni. Závazná přihláška měla být svazy podána nejpozději 6. června.

Podobně jako u studentů, bylo také v případě dorostenců rozhodnuto uspořádat týdenní přípravný tábor v Nymburce, který se konal ve dnech 23. - 30. července. Jeho účelem bylo především seznámení účastníků, nacvičení pochodů, zpěvů, her apod. Navíc zde byli podrobeni lékařské prohlídce. Díky ní se skutečně stalo, že jeden chlapec byl pro svoji slabou fyzickou kondici poslán domů a místo něj byl vybrán náhradník. Je tedy patrné, že stránka fyzické zdatnosti byla brána velice vážně. K přihlášce musel být podán i slavnostní slib adepta, že bude za každých okolností poslouchat rozkazů vůdce výpravy, zachová její řád i řád berlínského tábora a bude svým chováním čestně reprezentovat Československo. Po ukončení tábora se skupina odebrala společně do Prahy, kde si vyzvedli uniformy, společně položili věnec u hrobu neznámého vojína v Staroměstském náměstí a rozešli se u Masarykova nádraží, kde se další den ráno opět shledali k odjezdu do Berlína. Cestovali vlakem dohromady s první částí sportovců. Na nástupišti v Berlíně byli přivítáni československou hymnou a zdraveni mnoha krajanů. Dorostencům byl také přidělen jeden německý mladík, který se o ně měl po celou dobu her starat a obývat stejný stan.

„Nasedli jsme do připravených autobusů, nad nimiž vlály naše vlajky. Zajímavé bylo, že v Berlíně skoro každý vlajku zdravil, kdežto v Praze ač jsme šli pěšky, málokdo před vlajkou mekl. Na náměstí Unter den Linden jsme všichni vystoupili a v kapli Neznámého vojína položili věnec...“¹⁶¹

Moment kladení věnců se z dnešního pohledu na olympiádu zdá poněkud zvláštní. Nicméně právě pro berlínské hry bylo propojení vojenské otázky a sportu velice příznačné. Nikomu to zřejmě nepřipadalo zvláštní, nicméně ani tehdy to nemělo být normální. Myšlenka olympismu měla být od samého počátku ryze mírovou a nepolitickou záležitostí.

¹⁶¹ NA, ČVO, kart. 50, Vladimír Tomášek- Zpráva o pobytu dorosteneckém táboře v Berlíně.

Zde se lidé neměli věnovat obětem válečného běsnění, natož mladí lidé a děti. Měli oslavovat mír a sport v jeho ryzí podobě.

Dorostenci byli poté odvezeni do stanového tábora, který byl určen výhradně pro ně. Nacházel se nedaleko stadionu na písčitém poli. Každý národ zde měl svůj stan, další společné stany sloužily jako kuchyň, jídelny, toalety, nemocnice, pošta a pak zde také byly stany velitelství tábora, stráž či televizní přijímač.

„Tábor je pod vojenským dozorem, je nás zde 800 dorostenců z 23 států.“¹⁶²

Následující den byl dorostencům představen olympijský stadion, kde se zúčastnili nácviku oficiálního ceremoniálu, také olympijská vesnice a večer měli oficiální zahájení vlastního tábora.

„Seřadili jsme se do půlkruhu okolo stožáru s olympijskou vlajkou a vyslechli jsme různé proslovy. Po večeři byl jakýsi seznamovací večírek dorostenců. Shromáždili jsme se v blízkém lese. Každý národ předvedl buď národní tanec, nebo zazpíval národní píseň. My jsme zpívali "Andulko, mé dítě.... Sedli jsme si s vedle Jugoslávčů, s nimiž jsme se skamarádili a nejlépe si s nimi rozuměli. Společně jsme také zazpívali hymnu "Hey Slované...". V sobotu 1. srpna hned ráno jsme odjeli na náměstí Lustgart. Očekávali jsme běžce s olympijským ohněm; po jedné straně dorostenci, po druhé vysokoškoláci. Střed vyplnila Hitlerova mládež, jež také zpívala. Po nezbytných proslovech po 12-té hodině přiběhl běžec s pochodní a zapálil oheň na oltáři. Do tábora jsme se ani nevraceli a oběd tj. kousky chleba se salámem jsme dostávali na Mainfeldu...“¹⁶³

Dorostenci se během celé olympiády jako diváci účastnili téměř všech klání, především těch konaných na hlavním stadionu. Nebyla zde však pro ně vyhrazená místa, stáli proto v uličkách či doplňovali případná neobsazená sedadla. Ze zpráv obou mladíků vyplývá, že po několika dnech už z toho byli velice unavení a ani je to příliš nebavilo. Navíc v táboře byly problémy se zásobením potravinami a jídlo, které jim zde bylo podáváno, nebylo dostačující a mladíci často trpěli hladem. Několikrát jim pomohli sportovci z olympijské vesnice, kteří jim poskytli nějakou potravu ze svého. Vedle návštěv sportovních utkání dorostenci také

¹⁶² NA, ČVO, kart. 50, Oldřich Jarolímek - Zpráva o pobytu v trainingovém táboře v Nymburce a v Olympijském táboře mládeže v Berlíně.

¹⁶³ Tamtéž, Vladimír Tomášek - Zpráva o pobytu dorosteneckém táboře v Berlíně.

několikrát navštívili Berlín, kde měli díky olympijským akreditacím veškerou hromadnou dopravu zdarma.

„Dopoledne využili jsme různě: Na letišti při plachtařských závodech, na výstavě "Války", na výstavě olympijské a na výstavě "Německo". Dvakrát jsme byli v Eckartově divadle, kde se konaly závody ve cvičení na nářadí. Byli jsme také na každém zápase našich basketbalistů, abychom je povzbuzovali. Opláceli jsme jim také ochotu, s jakou doplňovali naše skromné porce. Dále jsme navštěvovali plavecké závody a někdo i veslařské v Grunnsu. Z cyklistiky přihlíželi jsme letmému kilometru jednotlivců i dvojic. Konečně jsme přihlíželi oběma finálovým utkáním v kopané. (...) Nejvíce jsme navštěvovali atletické závody, až někteří kamarádi projevovali nespokojenost. V uspořádání her a organizaci celku bylo všude viděti říznou vojenskou kázeň, jakoby každý byl na drátku. Jest také v Německu skoro každý v uniformě, chlapci i dívky. Převládali proto nikoli individualita, nýbrž vojenský duch německý. (...) Viděli jsme již hochy šestileté v organizaci u nás je třeba na některých středních školách se skrývati pod cizím jménem, když se má někde cvičiti nebo závoditi. Pochybuji, že Němci mají v tom ohledu konkurenci. Při našem stravování však výkonem spořili: jídlo bylo proti naší stravě dosti špatné a vyjádřeno malými porcemi.“¹⁶⁴

O půl roku později při výroční schůzi Československého olympijského výboru byl celý podnik kolem studentů a dorostenců, stejně jako celé hry, jedním z činovníků velice chválen, či spíše oslavován.

„Němci dali hrám širší rámec propagační, hodlajíce o olympijskou myšlenku zainteresovati dospělou i dospívající mládež za tímto účelem pozvali ke hrám z každého národa po třiceti vysokoškolácích studujících tělesnou výchovu a po třiceti sportovních dorostencích od 15 do 18 let. Obě skupiny byly po celou dobu třínedělního pobytu v Berlíně hosty organizačního výboru her ubytovány v samostatných stanových táborech, a zaměstnány bohatým pracovním, cvičebním i vzdělávacím programem. Olympijský výbor ovšem neváhal ani na chvíli vyhověti v tomto mimořádném pozvání a dáti své mládeži jedinečnou příležitost vejíti v těsný kontakt s olympijskou myšlenkou a olympijskými hrami. (...) Studentský tábor neměl hany, o dorosteneckém to nelze říci, tam zdá se selhalo zásobování a slyšeli jsme mnohý stesk na nedostatečnou kuchyni. Ale tu zase vypomohli naši účastníci, ubytovaní v olympijské

¹⁶⁴ Tamtéž.

*vesnici a ze svých přebytků sytili hladové. A kdy je takový šestnáctiletý nebo osmnáctiletý mládenec vlastně syt. A jestliže si opravdu musil svůj opasek o díрку těsněji utáhnouti, však za to něco viděl a bude si domova o to více vážit.*¹⁶⁵

Slovo propagační, které se velice často v tomto dochovaném textu objevuje, je zde pojímáno výhradně v pozitivním slova smyslu. Propagace sportu, olympijské myšlenky a spolupráce národů. Z dnešního úhlu pohledu lze jen těžko hodnotit, jestli tehdejší představitelé československého sportu politickou situaci nevnímali, nechtěli vnímat, či s ní dokonce možná souhlasili. Jen těžko se dá uvěřit tomu, že by tak vzdělaní lidé, kterými vedoucí pracovníci Československého výboru olympijského bezpochyby byli, nevnímali vyostřující se klima v Evropě. Ve zmíněném dokumentu autor stále glorifikoval Německo coby pořadatele nejlepších her v dějinách a vzpomínal na různé skvěle zorganizované bankety a večírky i na ohromující sportovní výkony, ve kterých kralovali především němečtí sportovci. Přitom takové hodnocení půl roku po olympiádě již nebylo vůbec nutné. Nebylo zapotřebí si udržovat politickou korektnost, například kvůli strachu z bojkotu olympiády, který by pro celý olympijský výbor a jeho činovníky ještě rok předtím zcela jistě znamenala obrovskou komplikaci. Více se této otázce věnuji v kapitole o bojkotu her.

6.3. Oficiální podoba her

6.3.1. Zahajovací sezení Mezinárodního olympijského výboru

Dva dny před samotným oficiálním veřejným zahájením olympijských her v Berlíně se na půdě staré auly univerzity Friedricha-Wilhelma sešli představitelé Mezinárodního olympijského výboru ke slavnostnímu otevíracímu zasedání. Zaznělo zde několik proslovů, jejichž obsah se nám zachoval v podobně brožury. Nemluvili zde však pouze zástupci MOV. Naopak, prvním řečníkem byl jeden z nejužší postavených a zároveň nejstarších členů NSDAP, Obergruppenführer SS Rudolf Hess následovaný starostou Berlína dr. Lippertem,

¹⁶⁵ Tamtéž, kart. 6, rukopisný text k Valné hromadě 1937, autor není znám, pravděpodobně předseda ČVO Josef Gruss.

dále říšským vůdcem sportu Tschammer und Ostenem a nakonec předsedou německého olympijského výboru a členem MOV dr. Theodorem Lewaldem.¹⁶⁶

Všichni tito vrcholní němečtí, a můžeme říci, i nacističtí představitelé hovořili více méně o podobných tématech. O hrdosti Německa nad tím, že může pořádat olympiádu, o velkých olympijských ideálech a myšlenkách, kterými jsou především přátelství, mír a spolupráce mezi národy. Všechno to byly velice líbivé fráze, které se možná i dobře poslouchaly a v podstatě by se jim nedalo nic vytknout. Až na jednu podstatnou věc. Kdyby nepocházely z úst vrcholných představitelů jedné z největších zločineckých organizací v dějinách. Pochopitelně nikdo nemohl v roce 1936 tušit, jaké hrůzy války je čekají nebo že bude fungovat něco jako plynové komory. Nicméně mašinerie se již pomalu rozjížděla a světová veřejnost měla dostatek informací, aby se jí takové podobné projevy zdály přinejmenším podivné. Jak mohla asi znít slova z úst Rudolfa Hesse o tom, jak olympijské hry připravují národy na cestu skutečného a čestného míru, kterého podle něj měl tehdejší svět tolik zapotřebí, když to byl člověk, který se například podílel na krvavých čistkách uvnitř strany v roce 1934 či na sestavování Norimberských zákonů v roce 1935. Najednou vystupoval coby mírotvůrce a zdravil všechny olympioniky jménem Adolfa Hitlera, jehož byl zástupcem. Ale nejen on. Také ostatní řečníci v podstatě kázali opak toho, co měl nacistický režim v úmyslu a ještě hůře co měly pro něj olympijské hry splnit. Říšský vůdce sportu Tschammer und Osten, také jeden z nejstarších příslušníků NSDAP, měl v podstatě pravdu, když říkal, že na světě nelze nalézt lepší příležitost, která by takovýmto způsobem sváděla lidi různých národů dohromady, jak to dělají olympijské hry prostřednictvím lásky ke sportu. Přesně tuto příležitost však nacisté využili k oklamání všech zúčastněných národů. Nalhávali jim, že jim jde o světový mír, přestože jejich zbrojní průmysl nabýval obrovských rozměrů.

Po německých představitelích vystoupil předseda MOV hrabě Baillet-Latour. Jeho slova se neslav duchu smířlivosti všech rozhodnutí a těžkostí, kterými si mezinárodní olympijské hnutí během předcházejícího období prošlo. Nejdůležitější poslání olympijských her spatřoval ve spojení národů ve společném úsilí o dosažení mezinárodní dohody. V tomto bodě považuje olympismus za nejúspěšnější mezinárodní hnutí. Což je velice zvláštní kombinace, když zároveň jedním dechem hovořil o apolitičnosti sportu. Vyzdvihoval také nepochybné zásluhy zakladatele tohoto hnutí Pierra de Coubertaina a jeho navržení MOV na Nobelovu cenu

¹⁶⁶ Úplně znění jednotlivých projevů pro dokonalejší představu uvádím v přílohách, s. 183.

míru. Také však vystoupil proti pokusům o bojkot her a považuje za velký úspěch, že se podařilo těmto snahám zamezit. Při volbě dalšího pořadatelského města, kterou zmínil již jeho předřečník dr. Lewald, apeloval na své kolegy z MOV, aby zvažovali pouze ty faktory, o kterých si myslí, že budou v zájmu velkého olympijského díla a ignorovali ty ostatní. Co však měly znamenat ty ostatní faktory? Rovnocenné postavení všech obyvatel v daných zemích? Svobodné politické či náboženské vyznání těch občanů? Jejich perzekuce nebo agresivita vůči jiným státům? Schovávajíc se za olympijskou myšlenku a vyšší smysl, se Latour jednoduše snažil obhájit rozhodnutí, že se hry v nacistickém Německu konaly navzdory všem nepřípustnostem, kterých se tato země dopouštěla nejen vůči svým obyvatelům.¹⁶⁷

6.3.2. První dějství - Štafetový běh s olympijskou pochodní

Posvátný oheň byl dávným symbolem starověkých olympijských her. V Olympii hořel stále na oltáři bohyně Hestie v Prytaneu, kde se konalo tradiční slavnostní ukončení her na počest jejich vítězů. V Aténách se pořádaly závody s ohněm na počest všech bohů, včetně revoltujícího Prométhea. Připomínalo se tím, jak ukradl olympiským bohům jejich posvátný oheň, a dal tak lidem moudrost a rozum. Hitler velice obdivoval řeckou mytologii a pokoušel se spojit nacisty se starověkým Řeckem, o kterém byl přesvědčen, že bylo árijským rájem plným mladých modrookých lidí s ostře řezanými rysy. Nicméně nacisté nebyli první, kdo přišel s myšlenkou olympijského ohně jako součást novodobých olympiád. První běžecké závody s pochodněmi byly součástí mezinárodního kongresu pro obnovení olympijských her v roce 1984 v Paříži. Na samotném olympijském stadionu byl oheň zapálen poprvé v roce 1928 v Amsterdamu a stejný oheň plál i na následujících hrách v roce 1932 v Los Angeles. Prvními zimními olympijskými hrami, kde vzplál olympijský oheň, však byly Hitlerovy hry v Ga-Pa. O několik měsíců později si připsal další prvenství v podobě štafetového běhu s olympijským ohněm. Prvotní myšlenka je připisována generálnímu tajemníku německého organizačního výboru Carlovi Diemovi.¹⁶⁸

¹⁶⁷ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 5, materiály k zahajovacímu sezení MOV: Opening session of the international olympic committee on July 29th 1936, in the Old hall of the Friedrich Wilhelm university in Berlin.

¹⁶⁸ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 108-111.

To, že se běh uskuteční, bylo rozhodnuto při zasedání MOV v Aténách v roce 1934. Trasa běhu procházela z Řecka přes Bulharsko, Jugoslávii, Maďarsko, Rakouska do Československa a následně přes Německo do Berlína. Celkových 3075 kilometrů bylo rozděleno na etapy po jednom kilometru, na kterých se postupně střídali běžci, které nominovaly jednotlivé olympijské výbory daných zemí. Každý běžec měl na svůj úsek 5 minut a vždy zapálil novou pochodň dalšího běžce. Vedle toho byly ve větších městech, kterými olympijská štafeta probíhala, uspořádány oslavy olympijské myšlenky. Po jejich dobu hořel oheň na oltářích, speciálně vybudovaných pro tuto příležitost. Bylo nutné dodržovat přesný časový program, každá oslava proto neměla trvat déle než 90 minut. Podoba pochodní byla navržena sochařem Walterem E. Lemckem a nebyla vyrobena nikým jiným než firmou Krupp, jenž byla symbolem německého průmyslu a během druhé světové války také klíčovým dodavatelem zbraní.

Štafeta vyběhla v poledne 20. července 1936, do Československa se dostala 30. července v 9:45 a na jeho území ji čekalo 290 kilometrů. Probíhala Novou Bystřicí, Jindřichovým Hradcem, Soběslaví, Tábořem, Benešovem a do Prahy se dostala hodinu před půlnocí. Na Staroměstském náměstí byla pak pořádána oslava, po které štafeta pokračovala přes Staškov, Terezín, Teplice na hranice s Německem v Petrovicích.¹⁶⁹ Na olympijský stadion v Berlíně dorazila 1. srpna ve 4 hodiny odpoledne a zahájila jedenáctou letní olympiádu. Československo se zhostilo tohoto úkolu s velikým západem, o čemž vypovídá značné množství materiálů ČVO k tomu účelu pořízených. Velkou úlohu v pořádání běhu na československém území měla Československá atletická amatérská unie (ČsAAU), jejíž předseda Josef Fikl poslal ČVO zprávu o organizaci a průběhu celé akce. Především její příprava byla podle něho velmi složitá. Hlasité protesty proti účasti na olympijských hrách se v Československu částečně přenesly i do pokusů bojkotu štafetového běhu. Fikl tyto snahy připisoval především komunisticko-židovskému souručenství. Distancoval se od politických rozměrů olympijských her, zdůrazňoval, že sám není příznivcem nacismu, ale štafetový běh i samotnou olympiádu považoval za národní povinnost ve jménu sportu. Byl jedním ze sportovních funkcionářů, kteří byli přesvědčeni, že sport s politikou nesouvisí.

¹⁶⁹ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 1, brožura ke štafetovému běhu: Štafetový běh s pochodní Olympia-Berlín 1936.

„Jako prononcovaný nacionalista nemusím zajisté dokazovati, že byl jsem na hony vzdálen úmyslu sloužiti hitlerismu. Sloužil jsem jen velké ideji, pro kterou pracovati má býti příkazem všech sportovců celého světa.“

Před začátkem štafety měl především strach ze sabotážních akcí, které podle něj hrozily. Využil tak značnou pomoc ochranné služby četnictva, která byla rozestavěna maximálně po 400 metrech po celé délce trati. Celá akce se však obešla bez větších incidentů.¹⁷⁰ Ještě mnohem podrobnější zpráva pro ČVO ve formě rukopisu ing. Fikla se dochovala mezi materiálem k přípravě ročenky z let 1933–1936. Zde však jen mnohem podrobněji popisuje celý průběh štafety.

Chybu v přípravě olympijského štafetového běhu v Československu však udělala německá strana. Správa Německých říšských drah, která k tomuto účelu vypracovala a rozmístila propagační plakáty, na nich vyznačila Československo v okleštěné podobě, tedy v hranicích, které o několik let později ohraničovaly Protektorát Čechy a Morava. Československý olympijský výbor žádal organizační výbor olympijských her o vysvětlení, ve které však zároveň zdůraznil vlastní přesvědčení, že nešlo o úmysl nerespektovat hranice Československého státu, nicméně se obával, že by kvůli tomu mohlo dojít k poškození mírového poslání olympijských her a zároveň ohrožení práce ČVO na přípravách nejen štafetového běhu, ale také celých olympijských her.¹⁷¹ Podle dostupných dokumentů se jednalo pouze o „náhodu“. Ministerstvo vnitra ihned nařídilo jejich stažení. Podle dopisu z československého vyslanectví v Berlíně šlo o *„dekorativní extempore plakátové, při němž hlavním hlediskem bylo umístění obrázku Prahy a nikoli geografická přesnost. Říšská dráha a nikdo jiný neměl při tom úmyslů politických.“*¹⁷² Toto vysvětlení však nic nemění na faktu, že aby došlo k omylu, musely mapy Československa v okleštěné podobě již v Německu existovat. Nacistická říše tak pravděpodobně v té době již kalkulovala s odtržením pohraničí a jeho připojením k vlastnímu státu a touto nešťastnou formou se to dostalo na veřejnost. Potvrzuje to i fakt, že na jaře 1935 si Německo nechalo vypracovat podrobné zprávy, které měly monitorovat obranné opevnění všech jeho sousedů včetně Československa. Znovu tedy

¹⁷⁰ NA, ČOV, kart. 49, Zpráva ing. Fikla Československému výboru olympijskému o Pochodňovém běhu, listopad 1936.

¹⁷¹ NA, ČVO, kart. 52, Protestní nota ČVO adresovaná organizačnímu výboru XI. Olympijských her a Správě říšských německých drah v Berlíně, 9. 7. 1935.

¹⁷² Tamtéž, dopis legačního tajemníka vyslanectví ČSR v Berlíně Josefa Nového, Berlín 10. 7. 1935.

vytváří na povrch, že se nacisté jednoznačně připravovali na válku a všechna slova o mírovém soužití mezi jednotlivými národy, pro jejichž pronášení poskytla olympiáda skvělou příležitost, byla pouze maskovací taktikou.

6.3.3. Okázalé představení – zahajovací ceremoniál

Slavnostní zahájení jedenáctých letních olympijských her se v Berlíně uskutečnilo 1. srpna 1936. Celý Berlín byl na nohou a přesto, že samotné zahájení bylo naplánováno na odpoledne, program probíhal již od ranních hodin. Konaly se zvláštní katolické i protestantské bohoslužby, celé město bylo slavnostně vyzdobeno, ale nad olympijskými vlajkami opět převahovaly nacistické hákové kříže. U Památníku války kladli věnce postupně účastníci studentského tělovýchovného tábora, mládežnického tábora, po nich následovaly čestné prapory německé armády, válečného letectva a námořnictva. Nakonec položil k pomníku za oběti první světové války věnec Baillet-Latour jménem všech účastníků her. Na vše pochopitelně dohlíželo neuvěřitelně velké množství příslušníků ozbrojených složek, od členů SA v hnědém, přes představitele SS v černém, až po vojáky v zelenošedých uniformách. Walters ve své knize o olympijských hrách k tomu podotýká, že nikdo v Německu nemohl být na pochybách, že dvaadvacet let po vypuknutí první světové války Německo opět disponovalo mohutnou vojenskou silou. Slavnostní den přirovnává spíše k mobilizaci země než k pořádání sportovního svátku. Konala se také přehlídka asi třiceti tisíc členů Hitlerovi mládeže a Svazu německých dívek v Lustgarten. Odtud pocházejí slavné fotografie zástupů lidí, kterým však dominují obrovské šestimetrové nacistické a místy i olympijské vlajky. Výzdobu náměstí měl na starosti architekt Albert Speer. Byly zde vystaveny velké tribuny a před palácem stál oltář, kde byl přijat olympijský oheň. Předtím však organizační výbor využil příležitosti a dal prostor projevům nacistických vládních představitelů. K velkým davům tak promluvil říšský vůdce mládeže Baldur von Schirach, nám již dobře známý Tschammer und Osten, dále Joseph Goebbels a ministr školství Bernard Rust. Příklad samotné olympijské pochodně provázely nacistické pozdravy a po zažehnutí oltáře zazněly z úst velkého lidového sboru nejprve německá hymna *Deutschland über Alles* a poté také hymna NSDAP *Horst Wessel Lied*, která oslavovala surového teroristu zavražděného v roce 1930.

Zatímco na Lustgarten byl vítán olympijský oheň, Hitler pozval členy MOV na slavnostní oběd v říšském kancléřství na Wilhelmstrasse. Poděkoval jim za to, že Německo dostalo příležitost „šířit věčné olympijské ideály“.

Sportovci byli tou dobou odvezeni z olympijské vesnice na obrovské Květnové pole před stadionem, kde byli posléze nuceni asi 3 hodiny čekat, než na něj budou moci vpochodovat. Větší zájem než čekající sportovci však vzbuzovala kolona Adolfa Hitlera, která jela z říšského kancléřství na stadion. Účastnili se jí i ministři vlády a členové MOV. Sám Vůdce v hnědé vojenské uniformě jel nakonec. Ve stoje vedle řidiče otevřeného Mercedesu odpovídal tisícům přihlížejících nacistickým pozdravem. Když kolona dojela ke stadionu, už se nad ním vznášela velkolepá vzducholod' Hindenburg vyzdobená olympijskými kruhy, ale také hákovými kříži. Hindenburg byla do té doby společně se sesterskou Graf Zeppelin II největším létajícím strojem na světě.

Hitlerův příjezd na stadion byl impozantní. Za zvuku Olympijské fanfáry od Paula Wintera vstoupil do obrovské arény a v doprovodu říšského ministra války Wenera von Blomberga shlédl přehlídku čestné stráže a poté byl přivítán po něm dorazivšími členy MOV a organizačního výboru. Hitler po pravici s hrabětem Baillet-Latourem a po levici Theodorem Lewaldem prošel Květnovým polem mezi všemi shromážděnými sportovci a poté vešel na samotný olympijský stadion. Ve středu arény ho přivítala pětiletá Gudrum Diemová, dcera generálního tajemníka, udělala puky a se slovy „Heil, mein Führer“ mu předala květinu. Poté vystoupil Hitler po schodech do své lože, kde usedl na čestné místo. Po jeho pravici zaujal své místo hrabě Baillet-Latour a dále říšský ministr Frick, zástupce Hitlera Rudolf Hess a polní maršál von Blomberg. Nalevo od Vůdce seděl italský korunní princ Umberto, vedle něho teprve Theodor Lewald, dále následovaný Goebbelsem a Göringem. Všichni němečtí představitelé byli na rozdíl od ostatních oděni do vojenských uniforem. Bez jakékoli nadsázky lze říci, že Hitler byl bezpochyby nejdůležitější postavou celého ceremoniálu. Tato okolnost je poněkud zvláštní, když si připomeneme fakt, že ve stanovách MOV jsou jasně daná pravidla, že nejdůležitější instancí při hrách je samotné MOV a poté národní olympijský výbor, nikoli vláda daného státu. V Berlíně bylo ale vše jinak a zřejmě to nikomu z hlavních představitelů příliš nevadilo, nebo alespoň ne do té míry, aby se jakýmkoli způsobem ozval. Mělo to MOV skutečně zapotřebí?

Vraťme se ale na olympijský stadion. Po usazení Hitler pozdravil více než devadesát tisícový dav vztyčenou pravicí a zazněla německá hymna, po níž sbor opět zazpíval *Horst Wessel Lied*, hymnu, která k olympijským hrám rozhodně patřit neměla. Následně námořní kadeti vztyčili vlajky všech zúčastněných států na stožárech rozmístěných kolem stadionu. Nato začal vyzvánět Olympijský zvon, jeden ze symbolů berlínské olympiády, který svolával mládež světa. Konečně nastala chvíle, kdy na stadion mohly nastoupit jednotlivé olympijské výpravy, před kterými šel vždy nosič tabule s názvem státu, následován vlajkonošem. Stejně jako v zimě v Ga-Pa jako první přišla řecká výprava a po ní další země v abecedním pořadí. Od zbytku Řeků se oddělil Spiridon Louis, vítěz olympijského maratonu v roce 1896, který s obtížemi vystoupal k Hitlerovi a předal mu olivovou ratolest z Olympie. Na tomto místě je nutné poznamenat, že o pouhé čtyři a půl roku později Hitler vpadl do Louisovi vlasti a obsadil ji. Jako poslední byla bouřlivě přivítána výprava německé říše. Z původně přihlášených zemí chyběla Jamajka, Panama a Španělsko. I tentokrát zdravili reprezentanti jednotlivých zemí různými pozdravy. Některé árijským, jiné jako například Britové rázným „vpravo hled“. Americká výprava pak zvolila smeknutí slamáků a jejich přitisknutí k srdci. Ať zvolili jakýkoli pozdrav, všichni na čestné tribuně, s výjimkou pouze Baillet-Latoura, pozdravili nacistickým způsobem. K tomu, jak olympionici na nacistické působili, si Goebbels do svého deníku poznamenal, že všichni vypadali jako ředitelé blešího cirkusu.¹⁷³

Po nástupu všech výprav zazněl stadionem hlas čestného předsedy MOV Pierra de Coubertina. Přesto, že nemohl být ze zdravotních důvodů ceremoniálu přítomen, jeho hlas byl zaznamenán na gramofonové desce. V jeho poselství zaznělo známé „není důležité zvítězit, ale zúčastnit se“, které doplnil o „podstatou života není vítězit, ale dobře bojovat.“ Pokud tomu tak ale skutečně je, proč tedy nikdo nebojoval proti agresivnímu nacistickému režimu, který olympiádu použil jako nástroj své moci a mohl díky ní demonstrovat svoji sílu?! Hitlerův režim se tímto heslem rozhodně neřídil.

Po Coubertenových slovech pronesl svůj nekonečně dlouhý projev předseda Theodor Lewald. Hovořil především o vznešenosti olympijského hnutí a o míru, kterého je nositelem. Po něm vystoupil tentokrát velice stručný Hitler, který pouze prohlásil, že považuje berlínské hry za zahájené. Následně byla vztyčena olympijská vlajka, oddíl dělostřelectva vypálil pozdravnou salvu a do vzduchu bylo vypuštěno 20 000 bílých holubic, symbol míru, který byl

¹⁷³ IfZ, Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Teil I 1923–1941, Band 3/II März 1936 – Februar 1937, s. 146.

na olympiádě opět použit vůbec poprvé. Úsměvné je, že podle některých zdrojů se holubi měli polekat střel z děla a značnou část publika pokáleli. Během jejich letu stadionem zazněla ve světové premiéře nová olympijská hymna, kterou složil Richard Strauss a sám ji zde také dirigoval. Strauss údajně na svoji spolupráci s nacisty nebyl nikterak hrdý. Ve svém dopisu židovskému libretistovi a jeho příteli Stefanovi Zwiegovi si stěžoval, že musí hymnu napsat zrovna on, který nenávidí sport i nacisty. Nicméně byl po celém světě tak známou osobností, že i přes jeho postoj k nacismu se ho němečtí organizátoři rozhodli využít. Ostatně na něj měli poměrně silnou páku, jeho snacha Alice byla totiž židovského původu.

Při doznívání posledních tónů Straussovi olympijské hymny na stadion přiběhl jako vzor árijského mužství bíle oděný plavovlasý atlet Fritz Schilgen s olympijskou pochodní. Oběhl s ní dokola celý stadion a poté vystoupal k bronzovému oltáři a obřadně jej zažehl olympijským plamenem. Zbývalo již pouze složit olympijský slib. O tuto závěrečnou část ceremoniálu se postaral německý vzpěrač a vítěz olympiády v Los Angeles Rudolf Ismayr. Obklopen kruhem vlajkonošů uchopil zástavu s hákovým křížem, údajně omylem místo té olympijské, a za všechny sportovce pronesl tento slib:

„Přísaháme, že se zúčastníme olympijských her v čestné soutěži, dodržující pravidla, kterými se řídí, a v touze podílet se na pravém duchu sportování pro čest naší země a slávu sportu.“

Po zahajovacím ceremoniálu štafetoví běžci ještě donesli olympijský oheň do Kielu a Grünau, kde se konaly soutěže v jachtingu a v kanoistice a veslování.¹⁷⁴

6.3.4. Sportovní klání

V Berlíně se soutěžilo celkem ve 14 různých sportech, z nichž každý měl i několik disciplín. Novinkou byly kanoistika, házená a basketbal a navíc zde byly dva ukázkové sporty, jejichž výběr byl tradičně ponechán na organizátorech. Pro hry v roce 1936 to bylo plachtění a baseball. Kromě toho měl být již po několikáté předveden i lacross. V rámci her byly také uspořádány tzv. demonstrace neboli ukázkové tělesné cvičení. K nim se přihlásili Švédové

¹⁷⁴ WALTERS, Guy: Berlínské hry, olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 212-224. A také RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 121-138.

s 2000 účastníky, Dánové s jedním šestnácti členným družstvem a pochopitelně němečtí turnéři. Československý olympijský výbor apeloval na Sokoly, aby na hry poslali i svoje zástupce. Podle korespondence ČVO s obcí sokolskou i podle zápisů ze schůzí ČVO, mu na tom velice záleželo. Sokolové se nicméně rozhodli, že na hry do Berlína neodcestují. Oficiálně se omluvili kvůli nedostatku finančního zabezpečení, což ale mohla být pouze zástěrka. Značná část sokolstva se totiž přikláněla k celkovému bojkotu her. Na některé jejich apely ČVO nereagovala nebo její reakce trvala velice dlouho a odpovědi byly dosti vyhýbavé. Je tak pravděpodobné, že větší úlohu než finance zde hrálo přesvědčení, že účast na hrách v nacistickém Německu není správná.

Téměř veškerá sportoviště byla pro účel her nově vystavena. Ve velkém novém olympijském stadionu se konaly soutěže v lehké atletice, finále fotbalu, házené, baseballu, lacrossu a ukázkové tělocvičné hry s velkým počtem účastníků. Tělocvičné soutěže, dnes rozumějme gymnastika, se konaly v těsném sousedství stadionu v přírodním divadle Dietricha Eckharta, které mělo hlediště pro 20 000 diváků. V těsné blízkosti se nacházel i stadion pro jezdecké soutěže, jež pojmul 12 000 fanoušků. Těžkoatletické soutěže, tj. vzpírání a zápasy, a box byly uspořádány v sále „Deutschland-Halle“, která byla konstruována pro 20 000 diváků. Tunelem byly s hlavním stadionem propojeny dva plavecké bazény, v nichž proběhly závody příslušných vodních disciplín. Střelecké soutěže byly pořádány ve Wannsee, vzdáleném 15 minut od olympijského centra. Toto místo však mnohem více proslulo konferencí, která se zde konala o pět a půl roku později a jejímž výsledkem bylo tzv. konečné řešení židovské otázky. K olympijskému sportovišti rovněž přiléhalo hřiště, na kterém se konal hokej, basketbal a rozehry v házené. Šerm hostily sály vysoké školy pro tělesnou výchovu v Berlíně. Cyklistické závody se konaly na velodromu a veslování společně s kanoistikou probíhalo v Grünau, kde byly dosavadní loděnice zmodernizovány a rozšířeny. Polo na koních se uskutečnilo na Festwiese (Květnové louce), která byla největším hřištěm berlínských her a sloužila například i jako seřadiště sportovců před zahájením her nebo pro hromadné tělocvičné a sportovní slavnosti. Soutěž v jachtingu se z geografických důvodů konala ve vzdálenějším Kielu.

Ubytování sportovců a jejich doprovodu zajišťovala za tímto účelem nově zbudovaná olympijská vesnice. Tento koncept byl poprvé použit na olympiádě v Los Angeles a německý organizační výbor se jím nechal inspirovat. Nicméně ho pojal, jako vše ostatní, ve velkolepém

duchu. Vesnice byla vzdálena 14 minut od stadionu v obci Döbertz, kde bylo nově vybudováno 150 zděných domů s dvojlůžkovými pokoji a veškerým komfortem. Jednotlivé domy byly pojmenovány podle významných měst v Německu. Každý národ měl k dispozici vlastní kuchyň i jídelnu, ve které pracoval i jejich vlastní kuchař. Vesnice měla dále vlastní závodistiště stejných rozměrů jako to olympijské na hlavním stadionu, tělocvičnu, lázně, lékařskou ordinaci či poštu. Měla však také vlastní vojenský tábor a vlastní pohnutý osud. Po hrách byla totiž kasárenským prostorem a využívána byla pro výuku mladých důstojníků SS a příslušníků NSDAP.¹⁷⁵ Opět se tu tedy objevuje propojení olympijského sportu s armádou a nacistickou ideologií.

Ženy však ve vesnici nebydlely. Pro jejich ubytování byly využity pokoje internátu tělovýchovné školy přímo na olympijském poli. Velice zajímavý a pohnutý je také osud vedoucího olympijské vesnice Wolfganga Fürstnera, který se tomuto projektu věnoval od samého začátku. Měl ovšem smůlu. Během organizace her se ukázalo, že má židovské předky. Ze své pozice byl tak těsně před hrami odvolán a byla mu svěřena funkce jakéhosi méně významného zástupce. Během her tedy ve vesnici ještě působil, ale těsně po hrách se dočkal společenského zavrnutí a několik dní po ukončení olympiády se zastřelil. ČVO, respektive jeho předseda Gruss, dostal tuto zprávu 20. srpna prostřednictvím dopisu od velvyslance Mastného, který ve velice stručném popisu zmínil, že celá věc se tají.¹⁷⁶

Samotný průběh her byl po sportovní stránce úspěšný. Excelovali především němečtí sportovci, kteří vynikali napříč disciplínami. Již první zlatou medaili letních olympijských her získala Němka Tilly Fleischerová v hodu oštěpem. Velký rozruch pochopitelně vzbuzovali afroameričtí sportovci v čele s neporazitelným Jessie Owensem, který se stal miláčkem německého publika. Nejvíce sledovaná byla tradičně atletika, jejíž jednotlivé disciplíny probíhaly na hlavním stadionu. Od poloviny her probíhaly plavecké soutěže a stadion vybudovaný pro tuto příležitost hostil každý den jejich konání průměrně více jak 14 500 platících diváků. V bazénu padly hned dva unikátní rekordy. Třináctiletá Američanka Marjorie Gestringová vyhrála skoky do vody z prkna, díky čemuž se stala nejmladší zlatou medailistkou v historii letních olympijských her. V závodě na 200 metrů byla bronzová dvanáctiletá Dánka Inge Sørensenová, a to ji učinilo vůbec nejmladší medailistkou v dějinách olympismu.

¹⁷⁵ BArch Berlin, Parteikanzlei der NSDAP, NS 6/760, s. 6-8.

¹⁷⁶ NA, ČVO, kart. 52, Dopis pro Grusse z Berlína ze dne 20. srpna 1936.

Sportovní gymnastiku pak v Divadle Dietricha Eckarta pod širým nebem sledovalo průměrně 17 000 diváků denně. Otevřený amfiteátr s kamennými podstavci pro sezení připomínal představení ve starověkém Řecku. Zisk všech zlatých medailí pro Německo překazili pouze československý gymnasta Alois Hudec, který nebyvalým způsobem zvítězil ve cvičení na kruzích, a Fin Aleksanteri Saarvala na hrazdě a Švýcar Georges Miez v prostných. Německu se ovšem podařilo získat všech šest zlatých medailí v jízdě na koni. Přitom do té doby se nepodařilo žádnému státu v jednom sportovním odvětví zvítězit ve všech disciplínách. Němečtí jezdci však v té době byli na rozdíl od svých zahraničních kolegů v podstatě profesionály, kteří coby armádní důstojníci prakticky denně trénovali, proto zlatými medailemi příliš nepřekvapili. O jeden z největších sportovních rozruchů her se postarali fotbalisté Rakouska a Peru, kteří se při vzájemném utkání poprali společně s diváky, vtrhnuvšími na hřiště. Hráči Peru využili nastalého zmatku a dvakrát po sobě rychle skórovali, ale po zápase se Rakušané odvolali u jury, složené pouze z Evropanů, a bylo rozhodnuto, že celé utkání se zopakuje bez diváků. Peruánská olympijská výprava si na protest proti tomuto rozhodnutí sbalila věci a odjela domů. Na podporu svých jihoamerických kolegů hry navíc opustili i reprezentanti Kolumbie. Rakousko se nakonec dostalo až do finále, kde podlehl Itálii 2:1.

Jen počasí nebylo pořadatelům úplně nakloněno. V Berlíně panovalo na začátek srpna neobvykle chladné počasí, doprovázené větrem a přeháňkami. To se ale v průběhu vylepšilo a hry příliš výrazně nenarušilo. Po celou dobu berlínské olympiády navíc panovala slavnostní nálada i po celém městě. Všechny veřejné budovy a obchody byly vyzdobené květinami, symboly olympiády, ale také hákovými kříži. Kavárny, restaurace a bary praskaly ve švech pod nápojem německých, ale i zahraničních diváků a fanoušků. O zvláštní slavnostní atmosféře, která zde panovala, hovoří i po mnoha letech pozdější sekretářka Josepha Goebbelse Brunhilde Pomselová v dokumentu „Jeden německý život“. Zdůrazňuje zde, že pro většinu Němců znamenala olympiáda vůbec první kontakt s cizinci a vzpomíná, jak exotičtí jim všem připadali.¹⁷⁷ Kdykoli Hitler projížděl berlínskými ulicemi na stadion, lemovaly je davy lidí, kteří ho zdravili a nadšeně mávali. Přes všechny sportovce byl on znovu největší hvězdou celých her.

¹⁷⁷ *Jeden německý život (Ein deutsches Leben)*, (rež. Christian Krönes a kol., Rakousko 2016).

6.3.5. Velké finále

Poslední den her 16. srpna byla na programu Cena národů, kterou bylo skokanské vyvrcholení jezdeckých soutěží, a po ní následoval závěrečný ceremoniál. Ten začal až se soumrakem, kdy zazněla Olympijská fanfára od Paula Wintera a následoval ji Přehlídkový pochod v podání Olympijského symfonického orchestru. Po nich se na nebi objevila obrovská modrobílá záře světél, které pocházely ze světlometů. Následně byly vyneseny vlajky všech zúčastněných zemí, které vytvořily půlkruh kolem řečnického pódia, jenž stálo čelem k čestné lóži. Na pódium vystoupil hrabě Baillet-Latour a pronesl závěrečnou řeč jedenáctých olympijských her:

„Jménem Mezinárodního olympijského výboru poté, co jsme Vůdci a kancléři, jakož i všemu německému lidu, představitelům města Berlína a pořadatelům her vzdali náš nejhlubší dík, prohlašujeme jedenáctou olympiádu za ukončenou a v souladu s tradicí voláme mládež všech zemí, aby se za čtyři roky shromáždila v Tokiu a spolu s námi oslavila hry dvanácté olympiády. Kéž prokáže veselou mysl a soulad, aby olympijská pochodeň mohla být nesena dále s ještě větší dychtivostí, odvahou a ctí pro dobro lidskosti přese všechny věky. Kéž tomu tak je!“¹⁷⁸

Jako prvního ve své řeči příznačně zmínil Vůdce Hitlera, který právě společně s Japonskem, pořadatelem příští olympiády, rozpoutal v následujících letech peklo, které historie nepamatuje. Mírová olympijská myšlenka tak utrpěla tvrdou ránu. To, co mělo být nástrojem šíření míru a spolupráce po celém světě, se stalo nástrojem propagace moci násilného režimu. Baillet-Latour nemohl tušit, jak hluboce se ve svém přání mýlil, jak strašné roky lidstvo čekají a o to méně jakou měrou k tomu o sám společně s olympijským hnutím dopomohl.

Po jeho projevu tisícíčetný smíšený sbor zapěl Beethovenu skladbu Ohni planoucí, během které před vlajky předstoupil zástup dívčích členek Olympijské čestné služby v bílých uniformách. Vlajky se sklonily a dívky, které po celou dobu her dekorovaly olympijské šampiony věnci, na ně připevnilly rudo-zlaté pamětní stuhy a na žerdě vlajek nasadily věnce. Na povel majora Feuchtingera „Vlajku svěs!“ začal opět zpívat sbor doprovázený orchestrem

¹⁷⁸ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, Historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 215.

a z Květnového pole zazněly výstřely z děl. Olympijská vlajka pomalu klesala a poté byla vybranými německými olympijskými vítězi odnesena pod čestnou lóži. Za doprovodu Olympijského zvonu zhasl také plamen olympijského ohně, planoucí nad stadionem. Nikdo z přítomných netušil, že po následujících osm let olympijská standarda znovu nezavlaje a oheň nebude zažehnut. Následovala minuta ticha, po které předseda organizačního výboru her z roku 1932 v Los Angeles William May Garland předal za pomoci hraběte Baillet-Latoura vlajku Juliu Lippertovi, státnímu pověřenci pro Berlín, aby jí uschoval do chvíle, kdy bude znovu potřeba. Na závěr zazněla skladba Paula Hoffera Olympijské rozloučení. Na stožáry určené pro vlajky vítězů zároveň vystoupaly vlajky Německa, Řecka a Japonska a na výsledkové tabuli se objevil nápis „Berlín 1936, Atény 1896, Tokio 1940“. Hitler sice žádnou závěrečnou řeč nepronesl, ale stadionem se rozeznělo bouřlivé „Heil Hitler“ a „Sieg Heil“. Diváci přitom drželi zdviženou pravou paži a následovaly písně Deutschland über Alles a Horst Wessel Lied.¹⁷⁹ Nebylo pochyb o tom, kdo byl skutečným a největším vítězem jedenáctých letních olympijských her.

6.4. V hlavní roli sportovci

6.4.1. Perzekuce sportovců před hrami

V době zahájení letních olympijských her v Berlíně vydal *Stálý výbor pro generální amnestii v Německu* se sídlem v Paříži výzvu ke všem členům olympijského týmu. Poměrně obsáhlý dokument shrnoval stav sportu a situaci sportovců v nacisty ovládaném Německu. Shromážděná fakta byla doslova alarmující. Jen od 1. listopadu 1935 do konce února 1936 se v Německu konalo šest velkých soudních procesů, ve kterých bylo odsouzeno do vězení nebo koncentračního tábora skoro tři sta sportovců. Mediálně známými se stali především Hans Mickinn (27 let) a Erich Quade (25 let), kteří byli jako členové komunistického sportovního

¹⁷⁹ RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda, Historie nacistických her roku 1936, Praha 2008, s. 121 – 219. A také WALTERS, Guy: Berlínské hry, Olympijský sen ukradený Hitlerem, s. 212-332.

hnutí odsouzení Lidovým soudem na doživotí.¹⁸⁰ V případě Mickinna bylo důvodem údajné napadení člena armády. Na jeho obhajobu výbor uvedl:

„Když Mickinn pokračoval od roku 1933 do roku 1936 v práci v jeho vyšších úkolech pro Německo a když pracoval pro mír, proti sjednocování sportu a proti šovinismu a proti podněcování k rasové nenávisti, Hitler, Göring a válečný nadšenec sportovní komisař von Tschammer-Osten jej vsadil do vězení na doživotí.“¹⁸¹

Státní zástupce dokonce požadoval trest smrti, od kterého je ochránil pouze argument jejich nízkého věku, sotva přesáhl pětadvacet let, a dosavadní beztrestnosti.

„Dosud zůstala nepotrestána a bez viny neprošetřená úmrtí některých sportovních kamarádů, kteří zemřeli ještě před soudem“.¹⁸²

Za propuštění všech zadržených sportovců a nevinných lidí se svojí vahou postavily také dvě významné osobnosti světové literatury Romain Rolland a Thomas Mann. Oba již byli na indexu nacisty nenáviděných pacifistů. Rolland ve svém prohlášení uvedl:

„Vyzývám všechny svobodné lidi světa, aby pomohli těmto hrdinným obětem a této celé zemi, která trpí v tichu vězeňské bezcitné tyranie. Je nemožné založit všeobecný mír v Německu, dokud nebude provedena generální amnestie, toto bezpodmínečně nutné gesto spravedlnosti a usmíření. Evropský mír je spoután ve věznicích Hitlerovým rukama. Změňme to!“¹⁸³

Jen v Berlíně se od 1. listopadu 1935 do 15. února 1936 konalo pět velkých procesů s třemi stovkami sportovců. Podobné procesy se ovšem konaly i v Hamburgu, Wuppertalu, Hagenu a v Porúří. Nikdo z odsouzených nebyl starší třiceti let a rozsudky nad nimi byly odůvodňovány politickou čístkou proti pacifistům, katolíkům, socialistům a komunistům.

¹⁸⁰ Gestapo sledovalo skupiny sportovců, které se snažily propagovat levicové hnutí nebo kritizovat nacionálně socialistický režim. Skupinu kolem Mickinna a bratrů Gardeiových sledovalo gestapo na základě udání od konce listopadu 1934 a do jejího středu se mu podařilo nasadit svého „důvěrníka“. Téměř každý měsíc vydávala skupina několik stovek letáků, které rozšiřovala nejen v okolí Berlína, ale distribuce zasahovala do středního Německa a jižně do Saska. Dvě brožury, „Rot-Sport“ a „Theorie und Praxis“, pak propagovaly komunisticky orientované sportovní hnutí. BArch Berlin, fond:RSHA, R 58-268, Souhrnná zpráva gestapa z 6. července 1935, s. 132-5.

¹⁸¹ BArch Berlin, fond: RSHA, R 58/714, s. 83. JAHNKE Karl Heinz, Gegen den Missbrauch der olympischen Idee 1936. Sportler im antifaschistischen Widerstand, Frankfurt/Main 1972.

¹⁸² Tamtéž, s. 78.

¹⁸³ Tamtéž.

Velký počet odsouzených patřil k organizaci *Kampfgemeinschaft für Rote Sporteinheit* zkráceně *Rotsport*, založené v roce 1930 a organizované v podstatě Komunistickou stranou Německa (KPD). Tato organizace čítala na 270 tisíc členů. Pařížský výbor shromáždil dostupné informace k úmrtí několika významných sportovců, které nacisté začali zatýkat bezprostředně po převzetí moci. Bohužel se u řady z nich nedozvíme, v jakém sportovním oboru vynikali. Příčiny úmrtí jednoznačně ukazovaly na brutalitu režimu. Následující seznam vznikl na popud pařížského výboru:

„Gottfried Franze (Hagen, 25 let), dle zprávy tajné policie se 48 hodin po zatčení oběsil na tkaničce od boty. Rodiče při ohledání těla viděli četné rány po bití; Karl Agatz (Hagen, 28 let), byl zatčen v květnu 1933 a zemřel na srdeční mrtvici; Heinrich Bohne (Hagen), byl zatčen v březnu 1933 za podporu svých přátel a rodiny a údajně spáchal sebevraždu ve vězení; Fritz Beste (Hagen), byl pasivním členem Rotsportu. Zatčen byl v březnu 1933 a následně byl potrhán policejním psem a poté zavražděn; Walter Harnecker (Hagen), byl hokejistou a vedoucím místní dělnické hokejové organizace v Berlíně, zavražděn byl listopadu 1933; Walter Spiro (Berlin), byl správcem sportovního stadionu v Berlíně-Reinickendorfu. Jeho tělo bylo nalezeno ve vodním kanále v Berlíně v březnu 1934; Hans Fruehschuetz (Mnichov), byl vedoucím zemské části sportovní asociace Horního Bavorska. Byl zatčen a zavražděn; Hans Scheffels (Wuppertal, 20 let), byl zatčen v polovině listopadu roku 1935 a za dvacet čtyři hodin od zatčení obdržela jeho rodina zprávu, že zemřel; Wilhelm Hermann (Wuppertal), byl zatčen v polovině roku 1935 a dle zprávy gestapa spáchal sebevraždu pozřením jedu; Erich Quade (Lipsko, 25 let), byl významným představitelem gymnastiky v Sasku, pod jehož vedení patřilo bezmála 30 000 cvičenců. Byl společně s H. Mickinnem odsouzen k doživotí; Walter Mickinn (Berlin, 25 let), odsouzen na 15 let; Willy Meyer (24 let), odsouzen k 13 letům vězení; Ferdinand Greandorf (Berlin, ?), byl odsouzen k 10 letům vězením; Paul Becker (Berlin, ?), odsouzen k 8 letům vězení; Helmut Behrend (Berlin, ?), představitel Rotsportu v Berlíně, aktivní fotbalista, 7 let vězení; Franz Bargel (Essen, 27 let), aktivní plavec, odsouzen ke 4 letům vězení; Karl Herrmann (Berlin), odsouzen ke 4 letům vězení; Rudi Engler (Berlin), 3 roky vězení; Eugen Reeber (Essen), vynikající plavec a trenér mládeže, 4 roky vězení; Franz Krey (Essen), aktivní atlet, 5 let vězení; Josef Kassler (Wuppertal), fotbalista, 4 roky vězení; Otto Meyer (Wuppertal), fotbalista, 4 roky vězení; Karl Kunze (Wuppertal), 1 rok a 10 měsíců vězení; Hans Kaiser (Hagen), 4 roky vězení; Adolf Noetzel (Hagen), gymnasta, 2 roky vězení;

Fritz Floettmann (Hagen), plavec, 2 roky vězení; Hans Walter (Hagen), házenkář, 3 roky vězení; Další sportovci byli potrestáni, ovšem rozsudky neproběhly tiskem: Lisbeth Karlfaust (Wuppertal), Fritz Schmidt (Wuppertal), Albert Wesselhoeft (Hamburg, atlet), Erich Hempel (Berlin), Richard Leistner (Berlin) a další byli bezbrannými oběťmi.

Ve vedení tajné policie bylo založeno zvláštní oddělení dozorující sportovní organizace, které bylo založeno na konci roku 1933. Dr. Brandt,¹⁸⁴ vedoucí tohoto sportovního oddělení, poslal všechny své zvědy do všech částí německé sportovní aktivity. Od okresního vedení nahoru byly všechny pozice obsazeny vysokými funkcionáři SS a funkcionáři nacionálně socialistické dělnické strany.“¹⁸⁵

Už pro rok 1933 napočítal Výbor na 8000 sportovců v koncentračních táborech a mezi nimi také bývalého prezidenta *Kampfgemeinschaft für Rote Sporteinheit* Ernesta Grubeho.

Politická indoktrinace byla Výborem demonstrována na výtazích z knihy *Deutschkunde. Hilfsbuch für die politische Erziehung in der Vereinen der Deutschen Turnerschaft* Kurta Müncha, kterou vydal Říšský svaz atletiky. V ní se objevilo naprosto zřejmé směřování sportu coby nástroje politické aktivity:

„Nepolitičtí, tak zvaní neutrální sportovci nejsou v Hitlerově státě představitelní. Každý gymnasta a každý sportovec jednoduše musí být nacionálním socialistou.“¹⁸⁶

¹⁸⁴ Dr. Karl Brandt, od března 1932 členem NSDAP a Svazu německých nacionálně socialistických lékařů. Ve stejném roce byl svoji snoubenkou, německou mistryní v plavání Anni Rebornovou, představen Hitlerovi. Stal se členem SS, v roce 1939 byl pověřen realizací Akce T4, tj. vyvraždění tzv. méněcenných osob. Nesl odpovědnost i za pokusy na věznicích v koncentračních táborech. Veřejně však kritizoval postupy druhého Hitlerova lékaře Theodora Morella a byl propuštěn. V dubnu 1945 odvezl manželku z obleženého Berlína a byl za to na přímý Hitlerův příkaz uvězněn a odsouzen k trestu smrti. Rozsudek však nebyl do konce války vykonán. Po válce byl však znovu zatčen a v Norimberku při procesu s lékaři odsouzen k trestu smrti za podíl na pokusech s lidmi. 2. června 1948 byl popraven. – zdroj: Wikipedie; WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg 2002; KYNCL, Vojtěch, *Stroje na smrt*. Praha 2014.

¹⁸⁵ BArch Berlin, fond: RSHA, R 58/714, s. 87.

¹⁸⁶ MÜNCH, Kurt (Hrsg.), *Deutschkunde. Hilfsbuch für die politische Erziehung in der Vereinen der Deutschen Turnerschaft*, Berlin 1935.

6.4.2. Sportovci

O Berlínských olympijských hrách bylo z hlediska sportovních výsledků napsáno již mnoho. Proto mi přijde bezpředmětné se zde do detailu zabývat všemi výkony jednotlivých sportovců, jakkoli jsou bezpochyby výjimečné. Je obecně známo, že zde padlo mnoho rekordů a hrám dominovali především němečtí sportovci. Dokladem toho je vítězství v soutěži národů v počtu cenných kovů. Německo zvítězilo na plné čáře se ziskem 33 zlatých, 26 stříbrných a 30 bronzových, tedy celkem 89 medailí. Druhé Spojené státy posbíraly 56 medailí a třetí Maďarsko 16. Československo se se ziskem 8 medailí (3 zlaté a 5 stříbrných) zařadilo na 12. místo. Je tedy více než patrné, že Německu se skutečně podařilo ukázat svoji velkou sílu. Do značné míry to ale bylo dáno tím, že v podstatě porušovalo dohody o amaterismu. V té době totiž platila zásada, která mimochodem byla stvrzena právě v Berlíně v roce 1930, že sportovci, kteří se účastní olympijských her, musí být amatéry, tedy že nesmějí za své sportování pobírat plat. Dalo se to však obejít zaměstnáním, které sportovcům umožňovalo naplno se věnovat přípravě ve svém sportu. Jednalo se především o armádu. Lze proto říci, že sportovci byli profesionály, i když neoficiálně. Na tento stav upozorňovaly mezinárodní organizace dlouhodobě před olympiádou, kdy byla kritizována až několikaměsíční soustředění, která by nebylo možné během výkonu běžného povolání absolvovat.

Přestože zde nechci jmenovat veškeré sportovní výsledky a výkony, některé sportovce vynechat nelze. Mezi takové patří například legendární americký sprinter Jesse Owens, afroameričan, který ziskem čtyř zlatých medailí ohromil celý svět. Jeho příběh je notoricky znám, ale opírá se o něj několik mýtů a pověr. Mezi takové patří především údajná urážka ze strany Hitlera. Německý říšský kancléř mu neměl po vítězství v běhu na sto metrů podat ruku a tím dát najevo svůj odpor k černošskému obyvatelstvu. Pravda je však taková, že den před první vítězstvím Owense, tedy v druhý den samotných her, Hitler přijal osobně všechny olympijské vítěze, z toho dva Němce. Tato praktika se však nezamlouvala předsedovi MOV hraběti Baillet-Latourovi, který Hitlera upozornil, že pokud nebude schopen takto gratulovat všem sportovcům, bylo by vhodnější, kdyby negratuloval žádným. Hitler s tím souhlasil, i když poté učinil několik výjimek.¹⁸⁷ V případě vítězství Jesseho Owense v běhu na sto metrů

¹⁸⁷ WALTERS, Guy: Berlínské hry, Olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007, s. 229.

ve třetím soutěžním dni se však žádosti držel a dá se říci, že ho tím hrabě Baillet-Latour do jisté míry vysvobodil od trapné situace. Následujícího dne, kdy závodil Owens ve skoku do dálky, Hitler ze svého soukromého lože odešel ještě předtím, než se rozdávaly medaile, v případě Jesseho opět zlatá. Nemuselo to však nutně znamenat, že tak učinil právě kvůli němu. Přesto, že víme, že se mu jeho vítězství rozhodně nezamlouvala, jako říšský kancléř měl vedle sledování sportovních klání mnoho dalších povinností. Svoje roztrpčení se však snažil skrývat. Radost ale neměl ani Joseph Goebbels. Do svého deníku si ke 4. srpnu poznamenal:

„Napínavé boje. My Němci vyhráváme zlatou medaili, Američané tři, z toho dvě negři. To je potupa. Bílé lidství se musí cítit zahanbeno. Ale co platí zde pro tuto zemi bez kultury. Vůdce je velmi okouzlený z německých výkonů.“¹⁸⁸ Navíc fakt, že Goebbels, přestože na stadion pravidelně docházel, nebyl žádným velkým sportovním fanouškem, dokazuje poslední věta v jeho deníku z citovaného dne: „Dnes práce a sport. Kdy už bude olympiáda konečně u konce!“¹⁸⁹

Necelých 24 hodin poté se podařilo Owensovi vyhrát třetí zlatou medaili. Tentokrát v běhu na 200 metrů. Poslední zlato pak vybojoval 9. srpna společně se svými týmovými kolegy Ralphem Metcalfem, Frankem Wykoffem a Foyem Draperem ve štafetovém běhu na 4x100 metrů. Owensova neuvěřitelná cesta za čtyřmi olympijskými zlaty je zdokumentována ve filmu „Olympia“ od Leni Riefenstahlové. Méně známý je však další Owensův sportovní osud. Po olympiádě, kde byl nejsledovanější a nejoblíbenější osobností, měl jet na mezinárodní závody do Švédska. Jako amatérský atlet však neměl mnoho příjmů, rozhodl se proto místo toho odcestovat zpět do USA a tam přijmout některou z lukrativních nabídek. Avery Brundage, předseda amerického Amatérského atletického, svazu ho za to vyloučil a Owens následně ukončil kariéru.

Dalším sportovcem, kterého nelze z československého pohledu opomenout, je Alois Hudec, gymnasta a sokol, který získal zlato ve cvičení na kruzích. Jeho cvičení na tomto nářadí bylo něco, co do té doby nikdo nedokázal. Specialitou byl především spor střemhlav,

¹⁸⁸ IfZ, Elke Fröhlich (ed.), Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Teil I 1923–1941, Band 3/II März 1936 – Februar 1937, s. 149.

¹⁸⁹ Tamtéž.

ve kterém vydržel neuvěřitelných 85 sekund. Tento moment jeho sestavy je zachycen i ve filmu *Olympie*, který v průběhu her vznikl rukou Leni Riefenstahlové.

Pokud bychom hledali příklad sportovce, který podlehl nacistické ideologii, asi bychom těžko našli "lepší příklad" než je Hans Woellke. Tento německý atlet získal zlatou medaili v hodů koulí výkonem 16,2 metru, čímž vytvořil nový olympijský rekord. Stalo se tak v druhý den olympiády, takže Woellke byl jedním z těch sportovců, které si Hitler nechal pozvat do své soukromé lóže, aby jim mohl osobně poblahopřát. Již méně známý je však fakt, že Woellke byl zároveň člověkem, který sloužil u berlínské policie a během druhé světové války se stal velitelem první skupiny 118. policejního praporu Waffen SS. Tato jednotka se nechvalně proslavila brutálním vyhlazováním civilního obyvatelstva v oblasti Minsku, které padly za obětí desítky tisíc lidí. Sám byl společně s dalšími třemi kolegy zabit při atentátu běloruských partyzánů na konvoj dvou nákladních a jednoho osobního vozidla SS dne 22. března 1943 u vesnice Kozyry, nedaleko obce Chatyň. Partyzáni, kteří provedli atentát, nebyli nikdy dopadeni. Při pokusu o jejich chycení bylo však zavražděno 30 obyvatel z obce Kozyry, kteří v místních lesích těžili dřevo. Odplatou za atentát byla navíc nacisty vypálena Chatyně a podobně jako české Lidice či Ležáky totálně vymazána z mapy.¹⁹⁰ Masakr v Chatyni je dodnes připomínaným symbolem nacistického teroru v Bělorusku. Zavinil ho v podstatě olympijský vítěz z roku 1936. Člověk, jenž soutěžil na hrách, které mají být symbolem míru,

¹⁹⁰ Masakr spáchaný na běloruské vesnici Chatyň se udál dne 22. března 1943. Stalo se tak stejného dne, kdy byl proveden útok na příslušníky SS, včetně Woellkeho. Nacisté vtrhli do vesnice a obklíčili ji. Obyvatelé neměli o atentátu z rána ani ponětí. Všichni, včetně starých lidí, žen a dětí, byli vyvedeni ze svých domovů do kůlny. Nemocní byli vyhnáni ze svých postelí puškami. Slitování neměli nacisté s nikým. Jedna malá dívka se pokusila utéci, ale byla dopadena a před zraky svého otce nemilosrdně zavražděna. Jediným, komu se podařilo utéci a schovat se v lese, byly tři děti, Volodia Yaskevich, jeho sestra Sonia a další chlapec Sasha Zhelobkovich. Ve chvíli, kdy byli všichni zbylí obyvatelé zavřeni v kůlně, ji nacisté pevně uzamkli, pokryli roštím, polili benzínem a zapálili. Díky obrovské panice, která uvnitř vznikla, se některým lidem podařilo probojovat hořícím stavením ven. Zde však čekali nacisté a uniknuvší bez milosti stříleli. Dvěma dívkám, Marii Fedorovich a Yulii Klimovich, se přeci jen z ohnivého pekla podařilo zázrakem dostat do lesa. Popálené a téměř mrtvé byly nalezeny obyvateli sousední vesnice Khvorosteny. Tato vesnice byla však později bohužel také vypálena a obě dívky podruhé již takové štěstí neměly. Z dětí ve vesnici přežili pouze dvě, sedmiletý Viktor Zhelobkovich a dvanáctiletý Anton Baranovsky. Matka Viktora se pokoušela s ostatními v panice dostat ven, držela syna za ruku, ale byla smrtelně raněna, upadla na zem a pod ní zůstal ležet Viktor. Ten ležel zraněný pod tělem své matky do té doby, než nacisté opustili vesnici. Druhý z chlapců Anton byl také zakryt tělem některé z dalších obětí a přesto, že byl raněn na noze, masakr přežil. Obyvatelé sousedních vesnic vysvobodili raněné a popálené děti a odvedli je do sirotčince v obci Pleshinitsy. Jediným dospělým, který masakr přežil, byl šestapadesátiletý Juzifa Kaminsky, který také raněný a popálený nabyl vědomí až po odjezdu nacistů. Mezi těly svých sousedů a přátel našel i svého těžce raněného a popáleného syna, který mu později umřel v náručí. V Chatyni zemřelo 149 lidí, včetně 75 dětí, přičemž nejmladšímu bylo 7 měsíců. Vesnice byla poté uzavřena, vypálena a srovnána se zemí. V roce 1969 byl na místě odhalen památník, který má tragédii připomínat. Sousoší „Nepokořený člověk“ bylo inspirováno právě tragickým osudem Juzifa Kaminského.

vrcholem lidství, přátelství a fair play. Byl sportovcem, který jako takový měl být nositelem těchto ušlechtilých myšlenek a o to víc, jako jejich vítěz, jejich šířitelem. Na místo toho se z něho stal člověk, který šířil nenávist, bolest a smrt. Krutý vrah nevinných lidí, na kterém olympijská myšlenka nezanechala jedinou stopu. Stal se však také příkladem člověka, po kterém nacistický režim toužil a kvůli kterému se rozhodl podporovat sport, přestože byl jako takový hlavními architekty nacismu ne zrovna oblíben. Woellke byl příkladem sportem zoceleného člověka, který se maximálně hodil pro plné využití v boji, třebaže nerovném. V tomto případě byl cíl jednoznačně splněn a dovoluji si tvrdit, že takových byla celá řada.

Naopak německou sportovkyní, se kterou si nacistická vláda ze sportovního pohledu krutě pohrála, byla Gertel Bergmannová. Tato špičková atletka byla nejlepší německou skokankou do výšky. Před olympijskými hrami však pobývala a studovala ve Velké Británii, za kterou chtěla vzhledem k postavení osob s židovským původem v Německu startovat i na olympijských hrách 1936 v Berlíně. Byla však společně s Helen Mayerovou, jednou z nejlepších šermířek na světě žijící v USA, svou domovskou zemí přemluvena, aby za ní startovala. Otázkou je, do jaké míry to bylo přestoupení dobrovolné a do jaké jim oběma bylo vyhrožováno například perzekucí rodin. Nicméně jim bylo přislíbeno, že se budou moci připravovat a později Německo také reprezentovat. Německo totiž potřebovalo nějaké příklady židovských sportovců, kteří ho budou reprezentovat, aby mohlo ukázat světu, že sportovcům s židovským původem není nijak bráněno být součástí národního týmu. V případě Mayerové se Německo obávalo jejího impulzivního temperamentu a velké publicity, které se v Americe těšila, a proto jí nakonec bylo umožněno na olympiádě skutečně startovat. A vyplatilo se. Mayerová zde získala stříbrnou medaili, stala se miláčkem publika a na stupních vítězů dokonce pozdravila nacistickým pozdravem, což jí bylo později velice vyčítáno. Bergmanová však takové štěstí neměla. Přestože na jaře 1936 předvedla nejlepší světový výkon, porazila své konkurentky v německé kvalifikaci a byla největší favoritkou v boji o olympijské zlato, start jí nakonec nebyl umožněn. Protože se to dozvěděla v podstatě těsně před samotnými hrami, nemohla se již ani vrátit do Anglie a pokusit se startovat za ní. Její životní sen se tedy rozplynul a navzdory tomu, že byla nejlepší na světě, olympijskou medaili nikdy nezískala.¹⁹¹

¹⁹¹ Walters, Guy: Berlínské hry, Olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007; Rippon, Anton: Hitlerova olympiáda, Praha 2008; 1936: Nacistický olympijský sen, (rež. Mira Thier, Florian Huber, Německo 2016).

6.5. Umělci jako kompars

Součástí letní olympiády byly původně také umělecké soutěže. Platilo to i pro berlínské hry v roce 1936. Soutěžilo se v pěti oborech, kterými byly architektura, malba, sochařství, literatura a hudba. Zúčastnit se mohli umělci ze všech států, které se účastnily her sportovních, a přihlašoval je vždy jejich národní olympijský výbor. Umělecká díla, která mohla soupeřit s ostatními v Berlíně, musela být vytvořena po 1. lednu 1932, ale nesměla se účastnit her v Los Angeles v témže roce. Na olympiádě měla být díla vystavena od 31. července do 16. srpna. V případě malby a sochařství se mohla být přihlášena pouze taková díla, která se tematicky hodila do prostředí olympijských her, to znamená, že jejich ústředním motivem byl sport. Zobrazovány mohly být různé sportovní a tělesné aktivity, utkání, ale také práce oslavující lidské tělo jako takové bez zřejmého sportovního charakteru. Pořadatelé akceptovali rovněž portréty a sochy představující sportovní hvězdy a šampióny. Prezentace soutěžících děl byla zároveň výstavou prodejní, avšak vstup byl zakázán podnikatelům a překupníkům s uměním. Za každou zemi měla reprezentativní díla vybírat jejich vlastní porota a ta měla poté být zaslána do Berlína nejpozději do 1. června 1936. Následně probíhala instalace a byl také vydán katalog všech soutěžních děl. Sportovní tematikou se měla zabývat či inspirovat i literatura a hudba, přičemž literární příspěvky nesměly přesahovat počet 20 tisíc slov a hudební kompozice neměly být delší než jednu hodinu. Odevzdání hotových literárních a hudebních děl přitom muselo proběhnout před 15. květnem 1936.

O výsledcích umělecké soutěže rozhodovala Umělecká sekce organizačního výboru her a ceny byly rozdány veřejně během závěrečného vyhlášení vítězů. Olympijské medaile a diplomy měly být rozdávány v architektuře za nejlepší design městského plánu a nejlepší architektonický design, v malbě za malbu, kresbu a nejlepší grafickou práci, v sochařství za nejlepší sochu a nejlepší rytinu či medaili, v literatuře za nejlepší díla v kategoriích básně a kontemplativní práce, dramatická díla, epická díla a konečně v oblasti hudby za kompozice písní s a bez doprovodu, instrumentální kompozice a orchestrální díla. Ovšem komise si

předem vyhrazovala právo některé kategorie nevyhlašovat, pokud by nesplňovaly odpovídající umělecký standard.¹⁹²

6.5.1. Československo na umělecké soutěži

Československý výbor olympijský se v účasti na umělecké soutěži potýkal s nedostatkem zájemců. Lépe řečeno, mnoho významných umělců se rozhodlo hry bojkotovat. Asi nejvýraznější postavou v tomto směru byl sochař, malíř, grafik a spisovatel Jakub Obrovský, medailista z uměleckých soutěží v Los Angeles a jedna z předních postav československého Výboru na přeložení olympijských her z Německa, o kterém více pojednává část této práce věnovaná právě bojkotu. Nezájem o olympijskou soutěž byl však patrný ještě před veřejným odmítáním umělců. Již v únoru 1935 dr. Widimský vyjádřil politování při informování ČVO, že Československo se pro nezájem prvořadých umělců s vhodným sportovním námětem her pravděpodobně nezúčastní.¹⁹³ Nicméně tím ČVO své snahy nevzdal. Za zápisu ze schůzí z března 1935 se dozvídáme, že nechal rozmnožit propozice k uměleckým soutěžím a ve formě letáků je rozeslal mezi umělecké školy, deníky, svazy i významné jednotlivce. Widimský doufal, že se to setká s vřelým ohlasem.¹⁹⁴ To se skutečně vyplnilo. Již o měsíc později informoval výbor o velkém zájmu o uměleckou soutěž. Dokonce vyzval k vytvoření speciální komise, která by se návrhy pro jejich množství zabývala. O dalším zájmu hovořil Widimský na dalším setkání ČVO v listopadu. Zde jmenuje konkrétní umělce, kteří projeví zájem a již pracují na svých dílech. Mezi jmenovanými se ještě objevuje i jméno sochaře Obrovského.¹⁹⁵ V polovině listopadu však Československému výboru olympijskému přišlo rozhodnutí Spolku výtvarných umělců Mánes, že se nezúčastní soutěže při olympijských hrách v Berlíně, protože v pořadatelské zemi není svoboda uměleckého projevu. Za spolek Mánes byl podepsán jeho předseda Josef Gočár a jednatel D. Kamil Novotný.¹⁹⁶ K protestu

¹⁹² NM, ATVS, OH, kart. Berlín 4, XIth Olympiad Berlin, Regulations for the art competition 1936.

¹⁹³ NA, ČVO, kart. 2, Protokol VIII. schůze pracovní ČVO konané dne 4. února 1935 v Národní kavárně v Praze, s. 1.

¹⁹⁴ Tamtéž, Zpráva generálního sekretáře pana Dr. F. Widimského k valné hromadě ČVO dne 25. 3. 1935, s. 4.

¹⁹⁵ Tamtéž, Protokol XIII. schůze pracovní ČVO, konané dne 5. Listopadu 1935 v Národní kavárně v Praze, s. 2.

¹⁹⁶ Tamtéž, kart. 51, Dopis Spolku výtvarných umělců Mánes adresovaný ČVO k rukám Dr. Widimského, 16. 11. 1935.

nejen proti účasti sportovců, ale také umělců, se v květnu 1936 připojilo například také Sdružení studentů v Kladně.

„Účastí podpořil by se fašistický stát, který svými činy již několikrát prokázal, že klid a mír Evropy neleží mu příliš na srdci a před jehož pangermánskou politikou musí býti na stráži všechny mírumilovné státy, zvláště naše demokratická republika.“¹⁹⁷

Je pozoruhodné, s jakou prozíravostí zmiňovaní studenti dokázali v jedné větě naprosto trefně argumentovat, proč by nebylo dobré se olympiády zúčastnit. Dnes můžeme říci, že bohužel nebyli vyslyšeni a následky jsou všem obecně známy.

Přes veškeré protesty a bojkoty se však našli umělci, kteří se rozhodli na hrách soutěžit a proto i tato část olympiády byla zastoupena reprezentanty Československa. Úspěch této výpravy však nebyl příliš velký. V zápisech a protokolech ze schůzí ČVO po olympijských hrách se neobjevuje jediná zmínka, přestože sporty jsou zde alespoň povrchně hodnoceny. Jediným úspěšným reprezentantem mezi československými umělci byl Jaroslav Krtička, který získal 3. cenu v kategorii orchestrální hudba svoji skladbou Slovácká suita. Komentář ze strany ČVO k uměleckým soutěžím se objevuje až v rukopisném materiálu pro valnou hromadu v roce 1937. Autor tohoto textu není uveden, nicméně podle zápisu z valné schůze vyplývá, že šlo o mezinárodního sekretáře prof. Widimského. Ten se zde o umělcích vyjadřuje především v tom smyslu, že neměli negovat olympijské soutěže. Stěžoval si, že na rozdíl od sportovců, kde se snahám o bojkot podařilo zamezit, to mezi českými umělci ČVO nedokázal prosadit. Autor zde vyslovuje myšlenku, že ignorace olympiády však nejvíce uškodila samotným československým uměleckým kruhům.

„Kdo viděl expozice národů sportovně uvědomělých, zejména Italů, Švédů, Němců a Maďarů trpce si na nepochopení našich uměleckých kruhů postěžoval. Zase bych musil do omrzení opakovati stesk na promarněnou příležitost. Naše expozice v Berlíně byla nepočtená a hodnotně nevyrovnaná, nejsilnější sochařsky, nejslabší malířsky. Návštěvníci z Československa s ní spokojeni nebyli. Ať vezmou na vědomí, e nejlepší snaha ČVO byla

¹⁹⁷ Tamtéž, prohlášení Sdružení studentů v Kladně ze dne 4. 5. 1936.

našimi oficiálními uměleckými kruhy sabotována. To jen povyšuje úctu k umělcům, kteří se nedali ovlivnit a do Berlína šli.“¹⁹⁸

Že šlo o promarněnou příležitost, měl vlastně Widimský pravdu, nicméně ne v jeho pojetí, ale v pohledu zcela opačném. Pokud by se podařilo hry skutečně bojkotovat, pochopitelně ne pouze Československou republikou, mezinárodní politická situace by se mohla vyvíjet zcela jinak.

6.5.2. Umělecká soutěž a výstava

Jak již bylo řečeno, zahájení umělecké soutěže, které se nakonec zúčastnilo celkem 23 států, proběhlo představením výstavy 31. července 1936, tedy den před samotným zahájením olympiády. Velice dlouhé úvodní slovo zde neměl nikdo jiný než říšský ministr propagandy dr. Joseph Goebbels. Jeho projev byl poměrně vyčerpávající, velice obšírný a idealistický. Mluvil v něm především o základním principu a smyslu umělecké soutěže.

„...cílem je ukázka velkých ideálů sportu prostřednictvím umění a především moderního umění, od té doby, co díla musela být vytvořena v období od předchozí olympiády, nebo lépe řečeno v posledních čtyřech letech. (...) ...ideál, který ovlivňuje osud lidí a národů musí najít vyjádření v současném tvůrčím umění.“¹⁹⁹

V podobném duchu hovořil i dále, přičemž zdůrazňoval jak důležité a signifikantní je vystavované umění, že vyjadřuje vztah mezi touhou tvořit a uměleckou silou. Pochopitelně se dostal i ke vztahu umění a sportu a k jejich vzájemnému propojení především s architekturou, kterou označuje za matku umění. Na tom je dobře vidět, co bylo pro nacistické špičky to nejpodstatnější. Nejlepším příkladem je ostatně samotný olympijský stadion a také další velkolepá zařízení, která byla pro účel olympijských her s velkou pečlivostí vystavěna. Sportoviště, ale také třeba olympijská vesnice, měly být totiž později nadále využívány čistě pro potřeby nacionálních socialistů. Blízko tělesné kultury má podle

¹⁹⁸ Tamtéž, kart. 6, rukopisný materiál k valné hromadě 1937, nedatováno a nesignováno (příloha k protokolu k řádné valné schůzi ČVO konané 15 března 1937 v Národní kavárně v Praze – kart. 64), s. 13.

¹⁹⁹ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 5, Address of Reich minister Dr. Goebbels at the inauguration of the olympic art exhibition Berlin 1936 on July 31st 1936, s. 1.

Goebbelse i sochařské umění. Zde uvedl příklad velkého množství soch a plastik, které byly umístěny v novém Říšském sportovním areálu. Těžkou úlohu podle něj měli malíři, kteří museli čelit konkurenci fotografie a filmu. Výtvarné umění se novým trendům muselo přizpůsobit a vyvinout se na jiných základech. Proto byla podle Goebbelse většina děl spíše symbolického než aktuálního charakteru. Ideál sportu v malířství měl dle jeho slov proniknout do národního vědomí, protože se vyvinul ve stejném fundamentálním duchu, který hýbe a inspiruje národy. Goebbels tedy hovořil o umění, ale přitom spíše zdůrazňoval národnostní potřebu prezentace skrze něj, než že by důraz byl kladen čistě na umělecké pojetí a hodnoty jednotlivých děl.

„Umění a sport jsou oba moderním fenoménem života a oba jsou podmíněné zásadně lidskému duchu. Dnes máme zde v Berlíně v této oblasti vynikající výtvoř, které byly spojeny do mezinárodní výstavy. Nové Německo zdraví umělce a nabízí jim upřímné a srdečné přivítání.“²⁰⁰

Jakkoli se Goebbels snažil vyzdvihnout důležitou úlohu umění a být v tomto ohledu vstřícný a srdečný, víme, že rozhodně nebyl upřímný. V jeho deníkových záznamech k tomuto dni se totiž můžeme dočíst naprostý opak.

„Mnoho práce. Olympiáda dává zabrat. Ale stojí to za to. Velký vnitrostátní i zahraniční tlak. Otevřena olympijská výstava. Žádný zvláštní styl. Obecné kecy. Dohromady obnošené, je to celkem chudobné. Několik věcí vyniká. Kupuji si z toho něco. A udávám velkou objednávku pro ministerstvo. Pracuji. Berlín je v olympijské horečce.“²⁰¹

Po Goebbelsovi se slova ujal předseda německého olympijského výboru Theodor Lewald, který byl o poznání stručnější. Spojení sportu a umění označil za jeden z nejvyšších a zároveň noblesních cílů, které baron Pierre de Coubertin založením olympijských her dosáhl. Připomněl, že Coubertin sám se zúčastnil soutěže v poezii na hrách ve Stockholmu a pod pseudonymem v ní zvítězil. Ve své řeči uplatňoval obvyklé fráze, že doufá, že výstava bude mít úspěch a že je mu potěšením v Německu přivítat umělce z celého světa. Jeho přáním

²⁰⁰ NM, ATVS, OH, krat. Berlín 5, Address of Reich minister Dr. Goebbels at the inauguration of the olympic art exhibition Berlin 1936 on July 31st 1936, s. 3.

²⁰¹ IfZ, Elke Fröhlich (ed.), Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Teil I 1923–1941, Band 3/II März 1936 – Februar 1937, s. 143.

bylo, vidět zde mnoho přátel umění, kteří budou nejen pochváleni za své úspěchy, ale jejichž díla budou zakoupena na ozdobu domácností po celém světě.²⁰²

K zahájení výstavy už chybělo pouze uvítání předsedy MOV hraběte Baillet Latoura. Jeho projev byl poměrně stručný a nebyl ničím příliš výjimečný. Vyjádřil radost nad úspěchem propojení sportu a umění na předchozích olympijských hrách a zároveň projevil naději, že v Berlíně bude tento úspěch ještě prohlouben. Pochopitelně poděkoval organizačnímu výboru a všem, kteří se podíleli na pořádání uměleckých soutěží.²⁰³

²⁰² NM, ATVS, OH, krat. Berlín 5, Address fo Dr. Theodor Lewald at the opening of the Olympic art exhibition on July 31st 1936., s. 1.

²⁰³ Tamtéž, Address fo Count Baillet Latour at the inauguration of the art exhibition on July 31st 1936, s. 1.

7. Dozvuky olympijských her – aplaus ve stoje

7.1. Vztah Československého olympijského výboru k olympiádě v Berlíně

Pro vytvoření celkového obrazu nahlížení Československého výboru olympijského na olympijské hry v Berlíně a Německo obecně se musíme vrátit do roku 1930, kdy se právě v Berlíně konal kongres Mezinárodního olympijského výboru. Dochovala se zpráva o tomto kongresu od Dr. Grusse, která v témže roce vycházela po částech v Národních listech. Gruss byl naprosto fascinován Německem a jeho systémem tělovýchovy. Již na počátku textu je vedle obšírného výkladu veškerých detailů cesty cítit naprosto nekritický obdiv k Německu. V první kapitole se věnoval především propagaci a v dalších se podle vlastních slov chtěl věnovat podrobnostem, ze kterých by se Československo mohlo poučit. Obdivoval například muzeum tělesných cvičení a nabádal k založení podobné instituce v českých zemích. Dále hovořil o Vysoké škole pro tělesnou výchovu, která krátce před sjezdem slavila desetileté výročí. Obdivoval se jejímu systému výuky a její plusy připisoval především tomu, že škola je soukromou institucí a vyučují na ní přední odborníci z různých odvětví. Nicméně její příjmy tvořily pouze 8 % celkového rozpočtu, takže byla dotována říšským ministerstvem vnitra. Gruss hovořil s velkým obdivem a úctou také o „duši“ školy Karlu Diemovi. Poté se zabýval německým stadionem, jenž byl vybudován pro olympijské hry v roce 1916, které se z pochopitelných důvodů nekonaly. Nicméně tomuto tématu se Gruss vyhnul a spíše popisoval dané sportoviště opět s velkým obdivem. Nesplnilo ve své době sice svůj účel, ale fungovalo jako sportoviště pro výše zmiňovanou vysokou školu, které bylo neustále rozšiřováno. Tři roky po kongresu vrcholným představitelům nacionálního socialismu připadalo nedůstojné a nedostačující, a tak bylo rozhodnuto o výstavbě stadionu zcela nového. Monumentálního díla, které mělo být prvním z výstavních architektonických počínů nového režimu.²⁰⁴ V poslední části svého rozboru se Dr. Gruss věnoval organizaci německého sportu, který měl propracovaný systém a byl poměrně štedře podporován vládou pod přímou kontrolou ministerstva vnitra.

„ (...) jest v Německu péče o tělesnou výchovu provedena cílevědomě, organizačně dokonale, a do podrobnosti propracovaně. Není třeba zákona o povinné tělesné výchově,

²⁰⁴ Více viz kapitola o výstavbě stadionu

když takovýmto způsobem stát, země, samospráva, industrie, zámožní jednotlivci a odborní pracovníci spojenými silami starají se o tělesný výcvik svého národa."²⁰⁵

Na to konto si Gruss v závěrečné části své zprávy stěžoval na neutěšený stav tělovýchovy v Československu. Chyběly zde podle něj spolky a i sportoviště. Vzhlížel v tomto ohledu nekriticky k Německu coby poraženému státu, který se přes veškeré své finanční krize dokázal systematicky a velice štedře věnovat tělovýchově. Československo naopak podle jeho slov stát vítězný by se mohl srovnávat pouze se státy „zaostalými neb nekulturními“. Jeho kritika vyvrcholila slovy:

„ (...) tělovýchova jest nejlepší mezinárodní propagací levnější, než obesílání výstav a nejlepší brannou výchovou. Německo imponuje svým bývalým nepřátelům právě tím, že dopřálo tělovýchově tak vynikajícího rozvoje a bude jim imponovati ještě více, až seznají, že ve sportovcích a tělocvikářích má právě tak dobrou armádu se železnou kázní jako před válkou."²⁰⁶

Kdyby tušil, jakou pravdu měl. O několik let později se ukázalo, že Německo skutečně využívalo sport a svojí brannou výchovu, ovšem k mnohem méně ušlechtilým cílům než je tělovýchova mládeže. Obří armáda, zbraně a s tím spojené miliony obětí. Náznaky toho, co přijde, byly patrné minimálně od roku 1933, kdy se k moci dostal Hitler a jeho strana NSDAP. Gruss a celý československý výbor olympijský, alespoň na oficiální úrovni, svůj názor na Německo, a možno říci až obdiv k němu, neztratili. Naopak s německou stranou udržovali velice přátelské vztahy, a jak víme, tvrdě bojovali proti jakýmkoli snahám o bojkot. Jaká byla jejich motivace k takovému počínání, není však zcela jednoznačné. Možné vysvětlení je pochopitelně ve snaze uchovat iluzorní apolitičnost sportu, nebo možná i skutečný upřímný obdiv Německa. Dalším vysvětlením však může být celková státní politika, která, jak se dozvídáme z depeší a zpráv berlínského velvyslance Mastného, se nesla v duchu smířlivosti s Německem, dokud to bude jen možné. Mastný doslova nabádal, aby československá vláda nepodnikala žádné kroky, které by mohly narušit vztahy s Německem.²⁰⁷ Z logiky věci vyplývá, že Výbor olympijský dostával instrukce od vlády a příslušných ministerstev, i když takové dokumenty zatím v rukou nemáme. Tato okolnost by mohla vysvětlovat a také

²⁰⁵ NM, ATVS, OH, krat. Berlín 7, Dr.J.Gruss: Dojmy z Berlínského mezinárodního olympijského sjezdu.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Více v kapitole Bojkot – Československá zahraniční diplomacie v souvislosti s olympiádou.

částečně omlouvat chování Československého výboru olympijského, respektive jeho představitelů.

Obdiv k Německu nejenže přetrvával do samotných her v Berlíně, ale po jejich zakončení možná ještě zesílil a neopadal ani několik let poté. Přestože od podzimu 1936 mračna nacismu nad Evropou nadále houstla, ČVO nadšeně přijímalo čestná vyznamenání od organizátorů olympijských her, se kterými udržoval přátelské styky, a ještě v roce 1938 pozval Karla Diema na přednášku do Československa. Ta se uskutečnila 14. ledna 1938 v Zengerově sálu české techniky pro české i německé vzdělávací kurzy pro učitele tělocviku na středních školách. Opakována byla ještě následující den v biografu Kapitol pro ostatní české i německé žactvo středních škol. Obě přednášky byly hojně navštíveny a o jejich úspěchu nadšeně referoval dr. Widimský na valné hromadě ČVO koncem března 1938.²⁰⁸

Přitom to bylo období, kdy se například velice vyhrcovala otázka sudetských Němců v Československu, která se na přelomu let 1937 – 1938 začala proměňovat v mezinárodní problém. Hitler v únoru 1938 veřejně prohlásil, že mu šlo „jen o osvobození 10 milionů Němců žijících v zahraničí“. O měsíc později obsadil Rakousko.²⁰⁹

Po samotné olympiádě logicky následovala různá hodnocení jejího průběhu i dosažených výsledků. První takové zhodnocení přednesl předseda ČVO Dr. Gruss na jeho poolympijské schůzi 29. září 1936, kdy konstatoval, že výprava v Berlíně byla nejuspěšnější v historii her, přestože například výsledky atletů by mohly být lepší. Více se však olympiádě nevěnoval.²¹⁰ Na dalších schůzích se představitelé ČVO věnovali spíše praktickým stránkám, jakými bylo například vyúčtování her, a z negativních záležitostí řešili pouze stížnosti dorostenců na málo jídla, které se jim v Berlíně dostávalo, přičemž děkovali některým sportovcům za pomoc dorostencům, a také se stále řešila kauza hokejistů na zimních hrách v Ga-Pa. Obecné a podrobnější hodnocení olympiády se objevuje v ročence, kterou ČVO připravil pro období let 1933–1936. Zde se nachází mnoho komentářů především ke sportovním výkonům na hrách v Ga-Pa i v Berlíně. Nejvíce chváleni jsou pochopitelně kanoisté, kteří dosáhli

²⁰⁸ NA, ČVO, kart. 2, Zpráva mezinárodního tajemníka pana prof. Dra Widimského pro valnou hromadu Československého Výboru Olympijského, konanou dne 28. března 1938 v hotelu Palace v Praze II., s. 2.

²⁰⁹ CUHRA, Jaroslav et. al: České země v evropských dějinách, díl čtvrtý od orku 1918, Praha-Litomyšl 2006, s. 92.

²¹⁰ NA, ČVO, kart. 2, Zápis XI. schůze užšího výboru Československého Výboru Olympijského konané 29. září 1936 v Národní kavárně.

nečekaného úspěchu. Vedle výsledků sportovních si však autoři ročenky na mnoha místech všimají i samotné organizace olympiád. Dr. Klinger se věnoval především působení sokolů na olympiádě a gymnastickým závodům vůbec. V materiálech sepsaných pro ročenku hleděl hodně dopředu, co je třeba zlepšit, ale co se týká Berlína, především si stěžoval na hodnocení soudců, které nebylo podle jeho názoru úplně spravedlivé. Nepřímo zde hovořil o jejich značné zaujatosti a potřebě toto na mezinárodním poli změnit. Nezaměřoval se tak na motivaci soudců, jako spíše na to, že by měli procházet jednotným školením a své úsudky zlepšit. Jestli zde byla ale jakákoli politická motivace, to již s odstupem určit nelze. Další zlepšení pak spatřoval ve větším semknutí a spolupráci Slovanů a jeho úvahy zašly až k možnému obnovení Slovanských her. Tyto věty jsou však v přípravných materiálech přeškrtnuty, a nebyly tak pro samotnou ročenku použity.

Hodnocení olympiády bylo provedeno prakticky všemi sportovními svazy, které se jí zúčastnily. Naprostá většina z nich se věnuje čistě sportovním výkonům a není pro nás, s veškerou úctou ke sportovcům a jejich výsledkům, tolik podstatná. Zvláštní je pouze zpráva svazu těžké atletiky, která je podávána velice strohým stylem a nijak zvlášť neoslavuje, spíše pouze zmiňuje, stříbro československého reprezentanta v řecko-římském zápase Kaleputche. Zajímavá je však například zpráva plaveckého svazu, která referuje o velkých nadějích, jež byly původně vkládány do mužstva vodního póla. Bohužel se ale her nezúčastnili dva klíčoví hráči dr. Steiner a Beck, kteří byli židovského původu a připojili se k ostatním bojkotujícím sportovcům.

„Ať už důvody židovských kruhů k takovémuuto krajnímu rozhodnutí byly jakékoliv, nesmí se zapomínati, že Československo si nemohlo dovolit odmítnout svou účast v Berlíně prostě proto, že podobný čin byl by našimi sousedy považován za čin nepřátelský a jako takový by byl proti nám náležitě využit. Toto stanovisko mělo být rozhodujícím i pro naše židovské sportovce jako loyální občany našeho státu.“²¹¹

Tomášek, sportovní vedoucí plavců, nejen že považoval za správné ohnout záda před násilnickým nacistickým režimem, ale dokonce měl sportovcům židovského původu za zlé, že neučinili stejně, přesto že bylo obecně známé, jak se německá vláda k takovým lidem chovala. Ještě zajímavější je, že věta o tom, jak by Německo vnímalo československou

²¹¹ NA, ČVO, kart. 64, Rukopisný materiál pro ročenku 1933–36, J. Tomášek: Naši plavci na XI. Olympiádě, s. 2.

neúčast, byla rukou přeškrtnuta a místo toho byly doplněny důvody prostě mezinárodní a ryze olympijské. Skutečné důvody československé účasti na olympiádě měly tedy být veřejnosti zatajeny. O tom, čím ruka strojopis přeškrtnula, můžeme pouze spekulovat, nicméně pravděpodobně patřila dr. Grussovi, kterému byly adresovány některé předchozí materiály, které rovněž obsahovaly rukopisné poznámky. Důležité je, že z toho jasně vyplývá, že Československý výbor olympijský nemusel být tak optimisticky naladěný vůči Německu, ale pouze se ho bál. Není tedy divu, že v takové atmosféře chybělo našim sportovcům, jak zdůrazňuje Tomášek nejen v plaveckých sportech, sebevědomí a bojovnost, na rozdíl od německých závodníků, kteří zmíněnými vlastnostmi překypovali.

Podrobná i lehce emotivní je zpráva Karla Popela o úspěších československých kanoistů. Podrobně jsou zde vylíčeny závody, ve kterých pro Československo získali zlaté medaile Mottl a Škrdlant na kánoji v závodech dvojic na 10 km a o den později na 1 km a stříbrnou mezi singl kanoisty Karlík na trati 1 km. Žádné zmínky o dění mimo kanál do hodnocení olympiády z pohledu vodáků však nezasáhly.²¹²

Po olympijských hrách se v mnohých zápisech ze schůzí ČVO objevují zmínky o udělování různých medailí a vyznamenání za zásluhy na olympijských hrách. Medaile byly rozdávány jak různým českým funkcionářům a spolupracovníkům jak ze strany ČVO, tak od německého organizačního výboru her. Takto vyznamenání byli mnozí českoslovenští sportovní činovníci německou vládou prostřednictvím čsl. ministerstva zahraničí v říjnu roku 1937.²¹³ I mnohým organizátorům a význačným osobnostem na německé straně se rozhodl ČVO prostřednictvím medailí poděkovat za příkladné hry. Že se takovýmto způsobem oceňovali sportovní činovníci, kteří cenných kovů jinak dosáhnout nemohli, krátkou dobu po olympijských hrách by bylo ještě pochopitelné. Nicméně v zápisech se dá nalézt zmínka ještě ze 13. března 1939, kdy si ČVO pochvaloval, že ministerstvo sociální a zdravotní správy souhlasilo s jeho návrhem udělit medaile „za zásluhy“ říšskoněmeckým činovníkům XI. olympijských her. Vyřízení mělo být pověřeno ministerstvem zahraničních věcí.²¹⁴

²¹² NA, ČVO, kart. 64, Rukopisný materiál pro ročenku 1933–36, Dr. Karel Popel: První Olympijské Hry československých kanoistů.

²¹³ Tamtéž, kart. 13, ministerstva financí místopředsedovi ČVO J. Čížkovi ze dne 23. září 1937.

²¹⁴ NA, ČVO, kart. 3, Zápis VI. Schůze výkonného výboru Čs. Výboru Olympijského, konané v pondělí dne 13. března 1939 v hotelu Palace, s. 2.

7.2. Přijetí olympioniků prezidentem Benešem

Dne 27. února 1937 přijal prezident Československé republiky dr. Edvard Beneš předsednictvo ČVO, jmenovitě předsedu prof. Josefa Grusse, místopředsedu Jaroslava Čížka, mezinárodního tajemníka prof. dr. Widimského a pokladníka Rudolfa Richtera. Prezident jim vyjádřil vděčnost za jejich práci, které si velice vážil, ale ocenil také výsledky sportovců na olympijských hrách v Berlíně.

„Kladu důraz na to, abychom jako samostatný stát se vždy představovali ve světě s důstojností, se ctí a úspěchem co největším. Za tuto všechnu práci vám děkuji a kde budu moci, chci a budu vám v budoucnosti pomáhat.“

Po výměně zdvořilostních frází pozval prezident delegaci k delší debatě o stavu československého sportu. Sportovními organizacemi včetně MOV a ČOV předstíranou apolitičnost naboural Beneš tvrzením, že sport má velký význam a nezastupitelnou úlohu také v politickém životě a pro obranu státu.

*„V boji o zpevnění národního charakteru musí jíti ruku v ruce síly mravní i fysické, ale síly mravní jsou vždycky základem. Proti našemu státu byla osm měsíců vedena velmi prudká kampaň. Byla to zkouška, ale my jsme v ní mravně, silou vůle, dobrých nervů a dobrým svědomím vydrželi. Vydrželi jsme a již nyní to nese ovoce. A musí to tak být i v budoucnu. I zde je velký úkol sportu.“*²¹⁵ Beneš narážel na snahy domácích Němců a nacistů o podlomení Československé republiky, její vnitřní i zahraničně-politické stability.

Poukazovala však účast na hrách v Německu na velký morální charakter československého sportu, nebo měl pravdu Oskar Hekš a ostatní, kteří to naopak považovali za morální úpadek?

Po debatě všichni společně přijali medailisty z olympijských her v roce 1936, ke kterým pronesl prezident děkovnou řeč:

„Děkuji vám všem, že jste přišli, rád jsem přijal vás, kteří jste reprezentovali náš stát na mezinárodních závodech olympijských. Sportovní zástupcové našeho státu měli úspěch a to

²¹⁵ NA, ČVO, kart. 64, Rukopisný materiál pro ročenku 1933–36, novinové výstřižky (ČTK-blíže nespecifikováno) o návštěvě olympioniků u prezidenta Beneše z 27. února 1937.

*má svůj význam, protože olympijské hry mají roli mezinárodně významnou, neboť státní charakter jednotlivých bojujících skupin v nich zvláště vystupuje. Je to obnovení starých her v novém rouše a světu se tu představují ve sportu a ve své výkonnosti sportovní všichni národové. A tu musíme míti ctižádost, abychom stát svůj důstojně representovali. Umístili jste se dobře a přeji vám, abyste se v budoucnosti umístili ještě lépe. Víím, že to uděláte a že svému státu a národu budete dělat jenom čest. Další vaši práci a dalším vašim výkonům přeji mnoho zdaru.*²¹⁶

Když pomínu fakt, že říkat zlatým olympijským medailistům, aby se v budoucnu umístili ještě lépe, je trochu zvláštní, shrnul zde Beneš velkou podstatu sportu ve věci reprezentace státu na mezinárodní úrovni. Příkladal opět velkou politickou váhu olympismu a sportu vůbec. Fakt, který se sportovní činovníci snažili a dodnes často snaží zakrýt, byl vždy více než evidentní. Sport byl a zůstává mocným politickým nástrojem.

Po těchto slovech byli panu prezidentu představeni jednotliví medailisté a nějakou chvíli s ním pohovořili. Jeden ze zlatých olympioniků, kanoista Vladimír Syrovátka, na setkání vzpomínal v tom nejlepší slova smyslu. Popisoval ho jako velice přátelské a byl tím mile překvapen. Prezident Beneš byl o sportu velmi dobře obeznámen a podle Syrovátky je všechny znal a jejich úspěchy se zájmem prostřednictvím tisku sledoval.²¹⁷

7.3. Postoj Jiřího Gutha-Jarkovského k olympijským hrám v roce 1936

V případě hodnocení olympijských her a postojů předních československých sportovních představitelů nelze nezmínit, v té době již čestného, předsedu ČVO Jiřího Gutha-Jarkovského. Na úvod musím poznamenat, že nemám v úmyslu nijak dehonestovat či snižovat jeho osobu a působení na poli československého, ale i mezinárodního sportu. Jarkovský byl a dodnes zůstává jednou z nejdůležitějších osobností československého sportu. Patřil mezi blízké Coubertinovi spolupracovníky již v době zakládání moderních olympijských her a vedle

²¹⁶ NA, ČVO, kart. 64, Rukopisný materiál pro ročenku 1933–36, novinové výstřižky (ČTK-blíže nespecifikováno) o návštěvě olympioniků u prezidenta Beneše z 27. února 1937

²¹⁷ Tamtéž, výstřižky (blíže nespecifikováno) Byli jsme u prezidenta, 28. února 1937

Československého výboru olympijského (respektive v té době Českého výboru olympijského), který byl založen díky němu v roce 1939 jako jeden z prvních národních výborů na světě, přestože ještě neexistovala samostatná Československá republika, a Jarkovský byl jeho předsedou, zastával významné postavení i v Mezinárodním olympijském výboru, jehož členem byl až do své smrti v roce 1943. Svoje působení ve světovém sportu shrnoval v proslovu k příležitosti oslav čtyřicetiletého výročí Československého výboru olympijského a 75. narozeninám barona Pierre de Coubertina, který byl rovněž použit jako materiál pro ročenku ČVO.²¹⁸ Na jeho řeč navazoval tehdejší předseda ČVO Gruss, který shrnoval práci ČVO od jeho samotného založení a vyzdvihoval zásluhy Jarkovského a Coubertena o novodobý olympismus. V souvislosti s berlínskými hrami mluvil Gruss především o finančních potížích, které pomohlo vyřešit až ministerstvo financí a státní loterijní ředitelství, a také o „*nepochopitelné mentalitě velké části české veřejnosti, která obeslání her nebyla nakloněna*“. Za pravdu dal podle Grusse ČVO až výsledek olympiády, která se stala se třemi zlatými a pěti stříbrnými medailemi nejúspěšnější olympiádou v dosavadní historii československého sportu.²¹⁹

Již před olympijskými hrami v Německu byl Jarkovský jejich velkým zastáncem a vyslovoval se proti jakémukoli bojkotu. Svůj neměnný postoj prezentoval i po olympijských hrách, konkrétně v září 1936 v Náchodských listech.²²⁰ Pro zajímavost uvádím celý jeho text v příloze. Nechci zde spekulovat, co je příčinou Jarkovského názorů, nicméně faktem zůstává, že v mnoha ohledech byly až alarmující. Z dnešního pohledu je především zarážející, jak stavěl sport mimo politické zájmy. Nutno však podotknout, že v té době nebyl rozhodně sám. Že Hitler využil olympijské hry čistě ve prospěch svého režimu, bylo nadevše jasné již v té době a mnohé zdroje na to upozorňovaly. Jarkovský to i sám na druhou stranu vlastně přiznával. Možná by to nebyl tak zásadní problém, pokud by se nejednalo o režim prokazatelně represivní a násilnický. Je samozřejmé, že v té době nebyly známy všechny okolnosti a především důsledky činů nacionálně socialistického režimu, které máme možnost studovat dnes. Nicméně byl dostatek důkazů o tom, jakým způsobem se Hitler choval

²¹⁸ NA, ČVO, kart. 64, Rukopisný materiál pro ročenku 1933–36, Proslov J. Gutha-Jarkovského při oslavě 40. letého jubilea Československého výboru olympijského a 75. narozenin barona Pierre de Coubertina, 28. února 1937 v Praze.

²¹⁹ Tamtéž, dovětek předsedy Grusse k proslovu Gutha-Jarkovského při oslavě 40. letého jubilea Československého výboru olympijského a 75. narozenin barona Pierre de Coubertina, 28. února 1937 v Praze.

²²⁰ NM, ATVS, OH, kart. Berlín 1, Dr. Jiří St. Guth-Jarkovský: Berlín 1936 (psáno pro Náchodské listy).

k vlastním obyvatelům a takový režim by neměl být podporován nikdy, a to méně ze strany olympismu, který si sám jako své hlavní poslání určil šíření míru a rovnoprávnosti všech lidí bez ohledu na barvu pleti či jejich vyznání. Už když Jarkovský hovořil v souvislosti s olympiádami o první světové válce, chválil berlínský organizační výbor za svědomitost, s jakou přistoupil k přípravě her v roce 1916, které se měly konat v Berlíně, a poté neutichající celoněmeckou snahou po první světové válce hry skutečně uspořádat. Nezmínil však ani náznakem fakt, že v případě této války to bylo právě Německo, kdo byl jejím agresorem a vedle přípravy olympijských her se věnovalo především přípravám válečným. V případě olympiády v roce 1936 nekriticky chválil jejich organizační výbor, zdůrazňoval přátelský vztah s ním ze strany Československa a ostře kritizoval jakékoli snahy, které měly upozorňovat na alarmující skutečnosti, které se v Německu v té době odehrávaly. Veškeré přešlapy, jako například nesprávnou mapu Československa pro štafetový běh, naprosto zlehčoval. Navíc si velmi stěžoval na sokoly, kteří ač ve svém názoru nejednotní, z části hry pravděpodobně skutečně bojkotovali. (Oficiálním důvodem neúčasti sokolstva na hromadném cvičení byly udávány finanční potíže.) Nezamlouvala se mu ani neúčast jakýchkoli politických představitelů československého státu na berlínských hrách, ačkoli předtím mluvil o jejich jasné apolitičnosti. Z archivních materiálů jasně vyplývá, že Československo ve zastoupení jeho politických špiček a ministerstev, zvolilo taktiku se k hrám nijak nevyjadřovat. Byla zde jasná nechuť je jakkoli podporovat, ale na druhou stranu si nedovolili, či nemohli dovolit, je zcela odmítnout. Navíc pokud by hry byly skutečně záležitostí ryze sportovní, neměli by zde místo žádní představitelé jakýchkoli států demonstrující své postavení. Mohli by se jich teoreticky zúčastnit pouze jako obdivovatelé sportu a olympijských myšlenek. Jarkovský si tedy v tomto smyslu velice protiřečil. Sám navíc uznával, že středobodem nejen berlínských her, ale také olympiády v Ga-Pa, byl sám Hitler. Přestože hodnocení jeho osoby na základě osobních setkání je trochu rozpačité. Alarmující a možná trochu naivní je i jeho komentář k nacistickému pozdravu. Na jeho používání cizími výpravami, a především té československé, neshledával Jarkovský nic špatného. Považoval za slušnost zdravít v daném státu obvyklým způsobem, za přizpůsobení se místním zvyklostem, stejně jako když kupříkladu Žid smekne v křesťanském chrámu, a přirovnával ho k „jadrnému českému pozdravu Nazdar!“, jenž by Češi jistě ve své vlasti také ocenili a považovali ho za projev úcty. Ovšem samotný akt projevování úcty režimu, jakým byl nacionální socialismus v roce 1936, je jistě krajně nevhodné pro jakéhokoli demokraticky smýšlejícího člověka, mezi

které se Čechoslováci sami řadili. Ve stručnosti si Jarkovský berlínskou olympiádu ve všech směrech nadmíru pochvaloval a neviděl v tom nic znepokojivého. Velmi zajímavý by byl jeho názor po vypuknutí druhé světové války, jejíhož konce se již nedožil. Jiří Guth-Jarkovský zemřel v roce 1943 v době Protektorátu Čechy a Morava ve věku nedožitých 82 let.

7.4. Film Olympia

Tak jako si organizátoři otestovali na zimních olympijských hrách přímé rozhlasové vysílání, vyzkoušeli i natočení filmu o tomto sportovním svátku. Jmenoval se „Jugend der Welt“ a jeho natočením byl pověřen Hans Weidemann, říšský filmový dramaturg a viceprezident Říšské filmové komory. Snímek trvající půl hodiny zachytil zahajovací ceremoniál, sportovní okamžiky z jednotlivých olympijských závodů a soutěží a závěrečnou slavnost.²²¹ Mnohem větší pozornost však vzbudil dvoudílný film o letních olympijských hrách „Olympia“, jehož režisérkou byla Leni Riefenstahlová. Pověřena byla natáčením filmu v roce 1935²²² a ujala se ho ve velkolepém stylu. Film navazoval na antickou tradici, a proto se na jeho začátku divák ocitne v prostředí řecké Akropole. Riefenstahlová byla fascinována krásou lidského těla a nebála se to ve svém snímku na tu dobu velmi naturalisticky zobrazit. V oficiálním programu k filmu mimo jiné stojí:

„Ovládnuté napětí Myronova Diskobola jest obrazem mužné síly naší doby, diskobolů a atletů našich dnů, věrných podob klasických ideálů. A jako doplňovala Aphrodita mužnou sílu, tak stojí ženské postavy se svými hrami a uvolněnými tanci vedle atletů. Ony symbolizují svou chůzí, svými pohyby touhu po ideálech a z rytmu touhy po kráse a dokonalosti rodí se plamen – plamen, zrozený z touhy, zapaluje pochodeň, jež nese věčný oheň z prastarého

²²¹ MAREŠOVÁ, Kateřina: Českoslovenští sportovci na olympijských hrách v Berlíně v roce 1936 a reflexe jejich výsledků v Československu, diplomová práce, TUL, Katedra přírodovědně humanitní a pedagogická, 2009, s. 58.

²²² Tamtéž, s. 112.

*oltáře Olympu sedmi zeměmi do berlínského stadionu, kde svítil v 16. dnech XI. olympijských her mládeži 52 národů a jejich bojům.*²²³

Již z toho je jasné, že se nejednalo o film čistě dokumentární, nýbrž velmi umělecky pojatý. Například samotné zapalování olympijského ohně zde není autentické, ale speciálně pro film nahrané. Riefenstahlová pak sledovala celý průběh štafety s olympijským ohněm a poté natáčela samotná sportovní klání, ale s kamerou zavítala i do olympijské vesnice. Nakonec vznikly dva díly snímku „Olympia“. První nesl podtitul „Přehlídka národů“ a druhý „Oslava krásy“. Z uměleckého hlediska se jednalo o velice zdařilý snímek, za který dostala autorka snímku Národní filmovou cenu a vyznamenání Mezinárodního olympijského výboru. Dodnes se z tohoto pohledu řadí ke klenotům světové kinematografie. Například ve Spojených státech se ale film setkal s tvrdě odmítavými postoji.²²⁴ Protože veškeré fotografování a filmování na olympijských sportovištích podléhalo přísné kontrole říšského ministerstva propagandy a zahraniční reportéři měli vstup na sportoviště zakázáný²²⁵, nabízí film Olympia i dnešnímu divákovi velice unikátní záběry na všechny důležité sportovní momenty berlínské olympiády.

Zajímavý byl nejen snímek jako takový, ale vzhledem k politické situaci i cesta k jeho promítání v Československu. V Berlíně měl premiéru u příležitosti oslav Hitlerových narozenin 20. dubna 1938.²²⁶ V Československu bylo jeho promítání plánováno začátkem května na dny kolem 10. června 1938. Uvědomme si však, o jaké období v dějinách Československé republiky se jednalo. Po anšlusu Rakouska v březnu 1938 se dále stupňovaly útoky nacistů vůči Československé republice, která 20. května 1938 částečně mobilizovala.²²⁷ Na slavnostní premiéru si ČVO nárokoval pozvat osoby či úřady, které sám uzná za vhodné, přičemž její finanční pokrytí měl nést producent Olympia-film. Pokladna ČVO však měla uhradit návštěvu Leni Riefenstahlové, kterou na premiéru zamýšlel pozvat. Mezi další pozvané měl patřit předseda Československého všesportovního výboru prof. Pelikán a také

²²³ NA, ČVO, kart. 53, Bio-program v obrazech: Olympia, přehlídka národů, první díl filmu o olympijských hrách v Berlíně 1936, č. 589, bez stránkování.

²²⁴ MAREŠOVÁ, Kateřina: Českoslovenští sportovci na olympijských hrách v Berlíně v roce 1936 a reflexe jejich výsledků v Československu, diplomová práce, TUL, Katedra přírodovědně humanitní a pedagogická, 2009, s. 122.

²²⁵ Tamtéž, s. 112.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ CUHRA, Jaroslav et. al: České země v evropských dějinách, díl čtvrtý od roku 1918, Praha-Litomyšl 2006, s. 93.

českoslovenští novináři.²²⁸ Záznamy o tom, jestli byl film skutečně promítán, bohužel chybí. Z pozdějších zápisů ale vyplývá, že premiéra uskutečněna nebyla. Nicméně z prosincového zápisu schůze ČVO se dozvídáme, že promítání filmu se stalo ožehavou záležitostí:

„Ing. Hauptmann se dotazuje, zda má Č.V.O. dále jednati o promítání filmu XI. Olympijských her v Berlíně, a zda vůbec dnešní situace byl by již vhodná k uspořádání filmových představení. Bylo usneseno poděkovati společnosti „Olympia-film“ za předvedení. Předseda prof. Dr. Gruss doporučuje dotázati se napřed příslušných úřadů, jak by doporučily tyto samy předvádění filmu. (...)“²²⁹

Jak již bylo řečeno, po anšlusu Rakouska vystupňovala nacistická vláda tlak na Československo. Jako prostředek a současně záminka jí sloužili zfanatizovaní sudetoněmečtí přívrženci, kteří opakovaně vyvolávali konflikty v pohraničních oblastech. Léto 1938 se neslo v duchu napjatého vyjednávání o návrzích autonomie pohraničních oblastí s převahou německého obyvatelstva. Norimberský sjezd s názvem Parteitag des Grossdeutschlands byl otevřenou výzvou nacistických špiček k násilnému převratu v Československu. Dne 23. září Československo mobilizovalo a připravilo se k obraně vlastního území. Mnichovská dohoda 30. září 1938, které se Československo neúčastnilo, byla hřebíčkem do rakve demokracie i v celé východní Evropě. Okupace sudetoněmeckého území vojsky Německa a později i Polska a Maďarska byla již předzvěstí válečných choutek Třetí říše na území východně od jejích hranic.²³⁰

Je patrné, že ČVO byl z nastalé situace velmi rozpačitý. Vyjadřovat se k politickým otázkám mu bylo krajně nepříjemné a možná se k tomu ani necítil kompetentní. V lednu roku 1939 již však jednat musel, i když domlouvání jeho členů bylo velice opatrné a nejisté. Z materiálů je cítit snaha o sjednání nějakého kompromisu. V zápisu ze schůze z 9. ledna se uvádí, že již existuje francouzská verze filmu, která by měla obsahovat méně výjevů s hákovými kříži. Za ČVO ing. Hauptmann uvažoval o jeho zařazení do promítání v rámci propagace olympijských her v Helsinkách, které se měly konat místo her tokijských.

²²⁸ NA, ČVO, kart. 3, Zápis ze schůze ústředního výboru ČSVO ze dne 2. května 1938, s. 2. a 3.

²²⁹ Tamtéž, Zápis ze schůze ústředního výboru ČSVO ze dne 5. prosince 1938, s. 2.

²³⁰ CUHRA, Jaroslav et. al: České země v evropských dějinách, díl čtvrtý od orku 1918, Praha-Litomyšl 2006, s. 93-97.

„(...) ale jest tu také druhá otázka, jestli jest vůbec vhodné něco takového podniknouti v dnešních dobách neurovnané politické situace.“²³¹

Dr. Gruss nakonec doporučil stažení filmu z programu vysílání. O měsíc později, 6. února, oznámil na další schůzi ústředního výboru ČVO Ing. Hauptmann, že film bylo dovolené přivést a dát k cenzuře. Premiéru očekával ještě koncem toho měsíce, či začátkem měsíce následujícího v biu Pasáž. Bylo však zapotřebí rozhodnout, jestli se bude konat slavnostní premiéra, na kterou by se oficiálně zvali hosté, a kdo by měl promítání zaštitit. Na jeho slova zareagoval dr. Widimský:

„(...) bylo v poslední schůzi již rozhodnuto, zadati promítání jako soukromé, jelikož se neví, zda promítání v nynější době by Čs.V.O. prospělo. Jest náhledu také, neodvolati protektorát, ale nedělati také žádné slavnostní představení.“²³²

Widimský tedy nechtěl promítání zrušit úplně, ale také si úplně nepřál, aby se o něm příliš hovořilo. Hauptmann mu na to odpověděl, že záštita filmu ze strany ČVO byla již stejně nahlášena do Berlína. Byla však nahlášena za jiných podmínek a on nebyl zásadně proti ji odvolat. Rovněž také souhlasil s nepořádáním slavnostního představení. V zápise ze 13. března 1939 informoval tajemník Widimský své kolegy o tom, jak bude probíhat slavnostní představení filmu Olympia. Datum bylo určeno na 23. března v biu Pasáž. Další den se měl setkat s šéfem protokolu a domluvit obsazení lůžových sedadel, kterých s ohledem na velký počet oficiálních hostů bylo velmi málo. Lístky měly obdržet jednotlivé sportovní svazy, olympijští vítězové celkem 42 lístků, ovšem bez dam. Nadto Widimský ještě podal seznam lidí, kteří budou pozváni.²³³ Od původního záměru nikoho speciálně nezvat bylo tedy opuštěno. Premiéra se však nekonala a důvody si můžeme velmi snadno domyslet. Den po zmiňovaném setkání představitelů ČVO byla vyhlášena samostatnost Slovenska a Podkarpatské Rusi a prezident Hácha odjel na oficiální návštěvu Berlína, kde mu Hitler „přislíbil vzít český národ pod svoji ochranu“. Ještě před začátkem toho jednání začaly německé vojenské jednotky postupovat do českého a moravského vnitrozemí. Dne

²³¹ NA, ČVO, kart. 3, Zápis ze schůze ústředního výboru ČSVO ze dne 9. ledna 1939, s. 2.

²³² Tamtéž, Zápis ze schůze ústředního výboru ČSVO ze dne 6. února 1939, s. 2.

²³³ Tamtéž, Zápis VI. schůze výkonného výboru Čs. výboru olympijského, konané v pondělí dne 13. března 1939 v hotelu Palace, s. 2.

15. března přijel Hitler na Pražský hrad a následující den, 16. března, byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava.²³⁴

K otázce uskutečnění slavnostní premiéry filmu o XI. olympijských hrách byla nakonec svolána samostatná schůze výkonného výboru ČVO 11. dubna 1939, předseda Gruss se však omluvil. Účelem setkání byla organizace slavnostní premiéry filmu Olympia, jejíž uskutečnění bylo naplánováno na 13. dubna v biu Passage.²³⁵ Vše, o čem se do té doby téměř rok domlouvali, nabralo zcela odlišný směr. Premiéra se měla konat ve slavnostním duchu, přítomna měla být vláda, všichni olympionici i zástupci úřadů a tělovýchovní činitelé. Před samotným promítáním měl mít proslov předseda ČVO prof. Jiří Gruss. Veškeré organizační podobnosti byly v debatě schváleny a navíc bylo usneseno, že představitelé ČVO se musí dostavit nikoli pouze ve večerním obleku, ale ve smokingu.

Zbývá jen ocitovat názory na film z pera mezinárodního tajemníka dr. Františka Widimského, který se o něm zmínil po pochvale berlínských her ve svém referátu předneseném na valné hromadě ČVO 5. června 1939.

„(...) K těmto hrám jsme byli nuceni ještě jednou se vrátiti formou filmové reminiscence. Již loni 12. května bylo nám krásné dílo Leni Riefenstahlové předvedeno v ateliéru Elektafilmu, ale bylo mu souzeno několikeré odročení. Původně mělo býti promítáno v září spolu se sokolským filmem sletovým, ale zářijové události způsobily první odklad; pak byla jeho premiéra stanovena na den 23. března, ale ani toto datum nebylo šťastné a tak na konec došlo na 13. duben, kdy premiéra se zdarem absolvována pod záštitou Českého Výboru Olympijského a za účasti naší vlády, kterou reprezentovali pp. ministři Havelka, Kalfus, Klumpar a Šádek. Film se setkal vzdor opožděnému předvádění s velkým porozuměním obecnstva a prospěl velmi účinně propagaci olympijské myšlenky. Mluvím-li o té propagaci, registruji z kronikářské povinnosti dva rozhlasové projevy o olympismu: v lednu promluvil o něm prof. Dr. Gruss a před tím si vyžádali projev Čsl. Výboru Olympijského američtí sportovci na krátké vlně dne 11. září. Projev učinili Dr. Widimský a kol. Marek. Již v průběhu

²³⁴ CUHRA, Jaroslav et. al: České země v evropských dějinách, díl čtvrtý od roku 1918, Praha-Litomyšl 2006, s. 99.

²³⁵ Povšimněme si pozměnění názvu pražského kina do německé verze.

*nejbližších 14 dnů jsem dostal zprávu od Čecha p. Zvěřiny, že projev bylo výborně slyšeti a že měl u Američanů srdečný ohlas.*²³⁶

V jakém slova smyslu šlo o šíření olympijské myšlenky? Že Německo ji zneužilo a přetvořilo mír na válku? A za to jim měli v roce 1939 být Čechoslováci vděční a měli být hrdi, že k tomu dílu svým konáním napomohli? To, co si skutečně mysleli a jestli všechna tato slova celé více jak 3 roky činů byly pouhým zastíráním skutečných osobních názorů a klopením hlav před agresivním soupeřem, se již dnes nedozvíme. Bez ohledu na to, co si mysleli, je však jisté, že záda ohnuli skutečně až k zemi.

7.5. Využití olympijské vesnice pro školení NSDAP a SS v závěru války

Pohnutý osud měli po olympijských hrách v Berlíně nejen mnozí účastníci a činovníci, ale také některé objekty, pro tento svátek sportu zbudované. Mezi takové patřila i olympijská vesnice. Nejenže její původní velitel Fürstner se krátce po olympijských hrách pro svůj židovský původ zastřelil, budovy byly později využity pro potřeby německého Wermachtu jako školicí středisko.

Již od poloviny třicátých let budoval Heinrich Himmler síť školicích středisek, které se věnovaly vštěpování nacistické ideologie především mladým budoucím důstojníkům a vedení NSDAP. Mezi lety 1934–1936 vznikly novostavby třech ústředních „řádoých hradů“. Vogelsang nedaleko Cách na hranici s Belgií, Sonthofen u Bodamského jezera na hranici s Rakouskem a Krössinsee nedaleko Lehnice u hranice s Československem. Tato místa byla kombinací kasáren, hradu a kláštera. Z celého Německa se sem sjížděly současné a budoucí elity režimu, aby vyslechly ideologická školení a pseudovědecké důkazy o nadřazenosti árijské rasy. Posledním školicím střediskem, které fungovalo ještě v zimě 1945, bylo to v Krössinsee. Po zhroucení východní fronty na přelomu ledna a února byla činnost i tohoto zařízení ukončena. K 17. únoru 1945 byli všichni účastníci kurzu povoláni do pozemního,

²³⁶ NA, ČVO, kart. 3, Zpráva mezinárodního tajemníka Dra Františka Widimského k valné hromadě ČVO dne 5. června 1939, s. 2.

leteckého i námořního vojska. K obnovení školení mělo dojít právě v olympijské vesnici. V březnu 1945 se zde mělo vystřídat několik turnusů ideologického vzdělávání, které byly nakonec výrazně omezeny. Přesunem do bývalé olympijské vesnice v blízkosti Berlína se stalo výukové středisko dostupnější pro zvané přednášející z dosud fungujících univerzit a dalších institucí. V průměru se školení účastnilo 120 až 150 posluchačů z letectva, pozemního vojska, námořnictva a velitelství.²³⁷ Názvy přednášek byly výmluvné: „*Náš boj o nacionálně-socialistickou epochu*“, „*Boj za udržení umění*“, „*Vedení totální války*“, „*Vina židovstva na válce*“, „*Bolševismus v teorii a praxi*“.²³⁸

Součástí školení byly také kulturní vložky. Vedle skutečných umělců, byť s výraznou pronacistickou orientací, jakým byl uznávaný divadelní herec Werner Hinz, nebo hudební umělci Gerda Lammers či Ulrich Gerhling, bylo možné vyslechnout vystoupení důstojníků z kurzu s názvem: „*Kdo chce zachránit národ, musí myslet hrdinsky*“ nebo závěrečné vystoupení filharmoniků „*Hrdinové stvořili vaši říši, držte tuhle říši zpříma, aby se sláva otců nestala vaší ostudou*“. V olympijské vesnici, kde se v roce 1936 setkávaly národy v míru, se konalo poprvé během těchto školení zvláštní cvičení:

*„Cvičení s pancéřovými pěstmi a ručními granáty byly požadovány poprvé od všech účastníků v tomto běhu“.*²³⁹

Přípravy k poslednímu tažení prozrazuje poznámka velitele olympijské vesnice:

*„Politici vůdci a vůdci politických příčleněných organizací, kteří jsou povoláni k zvláštnímu nasazení obrany stranické kanceláře, se účastnili jako hosté na přednáškách a pracovních seminářích do začátku jejich nasazení.“*²⁴⁰

Vzájemné kontakty mezi touto skupinou a účastníky kurzu vedly k dobrovolné přihlášce a výběru osmnácti dalších mužů k hájení budov stranických organizací v pomalu obkličovaném Berlíně. Naplánovaným a zřejmě neuskutečněným kurzem bylo školení

²³⁷ Dochovaná statistika z březnového turnusu nám odhaluje, že ze 76 účastníků bylo 29 přijato do strany ještě před rokem 1933, 13 jich patřilo k členům přijatým po zrušení zákazu přijímání nových členů v roce 1936 a dalších 15 patřilo k přidruženým nacistickým organizacím. 8 mužů bylo svobodných, zatímco 60 jich bylo ženatých a věkový průměr byl 38, 4 roku.

²³⁸ BArch Berlin, fond: Parteikanzlei der NSDAP, NS 6/760, s. 6-8.

²³⁹ Tamtéž, s. 15.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 18.

uměleckých pracovníků v Hlavním úřadě kultury NSDAP. Mělo proběhnout v olympijské vesnici mezi 7. a 9. dubnem 1945 a zúčastnit se ho mělo patnáct vybraných členů.

„Cílem kurzu je dosáhnout směřování v rámci kulturní služby, rozhovory se vyhnout dosud učiněným chybám a působit na politické směřování umělců, které ke své činnosti bezpodmínečně požadují.“²⁴¹

Poslední záznam o provedeném školení pochází z 28. března 1945, pouhý měsíc před pádem hlavního říšského města, ovšem netýká se kurzu „umělců“, nýbrž předešlého kurzu „politického vedení“.²⁴² Olympijská vesnice tak posloužila ke zcela jiným a naprosto opačným účelům než v duchu olympismu, ve kterém měla být vystavěna.

²⁴¹ BArch Berlin, fond: Parteikanzlei der NSDAP, NS 6/760, s. 22.

²⁴² Tamtéž.

8. Závěr

Sportovci, o kterých by olympiáda měla být především, dělali to, co milovali. Těšili se na vrchol své kariéry, tedy na účast na olympijských hrách. Nicméně ve třicátých letech to nebylo ani jejich zaměstnání, aby mohli argumentovat jako někteří současní sportovci, že jsou placeni státem, za to že sportují a musí tedy nastoupit do závodů a soutěží kamkoli je jejich zaměstnavatel – stát vyšle. Přestože to může být země, kde se denně porušují základní lidské svobody a práva. Z pohledu těchto dnešních sportovců je zodpovědnost právě na svazech a sportovních organizacích, které je na závody vysílají, respektive tedy na vládě, pod kterou všechny sportovní svazy de facto patří. To je však dnešní situace. Původní olympijská myšlenka o amaterismu sportu nepřežila a tak se sportovci stali postupem času profesionály. Z toho důvodu se často chovají, nebo do určité míry chovat musí, jako loajální zaměstnanci státu, klubu či sponzora. Osobní zodpovědnost jedince by však měla být přeci jen postavena o něco výše. V roce 1936 nicméně pravidla o amaterismu stále existovala. Atleti tedy měli vedle své sportovní činnosti také civilní zaměstnání. Sport nebyl jejich zdrojem příjmů a nebyli tak v podstatě povinni plnit přání jednotlivých svazů či národních olympijských výborů. Proč se jich tedy drtivá většina nevezpřela? Domnívám se, že to jednoduše neřešili. Většina populace se politikou příliš nezbyvá ani dnes. Lidé umí velice dobře předstírat, že nevidí a zavírat oči před porušováním pravidel, pokud se jich to přímo nedotýká. V případě nacistického režimu šlo však o velice hrubé porušování lidských práv i mezinárodních úmluv. Sportovci se o to ale příliš nezajímali. Zastávali naivní názor většiny sportovních činníků o apolitičnosti olympijských her a sportu jako takového. Jednoduše pouze dělali to, co je naplňovalo. Trénovali, závodili a těšili se na olympijské hry. Účast na nich byla jistě dávným dětským snem většiny z nich. Nevnímali, nechtěli vnímat nebo jim bylo zkrátka jedno, že jsou lidé, kteří jsou v Německu vyřazováni z veřejného života, pronásledováni či sterilizováni. Nebo prostě jen osobní zájmy a štěstí stavěli nad morální zásady a jako vlastní omluvu před společností problém podceňovali.

Ale změnili jsme se od té doby? Řekla bych, že většinou bohužel ne. Člověk si možná v danou dobu neumí představit, jak závažnému problému čelí a možná i v rámci zachování duševního zdraví se ho snaží marginalizovat. Nedokáže si představit, jak velké hrůzy by mohly nastat. Má pocit, že to špatné už má lidstvo za sebou. V roce 1936 tak lidé mohli zcela

logicky mít pocit, že nic horšího, než „Velká válka“, přijít nemůže. Stejně tak dnes každý doufá, že větší hrůza než druhá světová válka se, alespoň v našem geografickém prostoru, nemůže odehrát. To je bohužel omyl každé doby a neměl by mu podléhat nikdo. Řadový občan stejně jako politik, svazový či olympijský funkcionář stejně jako samotný sportovec.

Nabízí se otázka, do jaké míry by mohlo v roce 1936 případné otevřené vystoupení sportovců proti nacionálněsocialistickému zřízení ovlivnit veřejné mínění? Sportovci jsou vedle politiků a umělců známými osobnostmi, o kterých se mluví a kteří jsou často vzorem pro své fanoušky, a byli jimi i ve třicátých letech. Politik již ze své podstaty zastává názory a postoje své strany, takže voliče opačného ražení příliš nezaujme, spíše naopak. Sportovci a umělci naopak mají určitou výhodu jisté apolitičnosti. Otázkou je, do jaké míry by si jí měli zachovávat? Je jasné, že vyjadřovat se k běžným každodenním politickým záležitostem jim asi nepřísluší a nikdo z nich na to prakticky nemá ani čas ani energii. Navíc je samotné by mohlo poškodit, pokud by příliš často otevřeně vystupovali s určitými politickými názory. Platí to především dnes, kdy jsou často závislí na financích svých sponzorů a nemohou si dovolit znepřátelit si fanoušky. Nicméně v zásadních otázkách by právě tyto veřejné osobnosti mlčet neměly. Platí to dnes a platilo to jistě i ve třicátých letech dvacátého století. Je jasné, že působení médií v té době bylo proti dnešku značně omezeno. Byla zde nejen absence internetu, ale také televize, tedy médií, které v současné době společnost ovlivňují asi nejvíce. Přesto rozhlas a tisk byly v té době velice frekventovanými médii, ke kterým měla přístup velká část veřejnosti. Pokud by zde začaly otevřeně vystupovat proti nacistické politice některé osobnosti veřejného života, ke kterým významní sportovci bez pochyby patří, je možné, že nálada ve společnosti by se proměnila. Je pravděpodobné, že pokud by se ke sportovcům přidaly i sportovní svazy a národní olympijské výbory, mohlo to situaci velice závažně proměnit. Na základě této práce se domnívám, že je vysoce pravděpodobné, že by to Hitlerovi a jeho nohsledům minimálně ztížilo vnitrostátní a následně i mezinárodní postavení. Nelze tvrdit, že takové hlasy zde nebyly. Jak již víme, poměrně velké protestní hnutí se zformovalo například ve Spojených státech. Tamní bouřlivé diskuze v atletickém svazu a olympijském výboru málem k bojkotu skutečně vedly. Nicméně i v americké společnosti byly silné protizidovské nálady a ti, co bojovali za bojkot berlínské olympiády, velmi těsně neuspěli. To byla podle mého názoru nejzásadnější chyba. Tlaky proti německým olympiádám byly v celém západním světě. Značné projevy odporu proběhly také

v Československu, ovšem zde se nesetkaly s podporou Československého výboru olympijského, který pokusy hry bojkotovat ostře odsuzoval. Pokud by však USA hry skutečně bojkotovaly, či se tvrdě zasadily o jejich přeložení do jiné země, je vysoce pravděpodobné, že by jejich příkladu následovaly i ostatní země. Šlo pouze o to včas, rázně a rozhodně zasáhnout. Samozřejmě jde pouze o spekulace, ale na základě toho, co víme o hospodářské, i vnitropolitické situaci Německa v polovině třicátých let, lze usuzovat, že by to nacisté rozhodně neměli jednoduché. Pokud by demokratické státy daly jasně najevo, že s nacistickou politikou nesouhlasí, měl by Hitler velice těžké postavení i uvnitř své země. Stačí si představit, kolik rodin bylo zasažených pronásledováním jeho režimu. Nešlo pouze o obyvatelstvo židovského původu, ale také o pronásledované komunisty a další skupiny obyvatel, kteří nebyli nakloněni nacionálně socialistickému zřízení. Demokratické země však před všemi argumenty raději zavřely oči. Možná i věřily Hitlerovi jeho zápal pro olympijské hry a přistoupily na hru o apolitičnosti olympiády. Kdyby však byly dodrženy olympijské zásady, asi těžko by mohla pořadatelská země zapojovat do válečných konfliktů tak, jak tomu bylo v případě Německa ve válce ve Španělsku. Kontrast války a olympismu je přímo hmatatelný kupříkladu v dobovém tisku. Nacistický Volkischer Beobachter na jedné stránce kupříkladu uváděl informace o cestě olympijské pochodně do Berlína, o olympijských myšlenkách a oslavách olympijského ducha, a hned na straně následující podává zprávy o občanské válce²⁴³, ve které Německo stálo po boku diktátora Franka. Takovéto kontrasty přeci musely být pro zahraničí jasným signálem, že v zemi, jakou bylo Německo druhé poloviny třicátých let, by olympijské hry zkrátka být pořádány neměly.

Dalším porušením mezinárodních dohod ve stejné době bylo obsazení Porýní, které zůstalo západními státy nepotrestáno. Chybělo tak málo a možná Evropa nemusela zažít teror v podobě druhé světové války. Německo v roce 1936 ještě zdaleka nebylo tak silné, aby si mohlo dovolit okamžitě si znepřátelit celý západ. Na základě svého výzkumu se tedy domnívám, že nejen obecně známá otázka obsazení demilitarizované zóny v Porýní, ale také olympijské hry v Německu, byly velkou příležitostí, jak dát Hitlerovi včas najevo, že většina demokratického světa není ochotna se mu podvolit.

Když se tedy vrátíme k jednotlivci, v tomto případě sportovci, který se pochopitelně jeví jako pouhou kapkou v moři, musí být skutečně jen nástrojem mocných? Na otázku, jestli má

²⁴³ IfZ, Mirkofilmmarchiv der deutschsprachigen Presse e.V. (MFA) MZ 9/79, Volkischer Beobachter, 21.7.1936.

vůbec cenu, aby se sportovec stavěl proti systému či politice a aby veřejně vystupoval, odpovídám, že má, ba dokonce musí. Je to možná boj s větrnými mlýny, ale i ten je někdy nutný a myslím, že pokud se takových „odvážlivců“ najde více, dokáží ledasco změnit, nebo na problém alespoň upozornit a aktivizovat společnost. V roce 1936 skutečně nechybělo mnoho. Navíc by to mělo být pro každého především otázkou osobní morální odpovědnosti. Pro dnešní dobu netvrdím, že se vždy musí jednat o formu bojkotu. Někdy je možná lepší se dané akce zúčastnit a poté upozorňovat veřejnost na její průběh a problematické situace. V roce 1936 se tak příliš nedělo, nástroje sportovců jako takových však byly tehdy velice omezené. Ale neděje se to ve velké míře ani dnes, kdy máme velkou možnost se vyjadřovat na různých úrovních. Přitom zneužívání sportu, nejen olympiád, u kterých je to však nejvíce patrné, ve prospěch různých politických a ekonomických zájmů, je stále aktuální. Vezměme v úvahu několik olympiád v posledních deseti letech. Mezi nejvýraznější příklady patří Peking 2008 a Soči 2014. Přiřazování olympiád do takových zemí podle mého názoru není v pořádku. Ve třicátých letech šlo Hitlerovi hlavně o politické cíle, dnes jsou jim nadřazené ty ekonomické, které ovšem s politickými úzce souvisí. Zamysleme se ale, jestli opětovné zvolení Pekingu, tentokrát pro zimní olympijské hry v roce 2022, bylo v pořádku. O jakou zemi se jedná, všichni víme, jak dopadla sportoviště po hrách v roce 2008 je také obecně známé, ale je nutné vyrábět umělý sníh v zemi, která trpím velkým nedostatkem pitné vody? Proč stavět stadiony a jiná zimní sportoviště na místech, kam rozhodně nepatří? K takovým otázkám bychom, nejen jako sportovci, rozhodně neměli být lhostejní. Víme, co lhostejnost způsobila v roce 1936, a měli bychom těchto vědomostí využít.

9. Seznam použitých pramenů a literatury

9.1. Prameny

9.1.1. Archivní materiály

Archiv Ministerstva zahraničních věcí, fondy:

II / 6 Politické zprávy 1918–1977, Německo-Berlín 1936

VIII / 17 Zahraniční úřad Berlín 1918–1939, Politické zpravodajství

I/7 III Sekce 1918–1939 (I. díl), Diplomatické věci československého zahraničního úřadu v Německu

Bundesarchiv Berlin, fondy:

Olympische winterspiele.

Parteikanzlei der NSDAP.

RSHA.

Institut für Zeitgeschichte, fondy:

Sport III – Olympische Spiele.

Sport IV – Arbeiter-, Turn- und Sportbund.

Sozialistischer Sport – International.

Národní archiv, fondy:

Československý všesportovní výbor.

Československý výbor olympijský.

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, sbírka: Olympijské hry.

9.1.2. Memoárová literatura

DUŠEK, Rudolf: Sport a jak to bylo, Praha 2009.

Die Tagebücher von Joseph Goebbels, Teil I 1923–1941, Band 3/II März 1936 – Februar 1937.

9.1.3. Tiskem vydané prameny – dobové kroniky

KLEMPERER, Viktor: Lingua Teertii Imperii, Aufbau-Verlag, 1947.

Olympia 1936, Eine nationale aufgabe, Berlín 1936.

Organisationskomitee für die XI. Olympiade Berlin 1936 E. V.: The XIth Olympic games Berlin 1936, Official report, Berlin 1937.

9.2. Použitá literatura

9.2.1. Monografie

CUHRA – ELLINGER – GJURIČOVÁ – SMETANA: České země v evropských dějinách, díl čtvrtý, od roku 1918, Praha – Litomyšl 2006.

DOVADIL, Josef a kol.: Olympismus, Praha 2004.

DUŠEK, Rudolf: Sport a jak to bylo, Praha 2009.

FREI, Norbert: Stát pod taktovkou vůdce, Nacistické panství v letech 1933–1945, Praha 2015.

HAVRÁNKOVÁ – HLADÍK – KOLÁŘ – KÖSSL - WAIC: Český Olympismus – 100 let českého olympijského výboru, Praha 1999.

HILTON, Christopher: Hitlerova olympiáda: olympijské hry 1936 v Berlíně, Praha 2008.

HOBBSAWM, Eric: Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991, Praha 1998.

KOLÁŘ, František: Stručná historie olympismu, In: Dovadil a kol.: Olympismus a jak to bylo, Praha: Olympia 2004.

KOONZOVÁ, Claudia: Svědomí nacizmu, Praha 2009.

Kronika olympijských her 1896–1996, překlad Pokerová a Kolečko (Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele /1896–1996/), Praha 1996.

KUČEROVÁ, Nikol: Československý bojkot Letních olympijských her v Los Angeles a jeho účast na hrách „Družba“ v roce 1984, Liberec 2014.

KVAČEK, Robert: Historie jednoho roku, Praha 1976.

MAREŠOVÁ, Kateřina: Českoslovenští sportovci na olympijských hrách v Berlíně v roce 1936 a reflexe jejich výsledků v Československu, Liberec 2009.

PACUT, Miroslav; KOSÍK, Miloš: Dějiny moderního sportu: vybrané kapitoly pro studenty sportovního managementu, Ostrava 2009.

REICHEL, Petr: Svůdný klam Třetí říše, fascinující a násilná tvář fašismu, Praha 2004.

RIPPON, Anton: Hitlerova olympiáda: historie nacistických her roku 1936, Praha 2008.

SÁBL, Václav: Od Athén k Tokiu: Příběhy z olympijských her, Praha 1964.

STRYJOVÁ, Dagmar: Alois Hudec - mistr kruhů, Praha 2016.

WALTERS, Guy: Berlínské hry: olympijský sen ukradený Hitlerem, Praha 2007.

9.2.2. Periodika

Lidové noviny, roč. 21.

Literární noviny, roč. 19.

MF DNES-Praha, roč. 19.

9.3. Internet

olympiastadion.berlin

www.berlin.de

www.radio.cz

www.tandfonline.com

invenio.nusl.cz

9.4. Film

1936: Nacistický olympijský sen, (rež. Mira Thier, Florian Huber, Německo 2016).

Jeden německý život (Ein deutsches Leben), (rež. Christian Krönes a kol., Rakousko 2016).

10. Seznam příloh

Obrazové a dokumentární přílohy

Obr. 1 *Baron Pierre de Coubertin*, zakladatel novodobých olympijských her

Obr. 2 *Hrabě Henri de Baillet-Latour*, předseda MOV

Obr. 3 *Dr. Karl Diem*, generální tajemník organizačního výboru Olympijských her v Berlíně

Obr. 4 *Dr. Theodor Lewald*, prezident organizačního výboru Olympijských her v Berlíně

Obr. 5 *Hans von Tschammer und Osten*, říšský sportovní vůdce

Obr. 6 *Karl Ritter von Halt*, předseda německého olympijského výboru

Obr. 7 *Dr. Krümmer*, prezident kongresu pro tělesné vzdělávání, člen organizačního výboru berlínských her a zároveň vedoucí říšského a pruského ministerstva vědy a vzdělání

Obr. 8 *Reinhard Heydrich*, říšský vedoucí SS, zástupce Himmlera a člen německého olympijského výboru

Obr. 9 *Jiří Guth Jarkovský*, česný předseda ČVO, jeden ze zakladatelů a člen MOV

Obr. 10 *Dr. Josef Gruss*, předseda ČVO

Obr. 11 *Prof. dr. František Widimský*, generální sekretář ČVO

Obr. 12 *Oficiální plakát pro zimní olympijské hry v Garmisch-Partenkirchenu 1936*

Obr. 13 *Oficiální plakát letních olympijských her v Berlíně 1936*

Obr. 14 *Oficiální plakát k umělecké výstavě na olympiádě v Berlíně*

Obr. 15 *Propagační materiál k berlínské olympiádě*

Obr. 16 *Zvon – symbol olympijských her v Berlíně 1936*

Obr. 17 *Olympijská pochodeň pro štafetový běh*

Obr. 18 *Berlínský stadion během olympijských her 1936*

Obr. 19 *Olympijská sportoviště*

Obr. 20 *Přelet vzducholodi Hindenburg přes stadion při zahájení olympiády v Berlíně*

Obr. 21 *Hitlerův konvoj projíždí cestou na zahajovací ceremoniál Brandenburskou bránou*

Obr. 22 *Hlavní představitelé olympijských her v čele s Hitlerem při vstupu na zahájení*

Obr. 23 *Nástup německého družstva*

Obr. 24 *Mapka štafetového běhu s olympijským ohněm (velmi nepřesná hranice Československa)*

Obr. 25 *Oskar Hekš, československý reprezentant v maratonu, hlavní aktivista v pokusu o bojkot olympijských her v Berlíně, zahynul v Osvětimi*

Obr. 26 *Alois Hudec, olympijský vítěz z Berlína ve cvičení na kruzích*

Obr. 27 *Jesse Owens, čtyřnásobný olympijský vítěz v Berlíně 1936*

Obr. 28 *Hans Woellke, olympijský vítěz ve vrhu koulí a pozdější velitel skupiny policejního praporu Waffen SS*

Obr. 29 *Gertel Bergmann, atletka židovského původu, které nebylo dovoleno startovat na hrách v Berlíně 1936*

Obr. 30 *Helene Mayer, stříbrná medailistka z Berlína 1936 v šermu, která byla židovského původu, ale byla jí dovolena účast na hrách – režim ji potřeboval*

Obr. 31 *Proškrtané poznámky k hodnocení her v Gramisch-Partenkirchenu, které byly určeny pro vydání ročenky Československého výboru olympijského z let 1933 - 1936*

Edice dokumentů

Text 1 *Argumentace Otto Bolteho k nutnosti výstavby nového olympijského stadionu*

Text 2 *Projevy k zahajovacímu sezení Mezinárodního olympijského výboru*

Text 3 *Přepis článku Gutha-Jarkovského o berlínské olympiádě v Náchodských listech*

11. Přílohy

Obr. 1 *Baron Pierre de Coubertin*, zakladatel novodobých olympijských her

Obr. 2 *Hrabě Henri de Baillet-Latour*, předseda MOV

Obr. 3 *Dr. Karl Diem*, generální tajemník organizačního výboru Olympijských her v Berlíně

Obr. 4 *Dr. Theodor Lewald*, prezident organizačního výboru Olympijských her v Berlíně

Obr. 5 *Hans von Tschammer und Osten*, říšský sportovní vůdce

Obr. 6 *Karl Ritter von Halt*, předseda německého olympijského výboru

Obr. 7 *Dr. Krümmner*, prezident kongresu pro tělesné vzdělávání, člen organizačního výboru berlínských her a zároveň vedoucí říšského a pruského ministerstva vědy a vzdělání

Obr. 8 *Reinhard Heydrich*, říšský vedoucí SS, zástupce Himmlera a člen německého olympijského výboru

Obr. 9 *Jiří Guth Jarkovský*, český předseda ČVO, jeden ze zakladatelů a člen MOV

Obr. 10 *Dr. Josef Gruss*, předseda Československého výboru olympijského

Obr. 11 *Prof. dr. František Widimský*, generální sekretář Československého výboru
olympijského

Vše: Organisationskomitee für die XI. Olympiade Berlin 1936 E. V.: The XIth Olympic games Berlin 1936,
Official report, Berlin 1937, s. 15- 35.

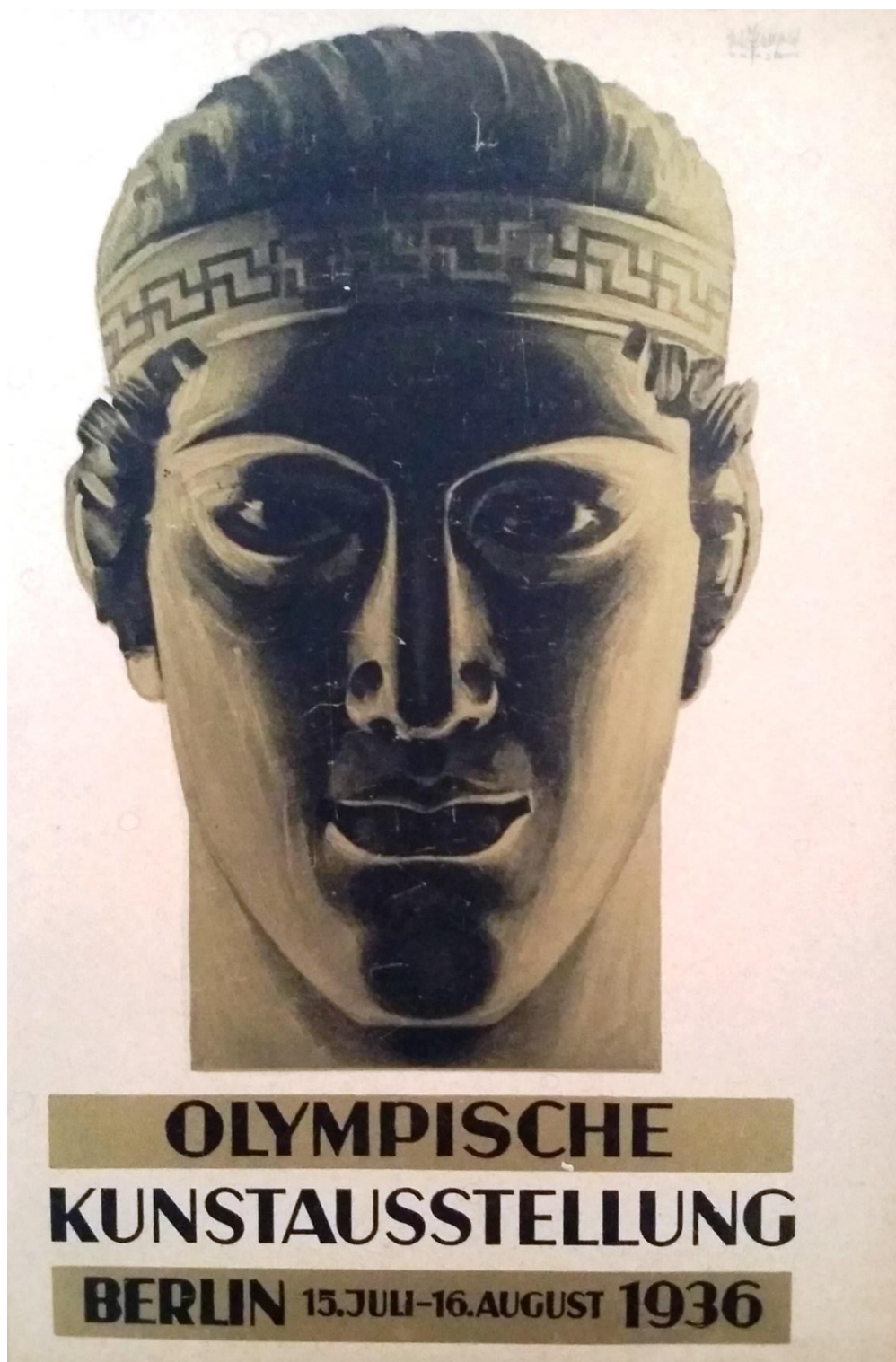
Obr. 12 Oficiální plakát pro zimní olympijské hry v Garmisch-Partenkirchenu 1936

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. ZOH Garmisch-Partenkirchen
1936 1.

Obr. 13 Oficiální plakát letních olympijských her v Berlíně 1936

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. Berlín 2.

Obr. 14 Oficiální plakát k umělecké výstavě na olympiádě v Berlíně

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. Berlín 5.

Obr. 15 Propagační materiál k berlínské olympiádě

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. ZOH Garmisch-Partenkirchen
1936 1.

Obr. 16 Zvon – symbol olympijských her v Berlíně 1936

Národní archiv, fond: Československý výbor olympijský, kart. 53, Olympia Pressdienst, 28. 2. 1935, s. 1.

Obr. 17 Olympijská pochodeň pro štafetový běh

Národní archiv, fond: Československý výbor olympijský, kart. 53, Olympia Pressdienst, 31. 3. 1936, s. 1.

Obr. 18 Berlínský stadion během olympijských her 1936

World stadiums [online; vid. 29. 8. 2017], dostupné z:

http://www.worldstadiums.com/stadium_menu/architecture/stadium_design/pictures/berlin_olympiastadion/berlin_olympiastadion1.jpg

Obr. 19 Olympijská sportoviště

Thirdreich ruins, [online; vid. 29. 8. 2017], dostupné z:

<http://www.thirdreichruins.com/reichssportsfeldAK1936.jpg>

Obr. 20 Přelet vzducholodi Hindenburg přes stadion při zahájení olympiády v Berlíně

Airships, [online; vid. 29. 8. 2017], dostupné z: <http://www.airships.net/wp-content/uploads/hindenburg-olympic-stadium-cars.jpg>

Obr. 21 Hitlerův konvoj projíždí cestou na zahajovací ceremoniál Brandenburskou bránou

History place, [online; vid. 29. 8. 2017], dostupné z:

<http://www.historyplace.com/worldwar2/holocaust/hol-pix/olympic1.jpg>

Obr. 22 Hlavní představitelé olympijských her v čele s Hitlerem při vstupu na zahájení

Hoover institution, [online; vid. 29. 8. 2017], dostupné z: <http://www.hoover.org/news/olympics-eighty-years-ago-hoover-archives-receives-publications-1936-berlin-games>

Obr. 23 Nástup německého družstva

Sheldon Kirshner journal, [online, vid. 29. 8. 2017], dostupné z: <http://sheldonkirshner.com/wp-content/uploads/2016/08/German-team-marches-into-stadium-e1472210736427.jpg>

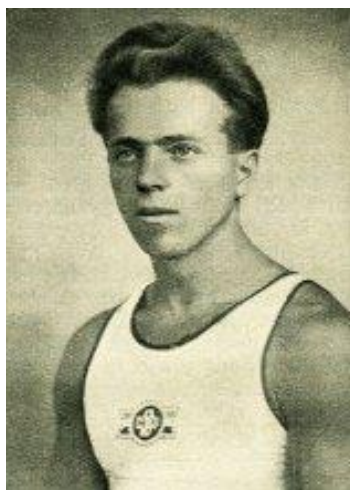

Obr. 24 Mapa štafetového běhu s olympijským ohněm (velmi nepřesná hranice Československa) Národní archiv, fond: Československý výbor olympijský, kart. 48, Erstes Beiblatt nr. 68, 19. 3. 1936, s. 1.

Obr. 25 *Oskar Hekš*, československý reprezentant v maratonu, hlavní aktivista v pokusu o bojkot olympijských her v Berlíně, zahynul v Osvětimi

Běžecká škola, [online, vid. 30. 8. 2017], dostupné z: <http://www.bezeckaskola.cz/clanek-2167-helsinky-tady-heino-jeste-nikdy-neprohral.html>

Obr. 26 *Alois Hudec*, olympijský vítěz z Berlína ve cvičení na kruzích

Internetová encyklopedie dějin Brna, [online, vid. 30. 8. 2017], dostupné z:
<http://encyklopedie.brna.cz/data/images/0151/thumb7538.jpg>

Obr. 27 *Jesse Owens*, čtyřnásobný olympijský vítěz v Berlíně 1936

Cleveland.com, [online, vid. 29. 8. 2017], dostupné z:

http://www.cleveland.com/opinion/index.ssf/2010/11/finally_a_cleveland_street_nam.html

Obr. 28 *Hans Woellke*, olympijský vítěz ve vrhu koulí a pozdější velitel skupiny policejního praporu Waffen SS

Wikipedia, [online, vid. 29. 8. 2017], dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Woellke

Obr. 29 *Gertel Bergmann*, atletka židovského původu, které nebylo dovoleno startovat na hrách v Berlíně 1936

Zwischen Erfolg und Verfolgung, [online, vid. 30. 8. 2017], dostupné z: <http://juedische-sportstars.de/index.php?id=174&L=0>

Obr. 30 *Helene Mayer*, stříbrná medailistka z Berlína 1936 v šermu, která byla židovského původu, ale byla jí dovolena účast na hrách – režim ji potřeboval

Zwischen Erfolg und Verfolgung, [online, vid. 30. 8. 2017], dostupné z: <http://juedische-sportstars.de/index.php?id=195&L=2>

Obr. 31 Proškrtané poznámky k hodnocení her v Gramisch-Partenkirchenu, které byly určeny pro vydání ročenky Československého výboru olympijského z let 1933 - 1936

Frantiskových lázní a Teplice-Šanova.

V prvních dnech našeho pobytu v Ga-Pa přichapovala nás značná pobolovost vojska, německých pracovních oddílů, četnictva a podobně. Všude potkávali jsme

Když přijeli jsme do Garmisch opatili jsme se jako ve vojenském táboře. Všechny směry pochodovaly oddíly vojsk, pracovních oddílů, údernických skupin, četnictva, železniční stráže, všech těch přerůzných formací, které veřejně i skrytě tvoří brannou moc Německa.

těžká i lehká auta vojenská projížděla městem i okolím, autobusy ^{Alere} přivážely a odvážely děl-

Pochopili jsme však tuto pobolovost, když obnovovali jsme se v jasnému vlně všech těchto složek, která bojovala s nevídaným přímo vraceného podzemního vojenským organizovaného ruchu. Nešlo jen o to, aby město bylo v poslední chvíli připraveno na velkou událost; vlně jižní větry a vytrvalý déšť ničil naději na úspěch zimních olympijských her. a Německo se tu dávalo v boj s počasím.

Ná lyžařské můstky se ^{byl} musel v ohromných masách přivážet sních a pořadatelstvo ^{muselo} počítati s tím, že s některými závody bude nutno vysetoupiti do mnoha vyšších horských poloh. Tam by bylo nutno založiti velmi rozsáhlou pomocnou službu, proto také byla ta ^{velká pobolovost} Nečekávaný obrát. v počasí učinil to vše ^{všechna tato opatření zbytečným.} zbytečným. S první vlnou zmizely ^{masa vojska} a jak v Ga-Pa po tři dny zapadaly do bílých závějí, měnily se v idylické místo oddechu a oblíbeného společenského střediska.

Uniformy se pak už vyrojily vždy jen o velkých událostech, především ^{oni} trojí návštěvách Hitlerových. ^{trojí} třikrát letěl vůdce z Berlína do ^{se vrátce} Maibach, aby se objevil (na tribuně olympijských stadionů. Ale nejen on, celá vláda a špičky hitlerovských organizací ^{byly tu stále na nohou} byly tu stále na nohou.

Göring, Goebbels, Hess, Ley, generál Blomberg ^{a jiní} dávali ^{dávali svorní přitomnosti na jeho svorní zájem} všichni měli někde nějaký podíl na zesilování efektu a dělání nálady. Jejich přijetí u občanstva bylo různé. ^{řadybolni se vrátce} Jestliže se objevili ^{ve} na stadionu dnech masové účasti jako při zahájení a skončení her, docházelo k velkým a nadšeným mani-

Zakládalo velmi rozsáhlou pomocnou službu, která měla bezpečně zajišiti přídání některých závodů lyžařských do vyšších horských poloh.

po první chumelenici zmizely masa vojska, které se pak objevily

festacím davů. Cesta Adolfa Hitlera ^{na sládkony} (byla vždy
možně obsazena hradbami černých uniforem
údernických a jeho gardy se smrtihlavy, takže
vůdce se kromě společnosti na tribuně pohyboval
vždy v prázdném prostoru. ~~Ti druhí však se~~
~~často ocitali v davu a jejich otevřená auta~~
~~se bez zvláštní ochrany klesla cestu~~
~~jásajícími zástupy. S černými muži v přílbicích~~
nebylo příjemno jednat. ^{Jeho garda byli} Jsou to vesměs mladí
lidé vybraně vysokého vzrůstu, dobře živení,
statní a vyrezírovaní, v uniformách vesměs
^{naproslo} bezvadných. Ty pracovní kolony, které hlídka-
ly s rýčem místo pušky vypadaly s vojenského
hlediska znamenitě. ^{V celém ga-pa panoval jasný} Vojáctvím byl ovládan celý
^{vzorný vojenský pořádek.} Ga-pa. Na nespočetných křižovatkách byly umístěny
ampliony, ^{ze kterých} zpravidla se z nich ozývalo líčení
průběhu jednotlivých závodů a ^{sdělování jejich} výsledků.
~~Als když se posledního dne stala obec cílem~~
Ve dnech ohromného návalu diváků, převzaly ampliony na
ulicích ^{veleční} komando. ~~Všemi cestami od stadionu~~
se hrnuly masy lidí v nepřetržitém hustém toku.
a ampliony nad nimi najednou zavelely: Všechno
stát! na hlavní třídu směřují jen ti, kteří mají
lístky pro zvláštní vlak č. 15, 16, 17 a 18.
Řetězy četnictva policie začaly pracovat a
komando amplionů vylučovalo ze záplavy nějakých
150.000 lidí postupně ty, které neviditelný
mobilizační duch potřeboval dostat na nástupiště
~~v nádraží. Byl to jeden z důmyslných prostřed-~~
ků, jimiž ^{organizační výbor} vojské organizátorství zvládlo

Národní archiv, fond: Československý výbor olympijský, kart. 48, Přednáška o Ga-Pa v ČVK dne 20. 3. 1936, s. 8-

10.

Text 1 Argumentace Otto Bolteho k nutnosti výstavby nového olympijského stadionu, podzim 1933.

Stadion pro Olympiádu v roce 1936

Významný stavební úkol Třetí říše

- I. *Úkol: Z doby před 30. lednem 1935 pochází plán přestavby a rozšíření současného stadionu v Grunewaldrennbahn, jehož rozšíření bezprostředně předchází. V zájmu kulturně-politického významu tohoto stavebního úkolu a celé události k tomu musí být v zájmu německého lidu přijato energické stanovisko. Neboť duchovní a kulturní význam takové olympiády, jak ukazuje tento plán, nebyl od tehdejší vládnoucí vrstvy pochopen ani vzdáleně, a tak je už toto uložení úkolu: (přestavba starého stadionu v Grunewaldu za tímto novým účelem) bezmyšlenkovité, mizerné, německé Říši nedůstojný, pro které není žádné rozumné zdůvodnění. Nacionálně-socialistický národnostní stát nemá žádný důvod, převzít tento listopadový cop (myšleno odkaz). Musí si, tak jako činí ve všech ostatních kulturně-politických otázkách, také v tomto případě formulovat své úkoly podle vlastního poznání a vlastní svébytnosti, neboť jen z jeho vlastní vnitřní podstaty odpovídající postavení úkolů může vyvířít výkon, kterému je hoden.*
- II. *Nevýhody plánovaného rozšíření Grunewaldského stadionu.*

Koňským závodistištěm obehnaný a v městské zástavbě nešťastně položený stadion není v žádném případě možné rozvinout ve smyslu velkého národního kulturního prostoru. Nástupní pochody se mohou očividně rozvinout až teprve na stadionu, jelikož nejsou k dispozici žádné velkolepé příchodové trasy a všechny přístupy musí být vedeny pod zemí pod koňským závodistištěm. Rozšíření zamýšleného nového přístupu na tom nic nemění, tvoří pouze vyprazdňovací zařízení pro nově utvořené řady míst, víc nic. Jelikož stávající stadion nemá žádnou souvislosti s okolní krajinou, zůstane i přes přestavbu nevhodný pro představení pod otevřeným nebem, nástupní pochody, lidové slavnosti atd. Také pro obrovská shromáždění pro nacionálněsocialistických lidových slavnostech by byl rozšířený stadion příliš malý a dopravní spojení by bylo přes nová zařízení horší než před tím. Byl by naplněn akorát nejjednodušší technický, nemluvě o duchovním, uměleckém požadavku.

 2. *Ze zamýšlených tribun by bylo zabráněno pohledu přes závodistiště a tak by bylo toto zařízení za 8,5 Mil. znehodnoceno. Větší nástavby nejsou možné.*
 3. *Přestavba by byla nejméně tak drahá, jako novostavba, pravděpodobně ještě vyšší (Odhady jsou při přestavbách obvykle překročeny)*

2, 5 m hluboko ležící kanalizace by musela být při regulaci hloubky závodistiště položena do 5 m hloubky.

Stávající závodní dráha by musela být stržena a vystavěna na jiném místě. Plavecký bazén by muselo být zasypano a (přesně před osou nověvytvořeného přístupu) nově položeno. Pro rekonstrukci počasím znehodnoceného zařízení by byly nutné další náklady. Během přestavby by bylo závodistiště pro potřeby tréninku pro Olympijské hry nepoužitelné, stejně jako koňské závodistiště, také to přináší další náklady.
- III. *Návrh nové stavby na státním pozemku*

Pro novostavbu německého stadionu je bezprostředně západně od Grunewaldského závodistiště a sportovního fóra právě ideální, ve státním vlastnictví se nacházející pozemek, na Murellenbergu.

 1. *Poloha, Murellenberg tvoří se stráněmi sportovního fóra do tří stran uzavřené údolí s 15-20 metry vysokými lesíky. Čtvrtá strana se otevírá k současnému cvičišti. Úpatí*

údolí má šířku závodiště. Krajinná poloha, les, výhled do dálky přes údolí Sprévy a Havoly a pláň a špandavský průmysl jsou velkolepé, opravdové přírodní divadlo. Dopravní zařízení současného stadionu by mohly být využity i pro tento německý stadion, nová se nechají dle potřeby postavit. Každá dopravní potíž se zde nechá zvládnout a velkolepé plochy přístupové cesty a nástupní prostory se zde nechají utvořit. Krajina zde nabízí každou možnost rozvoje. Jakýkoliv libovolný počet diváků by zde mohl najít na vrcholcích kopců své místo a stadion a přístupové cesty dalece přehlédnout.

2. *Stavební úkoly.* Představená stavební úloha je ohromující, požaduje velké myšlenky a živoucí tvořivou sílu k jejímu uskutečnění v této velkolepé krajině. Generace mohou pracovat na další výstavbě tohoto kultického zařízení, ke kterému se budou organicky stále připojovat další nové úkoly. (Např. Památník nacionální práce, pamětní místa atd. Člověk myslí v této souvislosti na zařízení stadionu a svátosti v Olympii).
3. *Náklady.* Náklady by, jelikož půda je ve vlastnictví státu a jsou k dispozici přírodní porosty, nepřekročily vlastní přestavbu. Kromě toho zůstanou původní zařízení plnohodnotně zachována, závodiště a bazén nepotřebují novou výstavbu. Pro paralelně probíhající akce a pro tréninkové potřeby by byl starý stadion právě nepostradatelný.
4. *Řešení.* Aby byla tato úloha v nacionálně-socialistickém smyslu zvládnutelná a na půdě národního souručenství řešitelná, byly by rozšířené a prozíravě vedené soutěže správným směrem.
5. *Je proto dnes nutné rozhodnout, jestli 5-10 milionů říšských marek má být rozhyřeno na kulturně bezcenné hodnoty ba přímo zničující kompromisní přestavbu nebo má být nasazeno do velkého kulturního úkolu, prvního opravdu velkého centrálního stavebního úkolu třetí říše, k oživení a podpoře tvořivé a kulturní vůle celého národa. Skutečnost, že plány přestavby pro stadion jsou k dispozici neměnně a hotově a práce pověřeného soukromého architekta musí být zaplácena, nemůže se stát nechat svést k bezmyšlenkovitému dávno myšlenkově ochuzenému plánu a tím si nechat uniknout jedinečnou neopakovatelnou příležitost k povzbuzení a uskutečnění velkých tvořivých myšlenek. Ještě je čas povolát k této úloze německé stavebníky, která se dotýká celé říše, a plánování dovést v zimních měsících tak daleko, že v následujícím předjaří může dojít k provedení bez rušení stávajících sportovišť (Besonnenheit und Unb??ngtheit).*

Ve dvou letech do Olympiády může být novostavba se všemi ještě zbývajícimi vedlejšími zařízeními být dovedena do takového dokončení, že se objeví jako mocná a jednotící manifestace Třetí říše a její kulturní vůle.

Podepsán Otto Bolte.

IfZ, MF, MA 803, s. 681-685. Denkschrift Otto Bolte, Herbst 1933, Das Stadion für die Olympiade 1936

(Plädoyer f. e. Neubau d. Stadions).

Text 3 Projevy k zahajovacímu sezení Mezinárodního olympijského výboru dne 29. 7. 1936

ve starém sále univerzity Friedricha Vilhelma v Berlíně

Rudolf Hess

Ve jménu Vůdce a kancléře říšského lidu, který je také patronem olympijských her, a na jeho speciální příkaz, ze srdce vítám členy Mezinárodního výboru a účastníky olympijských her z Německa i ze zahraničí. Rád bych vzdal speciální pozdrav ve jménu Vůdce a celého německého národa našim zahraničním hostům, kteří jsou v hlavním městě, aby byli svědky tohoto mírového boje mezi zeměmi z celého světa. Jsme velice rádi, že máme tuto šanci s nimi pěstovat sportovní a osobní vztahy, a já jim mohu zaručit srdečné přivítání nejen v Berlíně, ale v každé části Německa, protože německý lid jako celek se cítí být přímo spojen s tímto velkým mezinárodním sportovním kláním. Festival se bude konat v duch vzájemného respektu spojeného s hrdostí na jednotlivé úspěchy a celkové výkony každého zúčastněného národa. Tento duch se může rozšířit mezi samotné národy, tak že každý neochvějně a čestně rozpozná úspěchy ostatních tým, že bude pyšný a bude udržovat a kultivovat své vlastní národní charakteristiky. Takový duch je hoden významného zakladatele moderních olympijských her barona de Coubertina, který, sám velký bojovník, se může dnes ohlédnout s velkou hrdostí na výsledky svých snah. Že dokáží tento duch podporovat prostřednictvím olympijských her a připravit tak cestu pro druh skutečného a čestného míru, tak potřebného v našem dnešním problémovém světě, je příčinou hlubokého zadostiučinění nejen pro aktivní německé účastníky, ale pro celý národ. Olympijský zvon je symbolem míru. Nese nápis: "Svolávám mládež celého světa." Při změně těchto slov na, "zdravím mládež celého světa", vyjadřuji pocity Vůdce a celého německého lidu. Olympijský výbor si plně získal vděk německého lidu pro chvályhodný způsob, kterým se postaral o přípravu jedenáctých olympijských her v Berlíně. Jsme si vědomi mnoha potíží a překážek, se kterými se setkali, a jsme vděční, že tyto byly překonány kvůli mladým z celého světa.

Dr. Lippert

Zdravím vás ve jménu hlavního města Německa, které má tu čest být místem olympijských her 1936. Když se obecní zpráva před několika lety dozvěděla, že jedenácté olympijské hry byly přiděleny Berlínu, nebyl mezi námi nikdo, kdo by si nebyl vědom té skvělé příležitosti, kterou to znamená, a všichni pracovali statečně, aby splnili úkol, který nám byl uložen. Veškeré naše úsilí poskytnou důstojné a velkolepé prostředí pro blížící se velký festival by neuspělo a my bychom nebyli schopni, bez iniciativy našeho Vůdce a jeho spolupracovníků, získat plnou podporu obyvatel Berlína a celého Německa. Když dnes projíždíme slavnostně vyzdobenými ulicemi, můžeme si být jisti, že veškeré tyto přípravy, které byly udělány, nejsou v žádné případě umělé či nucené. Olympijské ideály se pevně zakotvily ve všech našich srdcích, protože prostřednictvím rytířského sportovního klání mez národy, se jejich vzájemné vztahy prohlubují, jsou založeny na vyšších a vznešenějších principech. Skrze olympijské ideály jsme svědky toho, že moderní mezinárodní sport je úzce spjat s nejvyššími tradicemi starověké kultury, která představuje jeden ze základních prvků naší civilizace. Berlín zdraví závodníky z celého světa. V jejich přivítání zahrnuje také představitele z více než 50ti národů, se kterými si Německo přeje žít v duchu vzájemného porozumění, čímž vzniká pevnost mezinárodního míru. Po pečlivé technické přípravě a organizaci je Berlín nyní připraven stát se na dva týdny druhým domovem svých olympijských hostů. Je to naše vážná naděje a upřímné přání, aby tradiční berlínská pohostinnost mohla přispět k posilnění mezinárodních vazeb, které jsou nezbytné pro mezinárodní dohodu a ke zřízení nového a trvalého přátelství. Ozvěna otevření her může rozšířit po celém světě zvěstování, že olympijský duch není mrtvý, ale žije více než kdy předtím. Heil Olympia!

Tschammer und Osten

Není větší mezinárodní sportovní události na celém světě, která by se mohla měřit byť jen vzdáleně s vnějším leskem, důstojným veselím a vznešeností, než myšlenka olympijských her. Ve skutečnosti bychom se marně snažili objevit jakoukoli příležitost na celém světě, která by tak komplexním způsobem sváděla lidi a národy dohromady společným úsilím a úžasným nadšením. Přesahující význam olympijských her, coby světového setkání, může částečně najít své vysvětlení ve skutečnosti, že láska k tělesnému cvičení, jako věčného dědictví lidstva, se znovu a znovu objevuje mezi všemi lidmi. Příliš často se ve světě objevují vznešené lidské tendence a bojují proti sobě navzájem skrze tragédi různých okolností či hádek. Proto nejvyšší uznání a největší úcta způsobená Mezinárodním olympijským výborem, či způsob, jakým se mu podařilo -jako se zřídka kdy nějaký jiný mezinárodní subjekt chystal udělat - hlídat vznešený olympijský oheň, čímž se silněji rozsvítil, a udržuje pro něj společnou lásku ke všem národům po celém světě. To byly moudré stanovy, které vytvořil tvůrce moderních olympijských her Pierre de Coubertin a jeho spolupracovníci. Moudří a šlechetní muži jsou strážci této Magny Charty sportu. Jako zodpovědný vedoucí německého sportu využívám tuto uvítací příležitost k poděkování celého německého sportu vám, pane prezidente, a vašim významným spolupracovníkům. Těmito slovy vděčnosti vyjadřuji přání, aby aktivity Mezinárodního olympijského výboru provázel v budoucnu stejný vynikající úspěch jako v minulosti. Při plnění této olympijské myšlenky, pánové, byly založeny nové mosty míru; a buďte si jisti, že vždy bude pro německý sport velkou ctí, aby vám pomohl v tomto úkolu veškerou svou silou a s živým nadšením.

Dr. Theodor Lewald

Mezinárodní olympijský výbor čelí mnoha obtížným problémům, z nichž nejdůležitější je která ze zemí po Německu bude mít tu čest hostit další olympijský festival. Je třeba vzít v úvahu tři města; dvě z nich jsou hlavní města mocných říší, jedno je hlavním městem malé země, která se však vášnivě věnuje sportu a jejíž sportovci jsou světově známí. Státní vlajka vybraného národa pro uspořádání her dvanáctých olympijských her bude vyvěšena na nejvyšším stožáru olympijského stadionu po závěrečném ceremoniálu 16. srpna. Závody a oslavy jedenáctých olympijských her proběhnou v krátké době během 16 dní, ale přípravy byly nezbytné nejen v Německu, ale prakticky v každé zemi v zájmu zajištění úspěchu tohoto festivalu. Na základě získaných zkušeností, především na hrách v Amsterdamu a v Los Angeles, organizační výbor usiloval o uspořádání programu závodů způsobem, který se nám jevil nejvíce uspokojivým. Inspirováni velkými olympijskými ideály jsme pracovali neúnavně na přípravách pro tuto prezentaci, a těšili jsme se ze spolupráce celé země na našem úsilí, protože považujeme tento festival za národní povinnost. Čeho jsme dosáhli, bylo možné jen se stálou spoluprací s vládou německé říše, zvláštní poděkování patří viceprezidentovi organizačního výboru říšského ministerstva vnitra, panu Pfundtnerovi, který nám pomohl v každém ohledu, zvláště při poskytování finančních prostředků potřebných pro uskutečnění této skvělé práce. Německo s jeho 67 miliony obyvateli starými a mladými, se z celého srdce zajímá o olympijské myšlenky. Každý občan zná historii moderních olympijských her, jména jejich zakladatele a celoživotního čestného prezidenta Barona Pierre de Coubertina, je známo po celém Německu, jeho olympijské paměti byly přeloženy a publikovány v této zemi, a velké náměstí před vstupem na stadion nese jméno Coubertenovo náměstí. Je jisté, že toto jméno, které je v Německu tak vysoce respektováno a ctěno, bude žít dlouho po ukončení berlínských her.

Chtěl bych v němčině ukončit svůj projev:

Snažili jsme se dát v olympijské umělecké výstavě a v jedinečné výstavě Helénského sportu velkých výkonů, v Freilichttheater, které je pojmenováno po německém básníku Dietrichu Eckartovi, bohatý a rozmanitý desing pro toto duchovní hry. Víím, že mluvím ve jménu celé německé veřejnosti, když vás

zdravím a doufám v této hodině přináším, buďte nám srdečně vítáni. Nechť úspěšná konference nabídne dobrou přehledu pro nadcházející hry.

Baillet-Latour

Znovu se nacházíme shromáždění v této hale, která hostila i olympijský kongres v roce 1930. Bylo to zde, kde byly ustanoveny předpisy upravující olympijské hry, jejichž jednání bylo započato v Praze v roce 1924. Pravidla jsou v duchu liberálním, ale shromáždění se moudře vyhnulo společnému řešení prostřednictvím extrémních ústupků. Mezinárodní výbory od té doby učili nové a upřímné pokusy dosáhnout jednomyslných shod ohledně definice amatérismu. Po prozkoumání zprávy vypracované v souvislosti s úmluvou v Bruselu během května stejného roku, si povšimnete, že úplně řešení tohoto problému bylo opět považováno za nemožné. Před odložením, si zástupci mezinárodní federace museli přiznat, že jediným řešením je, aby každá federace získala právo rozhodovat o stupni přísnosti ve své vlastní definici amatérství. Olympijský kongres uděloval stejná práva olympijskému výboru předtím, než začal hlasovat o kvalifikačních předpisech pro olympijské hry. Každý je pánem svého domu. Můžeme uspět ve spolupráci se všemi těmi, kteří bojují proti komercializmu ve sportu, při zachování tohoto velkého faktoru, který je základem pro šlechetnost, krásu a společenskou hodnotu sportu. Zkušenost ukázala reálnou nevýznamnost těchto empirických vzorců, které usilují o narušení stávajících podmínek za účelem dosažení diskutabilního cíle. Selhání prvních pokusů vedlo tyto neklidné duchy k neustálému usilování po nových prostředcích. Je ale lepší jejich spolupráci odmítat, než se pokusit pravidelně revidovat předpisy. Mezinárodní olympijský výbor byl schopen udržet svoji autoritu a prestiž pouze tím, že zůstává v souladu se svými základními zásadami. V tom případě by se nikdy nepovedlo vytvořit pravidla nebo vystupovat vítězně proti všem, kteří se pokoušeli bojkotovat jedenácté olympijské hry. Ani v kritickém období, kterým nyní procházíme, by nebylo možné, abychom udrželi hry bez jakéhokoli politického nebo náboženského vlivu.

Můžeme být hrdi na skutečnost, že vytváříme skutečné spojení sjednocování mezi národy a že naše úsilí o dosažení mezinárodní dohody je účinnější než jakékoliv jiné skupiny. Jakou míru vděčnosti svět dluží našemu zakladateli, kterého jsme navrhli jako vhodného kandidáta na Nobelovu cenu míru, a doufáme, že pro něj získáme toto vysoké ocenění, které si nepochybně zaslouží svým úsilím a obětmi během dlouhé kariéry věnované jeho věci. Olympijské ideály pronikly do všech částí světa a staly se morální silou, která dnes dokáže překonat všechny překážky. K pochopení tohoto faktu musel mít člověk to štěstí žít se sportovci z Ameriky, Japonska nebo Finska během času, kdy byly důležité problémy projednávány. Připojení se k olympijským ideálům je univerzální. Všichni si musí uvědomit, že jde o festival obnovený Couberténem, který upoutal pozornost veřejných činitelů morální a fyzickou hodnotou sportu. Vy, kteří jste se účastnili těchto her, oceníte výhody, které přináší mládež zemí, ve kterých se konají. To vysvětluje důvod, proč tolik zemí touží stát se scénou olympijského festivalu. Každá z nich má tolik výhod, že volba mezi nimi je mimořádně obtížná.

Z toho důvodu, moji ctění kolegové, bych vážně rád požádal, abyste ignorovaly všechny ostatní faktory, zvažovaly jen ty, o kterých si upřímně myslíte, že jsou v zájmu velkého díla, jehož jste strážci.

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. Berlín 5, brožury s projevy jednotlivých řečníků zahajovacího sezení Mezinárodního olympijského výboru konaného 29. 7. 1936 ve starém sále univerzity Friedricha Vilhelma v Berlíně.

Text 3 Přepis článku Gutha-Jarkovského o berlínské olympiádě v Náchodských listech

V Náchodě dne 11. září 1936, Náchodské listy.

Dr. Jiří St. Guth-Jarkovský: Berlín 1936.

Není mi snadno sbíratí dojmy z posledních olympijských her berlínských, nedávno skončených. Jel jsem koncem července do Berlína nejdříve, jen abych se účastnil výroční schůze Mezinárodního výboru olympijského, ve kterém zasedám od r. 1894 teď jako jeho senior, a po těch třech dnech rušného jednání, rozhodujícího o dějišti olympiády XII. v japonském Tokiu, byl jsem pozvaným »čestným hostem« organizačního výboru berlínského. Jakožto čestný host a člen Mezinárodního výboru olympijského měl jsem ovšem volný přístup všude – členům Mezinár. výboru je vždycky při hrách olympijskými pravidly vyhrazena čestná lože hned ve přímé blízkosti hlavy státu, - ale přesto nebylo mi fyzicky možno sledovati všechny olympijské události, jichž bylo tolik, takže můj soud o hrách nemůže býti ani úplný, ani směrodatný. Mohu se omeziti toliko na několik povšechných poznámek návštěvníka, který přišel se zájmem starého sportovce a nad to dosti zkušeného ve věcech olympijských potud, že pomáhal zakládati olympismus vůbec a český i československý zvláště a účastnil se od počátku, od r. 1906, všech obnovených her olympijských – vyjma Los Angeles – a všech jiných podniků Mezinár. výboru olympijského, jeho kongresů a schůzí.

Olympijské hry měly býti konány v Berlíně již r. 1916 a berlínští se na ně chystali velmi kurážně už v r. 1914, kdy při olympijském kongresu pařížském připravovali se spolu s Rakušany odpravití samostatné zastoupení českého sportu, o čemž psal jsem obšírně ve svých »Pamětech olympijských«. Světová vojna tentokrát všecko pokazila. Ale Němci nechtěli si dát ujít vzácnou příležitost, pracovali hned, jakmile zase se po vojně a po definitivním míru vrátili do lůna Mezinár. výboru, aby získali pro sebe olympijské hry co nejdříve. R. 1925 při schůzi Mezinár. výboru, za olympijského kongresování v Praze, vstoupil do Mezinár. výboru za Německo státní tajemník v.v. dr. Lewald, od té doby hybná síla delegace německé v Mezinár. výboru.

Jakmile bylo stanoveno, r. 1931, že XI. olympiáda připadne Berlínu, začala pracovati německá organizace plnou parou a způsobem, který nemá dosud v dějinách olympismu sobě rovného. Způsob ten byl ve všem vzorný. Němci, jsouce si dobře vědomi mezinárodnosti her, zachovávali až do konce toto stanovisko co nejpečlivěji. Že zatím se Německo vyvíjelo směrem obecně známým, nemělo na organizaci her vlivu a že dovedlo si podřídit olympijské hry svým zájmům a jich snad využití pro svoje cíle – to vytýkají jim mnozí proto, že sami toho ve své krátkozrakosti učiniti nedovedli. Když svého času jsme se snažili, aby Československo aspoň přihlásilo svoji kandidaturu pro příští některou olympiádu, vláda odmítla... a o Praze jakožto příštím dějišti mezinár. her olympijských vůbec se nemluví. – Ale přese všecko organizace her německá byla naprosto nepolitická, šli politika byla z her oficiálně vyloučena a hry měly ve všem všudy ráz internacionální.

Pro přípravy ku hrám může nás zajímati především poměr organizačního výboru berlínského k nám, Čechoslovákům. O tom náleží hlavní a poslední slovo Československému výboru olympijskému, který byl od počátku s Berlínem ve styku velmi čilém a pokud vím, velice přátelském. Berlínští vycházeli našim přáním ochotně vstříc, vydali české nálepky, vydávali i český věstník olympijský »Zpravodaj olympijských her« (v podstatě překlad německého originálu »Olympia-Pressedienst«), pro informaci nejdříve české žurnalistiky, pak i vůbec interesovaného obecnstva, o všech přípravách na hry a o postupu všech prací.

Vrstvy, které hrám berlínským nebyly příznivy, hlavně z důvodů politických, snažily se kaliti přátelský poměr náš k Berlínu. Tak vyskytly se poplašné zprávy, že v České Lípě úřady zakázaly nositi veřejně olympijský znak (známých pět do sebe vpletených barevných kruhů). Sám spolu s Čsl. olymp. výborem obrátil jsem se na pana ministra vnitra a jeho velmi laskavým přičiněním ukázalo se brzy, že

na pověstech nebylo zbla pravdy. Aféra olympijského plakátu, na kterém nebyly správně zakresleny hranice našeho státu – místy něco ubráno, jinde zase přidáno: dotyčný umělec nebyl ovšem žádný kartograf – a která byla nadouvána div ne na casus belli, rozplynula se v nic. Podobně příhoda se zkrácenou československou hymnou za her, jež při dobré vůli obou stran hladce byla vyřízena. Věcem toho druhu sotva lze se vyhnouti při podniku tak obrovském a nesmějí býti líčeny jako nebezpečné významnosti, když není dokázána zlovůle. Mnohem horší byla svého času, r. 1920, aféra fotballová v Antverpách... Němci však vyvolávají zlé duchy, - ty mrtvý lež a nevstávej!

Také do štafetového běhu pochodňového chtěly zasáhnouti nešikovné ruce kazimírů a jen jen že se podařilo Čs. výboru olympijskému odvrátiti od Československa světovou ostudu; najmě také šťastným zásahem pana presidenta republiky dopadl podnik v československé oblasti k obecné spokojenosti. Ač náležitou prozíravostí a domácí diplomacií mohlo býti kazimírství v zárodku potlačeno. –

Že zůstalo všelijaké štvání proti hrám vůbec a proti činné účasti československé celkem nepovšimnuto a bezvýsledno, je také zásluhou Čs. olympijského výboru. Jemu podařilo se i přiměti Sokolstvo k náležité účasti při tělocvičné konkurenci a i ku přivtělení k výpravě, takže celkem vystupovala naše výprava jednotně, třebaže na konec Sokolové nemohli si odpustiti separatismus svého druhu tím, že odmítli vrátiti se do vlasti sopečně s ostatní výpravou a zaranžovali si vlastní vítězný návrat. Kdy jen Čechové se naučí táhnouti vždy za jeden provaz?

Nepodařilo se ani přiměti Sokolstvo k hromadnému vystoupení demonstračnímu a to se zůstane pro nás velkým minus, říkejte si Sokolové, co chcete. Hromadný ten zájezd by ukázal nejen Němcům, ale, což ještě více váží, celému vzdělanému světu zde shromážděnému sokolskou kázeň a výsledky tělesné výchovy, o nichž je falešně mínění, že svět je zná. Společensky dopustili se Sokolové neobratnosti tím, že s počátku účast slibovali, ale v poslední chvíli odřekli pod neudržitelnou záminkou nákladnosti výpravy. Výše nákladu byla známa hned z počátku a bylo možno ji přesně stanovit. Ale tou výmluvou zakrývaly snad jiné vlivy, na Sokolstvo působící. Vlastenectví to nebylo, neboť právě vlastenectví kázalo hájiti co nejvíce československé barvy. Zájezd na Slovensko, také asi nákladný, mohl počkati. Ten možno vystrojiti každého roku, ale příležitost ukázati světu – nejenom národům spřáteleným, což zdůrazňuji, - čím je nám Sokolstvo, příležitost tak snadná a poměrně přece jen laciná, nenaskytne se tak hned. Teď by nám hromadná účast Sokolstva jen prospěla, uškodit nemohla. Pokud Sokolové žalovali, že dostalo se jim podpory vládní, měli pravdu. Není šetřením, chodíme-li bosí a při tom v hladkých rukavicích. A ministerstva slouží státu, nikoli politickým partajím. Výmluvy, jako okřídlené slovo »nebudeme Hitlerovi nosit peníze«, je nejen politická krátkozrakost, ale přímo politická slepota, ne-li politické tajrlictví. A dlužno přesně lišiti Německo od Němců československých!

Mimo Čsl. Olympijský výbor a složky v něm zúčastněné nebylo československé účasti oficiální, nehledě ovšem k účasti československého vyslanectví v Berlíně. Leda že mezi čestnými hosty her viděli jsme – Konrada Henleina, který sám jediným tam z oficiálních, resp. politických vrstev zastupoval Československo, byl zván dokonce i k vůdci a říšskému kancléři a ohřival tam svoji polívčičku. Z československých hodnostářů vládních nikdo: z ministerstev nikdo, - naopak, okázalé stranění, jako by pro Československo a jeho oficiální tajemníky ani neexistoval světový podnik, týkající se tělesné výchovy, na který byla obrácena pozornost i největších velmocí. Nebylo-liž úřední povinností odborného ministerstva poslati do Berlína aspoň zástupce, když už uznávalo za nutné a vhodné nepodporovati Čsl. Olympijského výboru? Jediné ministerstvo Národ. obrany projevilo vzácné porozumění pro význam olympijských her svou účastí při závodech jezdeckých a leteckých.

Organisač. výboru berlínskému podařila se velká věc, že získal zájem nejširších vrstev. Či snad to byl vlastní instinkt německého lidu, že pro hry tak zahořel? Buď jak buď, dosud nikde tak nebývalo, jako letos v Německu. Naopak. Dosavadní zkušenosti mluvily silně proti tomu, aby hry byly konány v městě milionovém. V Paříži r. 1900, by i 1924, a v Londýně 1908 dožili jsme se zklamání, v St. Louisu r. 1904 tamější »stadium« zelo často prázdnotou a na Berlín pohlíželo se namnoze s obavami, že hry tam v tom lidském moři zapadnou. Ale však už přípravy svědčily o jiném a teď, jakmile jste přestoupili

hranice na německou půdu, pozdravovaly vás už olympijské pětikruhy, namalované i na lokomotivách, k Berlínu směřujících. A pak celý ohromný Berlín tonul v záplavě praporů a odznaků, hakenkreuz ovšem v popředí. Nebyla to jen via triumphalis od třídy Unter den Linden, celou Thiergarten a Charlottenbutgem ke stadiu. Stalo se, že cestou na vzdálený západ šofér našeho auta ztratil orientaci, a při tom, než jsme se vymotali ze spleti tříd, ulic a uliček, měl jsem možnost konstatovati, jak i každá odlehlá ulice a cesta, o kterou by žádný cizinec vědomky nezavadil, se radovala z olympijských her vyvěšenými praporci a vlajkami. Že při tom noviny všech odstínů byly plny zpráv, obrázků i nadšení, jakoby se bylo rozumělo samo sebou.

Říšskému Němci, jsme-li spravedliví, nemůžeme vytýkati hrubost a nevychovanost, nemohu však zamlčeti, kterak tentokráte si Berlínští vzali k srdci veřejnou připomínku, aby vůči cizincům projevovali co nejvíce přívětivosti. Hned první dny bylo mi sháněti se po zubním lékaři, aby mi vytrhl nemocný zub. Nesehnal jsem hned a šofér mi nabídl, že mne zaveze na zubní oddělení nemocnice Charité. Rád jsem souhlasil, jen aby bolestivý zub už byl venku stůj co stůj. Po malé chvíli také byl skoro bez bolesti a ptám se lékaře, co jsem dlužen. »Nic«, zněla odpověď, »nám je jen potěšením, můžeme-li posloužiti svým olympijským hostům.« - Lékař ovšem mne neznal, rozpoznal ve mně toliko cizince a představil jsem se až při odchodu. Všude a bez výjimky, zvláště také u policistů, setkával se cizinec – po mé zkušenosti – s největší zdvořilostí a největšími ohledy.

Když jsme odjížděli, byl na Anhaltském nádraží veliký nával a byli jsme šťastni, že našli jsme oddíl, v němž byl jen pán a tři dýmy Češky. Ty se tvářily hodně nevlídně, když jsme hledali pro svoje zavazadla místa, zaujatého většinou jejich kufry. Byli jsme v nemilých rozpacích, ale do věci se vložil rozložitý ten Berličan, cestující do Drážďan. »Počkejte«, povídal »při dobré vůli to půjde všecko!« A jako by byl rozený posluha, jal se sundávati kufry menší zveda větší a těžkopádná příruční zavazadla a srovnal všechno v kupé sám, a pot se z něho lil. Nevěděl jsem, co říci údivem nad tou ochotou, tím více, když už při vstupu do vagonu v nedostatku nosičů utlá choť I. tajemníka čsl. vyslanectví, rozená Polka, energickým způsobem ujala se jak nás, tak našich zavazadel. Tolik přívětivosti najednou! Trapno bylo tu srovnávati neochotu se strany jedné s vlídností se strany cizích... To bylo však v Berlíně nejednou.

Ale zase s neobyčejnou vlídností setkávala se československá výprava, který byla srdečně vítána i vyprovázena s německé strany, jak už podrobněji referovali činovníci Čsl. olympijského výboru, - na československém vyslanectví. Také mám svoje zkušenosti s vyslanci ai velvyslanci rakouskými a potom s vyslanectvím československým za her antverpských, pařížských a amsterodamských. – R. 1920 pan čsl. vyslanec za her odjel na dovolenou a r. 1924 vyslanec pařížský měl asi důležitější věci na starosti, nežli byla výprava krajanů na hry. R. 1928 bylo z Amsterdamu do Haagu, sídla vyslancova, ovšem daleko – tím vděčněji vzpomínám laskavosti vyslanci inž. Baráčka, který výpravě naší přišel velmi vlídně vstříc. Československý vyslanec berlínský pan Dr. Vojtěch Mastný již v únoru zajel z Berlína do Garmisch-Partenkirchen, jen aby pozdravil naši výpravu na zimní hry olympijské a v Berlíně bylo jeho přičiněním československé vyslanectví opravdu naším domovem. Nejen že s jeho svolením převzal první legační tajemník pan Jos. Nový sice čestný, ale nemálo namáhavý úřad československého »olympijského attaché«, který byl pak neúnavným prostředníkem mezi Čechoslováky a Němci, - o čemž zase Čsl. výbor olympijský může vydati nejlepší svědectví, - ale pan vyslanec sám přicházel naproti na nádraží, nebo vysílal svého zástupce a dával, smím-li tak říci, »vyslanectví k službám československé výpravě«. Byl to pocit docela rozdílný od pocitů dřívějších, kdy jsem vídal ve vyslancích rakousko-uherských spíš nepřátele, než přátele a pocit radostnější, nežli býval při nevšímavosti a povýšenosti našich. – Tím více, když jsme tehdy pozorovali, jak jiní vyslanci se ujímali svých krajanů. Tentokráte neměli jsme co záviděti cizincům a vděčně budeme všichni vzpomínati zvláště odpoledne v pátek už před odjezdem, kdy pan vyslanec ve svém krásném bytě na Grossadmiral Prinz Heinrich Strasse hostil celou naši expedici, jejíž členy vítala vedle pana vyslance jeho přelaskavá choť, i sestra paní Stuchlíková, známá vynikající členka pražské společnosti. Budeme vzpomínati také soirée u paní Schmellingové-Ondrákové, která neopomenula příležitosti, aby neuvítala s nelíčenou českou srdečností

svých krajanů. Sešli jsme se u ní s panem Lamačem, Vlastou Burianem a jeho chotí a slečnou Lídou Baarovou.

Střediskem a osou her byl Berlínský, neb alespoň většině jich jejich vůdce a říšský kancléř. Už v Gramisch-Partenkirchen tak bylo, kam Hitler zvláště dojel a teď tím spíš. Bylo třeba prožívat ty dny a vidět nadšení a lásku obecnostva, aby člověk ocenil význam, jaký má vůdce pro německý lid. Dlouhé hodiny stávali lidé špalírem po celé dlouhé té cestě do stadia, jen aby zahlédli Hitlera. Pršelo-li, říkali s pevnou důvěrou: »To nic, jakmile se objeví vůdce, bude slunce svítit!« A svítilo. – Vůdce nejen mluví, ale jedná ve prospěch Německa, jedná bezohledně a velmoci evropské k tomu mlčí a choulí se před vůdcem. Dlužno chápat a rozumět nadšení jeho lidu a nestačí »nadávat na Hitlera«. – Víím, že je ožehavo psát o Hitlerovi vůbec a sebe menší chválu o něm zejména, ale bylo by hloupé zamlčovat to, čeho jsem byl svědkem jen proto, že to není nadávkou. –

S vůdcem a říšským kancléřem měl jsem čest setkat se již v Garmisch-Partenkirchen, při zimních hrách olympijských a teď tady v Berlíně znova, stále jako člen Mezinár. výboru. Dokonce při hostině, vystrojené kancléřem v krásné jeho residenci, seděli jsme vedle ministerského předsedy Generalobersta Göringa, který byl Hitlerovým protějškem, skoro přímo proti kancléři takže jsem měl příležitost pozorovat z blízka jak jeho prostý způsob, tak i jeho neobyčejnou střídmost v jídle a pití. Zvláštní číšník a v jednoduchém služebním úboru měl jeho obsluhu na starosti. Třeba že páni z průvodu kancléřova mají prsa plná řádů, křížů a hvězd, kancléř, také v prosté uniformě úderníka, nemá ničeho. V autu na ulici sedává vedle šoféra a nestačí vstávat a napřahovat pravici v odpověď na pozdravy nadšeného lidu. Ten pozdravoval stejně i nás, členy Mezinár. výboru, když jsme v slavnostním průvodu – bylo to po hostině u Hitlera – projížděli dlouhým špalírem vojska i obecnostva do stadia ku zahájení her.

Hovor s kancléřem mohl se týkat ovšem jen věcí všedních a bezvýznamných, právě tak jako s oběma mými sousedy a soustolovníky Göringem a ministrem zahraničí Neurathem. Podobně při všech jiných slavnostech, jichž byla řada téměř nepřetržitá a z nichž uvádím jen velkolepé večery a hostiny u ministrů generalfeldmaršála Blomberga, Goebbelse, Rusta, Ribbentropa, ve státní opeře a Reichpostführera (mělo být asi Reichsportsführera) Tschammer und Ostena aj., které vynikaly jak velkolepým rámcem palácovým, který zůstává z dob císařských, jako při hostině dra. Lewalda, vystrojené v bývalé residenci císařovně, nebo zahradním, tak i distinguovanou úpravou hostinovou. Ovšem že nebylo zde zdání o nějakém nedostatku, třeba že jídelní lístek vždycky se omezoval nejdříve na pět jídel a samo déjeuner u Hitlera mělo toto menu: polévka z hovězích oháněk, mořský jazyk, hamburská kuřata a mražené. Ani v úpravě jídelního lístku žádný přepych, ale všude, i novém sále, jež kancléř dal přistavět k bývalému sídlu Bismarckovu, jen důstojná elegance. Kancléř ve svém hovoru učinil i narážku na očekávanou účast »československých gymnastů«. Byl jsem v trapných rozpacích.

Jako společenský detail nikoli nezajímavý poznamenávám, že pozvání na rozmanité společenské události vždycky byla typograficky nádherná, velkého formátu na skvostném papíru a pouhou obálku odhadoval rozvážný jeden můj soustolovník aspoň na 25 pfenigů, tj. asi dvě koruny. Obezřetný host vůbec musil v duchu počítat, že hostitelské náklady dosahovaly tady statisíců, ne-li milionů. Vždyť i ve stadiu měli čestní hosté v místnostech za čestnou loží stále k dispozici buffet na odpolední občerstvení, aby nemusili se obtěžovat do okolních restaurací a kaváren. A svačovali tam páni i dámy čaj, hojně sandwiche, cukrovinky, pivo a i víno. Měli jsme dojem, že jsme hosty velmi zámožných hostitelů.

O technické účasti českoslov. sportovců a Sokolů psali a píší referenti povolanější, oceňující práci našich a výsledky její v té velké soutěži mezinárodní a v prostředí cizím, ne valně příznivém. Vzhledem na všechny okolnosti a i vzhledem na nepřízeň vlastního domova a překážky tam v cestu stavěné, což vše přece musí být vzato v úvahu, výsledek naší účasti při hrách je velmi uspokojivý, nikoli jen čestný, jak se klasifikují obyčejně porážení. Ještě při žádných olympijských hrách neměli jsme úspěch celkem takový, jako právě v Berlíně a místo dvanácté, které zaujímáme v řadě vítězů, je mezi tolika národy velmi potěšivé a uspokojivé, třebaže nesmíme si zapírat, že při vážné a cílevědomé nepřetržité

a včasné přípravě výsledky mohly být ještě příznivější. Nesmíme nikdy sami sobě namlouvat, že jsme nejlepší nebo dokonce nepřekonatelní. Méně domýšlivosti a více odvahy do boje!

Jen čl. olympijský výbor sám, jakožto strůjce výpravy, může být dokonale spokojen, byť s ním i nebyli spokojeni všichni. Ale nespokojenců najde se vždycky dost a spíše nežli spokojených. Jen letem dotýkám se tu otázky účasti činovníků, která od let bývá kamenem úrazu olympijských příprav přes to, že je samozřejmo, že výprava bez vůdců – čím výprava početnější, tím více dozorčích sil je potřebí – je jako loď bez kormidla a bez vesel, vlnám na pospas. Je tu mylné domnění, že činovníci jsou tu jen proto, aby se podívali »zadarmo« do světa a na svět, přijímali pozvání a měli se dobře. Jsou a mají tu být nejdříve pro práci a to velmi tuhou, ať je to práce administrativní, nebo dozorčí, nebo reprezentační. Jako předseda Čsl. olymp. výboru jsem říkával, že kdyby to možné bylo, nejraději bych viděl veškeren výbor provázeti výpravu, aby všichni viděli na vlastní oči a zkusili slasti i strasti činovníků. – Trvám při tom i do dnes, neboť pak by všechno přechází jedním, výprava sama a všechno, co s ní souvisí, bylo snazší.

Největší část borců byla ubytována v krásné »Olympijské vesnici« mimo Berlín a velmi si tam pobyt pochvalovala – až na velikou vzdálenost. Autem jelo se tam, čítaje zdržení na četných křižovatkách při velké frekvenci berlínské, dobré tři čtvrti hodiny. O výpravě studentů a dorostenců velmi výstižně referuje – mimo jiné – gener. tajemník Čs. V. O. prof. dr. F. Widimský v »Nár. Politice« 30. srpna. Podrobnou zprávu o celé výpravě a jejím konání vydá Čs. výbor olymp., jako činívali mnohé olympijské národní výbory ani nečekajíce, až vyjde oficiální referát výboru organizačního.

Na úboru našich zamlouvaly se Němcům kabáty chrpové barvy, jichž příznivý dojem tlumily poněkud šedivé kalhoty a sukně závodnic sice velmi praktické. Mnoho se pak mluvilo a debatovalo o pozdravu našich při zahajovacím průvodu a vstupu do stadia. Mám a to, že není třeba pohlížeti na pozdrav vztyčením pravice, ať v Německu ať v Itálii tak tragicky a vyvozovati z toho důsledky naprosto za vlasy přitažené. Jestliže náš zahraniční host nás pozdraví jadrným českým »Nazdar!«, je nám to milé, ale nikdy nás nenapadne, že ten host tím se počestil, nebo že Nazdarem stal se z Francouze nebo Němce Čech – zůstává nám jen příjemný dojem, že host chce se nám zavděčiti. Vstoupí-li žid do křesťanského chrámu, smekne, vstoupí-li katolík do templu, nechá na hlavě, - slovem přizpůsobí se prostředí, čímž se ani nepokatolíčí, ani nepožidovští. Je prostě slušný, a to se zamlouvá. Pochoduje-li však kolona před loží hlavy státu neohlížejíce se napravo, ani vlevo, působí to dojmem mrazivým. Neupadla by ruka náčelníkům v čele kráčejícím, nebylo by se stalo nic ani celém zástupu, kdyby byl pozdravil Hitlera po hitlerovsku. Mnoho povyku pro nic, za nic nebývá vážnosti a oblibě na prospěch. Sice dlužno pochváliti způsob našich účastníků: nebylo žádných nemilých incidentů a všichni dovedli si vážiti přívětivosti svých hostitelů. Styky s cizinou brousí.

Děle třiceti let se účastníme olympionismu a měli jsme tedy příležitosti dost poznati, co to jsou olympijské hry, známe již jejich význam a průběh a nebudeme již choditi na hry shánět jen poučení. Je třeba vystupovati tam už se silami vyškolenými a vybranými podle nabytých zkušeností, jako to činívali Sokolové, s borci, o nichž jsme přesvědčeni, že do svých výkonů vloží veškeru svou sílu a zejména přesvědčení, že zápasí o čest a slávu své vlasti. Nestačí, aby byli nejlepší doma, musíme míti jistou záruku jich světovosti. O to tedy pečlivě se starají a mají starati naše sportovní a tělovýchovné instance nejen soukromé, ale i státní. Ty přede vším ostatním, ať jim je dočasné dějiště olympijských her po politické chuti čili nic. Hry berlínské skočily skvěle, - zdar přípravám a hrám tokijským r. 1940. »Bude to daleko«, vzdychali Evropané, když o věci byla řeč. »Nebude«, klidnili Japonci, »přiletíte k nám v málo dnech!« - Do té doby možná. – čímž nejsou vyčerpány moje berlínské dojmy.

Národní muzeum, Archiv tělesné výchovy a sportu, fond: Olympijské hry, kart. Berlín 1, *Náchodské listy*: Dr. Jiří St. Guth-Jarkovský: Berlín 1936, 1. Září 1936.